„Lett volna még benne pár év”

RENDSZERHIBA A természetvédelem kiszolgáltatott helyzetére mutatnak rá a Duna–Ipoly Nemzeti Park élén történt, nagy visszhangot kiváltó igazgatóváltás olvasatai.

BATKA ZOLTÁN

„Füri András, a Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság (DINPI) korábbi igazgatója egészségügyi állapotára való tekintettel már több mint egy évvel ezelőtt kérte az igazgatói beosztásból történő felmentését. Így a nagy-szénási kereszttel kapcsolatban kialakult ügy semmilyen szerepet sem játszott távozásában. Füri András több évtizedes szakmai tapasztalatával továbbra is segíti a DINPI munkáját, a nemzeti parki igazgatóság munkatársa maradt. Az új igazgató személyét illetően szakmai döntés született” – állította lapunk megkeresésére az Agrárminisztérium. Az, hogy a személycseréket általában kommentár nélkül levezénylő államapparátus ez esetben gyorsan és meglehetősen részletesen magyarázta a nemzeti parki vezetőváltást, önmagában jelzi: az ügy túlmutat önmagán.

A Duna–Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság szerdán tette közzé a személycsere hírét, s a bejelentést csütörtökön kiszúró hvg.hu rögtön emlékeztetett a távozó igazgató, Füri András egy közelmúltbeli, nagy visszhangot kiváltó, politikailag kényes pengeváltására. A múlt év őszén keveredett vitába Menczer Tamás külügyminisztérium államtitkárral, akinek fideszes képviselőként választókörzete egy része egybeesik a Duna–Ipoly Nemzeti Park területeivel. A konfliktust a Nagy-Szénásra tervezett fakereszt felállítása robbantotta ki. A fokozottan védett, botanikai értékekkel teli hegycsúcson évekkel ezelőtt valakik illegálisan felállítottak egy fakeresztet, amit utána tavaly nyáron ismeretlenek felgyújtottak. Az illetékes kormányhivatal megadta az engedélyt az újabb keresztállításhoz, amit azonban a Nagykovácsi Természet- és Környezetvédő Egyesület (NATE) bíróságon megtámadott, és a Füri vezette nemzeti park is jelezte kifogásait. Erre Menczer „Keresztényüldözés Magyarországon” című videójában vágott vissza. Azzal vádolta meg Fürit, valamint Vojczek Juditot, a NATE vezetőjét, hogy nem is természetvédelmi okok miatt ellenzik a fakeresztet, hanem mert „modern kori keresztényüldözést folytatnak”.

Vojczek Judit kérdésünkre most azt mondta, soha életében nem találkozott az őt kereszténységellenességgel megvádoló államtitkárral, Menczer egyszer sem kereste őt. Füri András – akit nem tudtunk elérni – akkor a közösségi médiában tiltakozott a képtelen vád ellen, mondván, ő maga egy hitvalló keresztény gyülekezet tagja. Azt írta: „Vallom, hogy a természet Isten Temploma, melyben vannak Szentély területek. Szerencsére több ilyen Szentély is létezik Magyarországon, amelyek védelmét – a nemzeti örökségünk részeként – az Alaptörvény is megőrizni rendeli.”

A természetvédők szerint félő, hogy a fakereszt felállítása után afféle zarándokhellyé válik a terület, a dolomitos gyepen túrázók akaratukon kívül is hamar elpusztítják az ott élő, rendkívül ritka növényeket.

Az időzítés miatt, s mert Menczer az októberi videóban megígérte, hogy minden erejével „harcolni” fog a „modern kori keresztényüldözés” ellen, felvetődött a gyanú: Füri távozása nem független a fakeresztvitától. Ezzel magyarázható, hogy a szaktárca sietett leszögezni: maga az igazgató kérte már korábban a felmentését, egészségügyi állapotára hivatkozva. Szakmai forrásaink szerint azonban nem fekete-fehér a helyzet. Úgy tudjuk, végül valóban Füri adta be lemondását, ugyanakkor többen is arról beszéltek: bár egy ideje valóban fontolgatta a visszavonulást, azért „lett volna még benne pár év”, ám további szolgálata, marasztalása mellett kevéssé szólt Menczer Tamás „fellépése”.

Másfelől forrásaink arról is beszéltek: a Füri utódjául kinevezett Selmeczi-Kovács Ádámot ugyanolyan elhivatott és felkészült természetvédőnek ismerik, mint elődjét. „Ezért imádkoztunk” – fogalmazott egy szakmai szereplő, nem titkolva, nagy kő esett le a szívéről, hogy Füri lemondása után Selmeczi-Kovács lett az igazgató, és nem „valami pártkatona”. Igaz, akadt, aki ezzel együtt is óvatos volt, és afféle vízválasztóként utalt a viharos fakeresztvitára:

– Várjuk meg azért, hogy az új nemzeti parki vezető mit dönt ebben az ügyben – mondta.

Hogy erre mikor kerülhet sor, nem tudni, mert a fakereszt hivatalos engedélyezési eljárása meglehetősen ellentmondásosan alakult eddig. Vojczek Judit felidézte, hogy a kormányhivatal engedélyével szemben beadott keresetüket a bíróság befogadta, ám december közepén az azonnali jogvédelmet megtagadta. Márpedig a környezetvédő szerint szükség lett volna a védelemre, mert a korábbi kereszt helyén ismeretlenek – jogi kiskapukat kihasználva – vasbeton alapzatot építettek. Ugyanakkor a vitatott kormányhivatali engedély már lejárt december 31-én. Az ügyben a bíróság dönt majd – várhatóan az új vezetésű nemzeti park álláspontját is figyelembe véve.

FORRÁS: MENCZER TAMÁS FACEBOOK-OLDALA

Menczer Tamás még az eredeti fakeresztnél a Nagy-Szénáson. Szerinte kereszténygyűldöző, aki nem állítana itt újra fakeresztet

> A gyakorlat azt mutatja, hogy a mindenkori Orbán-kormányok és a környezet-, illetve természetvédelmi vezetők konfliktusai kódolva vannak a rendszerben.

TUDÁS

FÜRI ANDRÁS

vezetői kvalitásai és szakmai munkássága miatt tudott megmaradni több mint egy évtizeden keresztül a nemzeti park élén – állítják forrásaink

NER-re faragott környezetvédelem

A gyakorlat azt mutatja, hogy a mindenkori Orbán-kormányok és a környezet-, illetve természetvédelmi vezetők konfliktusai kódolva vannak a rendszerben. A voluntarista kormányzat, valamint annak a környezeti értékek készpénzre váltásában is utazó gazdasági hátországa szükségszerűen összeütközésbe kerül az állami környezet- és természetvédelem irányítóival, s az érdekellentétet az Orbán-kabinet rendre a „renitens”, vagyis a szakmai szempontokat a politikaiak elé soroló vezetők elmozdításával, lojálisabbra cserélésével oldja fel. Az előkép Aradi Csaba, a Hortobágyi Nemzeti Park egykori emblematikus első emberének eltávolítása volt még az első Orbán-kormány idején, illetve – már a NER-korszak hajnalán – a Közép-dunántúli Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség vezetőjének lecserélése egy az akkor még létező szakmai minimumkövetelményeket sem teljesítő általános iskolai tanárra és amatőr természetvédőre.

Szintén 2010-ben – amikor egyébként a kormányváltást követően több nemzeti park élén személycserét hajtottak végre indoklás nélkül – viszonylag nagy visszhangja volt Márkus Ferenc, az Őrségi Nemzeti Park igazgatója elküldésének, aki korábban a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkot és a WWF-et is vezette, vagyis a hozzáértése megkérdőjelezhetetlen volt, ráadásul pályázat útján került az őrségi intézmény élére, nem sokkal korábban. De ugyanilyen irracionális (illetve politikailag nagyon is racionális) volt az egyik legutóbbi hasonló eset, amikor a Balaton-felvidéki Nemzeti Park éléről kellett távoznia tavaly májusban Puskás Zoltán igazgatónak, aki a teljes egészében nemzeti parki zónának számító Tihanyban az építési szabályokat visszatérően áthágó NER-elittel kényszerült többször is tengelyt akasztani.

2018-ban azután távolították el a Fertő–Hanság Nemzeti Park igazgatóját, hogy felszólalt a Fertőrákosi-öbölbe vizionált turisztikai megacentrum terve ellen. Utódja – bár ő is a természetvédelemben dolgozott – az óriásberuházásra engedélyt adó kormányhivataltól érkezett, s nem gördített akadályt a környezetvédelmi, világörökségi bírálatok kereszttüzébe került – azóta megfeneklett – állami projekt elé.

HARGITAI MIKLÓS

Felparcellázott nemzeti park: földügyek a múltból

LÁTSZATGAZDÁK Hivatalosan bizalomvesztés miatt állították fel a vezetői székből 2011-ben a Bükki Nemzeti Parknál (BNP) közel húsz évet dolgozó, s e posztját 14 évig betöltő Duska József igazgatót. A háttérben az Ángyán József által azóta vaskos kötetekben feldolgozott botrányos állami földosztások első lépéseinek egyike állt, s a Borsodi Mezőség Tájvédelmi Körzet földbérleti ügyeihez kapcsolódott.

Egy a BNP tulajdonában lévő, természetvédelmi oltalom alatt álló csaknem ötezer hektáros területet a kilencvenes évek végén rendkívül alacsony áron adtak bérbe egy olasz cégnek, amely csak ezzel a feltétellel vette meg a felszámolás alá került Dél-borsodi Állami Gazdaságot. A bérlő azonban a későbbi gazdálkodása során sorozatosan megszegte a természetvédelmi szabályokat, ezért felmondták vele a szerződést, majd többévnyi pereskedés után végül 2011-re újra bérbe lehetett adni ezeket a parcellákat. Ángyán József akkori vidékfejlesztési államtitkár és Budai Gyula akkori elszámoltatási kormánybiztos levelet írt a BNP igazgatójának, s felhívták a figyelmét: olyan pályázati feltételeket kell kialakítani, hogy a helyi gazdák legyenek a lehetséges nyertesek. Ezt a nemzeti park ki is dolgozta, a gazdák szerint is átlátható feltételeket teremtve, ám épp aznap, amikor lejárt volna a földigénylő pályázatok beadási határideje, a vidékfejlesztési miniszter felmentette Duska Józsefet a posztjáról, s visszavonták a földigénylésre kiírt pályázati felhívást is. Pár hónappal később újra kiírták a vitatott ötezer hektárra a pályázatot, amelyen immár olyan, a Fideszhez közeli potentátok is kaptak földet, akik az eredeti, a valódi gazdálkodókat előnyben részesítő feltételekkel labdába se rúghattak volna. Köztük volt például Kanyok Attila fideszes tiszaújvárosi képviselő, a párt korábbi polgármesterjelöltje, aki akkoriban egy fuvarozócégnek volt a vezetője, majd gyorsan „profilt váltott”, és egy szedett-vedett, lakattal is lezárt mezőcsáti házba bejelentkezve csaknem ötszáz hektáros területet nyert el a mezőségi földekből. De jutott föld a természetvédelmi oltalom alatt lévő birtokokból az akkor épp belügyminisztériumi államtitkárként funkcionáló mezőkövesdi Tállai András egyik rokonának és egy munkatársának is.

FOTÓ: HUSZÁR DÁVID

A Bükki Nemzeti Park vezetője védte a földet, meg is bukott hamar

A vitatott földügyek nemcsak Duska Józsefet söpörték el, de lelkiismereti okokra hivatkozva később Ángyán József is felállt a székéből, arra hivatkozva, hogy nem épp ezt a virágzó Magyarországot képzelte el, amikor az állami földprogramot kidolgozta.

DOROS JUDIT

LAPSZÉL

Újabb ukrán díjat kapott Iványi

FOTÓ: CSOMOR ÁDÁM

A Kraina Összukrajnai Polgárok Egyesülete civil szervezet egyik legmagasabb kitüntetését, az Ukrajna Újraépítéséért elnevezésű érdemrendet vehette át csütörtökön az általa vezetett egyház és civil szervezet vezetője, Iványi Gábor a Dankó utcai központban. A lelkésznek Mikola Zsuravlov ezredes adta át a díját, amelyet az egyesület vezetője, Olekszandr Szopov adományozott. A kitüntetést a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség (MET), illetve az Oltalom Karitatív Egyesület elnöke a több mint százmillió forintos adománnyal, humanitárius segélyek Ukrajnába szállításával érdemelte ki. Nem ez az első magas rangú ukrán kitüntetése Iványinak: július 31-én ugyancsak a Dankó utcában kapta meg az ukrán hadsereg elismerését testvérével együtt. NÉPSZAVA

Önkormányzati szorongatás jöhet

Az Orbán-kormány komoly megszorítást tervez az önkormányzati szektor feladatainak finanszírozásánál – írta a K-Monitor a Pénzügyminisztérium december 30-án kiadott, Makrogazdasági és Költségvetési Előrejelzés 2023–2027 című dokumentuma alapján. A blog azt írja, ezzel a központi költségvetés önkormányzatok felé folyó nettó finanszírozása így soha nem látott mélyponton lenne. Ez számokban azt jelenti, hogy 2027-re a 2023-as 850 milliárdról 700 milliárd forint alá esik, ekkora utoljára 2018-ban volt. Ez a visszaesés a K-Monitor szerint a települések működőképességét veszélyezteti, a kormány pedig önkényesen tehet különbséget település és település között. NÉPSZAVA

Szemkilövető szobrot állítanának

FOTÓ: MEMENTO2006

Szobrot állítana a 2006-os szemkilövetésről Budapesten, a Dohány utcai zsinagóga közelében Orbán Viktor egyik legnagyobb rajongója – vette észre a Gulyáságyú Média. Szilágyi Ákos a Hír TV műsorában beszélt arról, hogy aláírásgyűjtésbe kezdett azért, hogy az általa tervezett szobor állítson emléket annak a pillanatnak, amikor 2006. október 23-án egy tüntető szemét gumilövedékkel a rendőrök kilőtték, és a földön fekvő férfihoz egy másik tüntető lehajolt. A Gulyáságyú korabeli beszámolók alapján azt írja, a gumilövedék-találat egy sarokkal arrébb, a Dob utca–Károly körút sarkán érte a férfit. NÉPSZAVA

Amit adnak, el is vehetik

OKTATÁS 2025 őszétől valóban levonhatnak azoknak a pedagógusoknak a fizetéséből, akik nem teljesítenek megfelelően – ismerte el a Belügyminisztérium (BM) a Népszava kérdésére.

JUHÁSZ DÁNIEL

Az új pedagógusteljesítmény-értékelési rendszer idén őszre tervezett bevezetését követően, 2025 szeptemberétől lesz lehetőségük a munkáltatóknak, így például a tankerületi központoknak arra, hogy egy bizonyos határon belül csökkentsék azoknak a pedagógusoknak a bérét, akik az értékelés során alacsony szinten teljesítettek – derült ki a Belügyminisztérium (BM) lapunk érdeklődésére küldött válaszából. Az utóbbi hónapokban több, egymásnak ellentmondó információ jelent meg arról, hogy az új értékelő rendszer alapján lehet-e majd bérelvonással „ösztönözni” egyes pedagógusokat a jobb teljesítmény elérésére, ezért is kértük a helyzet tisztázását a szaktárcától. A BM közölte: a jövő őszszel induló tanévtől a munkáltatók az alacsony szintű teljesítményt nyújtó pedagógusok illetményét a rendeleti sávhatár alatt, de még a törvényi sávhatáron belül állapíthatják meg. A fizetésekről egyrészt a pedagógusok új életpályájáról szóló törvény, közismertebb nevén a státusztörvény rendelkezik, amely a tanárok besorolásától függően állapítja meg a sávhatárokat. Például egy Pedagógus I. fokozatba tartozó tanár bérezésének alsó határa bruttó 410 ezer forint, egy Pedagógus II. besorolásúé bruttó 430 ezer forint.

A törvény azonban lehetőséget ad arra, hogy a kormány rendeleti úton ettől eltérő sávhatárokat állapítson meg. Idén januártól, uniós források felhasználásával 32,2 százalékos átlagbéremelést ígértek a tanároknak, amelyről már kormányrendelet is megjelent. A tervek szerint így például a Pedagógus I. besorolású tanárok bére minimum bruttó 538 ezer forint, a Pedagógus II. fokozatba tartozóké bruttó 555 ezer forint lesz.

A teljesítményértékelés szempontjából mindez azt jelenti, ha mondjuk egy Pedagógus I. besorolású tanár bérét rendeletileg bruttó 538 ezer forintban állapítják meg, de később nem ér el megfelelő pontszámokat a teljesítményértékelés során, fizetését 2025 szeptemberétől a törvényben meghatározott alsó határig, vagyis bruttó 410 ezer forintig lehet csökkenteni.

A Népszava tavaly januárban számolt be elsőként arról, hogy a BM új pedagógusteljesítmény-értékelési rendszer bevezetését tervezi. Már az eredeti koncepcióban is szerepelt, hogy azoktól a tanároktól, akik a teljesítményük alapján az alsó 20 százalékba kerülnek egy tantestületen belül, pénzt vonhatnak el. A szakszervezetek tiltakoztak ez ellen, a tervezet egy újabb verziójában pedig már nem is szerepelt a bérelvonásról szóló elképzelés. Nem sokkal később kiderült, hogy a bércsökkentésre is lehetőséget adó rendelkezés az új pedagógustörvénybe, vagyis a státusztörvénybe került bele. Majd a BM tavaly decemberben közzétett egy koncepciót a tanérbéremelésről, amelyben egy bekezdés arról szól, hogy a pedagógusok havi illetménye „a teljesítményértékelés eredménye miatt alacsonyabb összegben nem határozható meg”. Ezzel szemben a teljesítményértékelés ugyancsak decemberben megjelent rendelettervezetében az áll, hogy a munkáltató igenis dönthet az „illetményeltérítésről”.

BOSSZÚ

TOTYIK TAMÁS: Felháborító, hogy a tárgyalások során a szemünkbe hazudtak

PSZ-elnök: Ez erkölcstelen, etikátlan

„Felháborító, hogy a tárgyalások során a szemünkbe hazudtak” – nyilatkozta lapunknak a Pedagógusok Szakszervezetének (PSZ) elnöke. Totyik Tamás állítja, a sztrájkbizottsági egyeztetéseken jegyzőkönyvben is rögzített ígéretet kaptak a kormány részéről arra, hogy a teljesítményértékelés alapján nem fogják csökkenteni a pedagógusok bérét. Azt, hogy a kormány felrúgta a megállapodást, erkölcstelennek és etikátlannak tartja.

Hozzátette: szerinte ez a rendszer „kicsinyes boszszúkra” is lehetőséget ad az intézményvezetőknek, tankerületi igazgatóknak, a teljesítményértékelés mögé bújva büntethetik majd azokat a pedagógusokat, akik a megítélésük szerint nem viselkednek megfelelően, engedelmesen, sztrájkban vagy más tiltakozó akciókban vesznek részt.

A legutóbbi tervezetből az is kiderült, a korábbihoz képest változott annak a meghatározása, kik számítanak majd kiemelkedő, átlagos és gyengén teljesítő tanároknak. Az értékelés során különböző szempontok figyelembevételével összesen 100 pontot lehet majd szerezni; akik minimum 80 pontot elérnek, ők a kiemelkedőek; 50–79 pont között átlagos a teljesítmény; 50 pont alatt pedig alacsony, vagy ahogy a tervezet fogalmaz, „fejlesztendő teljesítményszintű” a pedagógus. Az értékelést a tanárok esetében az igazgató, az igazgató esetében pedig a fenntartó képviselője végzi majd. A rendszert idén szeptembertől vezetik be, de az első évben még nem lesz „illetményeltérítés”, ahogy már írtuk, arra 2025 szeptemberétől lesz lehetőség.

Gyakorlatilag a mostani fizetésemelésükért „vizsgáznak” a tanárok

FOTÓ: NEMÉNYI MÁRTON

Időben jön a brüsszeli jóváhagyás

BÉREMELÉS Brüsszelen nem fog múlni a tanárok béremelése, hamarosan válaszolnak a kormánynak. Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter az ATV-nek adott tavaly év végi interjújában azt mondta: a kormány még egy technikai jóváhagyásra vár az Európai Bizottságtól (EB), hogy januártól megkezdhesse a pedagógusok 32,2 százalékos béremelését. A politikus szerint ez a jogi garancia el is készült, csak Brüsszelben mindenki szabadságon van, ezért még nem volt, aki aláírja. Megkérdeztük az uniós testületet, hogy milyen hivatalos brüsszeli dokumentum kell még a folyamat elindításához. Mint a válaszból kiderült, Magyarország november végén egy technikai jellegű kérdéssel fordult a Bizottsághoz, amelyben jogértelmezést kért a béremelés idei végrehajtásával kapcsolatban. Erre azért van szükség, mert az eredeti megállapodás szerint a lépcsőzetes béremelés 2023-ban kezdődött volna, de az uniós támogatások felfüggesztése miatt a múlt évre tervezett intézkedéseket a magyarországi hatóságok nem tudták megtenni. A folyamat 2024-es, tehát a tervezettnél későbbi elindításához brüsszeli megerősítés kell.

Gulyás Gergely jelezte: Még várnak Brüsszelre. Hamarosan jön a válasz

A szóvivői szolgálat közölte, hogy az EB hamarosan válaszolni fog a megkeresésre, és egyben üdvözli Magyarország elkötelezettségét, hogy az Európai Szociális Alap Plusz társfinanszírozásának köszönhetően megkezdi a tanárok béremelésének a végrehajtását.

Erre azután nyílik lehetőség, hogy az Európai Bizottság a múlt év decemberében felszabadította a Magyarországnak 2021–2027 között jutó felzárkóztatási támogatásoknak csaknem a felét, 10,2 milliárd eurót, majd ez év elején elkezdte a pénz folyósítását a benyújtott számlák ellenében. Varga Mihály pénzügyminiszter tájékoztatása szerint Brüsszel az elmúlt napokban ebből az alapból 445 millió eurót (170 milliárd forintot) már át is utalt Magyarországnak.

HALMAI KATALIN (BRÜSSZEL)

„Fejleszteni és integrálni kellene, nem tönkretenni”

KÖZLEKEDÉS Jövő héten egyeztet a főváros a minisztériummal az új tarifarendszerről – tudta meg lapunk Walter Katalintól, a Budapesti Közlekedési Központ vezérigazgatójától, aki szerint Budapest egyelőre nem készül a jelenlegi hibrid üzemeltetés utáni állapotra.

SZALAI ANNA

FOTÓ: HUSZÁR DÁVID

Walter Katalin gondolni sem akar arra, hogy megszűnik a Budapest-bérlet. Szerinte évtizedeket lépnénk vissza

Megy az üzengetés az agglomerációs járatok Budapesten belüli üzemeltetéséről és legfőképpen a Budapest-bérlet ezeken való használhatóságáról. Tegyük tisztába a dolgot: miről szólt a fővárosi önkormányzat és a minisztérium közötti 2016-ban kötött szerződés és mi szerepel a december 29-én a három érintett cég, a BKK, MÁV-HÉV Zrt. és a Volánbusz által aláírt megállapodásban?

Az eredeti 2016-os agglomerációs szerződés akkor jött létre, amikor a HÉV és a kék agglomerációs buszok megrendelését átvette az állam, az üzemeltetést pedig a MÁV-ra és a Volánbuszra bízta, így meg kellett állapodni a működési keretekben. Az agglomerációs járatok két szerepet töltenek be: egyrészt helyközi közlekedésként összekötik Budapestet és az agglomerációs településeket, másrészt nagyon fontos szerepet játszanak a Budapest közigazgatási határain belüli helyi közlekedésben. Gondoljunk csak a csepeli, vagy éppen a békásmegyeri HÉV-ekre. A helyközi közlekedés üzemeltetése állami feladat, míg a helyi önkormányzati hatáskör. Az európai nagyvárosokban, köztük Budapesten is a két közlekedési mód egymást kiegészítve, regionális szövetségben, integrált rendszerben működik. Ebbe beletartozik az egységes tarifapolitika és a menetrend-harmonizáció.

Az eredeti dokumentumban 2023. december 31-i lejárati dátum szerepelt.

Igen, de az elszámolás módjának 2020-as megváltoztatásakor megújuló szerződéssé alakult. Először 2022 végéig, majd 2023 végéig hosszabbították meg. A HÉV és az agglomerációs kék Volánbuszok átadásakor az akkor Tarlós István főpolgármester vezette főváros vállalta, hogy a Budapest határain belüli üzemeltetés költségeinek egy részét kifizeti. Ennek fejében az eredeti megállapodás szerint egy fix összeget, 6,6 milliárd forintot fizetett évente. Karácsony Gergely főpolgármesterré választása után azonban egy kormányhatározattal módosították a megállapodást és 2020 decemberében évi 8,4 milliárdra emelték a főváros által fizetendő összeget, amit soha nem fogadott el a városvezetés. Végül született egy megállapodás, miszerint a 6,6 milliárd csupán előleg és a felek minden év végén elszámolnak egymással a valós költségek ismeretében. A MÁV és a Volánbusz ugyanis számos szolgáltatást rendel a főváros közlekedésszervező cégétől, a BKK-tól az agglomerációs járatok üzemeltetéséhez. Így például a jegyértékesítést, a jegyellenőrzést, a forgalomirányítást, beleértve az esetleges buszos pótlások szervezését. A kettő közötti elszámolást minden évben hosszú egyeztetés előzi meg.

Lázár János építési és közlekedési miniszter és a kormányközeli sajtó szerint ennek az elszámolási vitának az eredménye a 2016-os fővárosi önkormányzat számára menetdíj-megállapításban és menetrend-összeállításban vétójogot biztosító szerződés felmondása, mondván a főváros nem fizet.

A Fővárosi Önkormányzat minden évben kifizette a mindkét fél által elfogadott összeget. 2021-re ez 741 milliós többletet jelentett, míg a 2022-es évre már 2,7 milliárddal kért többet a minisztérium. Az erről szóló vita zajlott tavaly. Az ÉKM utolsó ajánlata 2,1 milliárd volt, de jelezték, hogy elveszik a fővárosi közösségi közlekedésre adott 12 milliárd forintos évi normatívát és nincs biztonságban a Budapest-bérlet.

Nem lett volna a fővárosiak érdekeit figyelembe véve jobb döntés kifizetni ezt a plusz 2,1 milliárdot, mint hagyni elveszni a szerződést?

Abban bíztunk, hogy az előző évekhez hasonlatosan meg tudunk állapodni. A tisztánlátás végett azért érdemes tenni egy összehasonlítást: az állam a fővárosi közösségi közlekedésre adott 12 milliárd forintos évi normatívával egy egységnyi teljesítményre 70 fillért fizet, a főváros ugyanezért 3 forintot. Ráadásul a főváros 2022 végéig havi részletekben fizetett, míg az állam a 12 milliárdot minden évben csak az év végén utalta. 2022-ben értük el, hogy 2023-ban az állam is havonta utalt.

Mikor derült ki, hogy a kormány a 2016-os szerződést is felmondaná?

December 20-án egy minisztériumi egyeztetésen hangzott el, hogy a minisztérium nem hosszabbítja meg a szerződést és 2024-re már ne számítsunk a 12 milliárd forintra se. Ezt követően hoztuk tető alá a december 29-i megállapodást, amelyben a MÁV–HÉV Zrt. és a Volánbusz vállalta, hogy továbbra is megrendeli a szolgáltatásokat a BKK-tól és ami ennél sokkal fontosabb: a Budapest-bérlet továbbra is használható az agglomerációs járműveken a városhatáron belül.

> Az állam a fővárosi közösségi közlekedésre adott 12 milliárd forintos évi normatívával egy egységnyi teljesítményre 70 fillért fizet, a főváros ugyanezért 3 forintot.

A 2016-os szerződésben szereplő vétójogokat azonban elveszítették.

Ma még ugyanúgy működünk, mint decemberben.

A MÁV közleménye szerint ez márciusban megszűnhet. Mi lesz utána? Dupla bérletet kell venni a HÉV-vel is utazóknak Budapesten?

Ezen gondolkodni se akarok. Milliónyi ember – agglomerációban élők és budapestiek – számára jelentene ez súlyos nehézséget a hétköznapokban. A dupla bérlet megvásárlásának terhe mellett a menetrendek összehangolása, a szükséges pótlások, jegyvásárlási lehetőség nélkül, a Futár-rendszer kiiktatásával. Évtizedeket lépnénk vissza a közösségi közlekedésben. Ez senkinek sem állhat érdekében. Elképzelhetetlennek tartom, hogy ez megtörténjen. Az európai nagyvárosok, amelyek közlekedési szövetségének elnökévé a sors fintoraként tavaly októberben választottak meg, legfontosabb céljának éppen az integráció erősítését tartja, nem a szétzúzását. Ez nagyon rossz irány lenne. Minden erőnkkel azon dolgozunk, hogy ez ne történjen meg.

Tárgyalnak a minisztériummal?

Jövő héten lesz egy operatív tarifamegbeszélés, de ez a városvezetés szintje.

Készül valamiféle stratégia a kieső HÉV-Volánbusz, MÁV agglomerációs vonatok Budapesten belüli pótlására?

Megismételném: senkinek nem állhat érdekében ennek a helyzetnek az előidézése. Bár lehet, hogy éppen arról szól ez az egész, hogy a HÉV-szerelvények olyan rossz állapotban vannak, hogy egyszerűen nem képesek ezeket menetrendszerűen üzemeltetni. A MÁV már korábban jelezte, hogy a kocsik rossz műszaki állapota miatt ritkítaniuk kell január 8-tól a HÉV-járatokat.

A decemberi megállapodás szerint a MÁV közbeszerzési értékhatárig fizet a BKK-nak, ami 50 millió forint.

Igen, de ez megrendelésenként értendő, márpedig jelenleg 13 ilyen szolgáltatási szerződésünk van, így ez tizenháromszor 50 millió. A BKK és vélhetőleg a MÁV-HÉV Zrt. és a Volánbusz munkatársai is azt számolgatják, hogy ez szerződésenként meddig tart ki. A MÁV-nak ugyanis onnantól magának kell biztosítani vagy közbeszerzésen beszerezni az üzemeltetéshez szükséges kiegészítő szolgáltatásokat, amit most tőlünk vásárol meg.

Csődbe mehet a BKK, a BKV, ha elesik a 12 milliárdos állami normatívától, a fenti szolgáltatások ellenértékétől, illetve a vármegyebérletek budapesti bevezetése okán a menetdíjbevétele is sok milliárddal csökken?

Ez az ügy nem a fővárosi közlekedési cégek csődjéről vagy annak elkerüléséről szól, hanem a budapesti közösségi közlekedésről, amit nagy ütemben fejleszteni és integrálni kellene, nem tönkretenni.

WALTER KATALIN

Tanulmányait Németországban, az USA-ban és Argentínában végezte, 2001-ben a European Business School nevű német közgazdaság-tudományi egyetemen doktorátust szerzett. 15 évig dolgozott a világ vezető tanácsadócégénél, a McKinsey and Companynál Frankfurtban és Budapesten. Később az Erste Bank és a Citibank lakossági üzletágának integrációját vezette, majd az Allianz közép-kelet-európai értékesítési vezetője lett. 2019 őszétől a CEU Bécsbe költözését irányította. 2020-ban a Budapesti Városüzemeltetési Holding vezérigazgatója, 2021 januárjától a BKK vezérigazgatója. Tavaly októberben választották meg a legnagyobb európai közlekedési cégeket összefogó testület, a European Metropolitan Transport Authorities (EMTA) elnökévé.

€/HUF 378,77 ↓ –0,36% | $/HUF 345,62 ↓ –0,71% | CHF/HUF 406,41 ↓ –0,77%

LAPSZÉL

Rekord külföldi befektetés érkezett

FOTÓ: PAVEL BOGOLEPOV

2022-ben 6,5 milliárd eurónyi beruházás érkezett a kormány ösztönzőrendszerén keresztül, tavaly pedig több mint 13 milliárd eurónyi beruházás érkezett Magyarországra, amihez 2 milliárd eurónyi készpénztámogatást biztosítottak – mondta Szijjártó Péter. Ezek a beruházások összesen 19 ezer munkahelyet hoztak létre, ami szintén rekordnak számít – hangsúlyozta a külgazdasági és külügyminiszter. A legtöbb beruházás tavaly Kínából érkezett. NÉPSZAVA

Ismét napirenden az olajszállítási díj

A horvátországi nyersolajszállító cég, a Janaf közleményben utasította vissza Hernádi Zsolt Mol-elnök-vezérigazgató kijelentését, amely szerint „a horvát szállítási költség még mindig a négyszerese a méltányos piaci árnak", és visszaélnek kiszolgáltatott helyzetünkkel. A Janaf leszögezi, hogy a tranzitdíjak számításánál egy ellenőrzött módszertant alkalmaznak, amely minden felhasználót egyenlő bánásmódban részesít. Korábban Nagy Márton nemzetgazdasági miniszter is támadta a horvátokat. NÉPSZAVA

Kezd helyreállni a hazai turizmus

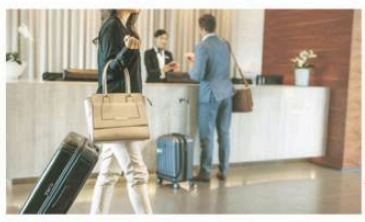

FOTÓ: JACOB LUND

Tavaly novemberben a magyarországi turisztikai szálláshelyeken (kereskedelmi, magán- és egyéb szálláshelyeken) 1,0 millió vendég 2,5 millió vendégéjszakát töltött el. A vendégek száma 13, a vendégéjszakáké 7,5 százalékkal magasabb volt az egy évvel korábbinál – közölte a Központi Statisztikai Hivatal. A belföldi vendégek által eltöltött éjszakák száma 5,9, a külföldi vendégéjszakáké 8,9 százalékkal emelkedett. A 2023. január–novemberi időszakban a belföldi vendégek 5,8 százalékkal kevesebb, a külföldiek 12 százalékkal több vendégéjszakát töltöttek el a turisztikai szálláshelyeken, mint az előző év azonos időszakában – írta a KSH. NÉPSZAVA

RÉSZVÉNYEK

BUX		
60 838,30	↑	+0,25%
Mol		
2 820 Ft	↓	–0,28%
MTelekom		
672 Ft	↓	–0,44%
OTP		
15 600 Ft	↓	–0,03%
Richter		
9 125 Ft	↑	+1,50%

Nő az adósság terhe

KÖTVÉNY Az év második munkanapján 2,5 milliárd dolláros kötvénykibocsátást hajtott végre az Orbán-kormány. A célok ismeretlenek, de kell a pénz a lyukak betömésére és Ferihegyre.

PAPP ZSOLT

FOTÓ: MTI/BALOGH ZOLTÁN

A miniszter szerint a többszöri tervezési bukás ellenére a Pénzügyminisztérium idén is tavasszal készíti el a 2025-ös költségvetési tervét, és azt benyújtja a parlamentnek

Gyorsan ki kellett „józanodni" az Államadósság Kezelő Központ (ÁKK) Zrt., munkatársainak, ugyanis az év második munkanapjára a szervezetük egy jelentős devizakötvény-kibocsátást rendelt meg az ügylettel megbízott nemzetközi bankoktól. Az eredeti terv szerint 2 milliárd dollárnyi hitelt kellett volna szervezni Magyarország számára a bonyolító konzorciumnak (BNP Paribas, Citibank, Deutsche Bank és J. P. Morgan), ám mivel magyar kötvény iránt a vártnál nagyobb befektetői kereslet jelentkezett, végül 2,5 milliárd dollárnyi (860 milliárd forint) hitelt vett fel az állam. A 12 éves lejáratú magyar dollárkötvényeket 5,7 százalékos kamattal jegyezték le a befektetők, ez 1,8 százalékos hozamfelárat jelent a hasonló futamidejű USA-kötvények kamata felett – közölte az ÁKK Zrt. A magyar állam legutóbb egy évvel ezelőtt bocsátott ki hasonló futamidejű – 10 éves dollárkötvényt – akkora felár még 2,8 százalékpont volt – vagyis egy év alatt közel egy százalékot csökkent, amit indokol a kedvezőbb nemzetközi hangulat, és a magyar gazdaság tavalyinál lényegesen jobb megítélése. Tavaly ilyenkor még 25 százalék volt az infláció, a költségvetés és a folyó fizetési mérleg hiánya is az egekben volt. Ezek közül ma már a költségvetési hiány jelent komoly gondot, és megérkeztek az első uniós pénzek is, amelyek a költségvetésnek is nagy segítséget jelentenek.

A hitelfelvétel céljáról az ÁKK annyit közölt, hogy az állam a befolyó összeget „általános finanszírozási célokra" használja fel, vagyis azt beforgatják a költségvetés folyó gazdálkodásába. Ettől függetlenül a kormány szorgalmasan gyűjtögeti a százmilliárdokat a ferihegyi repülőteret üzemeltető Budapest Airport Zrt. 50 százalékának megvásárlására, amely mintegy 2 milliárd euróba, vagyis 760 milliárd forintba kerülne.

Az újabb kötvénykibocsátás azonban tovább növeli az államadósságot és a kamatterheket. Pedig a magyar tartozások terhei már tavaly kiemelkedően magasak voltak uniós összehasonlításban – hívta fel a figyelmet Nagy András, az Erste Bank részvényelemzője. Az MNB számításai szerint 2023-ban 3300 milliárd forint kamatot fizetett a magyar állam az államadósság után, ez a GDP 4,3 százaléka, ami a legmagasabb az Európai Unióban – ez a Bloomberg hírügynökség adataiból derül ki. Még az Unió nagy adósait, Olaszországot, Spanyolországot, sőt még Görögországot is megelőzi a magyar GDP-arányos kiadás. (Ennek oka, hogy ezen országok mind a jóval alacsonyabb kamatozású eurókötvényekben adósodtak el, hisz az eurózóna tagjai, ezzel szemben a magyar adósság jelentős része jóval kockázatosabb és drágább forintkötvényekben fekszik.)

3500 milliárd
forintra emelkedik idén a kamatkiadás

Az MNB számításai szerint idén még magasabbra, 3500 milliárdra fog emelkedni a kamatkiadás, mivel például az inflációkövető papírok esetében növekszik a kamat, lekövetve a tavalyi inflációt. Az idei kamatkiadások csaknem harmada kapcsolódik az ilyen inflációkövető papírokhoz. A kamatterhek normalizálódása 2025-re várható, amikor is 1250 milliárd forintra csökken ez az összeg, összhangban az infláció mérséklődésével. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy idén még mindig nehéz lesz a költségvetés helyzete, és legfeljebb majd csak jövőre lehet fellélegezni – jegyezte meg Nagy András.

TERHEK

NAGY ANDRÁS
A magyar tartozások terhei már tavaly kiemelkedően nagyok voltak uniós összehasonlításban

Adósságszolgálati kiadások az EU-ban
A GDP százalékában

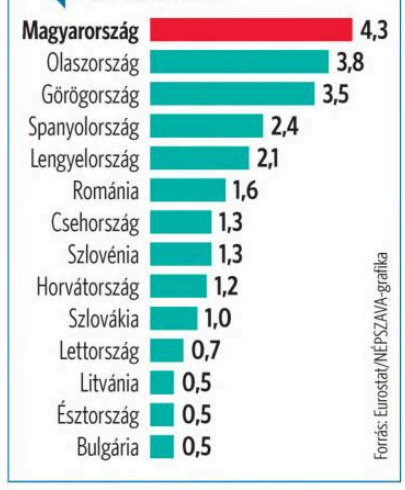

A magyar államadósság az elmúlt 13-14 évben folyamatosan növekedett. Ha a forintban kifejezett összegeket nézzük: 2010-ben 22 ezer milliárd forint forintos adóssággal vette át a kormányzást az Orbán-kormány, ez nőtt 2023 közepére 52,7 ezer milliárd forintra, ami a legutóbbi hivatalos adat. A GDP-arányos mutató jobban alakult, hisz a 2010-es 83 százalékkal szemben tavaly júniusban 75,2 százalék volt. Ugyanakkor az infláció emelkedése és a kamatkörnyezet felrobbanása hatványozottan sújtotta a magyar államháztartást, ugyanis emiatt megtöbbszöröződtek a kamatkiadások. Míg 2010-ben IMF-hitellel terhelten is évi 1138 milliárd forint ment el kamatokra, ugyanez 2022-ben már 2103 milliárdra rúgott, amely az idén 3500 milliárd forintra emelkedhet. De a GDP-arányos mutató sem fest sokkal szebben: míg 2010-ben a GDP 4 százaléka ment kamatokra, ez tavaly 4,3 százalék lehetett.

Még Varga sem tudja, mi lesz az idei költségvetéssel

Kétszer is kitért Varga Mihály pénzügyminiszter azon kérdés megválaszolása elől, hogy tartható-e, illetve „kőbe vésett-e" a 2024-es 2,9 százalékos GDP-arányos hiánycél – tudósított a pénzügyminiszter csütörtöki sajtótájékoztatójáról a Portfolio.hu. (Lapunk most sem kapott meghívást a tájékoztatóra.) Harmadszorra a miniszter annyit válaszolt, hogy a hiánycél bele van írva a költségvetésbe, vagyis amíg azt nem módosítják, addig ott is marad. Arról sem beszélt a miniszter, hogy a módosításra mikor kerül sor, de a költségvetés tarthatatlan, és ez minden elemző számára nyilvánvaló. A fő ok, hogy a tavalyi büdzsé elcsúszott a hibás tervezés miatt: az eredetileg tervezett 3400 milliárd forinttal szemben 4593 milliárd forintos deficittel zárt az állam, vagyis a harmadával lett magasabb, amit a miniszter is megerősített. 2022-ben az államháztartás hiánya 4753 milliárd forint volt, vagyis 160 milliárd forinttal csökkent a folyó hiány.

Ezzel szemben ez évre a 2024-es költségvetés mindössze 2515 milliárd forintos hiányt engedélyezne, vagyis egy év alatt bő 2200 milliárd forintot kellene spórolni, vagy ennyivel több bevételt beszedni. Idén ugyan megindul a gazdasági növekedés, de hogy ennek bevételnövelő hatása elegendő lenne a kitűzött költségvetési hiánycél eléréséhez, finoman szólva is kétséges. Varga sajtótájékoztatóján a tudósítások szerint azt hangsúlyozta, hogy az év elején még korai a 2024-es költségvetés kiigazításáról beszélni. A miniszter azt is elmondta, hogy dacára a többszöri tervezési bukásnak, a Pénzügyminisztérium idén is tavasszal készíti el a 2025-ös költségvetési tervét, és azt benyújtja a parlamentnek. Az elmúlt napokban Nagy Márton nemzetgazdasági miniszter több, a kormánysajtóban elhelyezett írásában jelezte, hogy szerinte az államnak költekeznie kellene a gazdasági növekedés serkentése érdekében, tekintet nélkül a hiány mértékére. Ezzel szemben Varga Mihály úgy foglalt tegnap állást, hogy az első az adósság- és a hiánycsökkentés, és ha lesz mozgástere a költségvetésnek, akkor lesz élénkítés. A két miniszter nyilvános szakmai vitája jelzi, hogy komoly véleménykülönbség van közöttük.

Magyarország kamatkiadásai
Milliárd forint

Fellélegezhet a német koalíció

BERLIN Egyelőre biztosan hivatalban marad Olaf Scholz kormánya, az FDP-nél most nem lesz napirenden a kabinetből való kilépés. A feszültségek azonban felerősödhetnek.

RÓNAY TAMÁS

A hárompárti német kormány legkisebb pártja, a liberális FDP számára a legnagyobb kérdés az, hogyan válhat sikeresebbé a 2024-es évben? Azért is sürgető a kérdés, mert támogatottsága mindössze 5-6 százalék körüli, éppen csak meghaladja a Bundestagba való bejutáshoz szükséges küszöböt. Ugyan mind Olaf Scholz koalíciójában, mind az FDP-ben igyekeztek csekély jelentőséget tulajdonítani annak a digitális formában lebonyolított szavazásnak, amelyen a tagok arról dönthettek, maradjanak-e a koalícióban, nagy megkönnyebbülés fogadta minden részről, hogy a liberális tagok, ha szűk többséggel is, de a maradás mellett döntöttek. Christian Lindner, a párt elnöke annyira megörült az eredménynek, hogy „egyértelmű felhatalmazásról" tett említést, miközben csak 52,24 százalék utasította el a koalícióból való kilépést. Ugyanakkor az is tény, hogy a kormányzás szempontjából nagyon is fontos a döntés, mert a szociáldemokratáknál egyesek azt feltételezték: az FDP el akarja hagyni a koalíció süllyedő hajóját, hogy megerősödjön a 2025 szeptemberében esedékes választásig. Ez a kérdés azonban egyelőre lekerül a napirendről, s mind csekélyebb az esély arra, hogy megvalósul az ellenzéki uniópártok, a CDU/CSU álma a kormánykoalíció széthullásáról, vagy az idén megrendezendő előrehozott választásokról.

Az eredmény nyomán az FDP vezetése azt kommunikálhatja, hogy a tagság támogatja a párt politikáját, mert a szűk többség is többség. Ezt azok az FDP-tagok is elismerik, akik a „referendumot" kezdeményezték a párton belül a koalícióban maradásról. Közéjük tartozik Matthias Nölke, aki a hárompárti koalíciós munka egyik legnagyobb ellenzője.

FOTÓ: AFP/TOBIAS SCHWARZ

A berlini kormány triumvirátusa, a háttérben Robert Habeck, középen Olaf Scholz, jobb oldalon pedig Christian Lindner

Az ARD egyik műsorában kijelentette a demokratikus körülmények között született eredményt tiszteletben kell tartani.

Ettől függetlenül nem lehet kizárni azt, hogy az FDP-ben a koalíció ellenzői a jövőben is felvetik majd a kilépés lehetőségét, mert a maradás támogatói csak 1170 szavazattal szereztek többet a távozás mellett kardoskodóknál. Nölke ezért nem is kívánja vereségként értékelni az eredményt. Mint rámutatott, egy jelentős kisebbség világossá tette, hogy az FDP-nek jobb munkát kell végeznie a szövetségi kormányban, s ezt a párt vezetése nem is hagyhatja figyelmen kívül.

Maga Lindner pártelnök ezzel szemben úgy látja, a szavazás felhívás az FDP számára arra, hogy „továbbra is liberális profilt mutasson a kormányzati tevékenység során". Mindez azonban azt is előrevetíti, hogy 2024 folyamán is sok vita lesz a koalíción belül. Olaf Scholz kancellárt közismerten nem könnyű kihozni a sodrából, de őt is boszszantotta, hogy a Zöldek és az FDP rendre a közvélemény előtt vitáztak, feltételezések szerint az állandó torzsalkodásoknak is szerepe volt abban, hogy a közvélemény egyre rosszabb osztályzatot adott a kormánynak. Scholz többször próbálta figyelmeztetni partnereit: egymás között beszéljék meg a vitás kérdéseket, lehetőleg a nyilvánosság kihagyásával, de jótanácsát nem fogadták meg.

5 százalék
körüli az FDP támogatottsága, éppen csak bejutna a parlamentbe a felmérések szerint

Az FDP szavazása után aligha várható, hogy hirtelenjében egymás nagy barátai lennének majd a környezetvédők és a liberálisok. Erre utalnak Wolfgang Kubicki pártelnök-helyettes szavai is, aki a Deutschlandfunk rádióban azt közölte, hogy az FDP-nek jobbá és „határozottabbá" kell válnia a koalícióban. (Kubicki egyébként élesen ellenezte az esetleges kilépést.) Frank Schäffler, a párt amolyan permanens lázadója, aki szintén a koalícióban maradás mellett volt, „figyelmeztető lövésnek" nevezte a felmérés eredményét, és ahogy fogalmazott, az FDP-nek ellen kell állnia a politika „zöldülésének".

Nem kérdés, az FDP-tagok elégedetlenek pártjukkal, erre utal, hogy 47,76 százalék voksolt a koalíció felmondása mellett. De – mint arra a pártvezetés is rámutatott – ha az összes tagot veszik figyelembe, a 72 ezer FDP-tag kevesebb mint ötöde szavazott a liberálisok távozására. A kormányzati munkával szembeni ellenszenv aligha érte meglepetésként az FDP vezetését. A párt támogatói körében már korábban is tapasztalható volt némi nyugtalanság ezzel kapcsolatban. Mindenesetre Lindner saját pozícióját megerősítette a szavazás. A pártelnök szerepe kulcsfontosságú a kormányban, hiszen a pénzügyminiszteri posztot látja el, így az euróövezeti csoportban is meghatározó a szerepe. Lindner az eredményt úgy fogja fel, mint egy bátorítást arra, hogy továbbra is nyomást gyakoroljon a koalícióra.

Bár az FDP vezetése nagyon tartott a „referendumtól", az eredmény voltaképpen jól is jöhet Lindner számára, hiszen ha a szociáldemokraták vagy a Zöldek túl sokat követelnének tőle, azzal védekezhet, hogy a párt tagságára való tekintettel nem tehet nagy engedményeket.

Utolsó figyelmeztetést küldtek a húsziknak

VESZÉLY A jemeni húsziknak a Vörös-tengeren közlekedő konténerhajók ellen végrehajtott ismételt támadásai nyomán az egekbe szöktek a tengeri szállítási díjak. A Freightos nemzetközi árufuvarozási platform szerint az Ázsia és Észak-Európa közötti árfolyamok ezen a héten több mint kétszeresére, konténerenként 4000 dollár fölé emelkedtek. Az Ázsia és a Földközi-tenger közötti tarifák 5175 dollárra nőttek, és néhány nagy hajózási társaság a hónap közepére 6000 dollár feletti tarifákat jelentett be a szállítmányokra. A konténerenként 500 dollártól 2700 dollárig terjedő pótdíjak tovább emelhetik az általános árakat – magyarázta a Freightos.

Az egyiptomi Szuezi-csatorna, amely összeköti a Vörös-tengert a Földközi-tengerrel, a legrövidebb útvonala az üzemanyagok, élelmiszerek és fogyasztási cikkek Ázsiából és a Közel-Keletről Európába történő szállításának. A világ konténeres rakományainak mintegy harmadát – többek között játékokat, teniszcipőket, bútorokat és fagyasztott élelmiszereket – ezen az útvonalon szállítják. A térségbeli konfliktus azzal tetőzött, hogy az Irán által támogatott jemeni milicisták, a húszik szolidaritást vállaltak a radikális iszlamista Hamásszal a Gázai övezetben zajló háborúban, és többször támadtak az ellenőrzésük alatt álló partoknál elhaladó hajókra. A Maersk, a Hapag-Lloyd és más hajózási társaságok bejelentették, kénytelenek elkerülni a Vörös-tengert.

Szerdáig már több mint 180 hajót irányítottak át a dél-afrikai Jóreménység-foka felé, hogy elkerüljék a támadásokat. A project44 ellátási lánc menedzsment technológiával foglalkozó vállalat szerint ez hét-húsz nappal meghosszabbította a szállítási időt. 18 hajózási társaság már átirányítja a hajóit, Afrika megkerülésére utasítva őket – közölte az ENSZ. A Dél-Afrikát megkerülő útvonal minden bizonnyal csökkenteni fogja a hajók elleni támadásokat – közölte a Nemzetközi Tengerészeti Szervezet (IMO) vezetője, Arsenio Dominguez.

Az Ázsiából Észak-Európába és a Földközi-tengerre irányuló szállítmányok árai ugyan megugrottak, de még mindig messze elmaradnak a világjárvány okozta rekordszintektől, amely 14 000 dollár volt konténerenként.

Jemen a Vörös-tenger és az Ádeni-öböl közötti Bab el-Mandeb-szoros mellett terül el. A kereskedelmi

FOTÓ: AFP/MOHAMMED HAMOUD/ANADOLU AGENCY

A jemeni síita milícia tovább feszíti a húrt, így aztán nehéz lesz elkerülni a velük való konfrontációt

hajózás védelme érdekében az USA december közepén nemzetközi katonai koalíció megalakítását jelentette be. Az amerikai védelmi minisztérium szerint jelenleg több mint 20 ország tagja ennek a szövetségnek. A koalíció szerdán az utolsó figyelmeztetést adta ki a jemeni lázadó csoportnak, hogy hagyjanak fel a nemzetközi hajózás elleni támadásokkal, máskülönben viselniük kell a „következményeket". „A Vörös-tengeren zajló húszi támadások illegálisak, elfogadhatatlanok és mélységesen destabilizálóak" – áll a 12 nemzet által kiadott nyilatkozatban. Washingtoni tisztségviselők szerint az amerikai hadsereg előkészítette a lehetőségeket az Irán által támogatott lázadó csoport elleni csapásra. A szövetségesek a húszik hajóit, drónkilövő állásait támadhatják, továbbá parti radarberendezéseket és a lőszerek tárolására szolgáló létesítményeket. A húszi célpontok elleni csapások azért nem egyszerűek, mert sok fegyverrendszerük mobil.

A Biden-kormányzat eddig óvatos volt az erő alkalmazásával kapcsolatban, igyekezett rendre kiemelni, hogy diplomáciai úton próbálják kezelni a konfliktust és elkerülni a húszikkal való közvetlen konfrontációt.

A húszik november közepe óta 24 támadást hajtottak végre kereskedelmi hajók ellen az Egyesült Államok közel-keleti katonai műveleteit felügyelő Központi Parancsnokság szerint. A feszültség tovább fokozódott a múlt héten, amikor húszi harcosok négy kishajója tüzet nyitott amerikai helikopterekre, amelyek egy szingapúri lobogó alatt közlekedő hajó megmentésére indultak a Vörös-tengeren. Az amerikai haditengerészet helikopterei viszonozták a tüzet, és elsüllyesztettek három húszi hajót.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa is felszólította a jemeni húszikat, hogy hagyjanak fel a hajók elleni támadásaikkal. Ezek törvénytelenek, és veszélyeztetik a regionális stabilitást, a hajózás szabadságát és a globális élelmiszer-ellátást – mondta Chris Lu, az Egyesült Államok ENSZ-képviselője.

R. T.

LAPSZÉL

Tengeri manőverek határviták nyomán

FOTÓ: AFP/ARMED FORCES OF THE PHILIPPINES

A Dél-kínai-tengeren növekvő feszültségek közepette Kína és az Egyesült Államok is katonai manővereket tartott a vitatott tengeri területen. Kétnapos „rutinszerű járőrözést” hajtott végre a kínai haditengerészet és a légierő, amely szerdán kezdődött – közölte a pekingi hadsereg. Az Egyesült Államok a maga részéről bejelentette, hogy a Carl Vinson nukleáris meghajtású repülőgép-hordozó vezette haditengerészeti egység a szövetséges Fülöp-szigetekkel hajt végre kétnapos közös gyakorlatot (képünkön). A manőverek hátterében a Kína és a Fülöp-szigetek közötti, a tengeri területek miatti határviták állnak. NÉPSZAVA

Hágában tárgyalnak Izrael ügyéről

Alig több mint három hónappal az iszlamista Hamász elleni gázai háború kezdete után Izraelnek nemzetközi bíróság előtt kell felelnie a katonai műveletért. Dél-Afrika a hágai Nemzetközi Bíróság elé vitte az Izrael gázai hadműveletének ügyét, népirtással vádolva az országot. A meghallgatásokat január 11-re és 12-re tűzték ki – döntött Hágában az ENSZ égisze alatt működő bíróság. Dél-Afrika december 29-én benyújtott panaszában a népirtási egyezményre hivatkozott. NÉPSZAVA

2024 második felében voksolhatnak a britek

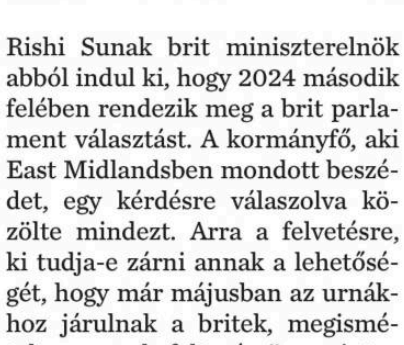

FOTÓ: AFP/JAMES MANNING

Rishi Sunak brit miniszterelnök abból indul ki, hogy 2024 második felében rendezik meg a brit parlament választást. A kormányfő, aki East Midlandsben mondott beszédet, egy kérdésre válaszolva közölte mindezt. Arra a felvetésre, ki tudja-e zárni annak a lehetőségét, hogy már májusban az urnákhoz járulnak a britek, megismételte, „munkafeltevése” szerint a voksolást az év későbbi szakaszában tartják meg. Sunak konzervatívjai nagyon rosszul állnak a közvélemény-kutatásokban: 14-22 százalékos előnyt mérnek a Munkáspártnak. NÉPSZAVA

Roth: Ki kell vizsgálni a szerb választást

Michael Roth, a német Bundestag külügyi bizottságának elnöke sürgette az EU-t és az Egyesült Államokat, ragaszkodjanak a december 17-i szerbiai választások kivizsgálásához és ha kell, megismétléséhez. Egyúttal felszólította Washingtont és Brüsszelt arra, hogy ne becsüljék le a belgrádi történések jelentőségét. NÉPSZAVA

Választás előtt a Nyugat

GONDBAN Nagyon elmaradtak az Ukrajnának szánt fegyverszállításokkal a segítséget ígérő államok. A lőszernek kevesebb mint a harmada érkezett meg.

KEREKES ANDRÁS
ÍRÁSA A NÉPSZAVÁNAK

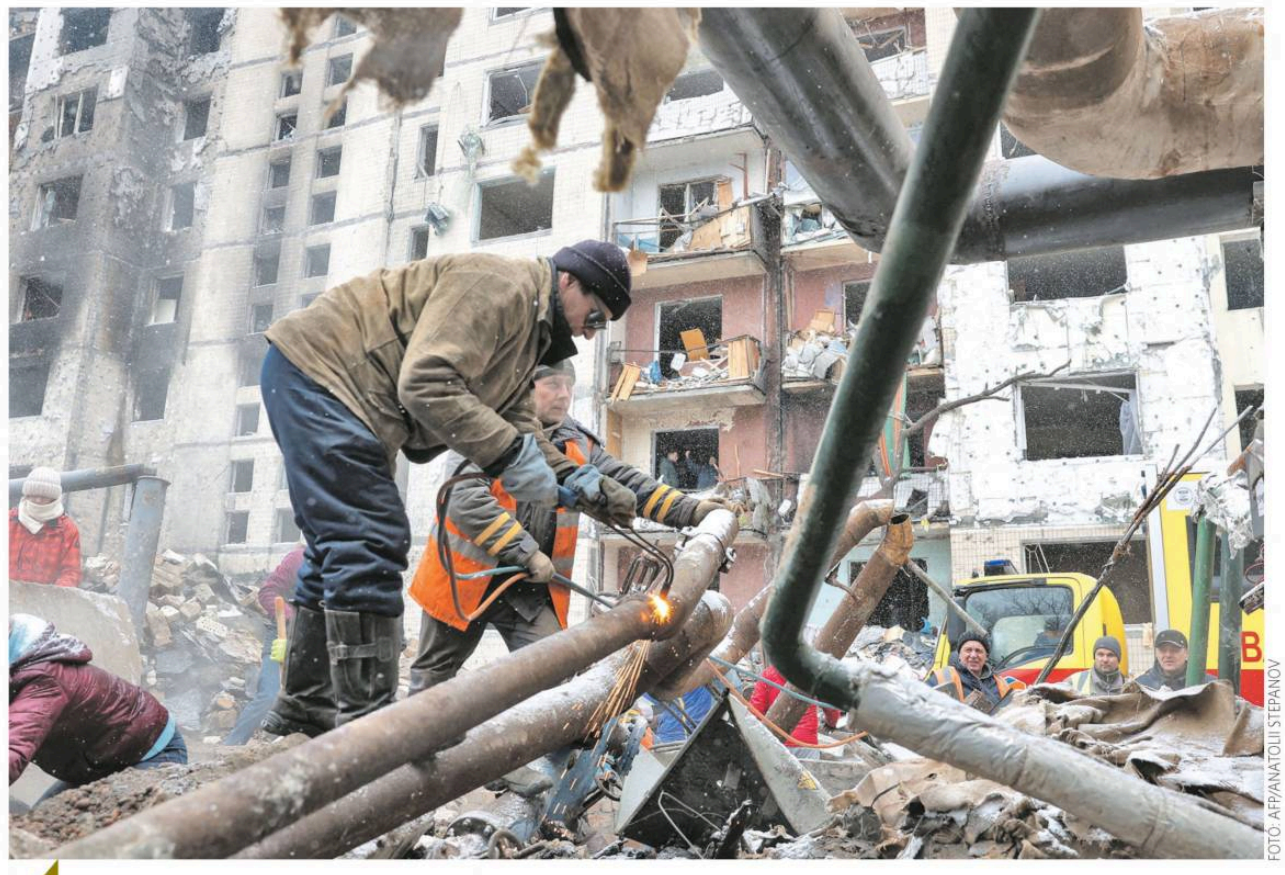

FOTÓ: AFP/ANATOLII STEPANOV

Komoly károk keletkeztek kijevi épületekben az utóbbi napok fokozott orosz támadásai miatt

Nincs patthelyzet az ukrajnai háborúban – emeli ki már címében is a Foreign Affairs amerikai külpolitikai magazin szerdai számában megjelent elemzés. A tavalyi, mindkét részről kudarcot vallott offenzívák óta a felek most a támadó harci erő újjáépítésén munkálkodnak, és egy ilyen méretű konfliktusban ez a folyamat sok időt vesz igénybe – hangsúlyozza Jack Watling, a brit Royal United Services Institute szárazföldi hadviseléssel foglalkozó vezető kutatója. A következő hónapokban az oroszok és az ukránok egyaránt a hadianyag felhalmozására és a személyi állomány kiképzésére fordítják a fő figyelmet, és sok függ attól, melyiküknek hogyan sikerül ez. Watling szerint a Nyugat most döntő választás előtt áll: vagy támogatja Ukrajnát, hogy megvédhesse területét és fölkészülhessen egy 2025-ös offenzívára, vagy behozhatatlan előnyhöz juttatja Oroszországot. Ha Ukrajna fel tudja építeni erőit úgy, hogy azok képesek legyenek ismét támadó hadműveleteket kezdeni, és nagymértékben meggyöngíteni az orosz katonai erőt, elérhető, hogy Kijev a tartós béke kikényszerítésére alkalmas pozícióból kezdjen tárgyalásokat.

Ez pedig nem csak Ukrajna számára létfontosságú: meg kell védeni azt a nemzetközi normát, hogy az államok erőszakkal nem változtathatják meg határaikat. Egy fölbátorodott Oroszország folyamatos fenyegetést jelentene a NATO-ra nézve – mondja Jack Watling. Következésképp az európai elrettentés szinten tartása érdekében az Egyesült Államok jóval több támogatást volna kénytelen adni itteni szövetségeseinek, így kevesebb erőforrást tudna összpontosítani az indiai-csendes-óceáni térségre – elég csak a Tajvan körüli helyzetre gondolni.

Az óév utolsó napjaiban ukrán nagyvárosok, köztük Kijev ellen végrehajtott brutális orosz rakétatámadások nyomán a Washington Post szerkesztőségi cikkben hangsúlyozta, hogy az emlékeztető kell legyen a Nyugat számára, miszerint Vlagyimir Putyin nem tett le arról, hogy keresztülvigye területrabló terveit. A leghatásosabb válasz ezekre, ha az Egyesült Államok nagymértékű katonai támogatásban részesíti Ukrajnát. Putyin ugyanis most abban a hitben él, hogy az ukrán katonai ellenállás leküzdése és a gazdasági szankciók túlélése után a Nyugatnak most csökken a figyelme és gyöngül a Kijev támogatására irányuló határozottsága. A kongresszusnak és a Fehér Háznak kompromisszumra kell jutnia, hogy megadhassák Ukrajnának a szükséges katonai és gazdasági segítséget. A Washington Post szerint ez valójában befektetés abba, hogy féken tartsák Oroszországot.

A Foreign Affairs utal rá, a tavalyi ukrán ellentámadás kudarcának legfőbb oka az volt, hogy az offenzíva végrehajtására kijelölt ukrán egységeknek nem volt kellő idejük a kiképzésre. Jack Watling emlékeztet rá, hogy már a háború első hónapjaiban, 2022 júliusában létrehozták az Interflex programot az ukrán csapatok kiképzésére. Az idő szorításában öt hétben határozták meg a kiképzés időtartamát. A második világháborúban a brit hadsereg legkevesebb 22 hetet tartottak szükségesnek arra, hogy egy katonát felkészítsenek a gyalogsági harcra. Ennek végeztével a katonákat egységekhez osztották be, és zászlóaljakban további közös kiképzéseken vettek részt. Az ukrán csapatoknak a rendelkezésre álló rövid időben nem volt lehetőségük a létfontosságú készségek magabiztos elsajátítására, még az újonnan kapott fölszerelés kezelését is alig volt idejük megtanulni. Ugyanakkor az offenzívát nem lehetett tovább halogatni, mert az oroszok közben megerősítették védelmi állásaikat – írja a katonai elemző.

300 ezer
körüli tüzérségi lövedéket kapott Ukrajna 12 hónap alatt az EU-tól, miközben jóval többet ígértek

Watling egy korábbi cikkében írt arról a szakadékról, amely az Ukrajnának tett ígéretek és a valóság között van. Az Európai Unió 2023 márciusában döntött arról, hogy 12 hónapon belül egymillió tüzérségi lövedéket szállít Ukrajnának. A ténylegesen elküldött mennyiség a 300 ezerhez van közelebb – állapítja meg Watling. Nem titkolja: Európa minden retorikai kötelezettségvállalás ellenére nagyrészt kudarcot vallott, és az önelégültség árát most ukrán vérrel kell megfizetni.

Az Iszlám Állam robbantott Kermanban

IRÁN Egy nappal a Kerman városában történt pusztító robbantások után a mentőszolgálat vezetője lefelé módosította a halálos áldozatok számát. Dzsafar Miadfar azt közölte, hogy 84-en haltak és 284 sebesültek meg a kettős támadásban. A teheráni állami média szerdán eredetileg 103 halálos áldozatról tett említést, amit még ugyanazon a napon az egészségügyi miniszter 95-re korrigált. A mentőszolgálat vezetője az áldozatok száma körüli zavart azzal a pusztító állapottal magyarázta, amelyben a holttestek egy részét a robbanások után találták meg. A nagy hatalmú iráni tábornok, Kászem Szolejmáni halálának negyedik évfordulóján, szerdán két hatalmas robbanás történt szülővárosában, a sírja közelében. Az Iráni Iszlám Köztársaság 45 éves történetében ez volt a legtöbb halálos áldozatot követelő akció .

Csütörtökön délután az Iszlám Állam terrorszervezet vállalta a felelősséget az akcióért. Előzőleg Mohammad Dzsamszidi iráni elnöki tanácsadó bizonyítékok nélkül Izraelt és az Egyesült Államokat tette felelőssé a merényletért. A „felelősség az USA-t és a cionista rezsimet terheli, a terrorizmus pedig csak eszköz”, írta az X platformon. Korábban Washington azt közölte, nem rendelkezik információkkal a robbantásról, és arra sincs bizonyíték, hogy Izraelnek köze lenne ahhoz.

FOTÓ: AFP/MURTADHA AL-SUDANI/ ANADOLU

Iraki biztonságiak jelentek meg a bagdadi amerikai légicsapás közelében

Kermanban továbbra is feszült a helyzet, médiabeszámolók szerint a városban lövöldözés tört ki. Biztonsági körök szerint az Irán-barát milíciák legalább két tagja meghalt egy amerikai légicsapásban az iraki fővárosban, Bagdadban.

Az amerikai támadás a Népi Mozgósító Erők egyik létesítményét érte a város keleti részén – közölték biztonsági források csütörtökön a dpa német hírügynökséggel. Amerikai részről még nem kommentálták az esetet.

A helyzet Irakban, akárcsak az egész közel-keleti térségben, nagyon feszült. Szakértők figyelmeztetnek: nőtt az esélye annak, hogy a gázai háború más államokra is átterjed azt követően, hogy kedden Bejrútban dróntámadás végzett a Hamász második emberével, Száleh Arúrival. R. T.

Bennfentesek legendája

RÓNAY TAMÁS

Ferenc pápa egyre gyakoribb egészségügyi gondjai miatt mind többször merül fel utódlásának kérdése. Ő maga is többször jelezte, ha úgy érezné, nem tudja ellátni feladatait, akkor lemondana, de a kérdést egyelőre nem tartja időszerűnek. Nyilvánvalóan Ferenc legfőbb célja, hogy véghez vigye a világszinódus folyamatát. Az első ülésszakot múlt év októberében tartották meg, s ez év októberében tartják a záró összejövetelt, amin már akár konkrét döntések születhetnek akár a családot érintő témákban. Fontos azonban hangsúlyozni: függetlenül attól, hogy az egyes előterjesztések mekkora támogatást kapnak a jelenlévőktől – nemcsak egyházi személyiségektől, hanem civilektől és nőktől – a végső szót maga a pápa mondja ki.

Bár Ferenc 87 évével az egyik legidősebb egyházfő Szent Péter utódainak történetében, pápaságának kulcsfontosságú időszakához érkezett. XVI. Benedek 2022. december 31-én bekövetkezett halála óta Ferenc pápa felgyorsította a reformot, amelynek fontos eleme volt, hogy honfitársát, a haladó szelleműként ismert Vítor Manuel Fernándezt nevezte ki a Hittani Dikasztérium élére, e hivatal adta ki a világegyházban nagy vitákat kavart, a melegek áldásáról szóló Fiducia supplicans című dokumentumot. Az utóbbi egy év összességében egyértelműen a reformer szárny előretörését hozta, ami a konzervatívok rendkívüli éles tiltakozásaihoz vezetett.

De lesz-e ereje Ferencnek véghez vinni a reformokat? Jól látható, hogy igyekszik előkészíteni a terepet esetleges utóda számára, bár a mindenkori egyházfő nem határozhatja meg, ki kövesse a trónon. A konklávén szavazó bíborosok több fordulóban, kétharmados többséggel döntenek az új pápa személyéről, s konzervatív portálokon olyan – egyébként senki által sem megerősített – hírek is megjelentek, amelyek szerint változtatni kívánnak a pápaválasztás szabályain, akár civileket is bevonva. Ferencnek azonban közvetve van lehetősége a pápaválasztás befolyásolására konzisztóriumok megtartásával. A pápa jelöli ki, hogy – szakszóval – kiket „kreálhatnak” bíborosnak. A 80 év alatti kardinálisok vehetnek részt a konklávén, dönthetnek a pápa személyéről. Ferenc évről évre tart konzisztóriumokat, a Bíborosi Kollégium tagjainak több mint háromnegyedét ő nevezte ki. Főként olyan főpapokra esik a választása, akik hasonlóképpen gondolkodnak, mint ő. Ezzel tehát némi lehetősége van az utódlás folyamatának befolyásolására.

Természetes az, hogy újra és újra felröppennek hírek arról, kinek lehet esélye arra, hogy Ferenc után pápává válasszák, de minden ilyen találgatást érdemes komoly fenntartásokkal kezelni. A magyar sajtóban sokszor némi naivitást tapasztalhatunk a világegyházat érintő hírek fogadtatása kapcsán, s az itthoni médiumok nagy része kritika nélkül vette át az Italy First nevű honlap közlését, amely szerint Erdő Péter prímás „az első számú esélyes” arra, hogy a következő pápa legyen. A magyar tudósítások azonban egy sor pontatlanságot tartalmaztak. A lista már önmagában kétségbe vonható, mert nem vette figyelembe a Vatikánban az elmúlt évben végbement változásokat. A szóban forgó honlap valójában nem is olasz, de az tény, hogy szerzője, Ewout Kieckens holland író, újságíró Rómában él. Szó sincs arról, hogy a weboldal vatikáni szaklap lenne, Kieckens ugyan valóban foglalkozik a szentszéki ügyekkel, de főleg útleírások szerzője. Az Italystart.com honlapján 2021-ben jelent meg először, ki lehet a következő pápa, s azóta is ezt frissítgetik. Erdő Péter nem azért szerepel az első helyen, mert első számú esélyes, hanem mert a szerző ábécésorrendben tünteti fel az általa esélyesnek vélt főpapokat. Az említett cikket 2021. március 21-én publikálta először, saját honlapján. Kieckens nem bennfentesként tüntette fel a neveket, hanem saját olvasmányélményeiből jutott e következtetésre, de nem is állítja magáról, hogy bennfentes lenne.

> A lista már önmagában kétségbe vonható, mert nem vette figyelembe a Vatikánban az elmúlt évben végbement változásokat.

Nem állítjuk, hogy Erdő Péternek nem lenne esélye egy pápaválasztáson, hiszen a konzervatív körökben, például az afrikai főpapok többségénél, van befolyása. De azért nem ártana tájékozódni egy-egy „tuti” értesülés közhírré tétele előtt.

Kiszámíthatóság

MUHARI JUDIT

Sokat és sokszor írtam már számokról, százalékokról a nyugdíjjal összefüggésben. Arról, hogy miként, és mekkorát zuhant az idősek ellátásának reálértéke, hogy drámai mértékben szakadtak le a nyugdíjak a bérekhez képest. A köztársasági elnök emelkedett hangvételű újévi beszéde más oldalról is rámutatott arra, mennyire nem számít az idősek jóléte és jólléte az ország vezetőinek. Novák Katalin azt mondta, „az újszülött, a gyermek, az unoka jelenti a reményt, a derűt, ők adnak értelmet a pénzkeresetnek, az országépítésnek, a tanításnak. Nekik szeretnénk kiszámíthatóbb, békésebb, boldogabb jövőt”. Első hallásra szép gondolatmenet. De tényleg csak elsőre. Persze, fontosak a gyerekek, a nagyszülőknek az unokák. De a pénzkeresetre, idősebb korban a megfelelő mértékű nyugdíjra nem miattuk van szükség.

A kiszámítható és méltó élethez gyerektől függetlenül mindenkinek joga van. Ahhoz, hogy ki tudja váltani a gyógyszerét, ne fázzon télen, csak akkor egyen far-hátat, ha azt kívánja meg, kicserélhesse az elromlott hűtőjét, vagy néha elmehessen nyaralni. Ez jelenti a biztonságot, a boldogabb jövőt. Mert célja, jövője, derűje egy nyugdíjasnak is kell, hogy legyen. Ám éppen ezt veszik el tőlük. A köztársasági elnök által oly fontosnak tartott kiszámíthatóság ugyanis egyáltalán nem valami pozitív eredmény. Az inflációkövető nyugdíjemelés jelenleg egy dolgot biztosít számukra, azt, hogy az anyagi- és élethelyzetük nem javulhat. A gazdasági fejlődés eredményeinek ők már nem részesei. Aki szegény, az is marad.

> Az inflációkövető nyugdíjemelés egy dolgot biztosít, azt, hogy az idősek anyagi helyzete nem javulhat.

PÁPAI GÁBOR RAJZA

MUTATOM

Könnyű szívvel szeretni

TÜZES LÓ

DOROS JUDIT

Na lám, még a végén fehér karácsonyunk lesz! – tette le a zörgős talicskát a bácsi, aki a szemközti járdán haladt éppen hazafelé, velem ellenkező irányban, az ünnepet megelőző egyik hétköznap délután. Nagy bojtos, norvég mintás sapkám a homlokomba csúszott, így elsőre nem gondoltam, hogy távolról is felismeri a vonásaimat. Én az övét messziről: ilyen ráncokkal szépen barázdált arc, s vastag szemöldök alól kivillanó huncut szempár kevés akad errefelé. Itt született, én meg csak betelepültem ide pár évvel ezelőtt, de közös pontunk már van, noha egy tőlünk jóval távolabbi utcában lakik, így akár el is kerülhettük volna egymást örök időkig. De ő füstölte pár évvel ezelőtt a mangalicáink sonkáit, csülkeit, körmeit, akasztotta rúdra a húsukból töltött kolbászokat, a szépen szabdalt szalonnát. Láttuk a házát, a rendben tartott udvart, a fészer alatt felsorjázott farakást. Megvitattuk annak idején, milyen hasábokkal szokott tüzelni, hogy füstjük még több zamatot adjon hozzá e falusi csemegékhez. Mivel jártunk nála többször – az érlelési időt személyesen kellett ellenőrizni, ehhez ragaszkodott –, valamennyire ismerősnek éreztük egymást, noha sem nevét, sem korát nem kérdeztük, s ő se a miénket.

Átmentem, szóba elegyedtem kicsit.

A vállait fájlalta, meg a karját, sőt még a derekát is, pedig korához képest meglehetősen energikus. Elárulta, hogy tíz köbméter tőke érkezett minap az udvarba, s nem volt segítség, aki beljebb pakolja a rakományt. A tőke szóról először egy hatalmas tuskó jutott eszembe, de aztán persze hamar kiderült: szőlőtőkékről beszélt, göcsörtösökről, ide-oda hajlókról, amiket szerencsés esetben, ha kivág is, újratelepít majd a borra vágyó gazda. Az öreg, kiszolgált ősök, a régi, fássá nemesedett tövek sem vesznek azonban kárba, utoljára még meleget adnak, talán a lángok közé odacsempészve egy-egy árnyalatot a fürtök zamatából is.

Üres volt a talicska, így aztán kérdeztem, mit cipelt, merre járt. A lovaknak vitt friss szénát, ott legelnek a dombtetőn, két kedves, szelíd jószág, az unokák lovagolnak rajta, ha időnként hazajönnek a nagyvárosból. Most is jönnek, s mivel a töltött káposzta az egyik gyengéjük, abba meg mindig kell egy kis füstölt csülök is, ha hazaér, felkapaszkodik majd a padlásra, és kiválasztja az ott lógó szép darabok közül a legszebbet. Minden évben elgondolkodik, akar-e még malacot tartani, nevelgetni, hiszen ahogy öregszik, úgy lesz egyre szentimentálisabb. Hiába tudja a paraszti eszével, hogy a jószág értünk van, és nem fordítva, ha eljön a nap, amikor vágni kell, elnehezedik a lelke, s ha nem lennének körülötte hajnalban a viccelődős, pálinkázós sógorok és komák, bizony tán még egy könnycseppet is elmorzsolna a szeme sarkában, megsiratva a malackát.

> Ilyen ráncokkal szépen barázdált arc, s vastag szemöldök alól kivillanó huncut szempár kevés akad errefelé.

A ló ezért is jobb, mondja. Azt könnyű szívvel lehet szeretni, egyenest a szemébe nézve, lelkifurdalás nélkül, örök időkig.

Barnamezős saláta

DR. KOPÁCSI JÁNOS
agrármérnök

Nem hittem a szememnek, amikor pár hete, még az új törvény megjelenése előtt az Agrárminisztérium közleményében Nagy István tárcavezető nyilatkozatát olvastam: eszerint a termőföldek fokozott védelemét, az öntözéses gazdálkodás támogatását és az adminisztrációs terhek csökkentését szolgálja a készülő agrár salátatörvény. A változtatás egyik célja, hogy a beruházókat barnamezős fejlesztések megvalósítására szeretnék ösztönözni. Ezért az új szabályozás a földvédelmi járulékot és a földvédelmi bírság mértékét is megemeli: az ipari célra kivont termőföldért háromszor többet kell majd fizetni az eddiginél. Kormányzati cél az öntözött területek növelése és a már meglévő öntözött termőföldek megtartása is. Ezért az öntözési közösség területét képező termőföld más célú hasznosítása tilos lesz, ami alól kivételt képeznek a mezőgazdasági művelést elősegítő, illetve az öntözéses gazdálkodáshoz szükséges beruházások.

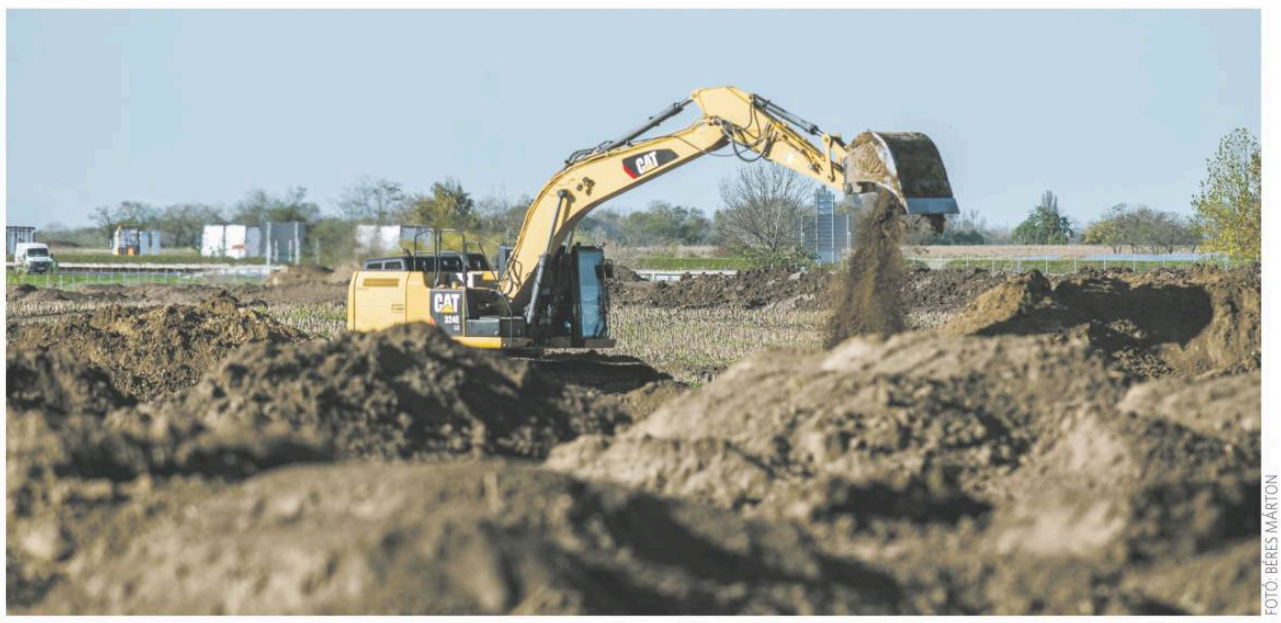

FOTÓ: BÉRES MÁRTON

Az Agrárminisztérium egyik fő feladata a termőföld védelme és jogszabályi környezetének kialakítása. A termőföld mennyiségi és minőségi védelmével kapcsolatos rendelkezéseket a termőföld védelméről szóló 2007. évi CXXIX. törvény (a továbbiakban: Tfvt.) tartalmazza. A Tfvt. szerint termőföldnek minősül az a földrészlet, amely a település külterületén fekszik és az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas vagy fásított terület művelési ágban van nyilvántartva. A termőföld mennyiségi védelme elsősorban úgy valósul meg, hogy a termőföld más célú hasznosítására részletes szabályozást tartalmaz a törvény.

A Tfvt. főszabályként rögzíti, hogy a termőföldet más célra csak kivételesen – elsősorban a gyengébb minőségű termőföld igénybevételével – lehet felhasználni, és a termőföld igénybevételét az indokolt szükségletnek megfelelő legkisebb területre kell korlátozni. A termőföld más célú hasznosítására pedig főszabályként az ingatlanügyi hatóság engedélyével kerülhet sor. A Tfvt. ezen túlmenően szabályozást tartalmaz a termőföld újrahasznosítására is, egyben olyan szabályozási környezetet alakít ki, hogy ezt a folyamatot ösztönözze. Az újrahasznosítás lényege, hogy annak megvalósításával az érintett terület újra termőföld legyen – írták már korábban.

Ha jól értem, ezzel az új, mindösszesen 24 jogszabály-módosítást magában foglaló, 2023. évi XCIV. számú törvénnyel lényegében maga az állam hívja fel a saját figyelmét arra, hogy a törvényt be kell tartani. Ezt is megértük. Mindezt a tizenhat évvel a korábbi törvény megjelenése és érvénybe lépése után. Másfél évtized. Az ingerületátadás kicsit lassú, a sok beton, úgy tűnik, tűzfalként ágaskodik. Lépjünk tovább. Egy kis unalmas statisztika (2023. október elsejei állapot): a tanulságos adatokat az interneten találtam, a KSH nyilvános, minden érdeklődő számára hozzáférhető oldalain.

A mezőgazdasági terület 1960 és 2023 között 2,0303 millió hektárral csökkent. A termőterület 1960 és 2019 között 0,94 millió hektárral, míg a szántóterület 1960 és 2023 között 1,1366 millió hektárral lett kevesebb. Pici számtan: egy hektár az 10 ezer négyzetméter. Ekkora területen 100 db 100 négyzetméteres lakás fér el egymás mellett. Ha a kiesett területeket ekkora lakásokra számoljuk át, riasztó, amit kapunk, akárhányszor ellenőrizzük is a számítást. De igencsak tanulságos a rendszerváltás előtti és utáni csökkenési ütem is. 1960 és 1990 között évi 9 ezer, míg 2000 és 2020 között évi 35 ezer hektár ez a mutatószám.

Nézzünk néhány növényt a betakarított területek alapján, számok nélkül. (A búza- és a kukoricakultúrákat nem említem, ezekből stabilan 0,85 és 1,2 millió hektár között vetnek, és ha nincs komoly időjárási anomália, nagyjából ugyanekkora területről takarítják be a termést.)

De! A cukorrépa mélyponton van, eredményeként a majd egy tucat hazai cukorgyár bezárásának. A burgonyatermesztés helyzete szintén szomorú. A bab statisztikailag szinte nulla, alig mérhető. A borsó zuhant, a tavaszi, őszi takarmánykeverék, a lucernaszéna betakarított területei az állatállomány alakulásának tükreként jelentősen csökkentek.

A paradicsom betakarított területe zuhant, s ami van, az nagyrészt vagy import, vagy betonon terem; ugyanez a vöröshagyma sorsa is, ma már alig mérhető a hagymatermő és betakarított terület nagysága. A fejes káposzta, az uborka, a zöldbab, a petrezselyemgyökér, a sárgarépa, a zöldborsó területi csökkenése is elszomorító. Külön említem a fűszerpaprikát és a zöldpaprikát, melyek sorsa már tragikus. És a megszállottak – akiknek feltétlen köszönet jár – sem bírják már sokáig.

A gyümölcstermő területekkel sem túl rózsás a helyzet. Az alma erősen csökkenőben van, a körte, cseresznye, meggy, szilva és a ringló ugyan nagyon kevés, de ez a kevés nagyjából stabil; a kajszi kicsit növekedik, az őszibarack kissé csökkenőben van, míg a málna és a szamóca alig mérhető. A szőlővel korábban már foglalkoztam. (Koccintsunk-e a magyar borra? 2023. augusztus 29.) Minden csökken, kevesbedik. Meddig mehet ez így tovább, és miért megy így?

> A mezőgazdasági terület 1960 és 2023 között 2,0303 millió hektárral csökkent. A termőterület 1960 és 2019 között 0,94 millió hektárral, míg a szántóterület 1960 és 2023 között 1,1366 millió hektárral lett kevesebb.

Akárhogy is nézzük, elemezzük, véleményezzük e kérdést, zsonglőrködhetünk a számokkal, de tény: Győr-Moson-Sopron, Baranya, Somogy és Csongrád-Csanád vármegyék összes szántóterülete 1,0864 millió hektár, míg hazánk szántóterülete az elmúlt hatvanhárom évben 1,1366 millió hektárral csökkent. Picivel több, mint öt vármegyényi szántó. Piac az importnak. Elgondolkodtató. Elszomorító.

Megoldás? Vagy tovább engedi az állam a zöldmezős betonozást, és akkor az intenzív mezőgazdaság a csökkenő területeken, az eredmények hajszolása kizsigereli a talajainkat, vagy kidolgozzák a beton termőfölddé történő újrafeldolgozását (érdekes lesz), esetleg ösztönzi a lebetonozott területek rekultivációját. Netán leállítják a termőföldek további pazarlását, amit bizton nem állít meg a – nehézkesen követhető sorsú – földvédelmi járulék és bírság látványos emelése. Az eddigi gyakorlat szerint ugyanis az érintettek, a (stratégiai) beruházók ezt állami támogatásban, bértámogatásban vagy éppen adókedvezményben így vagy úgy, de visszakapták. De ha nem így lesz, a befektetőnek még mindig megéri. Efelől azt hiszem, senkinek sincs kétsége. Fizetjük a saját leépülésünket és az importpiac kiépítését. Mégpedig busásan.

A földvédelmi járulék és a földvédelmi bírság mértéke tíz éve változatlan összegű volt, az időközbeni inflációt nem követte. Az emelést azzal indokolták, hogy a járulék és a bírság a termőföld védelmével kapcsolatos szerepét változatlanul (sic!) be tudja tölteni. A módosítás szerint: „...Az igénybevétellel érintett termőföld más célú időleges hasznosítása esetén a járulék mértéke a minőségi osztályra tekintet nélkül az első évre vonatkozóan a termőföld AK (aranykorona - a szerző) értéke háromezerszeres szorzatának megfelelő forintösszeg, azzal, hogy a járulék összege 60 000 forintnál nem lehet kevesebb. A szorzót évente háromezerrel növelni kell mindaddig, amíg a terület az eredeti állapotának helyreállítása elfogadásra kerül."

Mennyi is az „időleges"? Ebben az új szabályban sok ösztönzés, bátor kényszerítés nem igazán fedezhető fel, legalábbis én nem találom. Nem történik más, csak inflációkövetés.

A beruházókat az új törvény szelleme szerint a barnamezős – azaz felhagyott ipari területeken történő – fejlesztések megvalósítására szeretnék ösztönözni. Eddig miért nem, milyen érdekek mentén nem volt ez így? Inkább kötelezni kellene erre őket! Betonból ugyanis nem lesz humusz. Ráadásul a megszületett új jogszabályban a barnamezőn történő fejlesztés korántsem kapott akkora hangsúlyt, mint az előzetes tájékoztatóban. Persze minden bizonnyal ezt takarja a földvédelmi járulék említése, annak emelése.

Ugyanakkor a tisztes megélhetésbiztonság feltételeit is meg kell teremteni, de sürgősen, mert a termőföld védelmének mindenkori alapja az ott gazdálkodók tudása, akarata, a meg- és helyben maradásuk, a jó, az elérhető szakmai, szociális, kulturális, oktatási és egészségügyi ellátási körülmények garantálása. De ez már nem csak agrárminisztériumi hatáskör.

Ahogy Horatius fogalmazott: Sapere aude! Merj bölcsnek lenni!

Az oldalon megjelenő vélemények nem feltétlenül tükrözik szerkesztőségünk álláspontját. Lapunk fenntartja magának a jogot a beérkező írások szerkesztésére, rövidítésére.

SZERINTEM

Pápa

Érdekes, hogy hogy fel vannak háborodva egyes „konzervatív" katolikusok, főleg Afrikában a pápa toleráns hangvétele miatt. A pápa látja azok szenvedését, akik szexuális identitási problémákkal küzdenek. Ugyanakkor a fekete kontinens és az arab világ „konzervatívjai" magától értetődőnek tartják sok helyütt a többnejűséget, ami a női méltóság legnagyobb arculcsapása. Sok esetben a megalázott nők még asszisztálnak is ehhez, mert tiltakozni sincs módjuk.

NEMESVÁRI LÁSZLÓ

Ének

Az Operaház tetején, a Bánk bán bordalát énekelve búcsúzott az óévtől Orbán Viktor, Varga Mihály, Ókovács Szilveszter. Énekelhetett volna a szegénységi küszöb alatt élő 1 millió 232 ezer magyar is a háza tetejéről, ha van neki háza: Ha én gazdag lennék, esetleg azt, hogy Szegény vagyok, semmim sincsen.

MOLNÁR ISTVÁN

Közvetítés

Orbán Viktor, Lázár János és a többiek állandóan fennen hangoztatják, hogy szép hazánk a szilárd polgári demokrácia megtestesítője. Mielőtt tovább ragaszkodnának ehhez az állításukhoz, ajánlom becses figyelmükbe a január elsejei hagyományos bécsi koncert közvetítését a Duna tv-ben. Na, az egy polgári ország, egy kis köpésre a mi Mária Valéria-telepi pompánktól. Minden ragyog, minden makulátlan. A polgárok, a zenészek kisimultak, jól fésültek, konszolidált otthonokban élhetnek. Az épület ragyogó, az aranyozott felületek hibátlanul tükrözik a múlt és a jelen polgári jólétét. A virágdekoráció világszínvonalú. A ruhák pompásak, az országimázs úgy tökéletes, ahogy van. Vajon ott kik tartják karban a csodás épületeket? Közben nálunk a felszín alatt fantasztikus értékek lapulnak, de egyre enyésző formában. Nincs, aki ezt fontosnak tartaná a felszínre hozni, inkább herdálják a temérdek pénzt rosszul megépített betonbunkerekre. Kérem, alaposan nézzenek körül, és revideálják megingathatatlan véleményüket. Vajon tényleg olyan szembetűnő a Nyugat rothadása?

V. MAGYAR MÁRIA

Migráció

Orbán migránsokkal való ijesztgetése a méregdrága nemzeti konzultációs levél egyik úgynevezett kérdésében is helyet kapott: „nem szabad engedni, hogy migránsgettók jöjjenek létre hazánkban". Mint az a 2015-ös menekültáradat óta köztudott, Magyarországra lényegében senki nem akar jönni, mivel országunk szegény és ellenséges helye Európának. A mostani menekültügyi EU-paktumban nincs is kötelező kvóta. Ellenben az embercsempészet virágzik itt, amit napnál világosabban mutat, hogy az osztrák határvédelem nem győzi megállítani a tőlünk érkező illegális belépőket. Mégis, tovább folyik a népbutítás és a felesleges ijesztgetés.

MIKULÁS FERENC

Olvasóink leveleit a következő címre várjuk:
olvasoilevel@nepszava.hu

Múzeumi tárlatok, tévedések nélkül

ANZIKSZ Már javában kétszázezer felett jár a Szépművészeti Múzeum Renoir-kiállításának a látogatószáma, ám nem szabad feledni az elmúlt év más nagy kiállításait sem.

TÖLGYESI GÁBOR

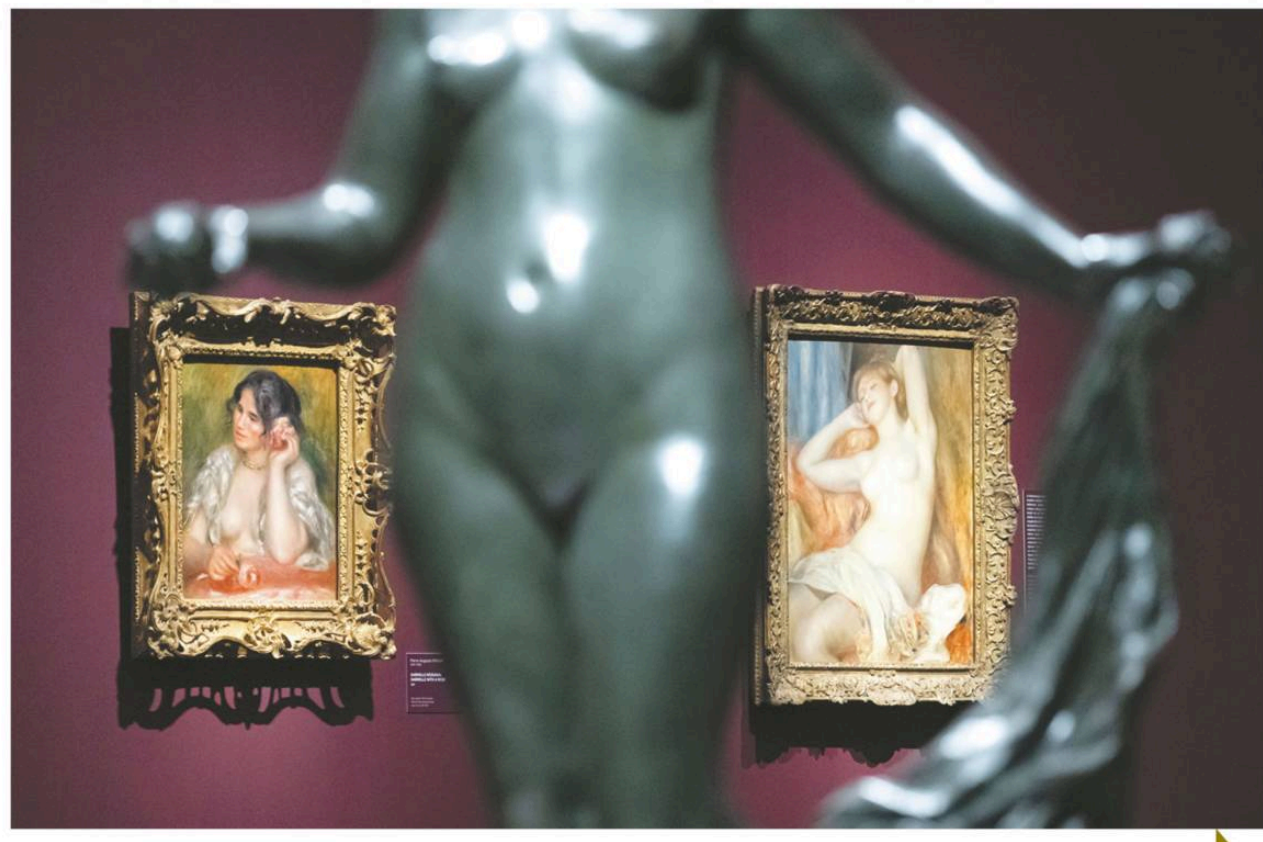

FOTÓ: LADJÁNSZKI MÁTÉ

A Musée D'Orsay gyűjteményi igazgatója a tárlat megnyitóján állította, hogy még életében nem látott ennyire szép Renoir-kiállítást

Két héttel tovább, január 21-ig látogatható a Szépművészeti Múzeum Renoir-kiállítása, és feltehető, hogy a tömeges érdeklődés akkor sem hagyna alább, ha két hónap hosszabbításról lenne szó. Renoir művészetével a magyar közönség első alkalommal találkozhat átfogó, nagy kiállításon a Szépművészetiben, amelyen mintegy hetven alkotás képviseli a francia mester hat évtizedes életművét. Pusztán ez utóbbi adatból is sejthető: Renoir nem csak az impresszionizmus mestere volt, és ezt a kiállítás jól reprezentálja. Miként azt is: „Renoir hogyan szépítette meg a valóságot és a modernitást, hogyan jelenített meg egyfajta optimizmust a vásznain, annak ellenére, hogy ő maga nem volt mindig boldog." Az idézet a tárlat társkurátorától, Paul Perrintől származik. A Musée D'Orsay gyűjteményi igazgatója a tárlat megnyitóján állította: még életében nem látott ennyire szép Renoir-kiállítást.

Persze a múlt évben is volt élet a magyar múzeumokban, még Renoir előtt is. A Magyar Zene Házában is, amelynek első időszaki kiállítása a magyar kultúra napján nyílt meg. A Nekünk írták a dalt! a magyar popzene hőskorát mutatta be 1957-től a rendszerváltozásig, szórakoztató módon, de komoly alapossággal. A tárlatról El Kazovszkij, Wahorn András, Gyémánt László és Sarkadi Péter képei sem hiányoztak. A megnyitó hangulata jelentősen eltért a Magyar Zene Háza felavatásától, amikor napra pontosan egy évvel korábban Orbán Viktor tartott itt kortesbeszédet. Most Csák János miniszter mutatta meg: tud bármiről beszélni, akár zenéről is. Sőt, még önmagát is jellemezte: „Az a helyzet, ha a zebrán meglátok öt embert csoportosulni, akkor elkezdek beszélni. Most többet látok, mint ötöt, pedig nem is ittam." Értékelendő az (ön)irónia, de kérdés: minden viccben van valami igazság?

Ennek talán csak Holdkifli kisasszony a megmondhatója, vagy pontosabban édesapja, Luigi Gulaxy, Na'Conxypan hercege. Azaz Gulácsy Lajos, akinek áprilisban nyílt életmű-kiállítása a Magyar Nemzeti Galériában, mintegy 200 alkotás – köztük 84 festmény – bemutatásával. „Én csak félig álmodva élem a világot. Egyik szememmel a hazug, édes álomképek káprázatába bámulok, a másik szemem mindig a valóságot figyeli" – írta magáról Gulácsy, aki nyilván értékelte volna, hogy a kiállítás életművének ezt a kettős karakterét hangsúlyozta. Akárcsak azt, hogy tárlata a Szépművészeti Csontváry-kiállításával egy időben nyílt meg – 1922-ben, mikor az Ernst Múzeumban volt kiállítása, tervbe volt véve, hogy művei mellé Csontváry képeit állítsák ki.

A Szépművészeti Múzeum nem nagy életműtárlattal, hanem emlékkiállítással tisztelgett a 170 éve született festőnagyság, Csontváry Kosztka Tivadar előtt – korábban 1963-ban volt látható Csontváry-tárlat a Szépművészetiben. Már a Matisse-életműkiállításon is konstatálhattuk, milyen szerencsés, hogy a múzeum Ión-Pergamon Csarnoka óriási méretű alkotásokat is képes befogadni. Ez most is bebizonyosodott Csontváry életműve legfontosabb képeinek a bemutatásával. Itt volt a 30 négyzetméteres Baalbek című festmény,

FOTÓ: HUSZÁR DÁVID

Jovánovics György 1973-as performance-át idézte fel a Vaszary Galériában

valamint több magángyűjteményben lévő mű, az Áldozati kő Baalbekben, valamint a Naplemente a Nápolyi-öbölben című alkotás is. A tárlat mintegy kétszázezer embert mozgatott meg csak Budapesten – augusztusban Pécsre költözött, a Janus Pannonius Múzeumba. Fontos megjegyezni: a Magyar Nemzeti Galéria Pécsen letétbe helyezett Csontváry-képeinek a letéti szerződését tíz évvel meghosszabbították, azaz már biztosra vehető, hogy Lázár János 2015-ös lázálma a budapesti Csontváry-múzeum megépítéséről nem fog megvalósulni.

> A remek Egry-tárlat felvetette a kérdést: vajon a Balaton festője mit szólna a körbebetonozott tóhoz?

Georg Baselitz a Szépművészeti Múzeum Grafikai Gyűjteményének 150 éves évfordulója alkalmából 30 nagy méretű grafikai alkotást adományozott a múzeumnak. A múzeum júniusban újra megnyílt grafikai kiállítóterében e művekből is látható volt válogatás. Mégpedig a XVI. századi manierista festő és rézmetsző, Andrea Schiavone alkotásainak a párhuzamba állításával – ezt az ötletet lelkesen fogadta Baselitz, aki az 1960-as évek óta szenvedélyesen gyűjti a manierista grafikákat, az elmúlt hatvan évben a műtárgypiacon szinte minden Schiavone-grafikát megvásárolt. A tárlat több tanulságul is szolgált. Egyrészt: a grafika nem „képhelyettesítő" (festményeket reprodukáló, képi üzeneteket terjesztő) médium, hanem saját törvényekkel rendelkező, erőteljes karakterű művészi önkifejezési forma. Másrészt: van átjárás a különböző művészeti korok között – mint ahogy azt Geskó Judit művészettörténész is megfogalmazta a lapunk karácsonyi számában megjelent interjújában. Végül, de nem utolsósorban: rendkívül fontos a gyűjtemény gyarapítása – a kortárs alkotók tekintetében is –, miként az avatott műgyűjtők munkája.

Avatott műgyűjtő Szöllősi-Nagy András hidrológusprofesszor és Nemes Judit képzőművész is, a házaspár az 1970-es évek elején kezdte megalapozni fotográfiai és képzőművészeti gyűjteményét. XX. századi kollekciójuk Balatonfüreden, a reformkori városrész két egykori, teljesen megújult villaépületében kapott helyet. Az áprilisban megnyílt új kulturális-művészeti központ, a MOdern MŰtár (MoMű) rögtön két tárlattal – a Találkozások című fotókiállítással és A képek játéktere című képzőművészeti kiállítással – tette le a névjegyét, hogy aztán júliusban „emelje a tétet": a Vera Molnar 99 – Ritmusok és algoritmusok című tárlattal az alkotó elmúlt hatvan évben készült munkáiból mutatott be válogatást. A digitális művészet december 7-én elhunyt úttörője geometriai formákra épülő konkrét művészeti alkotásai, képsorozatai a vizuális érzékelés hatásaival játszanak. Konyhafilozófiai nyelven fogalmazva: egy-egy apró változtatás a képen – akárcsak az életben – az emberekre gyakorolt hatást „ronthatja" és „javíthatja" is. Avagy: mindent vizsgáljunk meg, és a jót tartsuk meg.

> Egy-egy apró változtatás a képen – akárcsak az életben – az emberekre gyakorolt hatást „ronthatja" és „javíthatja" is.

A MoMű küldetése felerősíti a balatonfüredi Vaszary Galéria kiállítási programját, ahol tavaly májusig Bak Imre életműtárlata volt látható, majd Boglár – Itt és most címmel Galántai György balatonboglári kápolnaműtermének a történetét mesélte el. Az underground helyszínen 1970 és 1973 között olyan tárlatok, előadások, performance-ok, happeningek és koncertek valósultak meg, amelyekért most összetennénk a két kezünket, de „természetesen" az akkori rendszer nem nézte azokat jó szemmel. A megnyitón Jovánovics György – felidézve 1973-as performance-át – megmutatta, milyen a pszeudomű Pauer Gyula-i értelemben, „a magyar minimal art szobrászat egyetlen darabja, amely megfelel a legszigorúbb kritériumoknak". Megbontotta, majd begipszelte a kiállítóterem falát. Szeptemberben a Vaszary újra „London felé" vette az irányt, A struktúra tematizálása címmel Maurer Dóra mintegy hat évtizedes munkásságát bemutatva.

A műgyűjtők munkájának fontosságát szeptemberben két üzletember, Szabó András és Költő Magdolna nyomatékosította, mikor a nagyközönség előtt is megnyitotta a ResoArt Villát (az egykori Kőrössy-villát) a Városliget mellett, Budapest legnagyobb Zsolnay-gyűjteményével. A ResoArt jelentős festménykollekció birtokosa is: Rippl-Rónai József, Perlrott-Csaba Vilmos, a nagybányai festőiskola művészei, kortárs szentendrei alkotók, ef. Zámbó István és feLugossy László képeivel is büszkélkedhet. És nem utolsósorban: egy mintegy százdarabos Egry József-gyűjteménnyel is. Ez utóbbiból több remek alkotás is látható volt Veszprémben a szépen felújított Laczkó Dezső Múzeum Egry-tárlatán, amely az újrafelfedezés élménye mellett felvetette a kérdést: vajon a Balaton festője mit szólna a körbebetonozott tóhoz? A kiváló tárlat egyetlen hiánya az volt, hogy Egry József fiatalkori, 1914 és 1918 között készült műveit nem mutatta be, azokért a Dubniczay-palotáig kellett elzarándokolni. Ahol azonban nemcsak képek vártak a látogatóra, hanem Egry egyik – elsőre – meghökkentő mondata is: „Ne ítéljétek el a rossz képek istápolóit, gyűjtőit, mert ők is a szép felé való törekvésükben tévednek." Ha valaki a saját pénzéből fog mellé, gicscseit a négy fal között tartja – persze hogy nem ítéljük el. Szerencsére ilyesfajta tévedésekkel a múlt évben nem találkozhattunk – legalábbis a múzeumokban.

FOTÓ: LADJÁNSZKI MÁTÉ

A ResoArt Villában Budapest legnagyobb Zsolnay-gyűjteménye mellett sok jelentős festmény is látható

LAPSZÉL

Eötvös Péter operája az interneten

Az OperaVision online streamingplatform január 19-én teszi elérhetővé Eötvös Péter legújabb, Valuska című operájának felvételét. Krasznahorkai László Az ellenállás melankóliája című regényéből Eötvös Péter írt Valuska címmel operát, amit 2023. december 2-án mutattak be a Magyar Állami Operaház Eiffel Műhelyházában. A szerző az Operaház felkérésére írt, első magyar nyelvű tragikomikus groteszkjének főszerepeit Haja Zsolt, Miksch Adrienn, Szabóki Tünde és Hábetler András alakítják, az ősbemutató rendezője Varga Bence, vezényelt Szennai Kálmán. Eötvös Pétert 2018-ban kérte fel a Magyar Állami Operaház, hogy 13. operáját magyar nyelven komponálja meg. A felvétel január 19. 19 óra és július 19. 12 óra között lesz elérhető. NÉPSZAVA

Zenei csomópontok fesztiválja

2024-ben január 6. és február 2. között rendezik meg Magyarország egyik leginnovatívabb programsorozatát a 11. Átlátszó Hang Újzenei Fesztivált, amely ezúttal ismét egy közös tematika alapján Csomópontok címmel vonultat föl több mint húsz programot, egy hónapon keresztül, több budapesti helyszínen. A fesztivált január 6-án a berlini Zafraan Ensemble (képünkön) koncertje nyitja. Az együttes műsorán a hazánkban szinte ismeretlen Iñigo Giner Miranda, Fausto Romitelli, Elena Mendoza, Francesco Filidei és Clemens Hund-Göschel művei mellett a fiatal magyar komponista, Bajnok Ádám kifejezetten a zenekarnak ajánlott darabja is megszólal. NÉPSZAVA

Dózsa László búcsúztatása

Január 12-én búcsúztatják a Fiumei úti sírkertben Dózsa László színészt, írja a Nemzeti Színház a Facebookon. Dózsa 81 évesen, decemberben halt meg. Több színházban is játszott: a debreceni Csokonai Nemzeti Színház (1967–1970), a Madách Színház (1970–1980, illetve 1991-től), a Népszínház (1980–1983), a Nemzeti Színház (1983–1991) tagjaként. 1991-től újra a Madách Színházban játszott. Több televíziós sorozatban, játékfilmekben, valamint szinkronszínészként is szerepelt. NÉPSZAVA

HIRDETÉS

MEGHÍVÓ CSŐDTÁRGYALÁSRA

Az **ITARENT Korlátolt Felelősségű Társaság „cs.a."** (7150 Bonyhád, Zrínyi Miklós u. 25., Cg.: 17 09 010045, asz: 24684466-2-17) csődeljárását a Szekszárdi Törvényszék a 4.Cspk.1/2023/5. számú végzésével elrendelte.

Társaságunk a Csődtv. 17. §-ának (1) bekezdése alapján közzéteszi, hogy a hitelezőivel 2024. február 22. napján 11 órakor a 7150 Bonyhád, Zrínyi Miklós utca 29. szám alatt (Hotel Rittinger) csődegyezségi tárgyalást tart, melyre a társaság hitelezőit ezúton is meghívja.

A hitelezők regisztrációjának kezdő időpontja: 2024. február 22. 10.30

ITARENT Kft. „csa"

Tervezett önkívület

SZÍNHÁZ Összművészeti produkció, talán ez a legpontosabb jellemzése Tarnóczi Jakab Extázis című előadásának, amelyet a Katona József Színházban mutattak be az elmúlt év utolsó napjaiban.

BALOGH GYULA

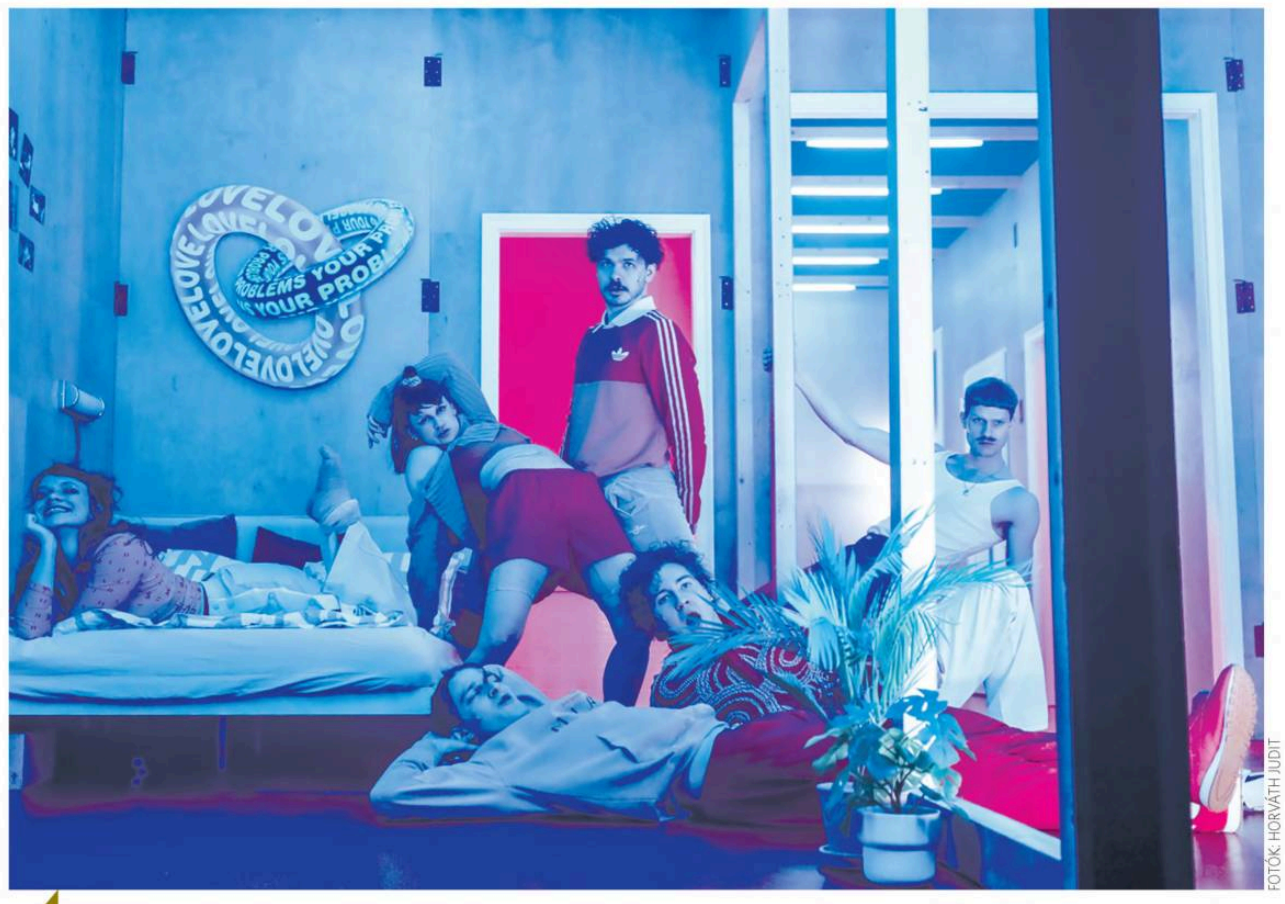

FOTÓK: HORVÁTH JUDIT

A cselekményt gyakorlatilag egy spontán házbuli eseményei adják

Tarnóczi Jakab nem először engedi be előadásának díszletébe a nézőt. A Magányos emberek esetében is megszólította a közönséget, a Kamrában, hogy próbálja ki a színpadi teret és ez így történik a Katona József Színház nagyszínpadán az Extázis című előadásnál is. Annyira nem bízza ezt a gesztust a véletlenre, hogy a nézők egy útmutatót is kapnak az extázishoz. Ebben szerepel rögtön a prológus, ami nem kevesebb, mint harminc perc. Ennyi időt is el lehet tölteni a színpadi térben (Díszlettervező: Devich Botond) az előadás előtt. Akkor még nem lehet tudni, hogy melyik színpadi részlet miért olyan, amilyen, illetve a színészek miért azt csinálják, akár a közönséggel együtt is, mint amit épp tesznek. Oldásnak persze elég jó. A premieren még olyan néző is akadt, aki szelfizett az ismerős színésszel. Az interaktivitásba sok minden belefért. Az biztos, ha valakiben volt valamilyen idegenség azzal kapcsolatban, ami a következő több mint kétszáz percben történik a színpadon, az jó esetben el is múlt.

Tarnóczi Jakab és Varga Zsófia nem először hoznak létre szinte a semmiből előadást. Ezt tették például az Isten, haza, család esetében és valamennyire a Magányos embereknél is. Ez a helyzet inspirálja az alkotókat, és az eredmény sem marad el. Persze vannak, akik kevésbé tudnak kapcsolódni ehhez a nem éppen gyorsan kibontakozó dramaturgiai variációhoz. Taranóczi Extázisa egy összművészeti produktum. A tér és a jelmezek (tervező: Giliga Ilka) mellett fontos a zene (Bencsik Levente, Hunyadi Máté), illetve a koreográfia (Chukorka Emese), nem beszélve az operatőrökről (Török Marcell, Kovács Bálint), akiknek a kamerája élőben hozza közel a szereplőket a nézőkhöz. Ily módon gyakorlatilag egy film, vagy egyfajta párhuzamos jelenetekből álló valóságshow szemtanúivá is avatja a közönséget a produkció.

Lengyel Benjámin és Mentes Júlia az egyik bolti jelenetben

A cselekményt pedig gyakorlatilag egy spontán házbuli eseményei adják. Fiatalok, barátok, ismerősök összejönnek és jól akarják érezni magukat, egyszerűn jól akarnak lenni. Ehhez használnak hangulatjavítókat, drogokat. Várják az extázist, a tervezett önkívületet. Közben beavatódunk egy család titkaiba, terápiába, viszonyokba, összekapaszkodásokba. Minden viszonylagos, mozaikos, szétesős, hogy aztán valahogy összeálljon valamiféle töredezett egésszé.

A színészek: Bányai Kelemen Barna, Béres Bence, Dankó István, Gloviczki Bernát, Jakab Balázs, Jordán Adél, Kanyó Kata, Lengyel Benjámin, Mentes Júlia, Pálos Hanna, Pásztor Dániel és Tóth Zsófia remek csapatot alkotnak. Egymásra rezdülnek, miközben mindegyikőjüknek megvan a saját hangja, karaktere.

> Az előadás arra int, hogy semmi sem lezárt, főként a húszas éveiben járó generáció keresi saját magát, de nem rekeszt ki senkit és semmit.

Az előadás arra int, hogy semmi sem lezárt, főként a húszas éveiben járó generáció keresi saját magát, de nem rekeszt ki senkit és semmit. Kérdéseik vannak és kutatják a válaszokat, sokszor maguk is szétesnek, de aztán valahogy összerakják magukat. A másik fontos tanúság, az elfogadás. Nem az a lényeg, hogy ki honnan jött és ki milyen neműhöz vonzódik. Az számít, hogy merjünk és akarjunk jól lenni! Még akkor is, ha a körülmények épp ez ellen dolgoznak.

A nézők nemcsak az előadás előtt, hanem a meghatározott idejű szünetekben és az epilógus alatt is felmehetnek a színpadra. Ezt néhányan meg is teszik. Közösen lerombolják a határokat. Önkívületben, vagy anélkül meg akarnak élni néhány önfeledt pillanatot, percet. Színházi extázis, szétesve, vagy tervezetten összerendezve, erre invitálja a vállalkozó kedvűeket Tarnóczi Jakab új rendezése.

INFÓ

Tarnóczi Jakab – Varga Zsófia: Extázis
Katona József Színház
Rendező: Tarnóczi Jakab

Csúszik Salman Rushdie merénylőjének tárgyalása

PER A Salman Rushdie 2022-es színpadi késelésével vádolt férfi tárgyalása elhúzódhat, mert a tervek szerint közzé kívánják tenni az író emlékiratát az esetről – írta meg a The Guardian nevű brit napilap online kiadása. Január 2-án Chautauqua megye bírója, David Foley egy tárgyalás előtti konferencián kijelentette, hogy a vádlott támadó, Hadi Matar a tárgyalás előkészítésének részeként jogosult megtekinteni az emlékirat kéziratát és a kapcsolódó anyagokat – jelentette az AP hírügynökség.

Mint ismeretes 2022. augusztus 12-én Rushdie éppen előadást akart tartani a New York állambeli Chautauqua Intézetben, amikor egy férfi a színpadra rohant, majd nyakon, szemen, hason, combon és mellkason szúrta az írót, akit hat hétig kórházban ápolták, egyik szemére megvakult, több ujjbegye is érzéketlenné vált. Az eseményről írt memoárja Kés: Meditációk gyilkossági kísérlet után címmel április 16-án jelenik meg a Penguin kiadónál.

David Foley bíró január 3-ig adott időt Matarnak és ügyvédjének, Nathaniel Barone-nak, hogy eldöntsék, elhalasztják-e a tárgyalást addig, amíg előzetesen meg nem kapják a kézirat másolatát, vagy a könyvet, ha azt tavasszal kiadják. Rushdie képviselői szellemi tulajdonjogokra hivatkozva elutasították az ügyész kérelmét, hogy a memoár másolatát kérje, mondta Jason Schmidt kerületi ügyész. Schmidt az emlékirat tartalmának relevanciáját is megkérdőjelezte a perben, tekintettel arra, hogy a támadásnak nagyszámú közönség volt a szemtanúja, és maga Rushdie is tanúskodhatott. „Rögzítettek róla felvételeket" – tette hozzá.

Matar ártatlannak vallotta magát a másodfokú gyilkossági kísérlet és másodfokú testi sértés vádjában. A támadás után letartóztatták, azóta fogva tartják.

FOTÓ: AFP/ARNE DEDERT/DPA

Salman Rushdie a 2022-es merényletről memoárt írt

A merénylet harminchárom évvel azután történt, hogy Irán egykori vezetője, Ruhollah Khomeini ajatollah fatvát adott ki Rushdie ellen a Sátáni versek című könyvének istenkáromlónak minősített megjelenése után. Hadi Matar ugyan tiszteli Ruhollah Khomeini ajatollahot, nem erősítette meg, hogy a fatva késztette a tette elkövetésére. Olvasott részleteket a Sátáni versekből, és YouTube-videókat is nézett a szerzőről. Szerinte az író „megtámadta az iszlámot", a muszlimok meggyőződését és hitét.

Rushdie azt mondta, hogy a hamarosan megjelenő memoárját szükséges volt megírnia. „Így lehetett kézbe venni a történteket, és művészettel válaszolni az erőszakra."

P. SZABÓ DÉNES

Meghalt A csók modellje

93 éves korában elhunyt Francoise Bornet, aki Robert Doisneau 1950-ben, Párizsban készült képén a csókolódzó pár női tagja volt. A fekete-fehér kép a 80-as években poszterként futott nagyot, és perek is voltak, miután többen is állították, hogy ők vannak a beállított szereplőkkel készült képen. BBC

Lehetetlen küldetés

Egy tizenhárom éves amerikai fiú, Willis Gibson lett az első, aki az 1989-ben megjelent Tetris videójátékban elérte a 29. szintet – amikor a darabok már szinte követhetetlenül gyorsan jönnek –, és legyőzte a számítógépet, amit szakértők lehetetlennek gondoltak. Ez eddig embernek nem is, csak az MI-nek sikerült. POLYGON

Mégsem T.-rex

Évtizedekkel ezelőtt idegen fajként azonosították az 1942-ben felfedezett Nanotyrannus lancensist, majd úgy vélték, fiatal T.-rexről van inkább szó. Összehasonlítva a két állat fosszíliáját, a tudósok most kiderítették: mégis két különböző fajról van szó. EUREKALERT

Korszerűsítéssel spórolhatunk

REZSICSÖKKENTÉS A legolcsóbb energia az, amit el sem fogyasztunk. Az elavult ingatlanok felújításával számottevő megtakarítás érhető el a fűtésköltségekben.

NÉPSZAVA

A 2022. júliusi rezsiemelés óta az átlagfogyasztás feletti gázfelhasználásért hétszeres árat kell fizetni. Ez a radikális áremelés elsősorban az 1990 előtt épült családi házak havi rezsiköltségét többszörözte meg, főként a nagyobb alapterületűekét: a hazánkban tipikusnak mondható Kádár-kocka házak energiaköltsége 5-6-szorosára nőtt – írja a Másfélfok oldalon megjelent elemzésében Illésné Szécsi Ilona közgazdász. Ennek oka, hogy ezen házak építésekor nem volt szempont az alacsony energiafelhasználás. Egy átlagos Kádár-kocka energiafogyasztása 450-500 kWh/m²/év, ami 4-5-szöröse egy korszerű épület energiafelhasználásának, de a panellakások átlagos fogyasztásához képest is kétszeres.

A 2022-es évet az emelkedő energia- és nyersanyagár, valamint az energiaellátást érintő bizonytalanság jellemezte. Az európai gázárak azonban a múlt esztendő tavasza óta mérséklődtek, az energiaválság enyhül, az árak jövőbeli változását azonban továbbra is bizonytalanság övezi. A tavalyelőtt a többszörösére emelkedett rezsiárak miatt a spórolás volt a leginkább jellemző: az emberek lejjebb tekerték a fűtést éjjelre, vagy amikor elmentek otthonról. Egyesek a nappali hőmérséklet csökkentésére is rákényszerültek, de sokan egyszerűen nem fűtik ki a teljes lakást, csak 1-2 helyiséget tartanak melegen, így spórolnak a drága gázzal. Az alulfűtés egy szint alatt azonban már erősen csökkenti a komfortérzetet.

Ahol lehetőség volt rá, a gázfogyasztás egy részét tűzifára váltották át. A G7 friss elemzése szerint a hazai háztartások továbbra is a tavalyi szinttel megegyező mértékben fűtenek, de nem azért, mert felpörögtek az energiahatékonysági beruházások, és ezért kevesebb fűtőanyag is elég, hanem mert továbbra is a spórolás dominál. Azaz a jelenlegi szabályozási állapot és az ösztönzők hiánya konzerválja az energiaszegénységet.

Ahhoz, hogy valódi rezsicsökkentést érjünk el, ami a komfortszintünket is növeli, fel kell újítanunk otthonunkat, növelnünk kell ingatlanunk energiahatékonyságát. A háztartási energiafelhasználás legnagyobb tételét jelentő fűtési költségek tartós csökkentését csak az energiafogyasztás mérséklésével lehet elérni.

Az 1990 előtt épült családi házak rezsiköltsége a szigetelésekkel jelentősen csökkenthető

FOTÓ: PAVEL BOGOLEPOV

Egy teljes házfelújítás eredménye akár 80 százalékos energiamegtakarítás is lehet.

A legtöbb energia egy családi ház esetében a nagy felület miatt a homlokzaton és az oldalfalakon át távozik, az energia átlagosan 25-35 százaléka a falakon keresztül szökik el. Jelentős, 25 százalék körüli veszteséget szenvedünk el a padláson és a tetőn át, ugyanennyit a régi nyílászárókon keresztül. A szigeteletlen padlókon, pincefödémeken át a meleg 15-20 százaléka szökik el. Ebből következően a külső hőszigetelés hozhatja a legtöbb megtakarítást, ami egy Kádár-kocka ház esetében akár 55-60 százalékos energiafelhasználás-csökkentést jelenthet. A fűtés-korszerűsítés szintén jelentős energiamegtakarítást hoz: az 1960–80-ban épült korszerűtlen családi házaknál akár 50-55 százalékot. Ehhez képest a nyílászárók cseréje révén elérhető megtakarítás kevesebb, 10-15 százalék. A tető vagy a padlásfödém szigetelésével pedig 20-30 százalékos energiamegtakarítást lehet elérni.

Ha pedig ezeket az intézkedéseket kombináltan hajtjuk végre, még nagyobb a spórolás, és a felújítással járó kellemetlenségek egy lépésben letudhatók. Egy teljes renoválás eredménye akár nyolcvanszázalékos energiamegtakarítás is lehet. Az úgynevezett mélyfelújítás azonban nemcsak jelentős energia- és rezsiköltség-csökkenéssel jár, hanem számos más előnnyel is. Azonnal érzékelhető a komfortunk növekedése: télen melegebb, nyáron hűvösebb és huzatmentes lesz a ház. Egészségesebb lesz a beltéri levegő, megszűnik a penész, a doh. Kevésbé leszünk kiszolgáltatva az esetleges rezsiáremelésnek, hiszen minimális energiát fogyaszt otthonunk. Továbbá az ingatlanunk értéke egy komplex felújítás eredményeként akár 50 százalékkal is növekedhet a lakáspiacon.

FOTÓ: NÉPSZAVA

Az elavult fűtési rendszereket is cserélni kellene, sokan a nem fűtéssel takarékoskodnak

A rezsiemeléssel a megtérülési idők ugyan jelentősen csökkentek a fogyasztási limit fölött fogyasztó családi házaknál, de mit tegyünk, ha nem tudunk egy felújítást teljesen önerőből finanszírozni? Majdnem minden bank kínál felújítási hitelt, és az uniós források megnyílásával valamekkora energiahatékonysági támogatás is várható. Mindkét esetben a finanszírozás minimum 30 százalékos energiamegtakarításhoz kötött, amit beruházás előtti és utáni energiatanúsítvánnyal kell igazolni. Az önállóan elvégzett fűtés-korszerűsítési beavatkozás esetén azonban vigyázni kell: az Európai Unió elköteleződött a fosszilis alapú fűtés gyorsított kivezetése mellett. Uniós forrásokból ezért az elavult gázkazánok modernebbre történő cseréje hamarosan már nem támogatható, így elavult fűtési rendszerünket EU-s pénzből finanszírozott lakossági támogatásnál nem cserélhetjük kondenzációs gázkazánra, csak hőszivattyúra vagy modern pelletkazánra.

HIRDETÉS

NÉPSZAVA
Fizessen elő!
Olvassa kényelmesen, otthonában a Népszavát!

LEGALÁBB 40% KEDVEZMÉNY
a bolti árhoz képest

Rendelje meg online a www.nepszava.hu weboldalon
vagy hívja ügyfélszolgálatunkat a +36-1 477-9008-as telefonszámon!

3 hónapra: ~~39 170 Ft~~ helyett 23 550 Ft (ez 15 620 Ft megtakarítás)
6 hónapra: ~~78 340 Ft~~ helyett 46 200 Ft (ez 32 140 Ft megtakarítás)
12 hónapra: ~~156 680 Ft~~ helyett 91 200 Ft (ez 65 480 Ft megtakarítás)

LAPSZÉL

Újpest–MTK-meccsel folytatódik a bajnokság

A Magyar Labdarúgó-szövetség elkészítette az NB I. 18–22. fordulójának pontos menetrendjét, amelynek értelmében az idény február 2-án folytatódik az MTK–Újpest-mérkőzéssel, a lila-fehérek pedig február 25-én fogadják majd ősi riválisukat, a címvédő Ferencvárost a 22. forduló zárómérkőzésén. A 21. fordulóra tervezett Ferencváros–Diósgyőr-találkozót a két klub közös kérésére az FTC nemzetközi kupamérkőzése miatt elhalasztották, az új időpontot pedig később tűzi ki a versenybizottság. MTI

Rafael Nadal könnyen jutott be a nyolc közé

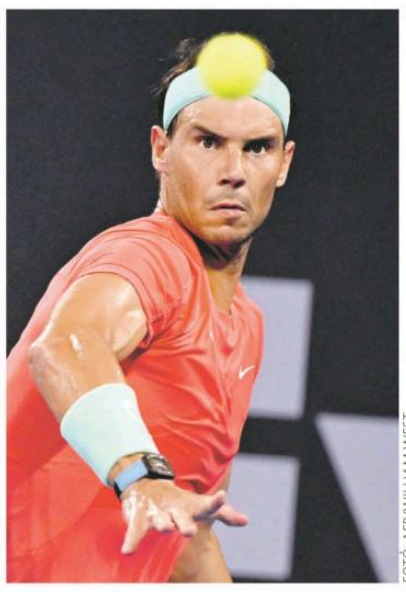

FOTÓ: AFP/WILLIAM WEST

A 22-szeres Grand Slam-győztes Rafael Nadal magabiztos győzelemmel bejutott a negyeddöntőbe a brisbane-i kemény pályás tenisztorna 662 ezer dollár összdíjazású férfiversenyén, miután csütörtökön 6:1, 6:2-re verte a hazai közönség előtt szereplő Jason Kublert. A csaknem egyéves kényszerszünet után visszatérő spanyol sztárra a nyolc között ismét egy ausztrál ellenfél vár Jordan Thompson személyében. NÉPSZAVA

Erling Haaland újra edzésbe állt

Egy hónapos kényszerszünet után ismét edzésbe állt Erling Haaland, a Manchester City norvég futballsztárja. A 23 éves csatár lábsérülés miatt december 6. óta volt harcképtelen – amikor csapata 1-0-ra kikapott az Aston Villától –, és a City által megnyert év végi klubvilágbajnokságot is kihagyta Szaúd-Arábiában. A csapat jelenleg a vasárnap esedékes, Huddersfield elleni meccsre készül az FA Kupa harmadik fordulójában. NÉPSZAVA

HIRDETÉS

A 2010-ben alapított Egészségügyi Baráti Egyesület vezetősége az alapító tagok részére közgyűlést hirdet

2024. január 15. 12 óra

az Intercontinental Szálloda földszinti tárgyalójába (kávézó). A megjelenésükre feltétlen számítunk az Egyesület további tevékenysége miatt.

Az Egyesület Vezetősége

APRÓ

JÁRMŰ

AUTÓJÁT megvenném. 06-1/420-2703, 06-30/362-0674.

APRÓHIRDETÉS-FELVÉTEL:
Tel.: 06-1/475-0802, 3skarakter@gmail.com,
EGYÉB HIRDETÉS ESETÉN kérjük, hívja a 06-1/9999-528-as telefonszámot, vagy írjon a hirdetes@nepszava.hu e-mail-címre.

Pokoljárás a sivatagban

DAKAR-RALI Pénteken rajtol a szaúd-arábiai al-Ula városából a világ legnehezebbnek tartott tereprali-viadalának 46. kiadása. A kéthetes száguldás során csaknem 8000 kilométernyi táv vár a mezőnyre.

FOTÓ: AFP/PATRICK HERTZOG

NÉPSZAVA

Ahogy azt már megszokhattuk, 2024-ben is a Dakar-rali lesz az év első jelentős motorsportesemménye. Pénteken egy rövid prológgal kezdődik a verseny al-Ulában, majd két hétig számos területen megfordul a mezőny Szaúd-Arábiában, hogy aztán január 19-én célba érjen a Vörös-tenger partján fekvő Dzsanbu városában.

A versenyzőknek összesen 7891 kilométert kell majd megtenniük, ebből 4727 lesz a tényleges versenytáv. Az útvonal 60 százalékban új területen vezet, és bekerült egy teljesen új szuperszakasz, melynek során 48 óra alatt 572 kilométernyi versenytáv vár a mezőnyre, de a száguldást kötelezően mindenkinek meg kell szakítania egy pihenővel, kempingfelszereléssel átvészelve az éjszakát a szaúdi sivatagban, külső segítség nélkül. A viadal közben egy pihenőnap lesz, január 13-án, Rijádban.

Az autósoknál ott lesz a rajtnál a címvédő és ötszörös győztes katari Nászer el-Attija, aki sorozatban harmadik sikerére hajt. Az 53 éves, sportlövőként 2012-ben olimpiai bronzérmes versenyző és francia navigátora, Mathieu Baumel tavaly még a Toyota színeiben diadalmaskodott, most viszont egy Prodrive Hunterrel áll rajthoz, s ha nyer, az első olyan páros lehet, amely négy különböző márkájú autóval győz.

Ötször nyert Dakart három különböző csapattal el-Attija. Történelmet ír, ha a Prodrive Hunterrel is elsőként ér célba

Korábban az autósoknál csak a finn Ari Vatanen (1987, majd 1989–91) és a francia Pierre Lartigue (1994–96) tudta sorozatban háromszor megnyerni a Dakart, így el-Attija a harmadik lehet, akinek ez sikerül. Ugyancsak egy Prodrive volánja mögött vesz részt a Dakaron a kilencszeres ralivilágbajnok francia Sebastien Loeb, aki az elmúlt két esztendőben második volt el-Attija mögött, s most is a legnagyobb kihívója lehet a katari címvédőnek.

Bemutatkozik a Dakaron részt vevő konstruktőrök között a Ford, amely a korábban motorral és autóval is győztes spanyol Joan Romával a volánnál debütál.

A háromszoros győztes és kétszeres ralivilágbajnok Carlos Sainz (a Forma–1-es Ferrari-versenyző édesapja) 61 évesen az Audi színeiben indul újfent a Dakaron, ahogyan a rekordot jelentő 14 sikert – hatszor motorral, nyolcszor autóval – felmutatott francia Stephane Peterhansel is. Az Audi célja változatlanul az, hogy autója az első hibrid-elektromos hajtású győztes legyen a világ leghíresebb tereprali-viadalán.

A nagy múltra visszatekintő eseményt először 1979-ben rendezték meg, Párizs és a névadó szenegáli főváros között, utána viszont Európán és Afrikán kívül is több országban került rá sor. Nemegyszer volt már Dél-Amerika a helyszín, 2020 óta pedig Szaúd-Arábia ad otthont az eseménynek.

Lesznek magyar indulók is

A kamionosok között a Qualisport Racing triója, Kovács Miklós, Czeglédi Zsolt és Ács László pályafutása során másodszor méreti meg magát a Dakaron, egy Scania típusú járművel. Rajtuk kívül Darázsi Zsolt a Léner Tibor, Pierre Calmon magyar–francia párossal, Szalai Norbert pedig a Frederic Becart, Pavel Fasko francia–szlovák duóval kiegészülve vág neki a viadalnak, szintén a kamionosok között. Lónyai Pál az olasz Filippo Ippolito navigálása mellett startol egy Yamaha homokfutóval a gyári X-raid csapat színeiben, a motorosoknál pedig a szatmárnémeti születésű Gyenes Emánuel román zászló alatt egy KTM nyergében indul pályafutása 14. Dakarján.

Fókuszban a kvótaszerzés

VÍZILABDA-EB Eindhovenben, pénteken rajtol a női vízilabda-Európa-bajnokság, amely a második lehetőséget kínálja arra, hogy a magyar válogatott megszerezze az olimpiai kvótát.

Nyáron, a Fukuokában rendezett világbajnokságon csak a hatodik helyen végzett a gárda, ezt követően pedig a 2015-ben kinevezett, a csapattal olimpiai bronzérmes, Európa-bajnok és vb-2. Bíró Attilát felmentették, a helyére pedig Mihók Attila és Cseh Sándor párosa került az együttes élére. Akárcsak Horvátországban a férfiaknál, Hollandiában is a győztes vagy a legmagasabban rangsorolt, még nem kvalifikált válogatott szerez ötkarikás részvételi jogot. Mivel a hazai medencében szereplő hollandok és az elmúlt két Eb-t megnyerő spanyolok a fukuokai vb-döntőbe jutásukkal már olimpiai résztvevők, előfordulhat, hogy a bronzmeccsnek különösen nagy tétje lesz. A múlt alapján jó esélye van a magyar csapatnak arra, hogy versenyben legyen a kvótáért, mert a női Eb-k 1985-ös indulása óta az eddigi 19 viadalon 14-szer végzett dobogón: háromszor első, ötször második és hatszor harmadik lett. Eddig csupán háromszor fordult elő, hogy a magyar női válogatott nem jutott a négy közé; igaz, 1997 és 2010 után éppen legutóbb, 2022-ben, Splitben zárt az ötödik helyen.

A nőknél is ez lesz az első Eb, amelyet az úgynevezett kétdivíziós formátumban bonyolítanak le, ráadásul ezúttal már 16 válogatott részvételével. Az első divízió két csoportjában az első két-két helyezett automatikusan a negyeddöntőbe kerül, míg a harmadikok a második vonal csoportmásodikjaival, a negyedikek pedig a csoportelsőkkel találkoznak a nyolc közé jutásért. MTI–NÉPSZAVA

A magyar Eb-keret

Kapusok: Magyari Alda, Neszmély Boglárka
Mezőnyjátékosok: Faragó Kamilla, Garda Krisztina, Keszthelyi Rita, Kuna Szonja, Kurucz-Gurisatti Gréta, Leimeter Dóra, Mahieu Geraldine, Parkes Rebecca, Rybanska Natasa, Szabó Nikolett, Szilágyi Dorottya, Tiba Panna, Vályi Vanda

A női válogatott programja

Péntek: Magyarország–Görögország 20.30
Szombat: Magyarország–Hollandia 19.00
Vasárnap: Magyarország–Horvátország 20.00

FOTÓ: MTI/HEGEDŰS RÓBERT

A magyarok a görögök ellen kezdik meg szereplésüket az eindhoveni kontinensviadalon

Vereséggel kezdett a férfiválogatott

Az olimpiai kvótával már rendelkező, s meglehetősen megfiatalított magyar férfivízilabda-válogatott 10-8-ra kikapott Görögországtól a zágrábi Európa-bajnokság csoportkörének első fordulójában. Varga Zsolt csapata szombaton Grúzia, majd hétfőn Olaszország ellen folytatja szereplését.

Kuczora Csenge légiósnak áll

A német Thüringer HC kézilabdacsapatánál folytatja pályafutását Kuczora Csenge. A Vác 29-szeres válogatott balátlövője kétéves szerződést írt alá. A fiatal játékos tagja volt decemberben a dán–norvég–svéd közös rendezésű világbajnokságon szerepelt csapatnak, amely kijutott az olimpiai selejtezőtornára. NÉPSZAVA

Folytatta menetelését a Girona

A tabellán második Girona hazai pályán 4-3-ra legyőzte a harmadik helyen álló Atlético Madridot a spanyol labdarúgó-bajnokság 19. fordulójának szerda esti rangadóján. A csak jobb gólkülönbségének köszönhetően listavezető Real Madrid eközben 1-0-ra verte a Mallorcát. NÉPSZAVA

Szita Zoltán visszatért a Plockhoz

Szita Zoltán visszatért a Wisla Plock kézilabdacsapatához, amely hároméves szerződést kötött a magyar válogatott balátlövővel. A 25 éves játékos az elmúlt két idényben a Szeged színeiben szerepelt, ám nem tölti ki 2025-ig tartó kontraktusát, hanem visszatér a lengyel alakulathoz, amelynél már három évet korábban eltöltött. NÉPSZAVA

Luke, az erő veled van!

DARTS VADER Kikapott a csillagok háborújában, mégis történelmet írt Luke Littler, a 16 éves tini, akit Luke Humphries 7:4-re vert a vb-döntőben. Ziegenhám Medárd Sport TV-s szakkommentátor és edző szerint új korszak következik a sportágban.

VINCZE ATTILA

FOTÓ: MTI/AP/KIN CHEUNG

Humphries a szezon során remekelt, nem véletlenül lett világbajnok

A bomba meglepetéstől messze áll, de nem szokványos finálét nyert az angol Luke Humphries, aki mostantól a profi darts legújabb világbajnoka. Szakértőként mennyire látta sima ügymenetnek a vb-címet?

Nem mondanám, hogy csodálkozom a végeredményen, vártam is, de azért engem nem csupán ez villanyoz fel, hanem az, amit a sportágunk magáról mutatott: minimálisra csökkent annak az esélye, hogy valaki érdemtelenül bekerüljön a selejtezőből. Akik most Londonban voltak, mindmind igen komoly játékot mutattak. Mindegy, hogy a világ melyik sarkából érkeztek, egytől egyig kivételesen jól játszottak. A vb első körének átlaga meghaladta az elvárásaimat, nekem ez okozott meglepetést. Szenzációsak voltak az ázsiaiak, az ausztrálok és a környékükről érkezők, meg persze az amerikaiak; volt olyan, aki a 98-as átlaggal sem tudott a második körbe jutni, ami kimagasló szint.

Generáció- vagy korszakváltás körvonalazódik inkább? Tudniillik a korábbi ászoknak lényegében esélyük sem volt a végső győzelemre.

Fontos látni, hogy hiába lehet valaki akár többszörös világbajnok vagy a PDC meghatározó arcainak egyike, ha nem készül fel tökéletesen, nincs rendben mentálisan, vagy nem tesz bele annyi melót, mint eddig, akkor az ma már nem elég. Lehet, korábban elég volt, de most az összes nagyágyú esete ezt példázza. Az idősebbek a közeljövőben vagy visszavonulnak és onnantól csak hakniznak, vagy újra összerakják magukat és beleállnak megint a munkába.

Humphries mitől vált hirtelen verhetetlenné? Kivételes űrdarts jellemezte a vb-n.

Féltettem, hogy megégeti magát, s noha sorra nyerte az évben a major tornákat, ezért eleve a legfőbb esélyesnek tartották, de ilyen eddig nem fordult elő vele; el kellett viselnie ezt a terhet. Ez szerintem azért kérdéses volt, de megoldotta, ami hatalmas teljesítmény.

SZAKÉRTŐ

ZIEGENHÁM MEDÁRD

szerint a mai dartsban csak időszakos uralkodók vannak

Lehet új szupersztár belőle?

A mai dartsban nincs olyan alak, mint Phil Taylor, a tizenhatszoros világbajnok, a dartstörténelem legsikeresebb játékosa: sok dartsost kikiáltottak már Taylor-utódnak, de kissé korán. Először a holland Van Gerwent, de aztán jött Cross, aki első vb-jén 2018-ban az elitbe berobbanva épp a legendás Taylort verve győzött. Mindenki azt hitte, valamelyikükből egyeduralkodó lesz, de aztán másképp alakult. A mai dartsban csak időszakos uralkodók vannak.

Miért nem volt kilencnyilas?

Egyedül ez hiányzott a vb-ről, de azért nem kopott ki a világból: a major versenyeken sok volt, a mezőny eljutott oda, hogy a vb-n már csak azért fizetnek külön bónuszt, ha nem egyet, hanem kettőt dobnak. Ami nem lehetetlen; a közelmúltban volt olyan Premier League-forduló, ahol Price egy este kettőt szórt.

A döntőnek mi a sportági üzenete?

Hogy be lehet robbanni 16 évesen is! Luke Littler minden idők legfiatalabb döntőseként a legnagyobb meglepetés: pedig rengeteget hallottunk arról, hogy az elmúlt két évben simán százas átlagokat dobált a PDC-vel együttműködő szervezet 18 éven aluliaknak rendezett versenyein. A kora miatt elképesztő potenciál van benne, képes arra, hogy folyamatosan szenzációs játékot vezessen elő. Rá most más veszélyek leselkednek: a körülötte lévő hihetetlen hype, a pénzdíjas bemutatók, az utazások, a szereplések felboríthatják a napi rutinját. Utánpótlásedzőként azt látom, ebben a korban a fiatal fiúk vagy lányok érdeklődési körét más is befolyásolja, de neki szerencsére van barátnője, úgyhogy „csak" a rocksztárságot kell elkerülnie. Benne van az X faktor, ő lehet a Taylor-utód. A győztes Humphries első vb-győzelmében szerintem az is benne van, hogy néhány év alatt legalább harmincöt kilogrammtól megszabadult. Lefogyott, láthatóan jobb az állóképessége. Olyan szintű játékra volt képes, amit utoljára Taylortól láttam. A következő nagy versenyeken lényegében tucatnyi játékos lesz, aki képes lehet a győzelemre, a darts új korszaka következik. De a testalkat a 16 éves Luke Littler esetében is tényező lesz, ilyen túlsúllyal nehéz tartani ezt a tempót. Igenis foglalkoznia kell ezzel, bármennyire is úgy tűnik, hogy a darts nem fizikai sport. Ugyanakkor mindig lesznek pufi dartsversenyzők, szerintem ez pocakosító sport, legfeljebb majd az angol tudósok bebizonyítják ennek ellenkezőjét.

FOTÓ: MTI/EPA/ANDY RAIN

Littler a legfiatalabb, aki vb-döntőbe jutott

Tinibálvány a tábla előtt

Luke Littler 2007. január 21-én született, vagyis még 16 évesen játszott vb-döntőt, amire még soha nem volt példa. Ő a jelenlegi PDC ifjúsági világbajnok, megnyerte a JDC-vb-t, aminek a döntője ugyanitt volt Londonban, és Kovács Álmost verte. Ő a legfiatalabb játékos, aki WDF World Darts Championship- és PDC World Darts Championship-mérkőzést nyert. Emellett ő a legfiatalabb, aki 16 évesen és 346 naposan bejutott a PDC-dartsvilágbajnokság döntőjébe. A nehezen ellenőrizhető, de hivatalosnak tekinthető családi legendárium szerint 18 hónapos korában kezdett el dartsozni, miután az apja vett neki egy mágneses táblát. Első 180-as dobását hatévesen érte el, 13 évesen pedig megdobta első kilencnyilasát.

FOTÓ: ERDŐS DÉNES

Milák már edz, de vízben még nem volt

TALÁNY „Már edz. Vízben még nem volt, de szárazföldi edzéseket tart, gyógytornára jár" – jelentette ki a Sportrádió Sportreggel című műsorának csütörtöki adásában Gergely István, a Budapesti Honvéd SE ügyvezető elnöke Milák Kristófról.

Gergely István szerint a 23 éves olimpiai bajnok úszó megkap minden támogatást ahhoz, hogy sikeresen folytassa pályafutását

Az ugyancsak olimpiai bajnok sportvezető hozzátette: minden körülmény adott ahhoz, hogy Milák ott legyen a párizsi olimpián. „Nem értem, hogy ha valaki 23 éves, ilyen tehetséggel van megáldva, és még nagyon sok érem van a tarsolyában, akkor miért nem tesz érte" – jegyezte meg Gergely , aki szerint sokan küzdenek az olimpiai kvótáért, de Miláknak más a siker íze.

„Ezért nem hibáztathatjuk, mert ez az ő élete. Mindennek van valami következménye; hogy ebből siker vagy kudarc lesz, azt neki kell viselnie, ez Kristóf csomagja lesz élete végéig" – fűzte hozzá.

Mint ismert, Milák legutóbb a 2023 márciusában rendezett felnőtt országos bajnokságon állt rajtkőre. Egy hónappal a nyári, fukuokai világbajnokság előtt bejelentette: sem fizikálisan, sem mentálisan nincs olyan állapotban, hogy a világ legjobbjai között legyen. Edzőjétől, Virth Balázstól szeptemberig pihenőt kapott, ám ezután sem tért vissza az edzésekhez, s az októberi budapesti világkupán sem ugrott medencébe. Később Sós Csaba szövetségi kapitány arról beszélt, Milák nem veszi fel neki a telefont, és szerinte katasztrofális állapotban lehet.

A 23 éves úszóról aztán szilveszterkor került nyilvánosságra egy fotó, amelyet Schmidt Ádám osztott meg. A sportért felelős államtitkár bejegyzése azt sugallta, hogy Milák 2024-ben újra beleáll a munkába. NÉPSZAVA

Extrém hideg Skandináviában

Sarki légtömeg és havazás okoz rendkívüli hideget Finnország és Svédország északi részén, ahol −43,6 fok is előfordult, ami ott a valaha mért legalacsonyabb. A havazás miatt káosz van az utakon. A fagy decemberben kezdődött, a két országban átlagosan 6 fokkal van hidegebb a szokásosnál. CNN

A legjobb EV-k

2023-ban az elektromos autók piacát a két legnagyobb gyártó, a Tesla és a kínai BYD harca határozta meg, de a WIRED elektronikus szerkezetekkel foglalkozó magazin szerint a három legjobb autó a Kia EV3, a Hyundai Ioniq 5 N és a Hyundai Ioniq 7. WIRED

Háló az öngyilkosok ellen a Golden Gate hídon

Elkészült az öngyilkosságokat megelőző acélháló a Golden Gate hídon. Az építmény szerkezeti kialakítása miatt helyenként függőleges kerítést szereltek fel. Évente átlagosan 30-an vetették le magukat a mélybe, s százakat akadályoztak meg ebben civilek és rendőrök. GUARDIAN

Közzétették a Jeffrey Epstein-dokumentumokat

SZEXBOTRÁNY András herceg és Bill Clinton, valamint Michael Jackson és David Copperfield neve is megtalálható azon iratok között, amelyeket most tettek nyilvánossá.

FOTÓ: AFP/US DISTRICT COURT FOR THE SOUTHERN DISTRICT OF NEW YORK

András herceg és a 17 éves Virginia Giuffre egy 2001-ben készült képen

VARGA PÉTER

A bíróság december 18-án rendelte el mintegy kétszáz oldalnyi dokumentum nyilvánossá tételét a néhai Jeffrey Epstein barátnője, Ghislaine Maxwell és Virginia Giuffre ügyének tárgyalása részeként. Ezekben már ismert nevek mellett újak is feltűntek. Maxwellt azért ítéltek még 2022-ben húsz év börtönre, mert segített Epsteinnek a lánykereskedelemben és nők abuzálásában.

Az összes irat – amelyeknek eddig csak egy része vált most ismertté – közel 200 nevet tartalmaz, köztük üzletemberekét, politikusokét és más prominens személyiségekét –, de új vádakat ezek alapján nem lehet sem Epstein, sem társai ellen megfogalmazni. Michael Jacksonnal és David Copperfielddel és sok más, most először napvilágra került névvel kapcsolatban bűnök elkövetéséről nincs szó.

2022-ben az akkor 38 éves Virginia Giuffre azzal vádolta az akkor 61 éves András herceget, hogy 17 éves korában megerőszakolta, ami Jeffrey Epstein és Ghislaine Maxwell közreműködésével történt. Minderre még 2001-ben, egy szórakozóhelyen került sor, ahol András herceg közösülésre kényszerítette, miközben arról is tudomása volt, hogy kiskorú. Az ügyben még 2022-ben peren kívüli megegyezésre került sor, amelynek tartalma nem tudható.

Bill Clinton volt amerikai elnök neve is többször felmerül a dokumentumokban. Ő már régebben elismerte: volt kapcsolata Epsteinnel, de tagadta, hogy tudomása lett volna a bűncselekményekről.

A dokumentumok tanúvallomások részleteit tartalmazzák Maxwelltől, Giuffre-től és Johanna Sjobergtől, aki azzal vádolta András herceget, hogy megfogta a mellét, miközben fotókat készített róla. Ez az ügy is ismert volt már, de ez az első alkalom, hogy a nő vallomását nyilvánosságra hozták.

„Egyszer mondta (Epstein, a szerk.), hogy Clinton fiatalon szereti őket, a lányokra utalva” – mondta 2016-os tanúvallomásában Sjoberg. Amikor megkérdezték, barátja volt-e Clinton Epsteinnek, azt mondta, tudott róla, hogy közös „dolgaik” vannak. Clinton szóvivője 2019-ben megerősítette, hogy a volt elnök valóban utazott Epstein magángépén, de nem tudott semmit az üzletember „rettenetes bűneiről”. Clintont nem vádolták meg egyetlen ügyben sem, és szerdán egy szóvivője megerősítette: közel húsz éve, hogy utoljára kapcsolatban volt a két ember. Epstein támogatta Clinton alapítványát, ezért utaztak együtt a 2000-es évek elején együtt Afrikába, de a volt elnök később megszakította a kapcsolatot vele. Azt is tagadják az elnök emberei, hogy 2001 januárjában Clinton Epstein karibi magánszigetére repült volna, ennek nyoma lenne testőrei utazási naplójában.

Sjoberg azt is vallotta, hogy egyszer, amikor Epstein gépén utazott, Trumppal is kapcsolatba léptek, de neki sohasem adott masszázst. Egyébként Trumpot sem vádolták meg ezekben az ügyekben semmivel.

Giuffre azt is állította vallomásaiban, hogy Maxwell arra utasította, létesítsen szexuális kapcsolatot Bill Richardson volt új-mexikói kormányzóval, András herceggel és más ismert személyiségekkel. Richardson tavaly halt meg, és azt állította, nem ismerte a nőt. Egyébként őt sem vádolták meg semmivel. Egy már lezárt ügyben Giuffre arról is beszélt, hogy Epstein szexuálisan bántalmazta, amikor még fiatalkorú volt, és ebben Ghislaine segédkezett neki.

Többször említik még az iratok Jean-Luc Brunel francia modellügynököt, akit nemi erőszakkal vádoltak, és előzetes letartóztatása során 2022-ben, cellájában – Epsteinhez hasonlóan – öngyilkos lett.

Fontos tények derültek még ki Alfredo Rodriguez vallomásából, aki Epstein biztonsági embere volt, és 2015-ben halt meg. Maxwellt a főnöknek nevezte, és azt állította, hogy többször bízták meg azzal, vigyen pénzt középiskolás lányoknak és olyan lányoknak, akik segítettek Epsteinnek áldozatai behálózásában.

Jeffrey Epstein és Ghislaine Maxwell közösen követte el a bűncselekményeket, a lányok közvetítését, de akár abuzálásukat is

FOTÓ: AFP/US DISTRICT COURT FOR THE SOUTHERN DISTRICT OF NEW YORK

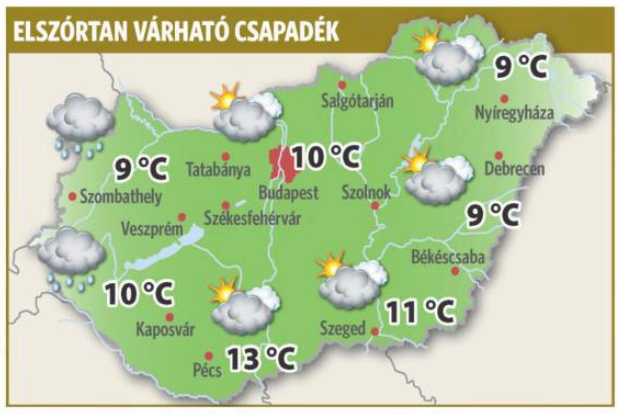

Boldog névnapot, Simon!

A Simon a héber eredetű Simeon férfinév görög Szimón alakváltozatából ered. Női párja: Szimóna. Jelentése meghallgatás, meghallgattatás.

KENÓ — Január 4.

3	8	9	12	15	17	18	19	23	31
33	35	44	45	48	54	62	64	67	69

Nem kapott felszállási engedélyt a gép

GURULÓPÁLYA A repülésirányítás beszélgetésének leirata szerint a parti őrség repülőgépe csak arra kapott engedélyt, hogy a felszállási helyre guruljon, magára a felszállásra nem. A tokiói repülőtéren történt keddi balesetben öten életüket veszítették: a kapitány kivételével a segélyeket szállítani induló gép legénységének összes tagja.

A másik érintett repülő egy személyszállító volt, melynek 367 utasa és 12 fős legénysége szerencsésen megmenekült. A repülésirányítók és a két gép legénységének közvetlenül a baleset előtt folytatott több mint négyperces beszélgetését Szaitó Tecuo közlekedési miniszter hozta nyilvánosságra, szerdán. E szerint a Japán Légitársaság Airbusa megkapta a leszállási engedélyt, de a parti őrség gépe nem kapott tisztán értelmezhető felszállási. A kisebbik gép két perccel az

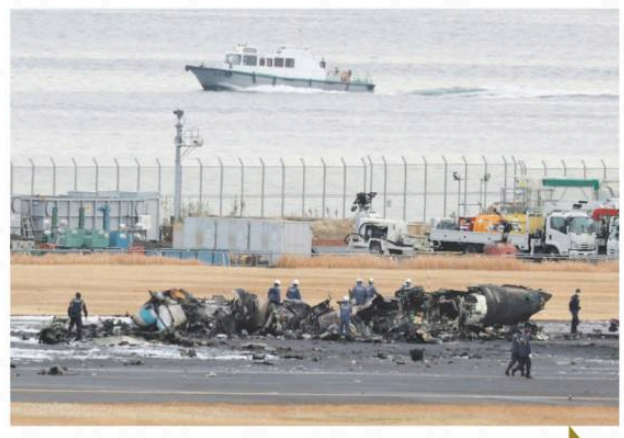

FOTÓ: AFP/KOKI KATAOKA/YOMIURI

A segélyszállító repülőgép hattagú legénysége közül a kapitányt leszámítva mindenki meghalt

Airbus leszállási engedélyének a kiadása után kapott jóváhagyást arra, hogy a várakozási pontra induljon – ez egy megálló a kifutópálya előtt –, amit a legénység nyugtázott, s két perc múlva történt az ütközés a kifutópályán.

A továbbiakban a parti őrség gépének a kapitánya és az irányítótorony közti beszélgetést kell tanulmányozni. A közlekedésbiztonsági testület megkapta a felvételeket, de az Airbus repülés- és hangrögzítőit még keresik. Napvilágot láttak olyan feljegyzések is, miszerint nem működtek azok a lámpák, amelyek a guruló repülőket állítják meg, hogy ne tévedjenek rossz útra. A pilóták már december 25-én kaptak tájékoztatást, hogy „javíthatatlanok” azok a stoplámpák, amelyek a C1 és a C14 gurulóút közötti forgalmat szabályozzák.

A segélyszállító Isikava prefektúrába készült, ahol a hétfőn történt földrengés középpontja volt. A halottak száma már 84-re emelkedett, 79-en még mindig eltűntnek számítanak. Eddig 70 embert mentettek ki a romok alól; a mentők versenyt futnak az idővel, hogy minél több kutyát tudjanak beállítani a keresésbe. V. P.

NÉPSZAVA
Szocialdemokrata napilap • Alapítva: 1873-ban

Főszerkesztő: NÉMETH PÉTER
Főszerkesztő-helyettes: HORVÁTH GÁBOR, VARGA DÓRA

Fejtő Ferenc 1909-2008; Andrassew Iván 1952-2015
Online főszerkesztő: ÁGOSTON ZOLTÁN • Szerkesztő: MARKOTAY CSABA • Rovatvezetők: BODA ANDRÁS (belpolitika), HÁRS KATALIN (fotó), HOMPOLA KRISZTINA (kultúra), MUZSLAI KATALIN (mozaik), N. KÓSA JUDIT (publicisztika), RÓNAY TAMÁS (külpolitika), TÖRŐ ANDRÁS (gazdaság), VARGA T. RÓBERT (sport) • Mellékletek: BALASSA TAMÁS, BÁLINT ORSOLYA (Visszhang), RÁCZ I. PÉTER (Nyitott mondat), SIMON ZOLTÁN (Szép Szó) • Főmunkatársak: BALOGH GYULA, CZENE GÁBOR, DANÓ ANNA, GÁL MÁRIA, MARNITZ ISTVÁN, SZALAI ANNA. Internet URL-cím: http://www.nepszava.hu; e-mail cím: nepszava@nepszava.hu

Kiadja a XXI. Század Média Kft. (1191 Budapest, Vak Bottyán u. 75/A–C Központi telefon: 06 1 477-9000) • Felelős kiadó: a kft. vezetője • Előfizetéssel kapcsolatos ügyek: 06 1 477 9008 / 06 1 999 9508, terjesztes@nepszava.hu • Hirdetés: 06 1 999-9528 / 06 1 489-8811, hirdetes@nepszava.hu. • Előfizetési díj egy hónapra 7950 Ft, negyedévre 23 550 Ft, fél évre 46 200 Ft, egy évre 91 200 Ft • Árusításban terjeszti: Lapker Zrt. • Előfizetésben terjeszti: Médialog-DMHM Zrt. (mlog.hu) 06 1 999 9689 vagy 06 1 460 2753 ugyfelszolgalat@mlog.hu • Nyomdai előállítás: Mediaworks Hungary Zrt. www.mediaworks.hu • ISSN Bp 0133-1701 ISSN • Vidék 0237-3785. • A NÉPSZAVA példányszámát a MATESZ hitelesíti.

Partnereink: IMEDIA OBSERVER

Nyitott mondat

A NÉPSZAVA irodalmi melléklete

Szabadulószobában

Horváth János Antallal az előremenekülésről

Bár úgy érzi magát ma Magyarországon, mint egy szabadulószobában, itt akar színházat csinálni, és azzal változásokat generálni. Nemrég társulatot alapított: a Loupe Színházi Társulás célja ránagyítani fontos, ám szőnyeg alá söpört kérdésekre, problémákra. Hisznek a párbeszéd erejében, és hogy nem csak egy nézőpont létezik. Horváth János Antallal beszélgettünk.

MARIK NOÉMI

– Felvállaltan történetfókuszú alkotó. Ám soha nem klasszikus történeteket mesél újra. Maiakat keres, közvetlenül fogalmazva saját koráról – ahogy a legutóbbi rendezésében is.

– A *Bármi lehetséges, ha elég erősen gondolsz rá* O'Neilltől a perinatális gyászról szól, cél, hogy elmeséljük két nagyon különböző ember szerelembeesésének viszontagságos történetét, de közben egy tabusított témáról szóljunk, amiben ma Magyarországon minden negyedik nő érintett. Ez azt jelenti, hogy mindannyiunk környezetében van egy ilyen történet. És ezek az emberek sokszor egyedül vannak ezzel a problémával – ha mi elkezdünk erről beszélni, talán kevésbé fogják egyedül érezni magukat. Mi pedig, akik nem vagyunk érintettek, megértőbben, okosabban fogunk tudni viszonyulni hozzájuk. Vagy jobban megbecsüljük a saját sorsunkat, amit túlságosan is természetesnek veszünk.

– A békét is túlságosan természetesnek vesszük. A korábban bemutatott Becsapódás, aminek szerzője is, a háború közelségéről szól.

– Szándékom volt megmutatni: beszélünk, beszélünk a háborúról, nagyon explicit módon az életünk része, ám szépen lassan apatikussá válunk vele kapcsolatban, mert elnyomják a saját mikroproblémáink. Azt is meg akartuk mutatni, mennyire véleménybuborékokra vagyunk szabdalva, és kíváncsiak voltunk, ezek az emberek mit tudnak egymással kezdeni egy olyan szorított helyzetben, mint amikor tényleg betör az életükbe a háború. És ez kívülről mennyire végtelenül szórakoztató, mert ilyen szorított helyzetekben abszurd módokon, szürreálisan és nagyon komikusan tudunk viselkedni.

– Döbbenet, milyen vagabund módon járja be a történetmesélés lehetőségeit, rendezéstől drámafordításon át sorozatírásig. Ilyen nyughatatlan természet vagy mindez menekülés a rutin elől?

– Pillanatnyilag úgy érzem magam ebben az országban, de kicsit a világban is, mint egy szabadulószobában, és minél inkább jönnek közelebb a falak, minél kilátástalanabb a helyzet, annál kreatívabb leszek. Jelenleg egyik szobából menekülök a másikba, és ezekben a szobákban egyelőre elvagyok, de azért látszik, mindenhol szűkül a tér. A miénk amúgy is egy pici pálya, és azt vallom, minden megtanulható, ha az ember szorgalmas és elég munkát beletesz, akkor eredményeket fog tudni felmutatni, és a végén megtalálja a kiutat. És igen, nyughatatlan természet vagyok, és nagyon türelmetlen is, sokat akarok egyszerre. ilyen szempontból is nagy tanulás nekem a gyereknevelés és az, hogy a Loupe Színházi Társulással elkezdtem hosszú távú tervekben és szervezetten gondolkodni. Harmadrészt az ország legjobb színésznőjével *(Lovas Rozival – a szerk.)* élek együtt és ez egy olyan konstans inspiráció, egy olyan húzóerő, ami sok energiát ad.

– A társulatalapítás, a Loupe Színházi Társulás akkor is merész lépés. Akkor hoznak létre új társulást, amikor sorra lehetetlenülnek el a függetlenek.

– Mondtam, hogy ez egy szabadulószoba. A tao elvételével a magyar színház kapott egy haslövést, és utána ebből igazából sosem tudott felállni, nem volt kész financiális gondolat. Ehhez kellett rugalmasan alkalmazkodni, és úgy kezdtünk felépíteni egy rendszert Lengyel Tamással. Színházra mindig is lesz igény, csak fenntartható rendszert kell köré kialakítani. Úgy próbáljuk, hogy a témában, gondolatban ne legyen kompromisszum, abban viszont, hogy hogyan kerül színpadra, legyen egyfajta józanság. Ám most az előremenekülés adhat valamiféle biztonságot. A Loupe-pal most ezt tesszük, ebben az évadban már négy bemutatónk lesz.

– Két téma vissza-visszatér rendezéseiben és darabjaiban: a szülői felelősség és a menni-maradni kérdése.

Horváth János Antal (Budapest, 1993) drámaíró, forgatókönyvíró, rendező. Volt sorozatfejlesztő és művészeti tanácsadó, dramaturg, a Freeszfe-en oktató, a Vidor Fesztivál válogatója és a Nemzetközi Drámaírók Bizottságának tagja. Írt nagyjátékfilmet *(Szép csendben)* és tévésorozatokat *(A mi kis falunk)*. Háromszor elnyerte az Örkény-ösztöndíjat, kétszer a Staféta-pályázatot. Tavaly társulatot alapított: Lovas Rozival, Molnár Áronnal és Lengyel Tamással létrehozták a Loupe Színházi Társulást.

– A személyes és az univerzális összekapcsolódása a színház. Mostanában nagyon keresem ezt a személyességet. A rendezéssel kicsit mindig el kell távolítanom a történeteket, de íróként nagyon fontosnak tartom a személyességet. A gyermekeimhez való viszonyt például hogyan lehet majd megmutatni úgy, hogy közben nem bújok el a sebezhetőség elől. Az *Anya csak egy* drámámnál az érdekelt, milyen, amikor valaki bele van szorítva egy társadalmi szerepbe, miközben sok szerepet kell ellátnia, és mi van, ha valaki kienged egy pillanatra ebből, és abban az egy pillanatban elvesztheti, ami neki a legfontosabb.

A menni-maradni kérdésnek pedig folyamatos jelenléte van az életemben, nyelveket is többek között a menni lehetőségének fenntartásáért tanultam. Mostanra viszont lett bennem egy furcsa küldetéstudat, belső motiváció, hogy itt kell megcsinálni valamit, amit csak itt lehet, azoknak az embereknek, akik itt élnek, és hátha ezzel hozzá tudunk járulni, hogy egy szabadabb, empatikusabb Magyarországon éljünk. Lehet persze, ez egy kamikazeakció.

– Vallja is, hogy a drámának társadalomalakító szerepe van. A küldetéstudattól viszont nem csúszhat az alkotás könnyen didaktikusságba? Milyen kontrollokkal próbálja ezt elkerülni?

– Mindig abba az irányba megyek, hogy emberekről beszéljek, és az legyen a középpontban, hogy ezekkel az emberekkel mi történik. Házastársi konfliktus, testvérek közötti kötelék, ami próbára van téve stb. – olyan történetek, amelyekhez nagyon könnyen tud bárki kapcsolódni. Nem a társadalmi témához, mint például a rasszizmushoz keresek darabot, hanem történeteket keresek, amelyekben megfog egy-egy karakter, akinek persze mindig van egy társadalmi háttere, mint például az *Árvák*ban. A *Becsapódás* két házaspárja tükrözi, mennyire polarizált társadalomban élünk, és ez a kapcsolatainkra milyen hatással van. Ám a történet vázának megírásánál sosem a véleménybuborékokról gondolkodtam, hanem az adott karakterekről – honnan jönnek, miért lettek épp olyanok. De mivel a történet Magyarországon játszódik, egy lehetséges közeljövőben, így a szereplők végül egy nagy körképet is kiadnak.

– Bármilyen fajsúlyos is legyen a téma, a humor meghatározó helyet foglal el előadásaikban. A bőrünkre menő tragikus helyzeteken, borzalmakon is lehet nevetni?

– Mindenképp. Mindenen lehet nevetni. Pontosabban mindenen, minden helyzetben *kell* nevetni, mert különben elviselhetetlen. Mert ha nem nevet az ember, megkattan vagy depresszióba esik, és ezt onnantól kezdve, hogy gyereke lesz, nemigen engedheti meg magának. A humor fontos eszköz a túléléshez. Hiszek benne, hogy anélkül nem lehet kemény témákról sem beszélni, hogy ne röhögjünk rajta, hiszen anélkül csak kiábrándító vagy lehangoló lesz. Az egynemű anyag amúgy sem az én színházam és történetem. Nekem szükségem van a humorra.

Azt a küldetést is jól szolgálja, amit a Loupe-pal kitűztünk magunk elé: társadalmi jelenségekről, problémákról beszélni művészileg igényesen, de olyan nyelven, amely széles közönségréteget is el tud érni, meg tud mozgatni. Mint a *Becsapódás*nál. Nevetek rajta, de hazafelé azért azon gondolkodom, mit csinálnék a családommal, hogyha itt kitörne a háború, legyen-e egy bőröndünk bepakolva, csak a biztonság kedvéért.

Loupe Színházi Társulás. A Loupe arra tesz vállalkozást, hogy úgy nyújtson szórakoztató élményt, hogy közben felszabadítsa nézőiben a vágyat, elkezdjen saját problémáiról, társadalmi kérdésekről beszélgetni. „Mert beszélgetés nélkül az ember csak befele feszül."

Idén még három bemutatójuk lesz: Elsőként egy cirkusz-színházi párkapcsolati vígjáték, amelyben a nemi szerepek skatulyáit próbálják kibontani. Márciusban Lovas Rozival Dennis Kelly *Lányok, fiúk* című monodrámáját állítják színpadra. Végül a nyári előadás egy vidéki kocsmában fog játszódni, ahol a magyarok Eb-meccsét nézik a tévében. „Ha belegondolunk, mennyien őrjöngtek az Eb-n, amikor ikszeltünk a franciákkal, és mennyien voltak az utcán a státusztörvény megszavazása után, ami a gyerekeink jövőjéről szól, látjuk, fontos ügyekhez milyen apátiával tudunk hozzáállni, de egy focisiker hogy össze tudja hozni ezt a kicsi országot. Ezért a focit vettem alapul, és ezáltal szeretnék beszélni a vidék és város közti egyre nagyobb különbségről."

+1 KÉRDÉS

– Ön is alkotója, kitalálója a YouTube-on futó, 6 millió megtekintéssel rendelkező* Magyarország kedvenc műsora *sorozatnak, amely szintén azt célozza: humorral és minél szélesebb közönséghez szólni arról az abszurdról, ami körülvesz bennünket. Ez hogyan jött?

– A karanténidőszakban, az SZFE-s einstand után indult. Mindnyájunkat feszített ez az ügy, amit valahogy fel kellett dolgoznunk. Annyira abszurd volt az egész, azt tudtuk, hogy minden megtörténhet, de az dermesztően ijesztő volt, hogy pillanatok alatt megteremtődik hozzá egy keret, egy kontextus, amelyben ez törvényes és elfogadható. Mert ez azt jelenti, hogy bármihez ugyanígy megteremtődhet pillanatok alatt. És milyen tehetetlen ebben a helyzetben a másik fél. Ám ebből a tehetetlenségből időnként produktum születik. Nálunk is: Rainer-Micsinyei Nórával elkezdtünk jeleneteket írni, összekapcsolódtunk Janklovics Péterrel, aztán Molnár Áronnal és Lengyel Tamással. Elindult a csatorna, a saját mobilommal kezdtünk el forgatni. Később a *hírcsárdá*sokkal kitaláltuk, mi lenne, ha csinálnánk egy híradót, ez *Kormányinfó*ként futott tovább. A célunk 2020 óta, hogy csináljunk egy olyan közéleti szkeccsműsort, mint amilyen a *Saturday Night Live* Amerikában. Úgy érezzük, nagyon nagy szükség van erre a fajta közéleti humorra, a korábban említett okok miatt.

Veres Tamás

Galambok

FOTÓ: FORTEPAN / CHUCKYEAGER TUMBLR

Felszállok a buszra. Balról a negyedik ülésre. Mindig ide ülök. Ez az én helyem. Mögöttem Jenő ül.

Mintha galambok lennénk a galambdúcban. Elüldögélünk egymás mellett a többi melóssal.

A dolgozni indulókat beszippantja magába a téglatest alakú vasszörnyeteg. Minden nyomorult kis faluba bemegyünk összeszedni a kollégákat. Autóval negyven perc az út, céges busszal másfél óra. Lenne más megoldás is az útvonalra, de a buszos cég fuvarszervezője nem ért a munkájához.

Sanyika a következő felszálló. Elém fog ülni. Ülve fog némán táncolni a zene ritmusára, amit hallgat. Régebben zavart, de már megszoktam. Beül elém a harmadik székre, és bont egy alkoholmentes citromos sört.

Jenő átkiabál a fejem felett.

– Sanyika! Az alkoholmentes sör az első lépés a guminő felé!

Sanyika Jenő felé fordul.

– A guminő nem csal meg! Nem kell vele beszélgetni, és ha megunom, csak behajtogatom a szekrénybe!

Korán keltem, jó lenne kicsit aludni a buszon, amíg beérünk. Imádkozom, hogy ne csörögjön Jenő telefonja.

Jenő telefonja csörög.

Elővadászom a táska aljáról az olcsó fülhallgatómat, és a fülembe dugom. Elindítok valamilyen rádiót. Inkább ezt hallgatom, mint Jenőt. De Jenőt is hallom, és a rádiót is. Megpróbálok a rádióra koncentrálni.

Jenő sztorizni kezd. Lassan, tagoltan mesél.

– Képzeld, pénteken mentünk haza, és láttuk, hogy odafészkelt az albérletünk erkélyére egy galamb. Tojás is volt a fészekben. Fogtam egy zsákot, és belehajítottam a fészket tojásostul. A párom felmosta az erkélyt. Több tisztítószer volt a vödörben, mint víz. Azóta nem jönnek oda a galambok fészket rakni.

Harmadszor hallom ezt a történetet a buszon a héten. Szerda van. Remélem, Jenőnek csak három barátja van. Szeretném megrázni Jenőt, és megérdeklődni tőle, hogy miért ilyen nyomorultul unalmas az élete.

Félúton felszáll Éva, és beül Jenő mellé. Szeret beszélgetni. Beszélgetés közben gyorsabban szokott témát váltani, mint profi focista ritmust a labdával. Látszólag udvariasan érdeklődik Jenőnél, mi történt vele tegnap óta. Pár pillanat múlva ő fog beszélni saját magáról. Jenő mesélni kezd.

– Tegnap elmentünk a párommal fagyizni. Levendulafagyit ettünk.

– Már fagyit is készítenek belőle? Én levendulaszappant vettem egyszer! Négy éve télen ónos eső esett, megcsúsztam a kocsimmal, neki a villanyoszlopnak, és összetört az autó. Virágzik az egyik orchideám. A férjem csináltatja a fogait. Már ötöt kihúztak neki!

Jenő próbál visszatérni a beszélgetésbe.

– Meséltem, hogy egy galamb fészkelt az erkélyünkre, és amikor felmostunk, több tisztítószer volt a vödörben, mint víz?

Éva gyorsan visszaveszi a szót.

– Említetted. Lesz nálunk falunap! Tegnap volt a lányom állásinterjún. Múlt héten kikeltek a kiscsirkék a kotlós alól. Hétfőtől olcsóbb lesz a tejföl a barátnőm kisboltjában. Holnapra kaptam időpontot a körmöshöz.

– A tisztítószer nem lesz olcsóbb a barátnődnél? Sokat elhasználtunk, amikor a vödörben több tisztítószer volt, mint víz.

– Majd megkérdezem. Alig lesz sárgabarackunk idén. A fagy elintézte. Tüzel a kutyánk. Horvátba megyünk nyaralni. A kocsinkon lyukas a kipufogó. Szombaton főzök bodzaszörpöt.

Holnap jó lenne máshová ülni! Körülnézek a buszon. Elöl négyen vihorásznak hangosan a sofőrrel. Észre se veszik, hogy egyre lassabban megy a busz. A sofőr nem az utat nézi, hanem rájuk koncentrál.

Hátul öten szidják felváltva a sofőrt. Miért megy ilyen lassan? Nem lesz idő miatta kávézni vagy cigizni munka előtt. Egyikük a telefonján mutogatja a többieknek, hogy milyen lassan megyünk. Méri a busz sebességét.

Még mindig ez a legjobb hely, ahol ülök. Eszem ágában sincs máshová ülni. Ez az én helyem.

Mindjárt beérünk. Már nincs értelme aludni. Egy pillanatra szeretném lecsukni a szememet. Fél órát aludtam. Észre se vettem, amikor megérkeztünk.

Sanyika finoman megrázza a vállam.

– Te nem jössz ma dolgozni?

Félkómásan kinézek az ablakon. Levánszorgok a buszról. Próbálok felébredni. Előkotrom a belépőkártyámat a táskám aljáról. Útközben megelőzöm Évát, aki már Melindával beszélget. Szinte suttogva mondja, de meghallom.

– Jó lett volna egy kicsit pihenni a buszon, de ez a Jenő olyan sokat szövegel. Teljesen lefárasztott. Egy igazi energiavámpír.

Hirtelen nekem is sok mondanivalóm lenne, de összeszorítom az ajkaimat, és hagyom, hogy magába szippantson a robusztus épület.

Mái Attila

Guggoló elefánt

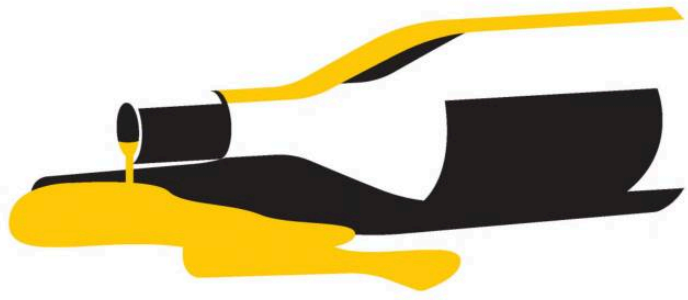

Már nem érdekel, hogy meghalok, mondta nagyanyám, majd hosszú csend után a tévéképernyőre mutatott: – *Azok ott elefántok?*

Amikor harmincéves lettem, még a szüleimmel laktam, anyám azt mondta, kitagad a családból, ha langyi vagyok. Aznap este elköltöztem, másnap a repülőn ültem Dublin felé, két hét múlva hívtam fel. Sírni kezdett, tizenöt napja semmit nem tudunk rólad, voltunk a rendőrségen, apádnak kiújult a lumbágója. Amikor abbahagyta a rinyálást, annyit mondtam neki, mindent tudok, muter, te aztán tényleg jól adod a hülyét, mindamellett fogadjunk, deriválni is tudsz. Még jó hogy, ne csacsiskodj, válaszolta, és szemernyi meglepetés sem hallatszott a hangjában. Anyámnak elképesztő agya van, mégis eljátszotta, hogy butácska, mert így könnyebben manipulálta a környezetét, elnézőbbek voltak vele, egyedül én tudtam, hogy mindenkit átver az önérzetes, de kissé bamba nő szerepével.

Nővéremmel a tizenhatodik szülinapomon a kertben pezsgőztünk, fordított pertut ittunk, innentől kezdve magázódunk, szerintem ez a tisztelet jele, mondta. Úgy döntöttünk, nem megyünk vissza a házba, kint végezzük el a dolgunkat. A garázs előtt vártam rá, előbújt a lilás sövény mögül, igazított a szoknyáján. Tudja, kedves uram, nekünk, nőknek sokkal bonyolultabb a vizelés, mint a férfiaknak, hiszen maguk lazán előveszik, leguggolniuk sem kell, állva elintézik, lerázzák a maradékot, és kész. Beletúrt a hajamba, rám vigyorgott, és megölelt. Azóta nem váltottunk tegeződésre, egyetlen kivételtől eltekintve, tavaly szilveszterkor elküldött a fenébe, mert nem voltam hajlandó átrepülni hozzá Párizsba. Nem attól éreztem rosszul magam, amit mondott, hanem mert letegezett.

Egy addikcióval foglalkozó weboldalon, az alkohol mellett kockázatként megemlítették a kábítószereket, de szerintük a marihuána nem tartozik a veszélyes drogok közé. Végigolvastam az új cikkeiket, utánanéztem a munkatársaknak a közösségi médiában, tudtam, kikkel barátkoznak, mi a kedvenc ételük, hol nyaraltak legutóbb, családtagnak éreztem őket. Nyugi, azért nem fogok rávetemedni a szeszre, hogy engem is lehozhassanak róla. Ügyes kis csapat, a kábszereseket átszoktatják az alkoholra, a piásokat a kocogásra, a gyógyszerzabálókat a meditálásra.

Nagyi a halála előtt kezdett el inni, csöppet sem vigasztalta, hogy a túloldalon várja a mindenható, elitta a maradék eszét, nem kellett hozzá hat hónap. A hagyatéki tárgyalás után kilencszatyornyi üres üveget szedtem össze a lakásban különböző rejtekhelyekről, kabátujjakba gyömöszölt borosflaskák, mintha konfekcióba bújtatott múmiák költöztek volna a gardróbba. Fájt, legbelül mégis ugyanúgy nevettem, mint gyerekkoromban, amikor először töltöttem nála a téli szünetet. Anyám kórházban feküdt, pajzsmirigye mindkét lebenyét eltávolították, apám borókapálinkát ivott, mosogatás helyett a kukába dobálta a koszos tányérokat, és a mosdókagylóba pisált. Nagyi guggolt a nappali nyitott ajtaja mögött, kiabált a konyha irányába, ahol a kopott sakktáblát restauráltam fekete filctollal. Figyelj, ha jön valaki, időben jelezd!, kiáltotta. Pár perc múlva leült mellém, épp azon tanakodtam, hogy a huszárt vagy a futót kell a bástya mellé rakni, közben az ajtó alól halványsárga csermely csordogált az előszobába. Bementem, hogy megkeressem a sezlon alatt az egyik sötét gyalogot, megcsúsztam az ammóniaszagú folyócskában, beletenyereltem, a konyhai falikútban sikáltam a kezem mosószappannal.

Életem során akkor nevettem először kínomban, és nyolc lépésből mattot adtam. A rövid sakkparti után nagyi dohos, szürke rongyot csavart a partvis végére, majd cuppanó hangok kíséretében feltörölte a terebélyessé vált tócsát.

Életem nője azt állítja, jól áll nekem a szakáll, frissen borotválva kalácsképűnek tart. Nem szereti, ha inget viselek, inkább pólós típus, a cipőm tisztaságát folyton megcsodálja. Elérte, hogy leadjak pár kilót, fokozatosan növeli a saláta menynyiségét, csökkenti a húsadagot, azóta szűkebb farmert hordok. A bort mondjuk nem sajnálja, rozét iszik tisztán, én zöld veltelinit szódával. Az első novellám megjelenése napján pezsgőztünk, mégiscsak prömier, nemdebár. Elolvastuk az egész prózarovatot, neki az tetszett a legjobban, amelyikben habosat hugyozó elefántról írt valami francia nevű pasas. Mindig gyűlöltem a politikát, neki sikerült elérnie, hogy ne fordítsak hátat a közéletnek, azóta követem a világ eseményeit, tüntetésre járunk. A tüntetésekre futócipőben megyünk, viszünk magunkkal szendvicset, izotóniás sportitalt, van nálunk sebtapasz, jód és fertőtlenítő. Felkészülünk a várható nehézségekre, gondolkodó ember nem fordíthat hátat a közéletnek, mondja a csajom, aki az autójában négy év után sem tudja, hogy működik a riasztó, a motort beindítás után leállítja, elszámol ötig, ismét indít, azt mondja, újra rágyújtok. Meg sem próbálom elmagyarázni neki, mennyire értelmetlen, amit csinál, miért is tenném, hiszen az életünknek megvan ugyanaz a dekadens bája, mint a habosat hugyozó elefántnak.

Anyám újévkor könyörgött a telefonba, látogassam meg őket, kibírhatatlanul hiányzom, apám megint inni kezdett. Legalább elviselhetőbb az élete, válaszoltam. A felső szomszéd, tudod, a Hargitay bácsi, akinek nyolcvanhétben meghalt a felesége, nemrég eladta az aranyfogát, már alig köszön, csak motyog valamit lehajtott fejjel, ha összefutunk a gangon, ne csináld, gyere haza, kérlek, zárta kissé zavaros érvelését anyám. Jövő héten hazarepülünk Péterrel. Nem vagyok humoromnál, válaszolta. Sosem voltál. Hiába sértegetsz, tudom, hogy megbántottalak, megérdemlem az arrogánciád. Akkor látogatlak meg, anya, ha nem lesz több színészkedés, és őszintén viselkedsz, különben meg igazán tudhatnád, amit másoknak hazudsz, semmiség amellett, amit önmagadnak kamuzol. Már mindent bevallottam apádnak, különösebben nem volt meglepve, párszor lebuktam az elmúlt harmincöt évben, vihorászott anyám. Képzeld, lelepleződéseim gyűjteményéből készít pépété prezentációt. Diasorozaton mutatja be, időnként hogyan kapott csaláson a butuska nő szerepében, ő rajzolja hozzá az ábrákat, minden sztorihoz tartozik zenei alátétként egy világsláger, skandináv metálegyüttesek feldolgozásában. Tudta, hogy mattot adott, szombat délre ott vagyok, válaszoltam. Bort ne hozz magaddal, apád újra leszokóban lesz, alkoholmentes sört iszik majd, tegnap azt mondta, amikor reklámozták a tévében, hogy a szomjat oltja, de nem bódít, ezért olyan azt a löttyöt vedelni, mintha azokkal a plasztikázott, kacsaszájú nőkkel kefélne, akik az Instagramon rázzák a tetovált szilikonseggüket.

Hazafelé a repülőn bámultam kifelé az ablakon, néztem a felhőket, olyanok voltak, mint a folyóhoz tartó elefántcsorda. Nem bántam volna, ha tovább tart az út. Amikor ajtót nyitott anyám, kissé hátralépett, alaposan végigmért, pedig olyan szép gyerek voltál, mondta elérzékenyülve. Kézen fogva vezetett a nappaliba, apám kasmírmintás házikabátban fogadott, törölgette a szeméből a könnyeket. Képtelen lennék együtt lakni velük.

Magyar Dániel

Folyó

A fiú a cikolai mellékág partján ül a tönkön, ott, ahol egy óriási fűzfa hajlik a víz fölé. A lombkoronája óvja őt a napfénytől. Nem használ naptejet, tudja, hogy kellene, de elutasít mindent, ami nem természetes. A lány jut az eszébe, pont olyan magától értetődően, ahogy a hermelinek vadászösztöne felébred naplementekor. A lány sosem értette, hogy miért kell a fiúnak éjszaka felkelnie és a partot járnia, csapdákat keresve. Még mindig kereskednek a hermelin bundájával, magyarázta neki a fiú, pedig védett állat, és kevés példány él a környéken. Ezért kell rendszeresen kijárni, és felszámolni az orgazdák csapdáit. A lányt ez nem hatotta meg, szívesen hordott volna szőrmebundát, őt csak a másik érdekelte, a lelkesedése, a sűrű borostája, ami szinte vibrált, miközben beszélt. Mesélt neki a fiú sok mindenről, a folyórehabilitációról és a fenntarthatóságról, a lány ilyenkor egy idő után megunta a dolgot, és javasolta, hogy menjenek színházba vagy koncertre.

A fűzfa alatt szeretkeztek először. A fiú utána elmondta, hogy a folyóparti füzesek szimbolikusan az életet jelképezik, mire a lány azt válaszolta hozzásimulva, hogy ő nem hisz az ilyen spirituális maszlagokban. Amikor a fiú begázolt a vízbe, és kiszabadított egy halat, mert a márna szájába szakadt horog végén a damil beleakadt valami hordalékba, a lány megkérdezte, hogy miért engedte el. Hiszen, ha már megfogta, akkor az övé. Itt semmi sem az enyém, válaszolta a fiú. Még én sem?, kérdezte a lány. Tele volt hangokkal minden, megtöltötték az erdőt zajokkal a madarak, a csobogás, a szél. A fiú úgy érezte, ha válaszolna, azzal megbontana valamit a folyó terében, így inkább hallgatott.

A lány néhány hét múlva bejelentette, hogy terhes, de nem akarja megtartani, a fiú miatt. Amikor először találkoztak, a lány a kollégáival jött ide csapatépítésre, akkor még mindent érdekesnek talált a fiúban. Most meg azt mondja neki, hogy meg kellene komolyodnia, legyen rendes munkája, éljen a városban, érdekelje a kultúra, mint mindenki mást. A fiú tudta, hogy mennyire máshogy működnek, de azt is biztosan érezte, hogy sem a kultúra, sem a természet szeretete nem állhat közéjük. Zöld volt körülöttük minden, bujazöld az aljnövényzet, fáradtzöldek az algafoltok a folyón, és smaragdszínű a bokor a túlparton. De a legzöldebb a lány szeme volt, gyönyörűzöld, elszántzöld.

A fiú aznap este elsétált oda, ahol elágazik a Duna, leült kedvenc fatönkjére. Minden fontos dolgot ott csinált. Ott bontotta ki az egyetemről érkezett felvételi értesítőt, onnan hívta fel az apját a kórházban, onnan próbálta elérni telefonon a lányt is, kicsengett, de nem vette fel. A fiú a folyót nézte, arra gondolt, hogy az nem tud másfelé haladni, mint amerre dolga van. Milyen könnyű lenne víznek lenni. Azt a helyet figyelte, ahol egy kőnek ütközve kanyart vesz a folyás. A víz egy része jobbra, másik része balra csobog tovább. Minden vízcsepp ugyanolyan, mégis mennyire más utat járnak be, gondolta. Megörült, amikor az jutott eszébe, hogy a Szigetköz után újra találkoznak. Egyesülnek, és együtt haladnak tovább.

Felnéz a fűzfára, ami az életet jelképezi számára, az embriók is biztosan élni akarnak, például a gyereke, ezt a szót gondolatban megismétli, hogy a gyereke, nagyon tetszik neki. Megnézi, hogyan juthat be a városba busszal, az a terve, onnan üzen majd a lánynak, hogy megérkezett. Egy másik világba, a lány világába, egy megállóba, ahol talán már elektromos buszok állnak meg. Mehetne akár kajakkal is.

A buszon ülve megnézi a színházi műsort, megint a zöld szín jut az eszébe, a lány jut az eszébe, a folyó hangjait idézi fel, a fűzfa alatti vallomásokat idézi fel. Biztosan kiviszi majd a gyereküket a Dunához, és megmutat neki mindent, hogy eldönthesse, melyik ágon szeretne majd kajakozni. A jövőjükre gondol, hogy az életük olyan lesz, mint a víz, ami arra folyik, amerre dolga van, az nem baj, hogy most még olyan, mint egy folyó, amit egy sziget vág ketté.

FOTÓ: FORTEPAN/KISKOS VAJK

Szép Tibor

Útvesztő

Ez egy távoli bolygó, ide jutott. Messziről fehér folt a sötétben – nyírfaliget, közelről csupasz fák, égre meredő kezek. Alattuk ült a sárban, a kitaszítottságban, és összehúzta magát.

Hajnalban lesz a leghidegebb. Tartott tőle, a ruhája ronggyá ázott, a bőrén folyt a víz. A paralitikus remegés rohamokban vágott végig a testén, a kihűlés kezdete.

Az egész évzáró vállalati bulinak indult. Kifizették helyettük a fogyasztást előre, az arra alkalmas étteremben, nekik csak egy dolguk maradt, hogy időre egyenek sokat. Minden teljesült, amire számítottak: rossz ételek, drága italok, ettek, ittak, sietve, sokat. Kis csapat voltak, harminc fő körül, az idő előrehaladtával csoportokra bomolva beszélgettek baráti körök szerint. A tágas termekben tolongott a nép, más befizetettek is, a svédasztalok körül közelharc dúlt. Segítették egymást a mennyiségi hedonizmus versenyében, egész tálca szusit zsákmányoltak, falanxként állták el a grillpultot mások elől, rutinosan mozogtak, nem először voltak itt. De az idő sohasem elég. Beleettek az utolsó somlóis tálba, bedobták az utolsó röviditalt, majd kiszorultak az utcára, és odakint már új tömegek várakoztak. A panorámaablakokon át bámulták a benti világot, a fogyasztás vitustáncát az ételmaradéktól iszamós padlón, és a pincérek új tálcákat hordanak fel a hűtőkamrákból.

December eleje volt, a kora esti órán a kemény mag még nem készült haza. A közeli téren már elindult a karácsonyi vásár, zagyva zene, zaj, égett olaj szaga, tömeg. Odamentek, állva ittak, beszélgettek. A hangulat alábbhagyott, a hideg felkúszott a lábszárukon, a tér sarkán betonakadályok mögött fekete páncélos parkolt. Eláztak. A beszélgetések kásássá váltak, és érzelmessé, szerették egymást vagy veszekedtek, egyikről sem tudták, miért.

Idővel a kemény mag is felmorzsolódott. Végül a grafikus és a könyvelő maradt, mindig ők maradtak. Megállapították, hogy bár nem mai gyerekek, de állják a sarat. Ezt mindig megállapították. A grafikus tudat alatt készült erre, öreg telefonját már kétszer kellett töltenie naponta, és délután elfelejtette töltőre tenni, most lemerült, nem volt elérhető, hiába, a tudatalatti működik. A könyvelővel ittak tovább rendületlenül, a valóságban való részvételük töredezetté vált, az oksági létükből az űrbe léptek, ahol nincs eredet és jövő, míg nem egyszer a grafikus visszatért a pulttól a kezében két felessel, és a könyvelő már nem volt ott. Nem ment el, hanem egyszerűen csak elveszítették egymást.

Haza kell menni – gondolta a grafikus. Megitta a két vodkát, és kimetrózott a vasútállomásra. Későre járt, kevesen voltak a vonaton, elbágyasztotta a meleg, még indulás előtt elaludt. Színes álmot látott: verőfényes nap gyerekként, órák másodpercek alatt, a történés és az érzések eszenciája. Kék-fehér reggel, ég fényes fellegekkel, egy kötelező olvasmányban lehetett így. Magáról olvasott gyerekként, akkor még jól volt.

A kalauz rázta a vállát, jegyeket, bérleteket: ellenőrzés. Izzadtan ébredt, a bérlete nem oda szólt, ahol jártak, túlutazott, le kellett szállnia. Hová indult? Hová érkezett meg? Szerencsére csak a szomszéd faluban volt, hív egy taxit, talán kijön a városból érte. Elővette a telefonját, de hiába nyomogatta, az sötét maradt. Tett egy kört a faluban, két kocsmát talált, mindkettőt zárva, már elmúlt éjfél. Nincs hová beülni, nincs hova taxit hívni, nincs hol kivárni az érkezését. Visszament az állomásra, zörgetett, egy álmos vasutas jött elő. Nincs ellenvonat ötig, taxi nem jön ki ide, hiába telefonálna, nincs váró, se fűtött, se hideg, bezárták három éve végleg.

A szél feltámadt, szúrós havas eső permetezett. Maradt a nyitott peronon a pad. A vasutas hezitált, végignézett a grafikuson, aki bár részeg volt, de rendezett külsejű. Van egy üres raktár, azt kinyithatja, betesz egy széket.

A grafikus ült a félhomályos raktárban, a kemény iskolai széken, ölében a laptoptáskájával, azt nem tette le az olajmocskos padlóra. A gépen aktuális munkái, valamint kilenc festmény, harminc grafika és rajz, az életműve. A főiskolán művészpályát jósoltak neki, festett, és jó volt minden másban. A diploma után korai nősülés, gyerekek, eltérülés, megélhetési feladatok. Utólag mindenki hibás volt, a helyzet, a sors, a mások döntései, aminek ki volt téve, de lusta is volt, eredeti ötleteiről kocsmákban szónokolt, amíg azok elhasználódtak, összementek, elkoptak. Másnap nem emlékezett semmire. Műveiből egyszer kiállítást rendezett a városi könyvtárban. A megnyitóra felvette a koponyamintás nyakkendőjét, az ezüst indián gyűrűit, varkocsba fonta a haját, utoljára a diplomaosztóján nézett ki így, húsz éve, de csak tizenhatan jöttek. Felerészben a rokonai.

Hideg volt a raktár, huzatos, dühöngött és fázott. Hat kilométer, ennyi választotta el a házától, a meleg otthonától, a puha ágytól. Öt órát kell várni rá itt, hogy hazaérjen.

Otthagyta az egészet, forrt benne a düh, elindult gyalog, megtette az utat számtalanszor autóval, mikor a telkére ment. Hajtotta a részeg elszántság, a szégyen, hogy méltatlan helyzetbe hozta magát. Menetelt a sötétben az út szélén, az élénk szélben, ami elfújta a párát, de időnként szúrós záporral verte a hátát.

Félelmetes felhők birkóztak fölötte, a Hold hol eltűnt, hol áttört, ilyenkor fekete árnyékot vetettek a fák. Autók nem jártak az úton, egyedül volt a hideg éjszakában, átázott ruhában, vizes cipőben.

Egy óra múlva a balján fényeket látott, ott az otthona. Ide látszik a közvilágítás, de hol vétette el a bekötőutat? Visszamenjen? A szesztől még bátor volt, elindult toronyiránt. Botorkált a sáros szántón, ami felázott ugyan, de a sár nem volt mély, bukdácsolt, ment a sötétből a fény felé. Ez gyötrelmesebb lett, mint gondolta, nemsokára sárkoloncok ragadtak a cipőire, az idő végtelen hosszúnak tűnt, bukdácsolt nehéz kabátban.

De mi ez, ami előtte van, ami útját állja? Vadkerítés. Keresztben balra, jobbra, végtelen hosszan. Tényleg, ez az autópálya, a bekötőút a felüljárón megy át felette. A pálya szélén drótkerítés, négyzethálós, ahhoz öreg, hogy átmásszon rajta. Ráadásul először át kéne dobja a táskát, de mi van, ha nem tud utánamászni. Menni kellett, a kerítés mellett még meglesz a bekötőút, vagy bármi, ami átvisz rajta. Nőtt benne a fáradtság, a felhőkön tátongó rés támadt, fölötte az üres ég.

Vándorolt tovább az éjszakában, egy benzinkutat látott a dróton túl, kiáltozott, de nem hallotta senki sem, egy autó sem tankolt, és a kutasok bizonyára benn melegedtek.

A kút után a falu fényei is elmaradtak, nem volt miért továbbmenni. Mit tegyen? Vissza az útra, vissza a vasútállomásra. Majd hazamegy a hajnali vonattal. Újra a szántón vonszolta magát, az ég elborult, és megsűrűsödött a sötétség, egyedül volt az éj belsejében. Már nem voltak irányok, se tér, se távolság, se fény, se árnyék, nem volt semmi kapaszkodó.

Meg kellett álljon, nem értette, hogy került ide. Letette a táskát és ráült, már nem számított, mi van benne. Meg kell várja a világosságot, hogy kitaláljon innen. Addig is a legkisebbre húzza össze magát, mert valahogy ki kell bírni addig.

IN MEMORIAM
KOVÁCS ANDRÁS FERENC
(1959–2023)

Tatár Sándor

Szökik a levegő...

...végy szKAFandert!

Mármost hogyan lesz ezután? Hogy már
Te sem? Te is
magunkra hagytál, mint ki az ajtórésen
sötétet ereszt be, s mi, bénultan, mégsem
tudjuk becsukni azt az ajtót, hiszen nyitva
utánad maradt.
Mi lesz most(antól)? Már nem a Te dolgod;
meg kell, hogy értsük – bár az hiszem, ezzel
túl sokat kívánsz, túlontúl hajótöröttektől.

Kevesen vagyunk, egyre kevesebben;
csontunkban a maradék szarkazmus,
öngúny alkotja a velőt. Levegőnk fogy;
a maradékot képmutató, hitvány semmirekellők,
csúszómászó haszonlesők, a náluk különbet
kíméletlenül megfojtók mérgezik. Ezt az
ájért tisztították a Te belélehelt virtuóz
és gúnnyal beléje-dörgött verseid.
Színről színre mi alig párszor láttuk egymást,
ám Te is az éltető összenézés,
a túlélés dacától (dehogy görcsös; *derűs* dacától)
átjárt kivárás, e (talán túl szelíd)
komplott része voltál.
És hát („sőt" mindenekfelett) a nyelv.
A magyar nyelv, amely benned, a Te
ezerhangú csattogánytorkodban, korokon
mélységek- s magasságokon átpercegő
pennádban
tanulhatta újra, tanulhatta szeretni
és csendben ünnepelni önmagát.
Visszavétel volt ez, de svédasztal-terítés is,
az írástudó, a kobold, a minden-ízében-poéta
legtermészetesebb mozdulataival.
Igen, kezdetben volt a szó, és végtére,
(pehelytollakból erős várként)
végül is a szó maradt.
Több ennél? Ugyan, mi lehetne??

Ezután hogy lesz? Ahogyan mindig is.
X és Y nem bírnak megszólalni,
mert van, aki csak *szétnéz* [...] *és okos*
fejével biccent, nem remél és *nagyon fáj*
– de nem fullad le maga a nekrológüzem.
Isten veled. Indulj – Csokonai és Ady vár rád,
József Attila, Kavafisz, Szilágyi Domokos
és Weöres várnak. (Vagy hát
ki tudja. De *ha valakit,* akkor Téged épp
biztosan.)
Menj, ne felejtsd itt a kalapod.
Nem érdemeljük.

„Már képtelenek vagyunk venni az adást"

Az én utam az, hogy kérdéseket tegyek fel úgy, hogy minél többen érezzenek rá a saját válaszaikra – mondja Szolnoki Csanya Zsolt képzőművész, akit a közelmúltban megjelent új, festményeivel együtt közreadott, *Romokat építek* című verseskötete kapcsán kérdeztünk a múló tárgyak elégiájáról, ember és világ diszharmóniájáról.

AYHAN GÖKHAN

– Az első verseskötete még 2001-ben jelent meg,* Napló-kísérlet *címmel. Eltelt több mint húsz év a másodikig, mely a líra mellett festményeket is magában foglal...

– Régóta nem írtam verseket. Azt hiszem, az érdeklődésem egészen a képzőművészet irányába tolódott. Természetesen hosszú időnek kellett eltelnie addig a pontig, ahol most épp állok, hiszen maga az alkotási időszak nem csupán a festésre vagy írásra fordított pillanatokból, órákból áll, hanem folytonosan jelen van az életemben, akkor is, amikor nem tevékenykedem művészi értelemben. A kötetben látható festmények egyébként egy-két év munkái, a versek néhány hónap alatt készültek el. Megjegyzem, a kötet megjelenése nem változtatott az eredeti elképzeléseimen, jelenleg egy új kiállítási anyag létrehozásán dolgozom.

FOTÓ: SZOLNOKI CSANYA ZSOLT FACEBOOK-OLDALA

– A könyv címét alapul véve milyen romokból, törmelékekből kellett építkeznie?

– Vonzódom a civilizáción kívül rekedt tárgyakhoz. Például egy rozsdás fémlemez, szakadt vászondarab vagy éppen csipke különösen megfog. Szeretem az egymástól látszólag távol eső minőségeket társítani, hogy azok végül egy homogén egészet adjanak. Megindítóan szépek számomra a kora reneszánsz alkotásai, a megkopott festékrétegek, a hiányzó vakolatdarab egy-egy festményen. S hogy honnan a vonzalom ezekhez a tárgyakhoz, rongálódott műalkotásokhoz?

Mindannyian hordozunk a múltból romokat, szakadt rongyokat, rozsdától foszló fémdarabokat, úgy is mondhatnám: sebeket.

Mostanra megtanultam szeretettel fordulni feléjük. Ezt a sokszor kitaszított, sokszor szeretett legbelső ént szeretném mintegy vetületként kivetíteni a vásznaimra.

– A kötetben szoros az együttműködés, a kölcsönhatás a képzőművészet és az irodalom között. Megesik, hogy egyikből születik a másik?

– A képeket nem illusztrációnak szántam, inkább egyenrangú társaknak nevezném őket, bár, mint említettem, a képzőművészet sokkal fontosabb számomra. Igaz, gondoltam már arra, hogy a képekhez írhatnék verseket, de jelen esetben a festmények és versek között nincsen szoros összefüggés, hacsak nem némi technikai egybeesés a rombolva építkezés, ahogyan a képeknél a felhordott vakolatot vagy színeket sokszor visszaveszem, ledörzsölöm vagy lemosom. A költeményeknél is szándékom volt egyfajta roncsolás, itt az anyag, a nyelv, a szövegrészletek lebontása, újraépítése egyfajta kollázstechnika.

– Verseiben nagyon erős képekkel, hasonlatokkal dolgozik, titkok és mítoszok közötti mozgások a szövegek. – „kiszáradt állatok isznak titokban, / köröket rajzol saját testén a tó." – Van helye korunkban a mitológiának, nem szorítja ki a materiális valóság?

– Az egységben hiszek. Abban, hogy az univerzumban tartózkodó lények együvé tartoznak, egymást támogatják, akár egy emberi test szervei. Ezt az összetartozást igyekszem az alkotásaimban is prezentálni. A titkok, a mítosz, akár a művészet, valóban kiszorítható lehetne egy globális materialista, pénzközpontú felfogás szerint, de az emberi természetnek vannak alapvető igényei, még ha erről mostanában meg is feledkeztünk. Épp ennek az igénynek a hiánya okozza a pszichés hanyatlást, a különböző addiktív megbetegedéseket. Szeretném hinni, hogy az egyénből nem kiszoríthatók a vallások, a filozófiák, a művészetek. Röviden: a kultúra nem beszüntethető, amennyiben ez mégis megtörténhetne, úgy az ember önmagát számolná fel.

– „figyel az isten" – írja egyik versében. Mindig?

– Igen, az Isten, vagy nevezzük Mindenhatónak, energiának, folytonosan jelen van. Csak nézzünk meg egy emberi testet: hány millió kisebb-nagyobb részecskéből tevődik össze, és működik. Vagy ott van a bolygónk, a Nap, a Hold. A véletleneknek kizárt, hogy ennyi egybeesése lehetne. Nekünk persze akadnak gondjaink, melyeket saját magunk hozunk létre. Sokszor úgy érzem, hogy mi, emberek egyedülállóak vagyunk abban, hogy már képtelenek vagyunk venni az adást, az univerzum törvényeit, az elemek energiáját, vagy ha úgy tetszik, az isteni sugallatot.

– „egy vers ez a város / zászlók lobognak" – olvasható önnél; „az igazat mondd, ne csak a valódit", kéri József Attila. A fővárosban járva lépten-nyomon „versek" vesznek minket körül, plakátok akarnak meggyőzni egy másik valóságról. A művészet megvédheti az embert a manipulációktól, hogy ne engedjen a gyűlöletkeltés mindent elsöprő erejének?

– A különböző plakátok, a félrevezető, a végsőkig lebutított nyelvezetben megszerkesztett, gyűlöletkeltő szövegek kijelentenek. A magam részéről úgy érzem, hogy a művészet inkább kérdéseket vet fel, még ha fellelhetők is benne a válaszok.

Hogy kit érdekelnek manapság a kérdések? Úgy gondolom, mindannyiunknak van egy útja, feladata. Az én utam az, hogy a festményeimmel kérdéseket tegyek fel úgy, hogy minél többen érezzenek rá a saját válaszaikra.

OLVASÓBARÁT

Kutya-macska barátság

Robert Repino: Mort(e)

Egy új magyar könyvkiadó első kiadványai közt szerepel az amerikai író 2015-ben megjelent fantasyregénye – mely aztán három további kötettel bővülve adja ki az úgynevezett Névtelen háború-sorozatot.

Ez a regény nem szépirodalmi alkotás, szögezzük le az elején. Amolyan popkulturálisnak bélyegzett, diplomatikusan zagyvaságnak titulálható írásmű. Akár a tartalmát, akár a megírságát tekintve. Ekként tehát még sikert arathat idehaza is, és az olvasói érdeklődés kikényszerítheti a *Culdesac*, a *D'Arc* és a *Malefactor* című spin-off és a folytatások megjelentetését.

Vegyük először szemügyre a tartalmát! A hangyák megelégelik az emberek uralmát a bolygón, és évezredes technológiai fejlesztés után fajirtó háborút indítanak ellenük. Kezdeti lépésként az emlősállatokat (a regényben a macskákon és a kutyákon kívül feltűnik egy hiúz, egy medve, egy sertés, több mosómedve és egy prérifarkas), illetve a madarakat „hormonkezelik" és tudatmódosítják, a négylábúakat két lábra állítják, emberi gondolkodással és viselkedéssel „ajándékozzák" meg, és manipulatív proxyháborúra kényszerítik őket. Miközben maguk a hangyák sem átallanak testmódosítással óriási, tankokat borogató, harcos egyedeket, úgynevezett Alfákat létrehozni. Egy Sebastian nevű, ivartalanított házi cica is a gazdája ellen fordul, majd sokévnyi öldöklésbe (87 áldozat) kezd – csak egyetlen vágy fűti kizárólagos mozgatórugóként: hogy megtalálja elveszett nőstény kutya barátját, s újra mellékucorodhasson. Békésen, biztonságban. Ő Mort(e), aki egy könyvtári kötet címlapjáról választja új nevét, de nem emlékszik pontosan a helyes írásmódra: „kisember" ő, vagy maga a Halál?

Az angolszász recenziókon végigfutott az *Állatfarm*mal való összevetés lehetősége, örvendezésük (kínos kapaszkodásuk) nem másnak szól, mint hogy egy méltán minőségi és sikeres szépirodalmi műhöz társíthatják ezt az inkább az amerikai trash-fantasy képregény- és videójáték-szubkultúrából és különféle sci-fi-horror thrillerekből [*Ők!* (1954), *Negyedik fázis* (1974), *Aliens* (1986), *Star Trek. Az új nemzedék* (1987–1994), *A holnap határa* (2014) stb.] eredeztethető hangyás marhaságot. (Az *Állatfarm*ra való utalás egyébként nyíltan a regény része, de Pierre Boulle *A majmok bolygója* vagy Cixin Liu *Hangyák és dinoszauroszok* című regénye sokkal inkább közelebb áll tematikailag a *Mort(é)*hoz.)

Írásmódját tekintve is inkább a filmes nyelv a meghatározó a regényben. (Számos epizodikus vérfürdős akciójelenettel fűszerezi az eseménysort...) A mindentudó elbeszélőé a főszerep, ám időnként átengedi a terepet egy-egy figurájának, s így hozza az olvasó tudomására az ádáz hiúz, a kitörni vágyó, részeges disznó vagy éppen a fölegyenesedett és mancsról kézre váltó macska múltját, motivációit – a legsikeresebben talán a több ezer éves hangyakirálynő gondolatfolyamatait. Kár ezért az elpazarolt lehetőségért, a megspórolt írói dilemmákért, mert az állati, fél állati-fél emberi perspektíva igencsak feltornászta volna a regény minőségi szintjét és ázsióját, ám ez a nézőpont így csak közvetve és nyomokban kap hangot. De a fantasyregényekre oly jellemző világépítés is elnagyolt, mozaikos, a történetbeni előrehaladás oltárán elvérezve. (Az már csak mellékes, hogy a spekulatív disztópikus-apokaliptikus világ felvázolása, mely a természetesen fontos, de eközben azért főleg trendi poszthumán ökokritikai, transzanimalista, animal studies tárgykörökből merít, messze elkerüli a szatirikus hangnemet, amely Swifttől Orwellen át egészen Merle *Állati elmék* és Scalzi *Állati gonosz* című regényeiig az ábrázolás egyik fontos és sajátos eszköze.)

A legfigyelemreméltóbb, és épp ezért mívesebb foglalatot érdemlőbb, az embert a centrumból kipöccintő gesztus mellett az isten-hit-vallás ideológiai szenthármasságot kikezdő eszmekritikai vonulat jelenléte, mely egyben mégiscsak a regény központi magját képezi. Éppúgy, ahogy a mindent felülíró „szeretet" tabutizált fogalmáról kimutatja tabusításának feltételezhető valóságát: „A szeretet illúzió, merő ködösítés, amellyel az emberek a gyűlölködőképességüket álcázták." Ám ezt mintha a fikcióban némileg maga is ködösítené-visszavonná(?), amikor az utolsó, „Szeretet" című fejezetben a transzmutálódott Mort(e) a még állat kutya barátjáról morfondírozik: „Sheba bátorsága a szeretet volt, csakis a szeretet. Örökké."

Az, hogy az emberipopuláció-maradványt végül a nevetségessé tett istenhit segíti, vagy hogy magát a címszereplőt is a fajközi barátság-szeretet tartja életben, némileg elgondolkodtatja az (ember) olvasót... (*Ford. Zónai Melinda. Multiverzum Kiadó, 2023. 326 o.)*

HORNER

NÉPSZAVA

Szociáldemokrata napilap

2024. január 6., szombat | 152. évfolyam, 5. szám | Ára: 560 forint

8+8 OLDAL
MELLÉKLET A MAI LAPSZÁMUNKBAN

AJÁNLÓ

Jócskán csökkenő csok

Tízből hatan hallottak róla, hogy a kormány szűkítette januártól a nagyvárosokban a családi otthonteremtési kedvezmény, a csok igénybevételének lehetőségét. Azok közül, akik tudnak erről, összesen 53 százalék nem vagy inkább nem ért egyet a változással, derül ki a Publicus Intézet lapunknak készített kutatásából. **3. oldal**

Európából védik a magyar katonákat

„Európában precedens nélküli, hogy egy katonai szakszervezet elveszítse a státuszát" – fogalmazott a brüsszeli székhelyű, 22 ország 34 katonai szakszervezetét tömörítő Euromil vezetője. Emmanuel Jacob azzal kapcsolatban beszélt a Népszavának, hogy egy decemberi alkotmánymódosítás megtiltotta a honvédségnél a szakszervezetek létét. **4. oldal**

Több diák, kevesebb tanár

OKTATÁS A KSH friss adatai szerint évtizede nem látott mélypontra került a főállású pedagógusok száma. A PDSZ a státusztörvényt okolja.

JUHÁSZ DÁNIEL

Az elmúlt tíz évben soha nem volt olyan alacsony a fő munkaviszony keretében foglalkoztatott pedagógusok száma, mint a mostani, 2023/2024-es tanévben. Most 145 589 főállású pedagógus dolgozik a köznevelésben és a szakképzésben, ami 1610 fős csökkenés az előző év azonos időszakához képest. A többi között ez derült ki a Központi Statisztikai Hivatal friss oktatási adataiból.

A legnagyobb visszaesés az általános iskolai pedagógusok létszámában történt, ott 1161 fős volt a csökkenés, de az óvodapedagógusok, a gimnáziumi és a szakképző iskolákban dolgozó tanárok is kevesebben lettek.

A gyermekek, tanulók összlétszáma ugyanakkor 26,7 ezer fővel emelkedett az egy évvel korábbihoz képest. Mindez azt jelenti, hogy az egy pedagógusra jutó tanulók átlagos száma a tavalyi 10,6 főről 10,9-re emelkedett, azaz több gyerek jut egy tanárra.

– Egyértelműen a heves tiltakozásokat kiváltó új pedagógus-életpályatörvény, vagyis a státusztörvény tehető felelőssé azért, hogy a főállású pedagógusok összlétszáma újabb negatív rekordot döntött meg – fogalmazott lapunknak Nagy Erzsébet, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének ügyvivője.

FOTÓ: CSOMOR ÁDÁM

Évnyitó a csepeli Eötvös József Általános Iskolában

A pedagógusok száma ráadásul úgy csökkent, hogy a kormány lehetővé tette a nyugdíjas tanárok korlátok nélküli visszafoglalkoztatását.

CIKKÜNK A 4. OLDALON

Hallgatás a nyugdíjtervekről

IDŐSEK Már a tavalyi év végére el kellett volna készülnie annak a szakértői jelentésnek, amely a nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatóságával foglalkozik. Csakhogy ennek semmi nyoma. Nem tudni, elkészült-e a dokumentum, mikor hozzák nyilvánosságra, kik a szakértők, milyen megállapításra jutottak, de például azt sem, hogy a változás a jelenlegi időseket is érintheti vagy csak a jövő nyugdíjasait.

Pedig a nyugdíjreform ügyében épp a kormánynak voltak vállalásai a Brüsszelnek benyújtott Helyreállítási és Ellenálló-képességi Tervben azért cserébe, hogy jelentős uniós forrásokhoz férjen hozzá. A vállalás első lépése lett volna az említett jelentés. Lapunk kérdéseire egyedül a Pénzügyminisztériumtól jött válasz, de ott is csak azt közölték, hogy a nyugdíjrendszer stabilan és fenntarthatóan működik, kapkodásnak nincs helye, és a kormány „megbecsüli az időseket".

FOTÓ: LADJÁNSZKI MÁTÉ

Se kép, se hang, se hosszú távú fenntarthatósági jelentés

RÉSZLETEK A 3. OLDALON

Az eddigi inaktívak miatt nő a munkanélküliség

MUNKAERŐPIAC Csaknem 30 ezer fővel emelkedett az állás nélkül lévők száma, a munkanélküliségi ráta a szeptember–november közötti időszakban 0,5 százalékponttal 4,2 százalékra nőtt. Legnagyobb arányban a 15–24 évesek váltak munkanélkülivé, számuk elérte a 43 ezer főt, munkanélküliségi rátájuk 13,8 százalék. Eközben a foglalkoztatottak köre 4 millió 755 ezerre bővült. A számokat összevetve szakértők szerint a hazai munkaerőpiac feszes, a munkanélküliek száma pedig alapvetően azért nőtt, mert az eddig inaktívak megélhetési, valamint egyéb okokból visszatértek a munkaerőpiacra, és állást keresnek.

A munkanélküliség novemberre 4,2 százalékra nőtt, de egyidejűleg bővült a foglalkoztatottak köre is.

BŐVEBBEN A 6. OLDALON

Dübörögnek a baráti rakéták

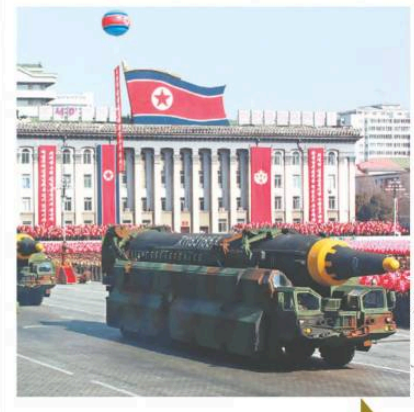

FOTÓ: AFP/KCNA

Moszkvai mintát követő phenjani díszszemle föld-föld rakétákkal

UKRAJNA Észak-Korea által szállított ballisztikus rakétákat kezdett bevetni Oroszország az Ukrajna elleni csapásokban – közölte a Fehér Ház. John Kirby, a nemzetbiztonsági tanács szóvivője elmondta, az Egyesült Államok felveti a kérdést az ENSZ-ben, és szankcionálni fogja az észak-koreai–orosz fegyverüzleteket elősegítő személyeket.

Vagy azonnal fokozzuk erőfeszítéseinket Ukrajna győzelme érdekében, vagy elismerjük kudarcunkat, és feladjuk a harcot. A mostani mérsékelt segítség nem lehet tovább opció – mondta a Népszavának Sven Biscop, a brüsszeli Egmont Intézet programigazgatója, aki egyik aláírója volt külpolitikai szakértők Európai Tanácshoz intézett felhívásának.

INTERJÚNK AZ 5.,
CIKKÜNK A 8. OLDALON

Csak lassan támadnak fel a hazai szélerőművek

MEGÚJULÓK A hazai áramhálózat a már lezajlott csatlakozási eljárások miatt 2028 vége előtt bizonyosan nem fogad be új szélerőműveket – közölte lapunkkal az Energiaügyi Minisztérium. Ez némiképp árnyalja azt az általuk széles körben terjesztett tényt, miszerint a kormány ez év elejével feloldotta a szélerőmű-építések 2016-os ellehetetlenítését. Így a településhatártól engedélyezett minimális távolság észszerűsítése mellett egyéb, korábbi feltételeken is könnyítettek. Bár egyes térségeket ezentúl is kiemeltté nyilváníthatnak, az Energiaklub ennek kereteit szigorúnak és átláthatatlannak tartja. Mivel a kormány alighanem csak az uniós támogatások érdekében lépett, és a szélkerekek legnagyobb ellenzőjének változatlanul Orbán Viktort tartják, a – szakértők tömegei által sürgetett – váltás érdemi sikere egyelőre cseppet sem borítékolható.

FOTÓ: VIEWFOTÓ STUDIO

Tervezni és építeni lehet, ám termelni csak 2028 végétől tudnak a szélkerekek

REFLEKTOR A 2. OLDALON

Épülhet szélerőmű, csak még nem

ÁRAM Az EU-támogatás fejében feloldott beruházási tilalom ellenére Orbán Viktornak még legalább öt évig nem kell szembesülnie új kelepelőkkel.

MARNITZ ISTVÁN

FOTÓ: RUDMER ZWERVER

Az év utolsó előtti munkanapján megjelentek a Magyar Közlönyben a szélerőmű-telepítéseket ismét lehetővé tévő jogszabályok. Ezt az Energiaügyi Minisztérium (EM) közleményben is megerősítette. Az ügy kormányzati tálalása ugyanakkor mégis kissé becsapós. Ennek megértése végett érdemes felidézni, hogy a szélerőművek építésének újbóli engedélyeztetését a kormányon belüli parázs vita előzte meg. Ezt a fő ellenzőként számon tartott Orbán Viktor is elismerte. Így az, hogy a kabinet – igaz, némi brüsszeli nyomásra –, legalábbis jogi oldalról, de 2024-gyel feloldotta a korlátokat, mindenképp mérföldkő. Ugyanakkor Lantos Csaba energiaügyi miniszter november végén az országgyűlés gazdasági bizottsága előtti, soros éves meghallgatásán mintha úgy fogalmazott volna, hogy ebből működő szélerőmű öt éven belül, vagyis 2029 előtt nem lesz.

A megjelent rendeletmódosítások bizonyos műszaki korlátok és építészeti szabályok betartása mellett, a helyi közösségek támogatása esetén teszik lehetővé a szélerőművek létesítését – közölte tisztázó megkeresésünkre az EM. Új áramtermelők általánosságban a (központi vezetékeket üzemeltető, állami) Mavir, illetve a (helyi hálózatokat működtető) elosztók közzétételi és csatlakozási igénybejelentési eljárásai nyomán kapcsolódhatnak a villamosenergia-rendszerhez – tették hozzá. A legutóbbi eljárás már csak 2028 végétől biztosít hálózati csatlakozást. Ennél korábbi időpontot kizárólag nem időjárásfüggő erőművek vagy energiatárolók kaphattak. Lapunknak küldött válasza végén a tárca hitet tesz a zöldenergia-termelők „kiegyensúlyozott" rendszerbe illesztése mellett. Mindez úgy foglalható össze, hogy a hazai áramhálózat 2029 előtt nem fogad be új szélerőműveket. Arra a kézenfekvő kérdésre, hogy így miként teljesülhet többször hangoztatott, 2030-ra vonatkozó ígéretük a jelenlegi szélerőmű-összteljesítmény megháromszorozásáról, nem válaszoltak. Eszerint mindenesetre az iparág több év alatt készülhet fel a ténylegesen öt év múlva megnyíló lehetőségre.

Jelenleg az országban 172 szélturbina üzemel, 330 megawatt (MW) összteljesítménnyel. Ezek döntő többsége a szociálliberális időszak során, 2006-ban kiírt pályázaton nyert építési jogot. Azóta senki. A 2009-ben kiírt új pályázatot a 2010-ben megválasztott Orbán-kormány egyik első intézkedéseként lefújta. Miközben ezután a szakma – a fel-felröppenő pletykák tükrében nem mindig alaptalanul – új kiírásra várt, 2016-ban hideg zuhanyként hatott az (amúgy is pályázatot igénylő) új szélerőművek 12 kilométerben meghúzott, településhatártól számított távolságáról szóló, cinikus kormánydöntés. A szakmailag teljességgel alaptalan, trükkös korlát Magyarország területének egészét kizárta a lehetőségből. Az Orbán-kabinet – és persze hű fegyverhordozóik – ezután kezdték hamis, tudományosan cáfolt vagy meghaladott, illetve manipulatívan felnagyított problémákkal bombázni a közvéleményt a – hasonló célú ipari létesítményeknél nagyságrendekkel környezetkímélőbb – szélturbinák állítólagos kedvezőtlen hatásairól. A – kormánytagok közül leginkább Orbán Viktor által sorolt – ellenérvek közé tartozott például a surrogás, ami szakértők szerint a valóságban oly csekély, hogy magát a felvetést is alig vizsgálják. Az iparág a repülő állatokban tett károk, illetve a lebontás utáni hasznosítás kérdésére is egyre kedvezőbb válaszokat ad. Ama – szakértők által egyébként vitatott – kormányérv, miszerint Magyarországon a nap a szélnél hatékonyabban hasznosítható, ezért utóbbit nem támogatják, az avatatlan fül számára is fura lehet. Hisz egy, a legjobbnál kicsit kevésbé hatékony eljárás miért érdemel rögtön tiltást? Ráadásul a két áramtermelő-típus szakértők szerint kitűnően kiegészíti egymást. Ez cáfolja a kormányfő ama állítását is, mely szerint az időjárásfüggő termelés a legdrágább, mert kiszámíthatatlan termelésük kiegyenlítésére legalább ugyanakkora, hagyományos erőművet kell építeni. Szakértők szerint ugyanakkor a hálózatüzemeltetés fejlődése ezt a tételt már rég meghaladta.

330 MW
jelenleg a szélenergia-teljesítmény, s ennek megháromszorozásával számolnak

Az Energiaklub a részleteket hiányolja

A mostani módosítások tervezetét a korábban vállalt határidőhöz képest 9 hónapos csúszással, december 15-én tették közzé – hánytorgatja fel az Energiaklub. Véleményezésre, a karácsonyi-újévi időszak szabadságolásait is figyelmen kívül hagyva, az előírásnál kevesebbet biztosítottak. Bár a 700 méteres védőtávot és a területek besorolását támogatják, hiányolják ezek érdemi háttérszámításait. Ezek híján fenntartásokkal viseltetnek az iránt is, hogy a könnyített térségek kijelölésekor valóban a gazdaságosság, a megtérülés és az energetikai szempontok számítanak-e. A közölt feltétel oly hiányos, hogy ez alapján még akár az egész ország válhat tiltott, illetve engedélyezett területté. Támogatnák a napelemekhez kapcsolódó szélerőműtervek előnyben részesítését, viszont nem értik, miért hagynák ki ebből a már meglévő szolárparkokat. Korábbi méréseik alapján a könnyített térség szélerőfeltételét túl szigorúnak tartják. Országos, fix előírások helyett helyi korlátokat támogatnának, de ha mindenképp szükséges szám, 500 helyett 340 wattot javasolnak. A szélerőmű-fejlesztések kilátásai szempontjából azt is fontosnak tartják tisztázni, hogy a könnyített minősítést a feltételek külön-külön vagy együttes teljesülése esetén kaphatja meg egy-egy térség. A környezetvédő szervezet a súlyos energiaválság, a magas árambehozatali arány szempontjából is fontosnak tartaná a szélerőművek telepítésének könnyítését.

A befektetők sem pénzügyi támogatásra, csak telepítési lehetőségre várnak, hogy saját üzleti kockázatukra vállalkozhassanak. A szakma tételesen cáfolta a „szélerőmű-telepítésre alkalmas helyszínek" ritkásan színezett kormányzati ábráit is, mondván: az új, nyugodtabb viszonyokra tervezett, megnövelt teljesítményű és méretű szélerőművek néhány északi folt kivételével szinte az egész országban kedvező hozammal kecsegtetnek. Ezek után, mintegy végső érvként, a kormány és holdudvara, azt hozta fel, hogy a szélerőmű „nem szép". Furamód máig eme, ízlésbéli – ámbár tényszerű közvélemény-kutatásokkal cáfolt – megállapítás tartja leginkább magát, amennyiben Lantos Csaba sem látna szívesen „szélkerékerdőket". Mindenesetre sajátos, hogy az Orbán-kormány szemét a hazai ipari létesítmények közül csak a szélkelepek szúrják.

Ennek megfelelően a jég az elmúlt évek során sem megtört, csak megolvadt. Miközben a 2020-as kormányzati energiastratégia kidolgozása idején a legnagyobb zavarokat szintén a szélerőművek kapcsán tapasztaltuk, az EU-támogatásokat illető vita során világossá vált: Brüsszel a kifizetést például a trükkös tilalom feloldásához köti. Eladdig, hogy 2022. végi távozása előtt a területért akkor felelős miniszter, Palkovics László már az eljárás iránti nyitottságát hangoztatta. Némi hangsúlyeltolódással ezt képviselte utódja, Lantos Csaba is, aki elvi támogatása mellett ellenérveket is hangoztat. Így, miközben szakértők szerint a hazai éghajlat legalábbis a napelemekéhez mérhető, hatékony szélenergia-hasznosításra alkalmas, utóbbiaknak a tárcavezető a jövőben is csak „kiegészítő szerepet" szán. Pedig az év végén például a Budapesti Corvinus Egyetemen működő Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont állt elő kutatással, mely szerint a kormány által 2030-ra ígért ezer megawattnyi (MW) szélerőmű tizenhatszorosa is gazdaságosan üzemelne.

„Nem szép." Mára e kifogásra korlátozódtak a kormányzati ellenérzések a szélturbinák telepítésével kapcsolatban

2028 végéig kizárólag nem időjárásfüggő erőművek vagy energiatárolók kaphatnak csatlakozási engedélyt, amiből az következik, hogy a hazai áramhálózat 2029 előtt nem fogad be új szélerőműveket.

De ne legyünk ünneprontók. Elvégre a mostani változások kedvezők. Így – az EM-közlemény szerint – a január elsején életbe lépő rendeletek szerint az előírt védőzóna (a településhatártól számított távolság alsó határa) az európai gyakorlatnak megfelelően 700 méterre csökkent. A nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű beruházások ipari területeire még ez sem kötelező. Ott, ahol a szélenergia 150 méter magasan meghaladja a négyzetméterenkénti 500 wattot, a kormány könnyített térségeket jelölhet ki. Itt a környezetvédelmi és építési hatóság ügyintézési határideje legfeljebb 50 nap. Mostantól megszűnik a pályáztatás és nem korlátozzák az engedélyek számát és az összteljesítményt sem. Mindemellett változatlanul érvényesítik a települési, környezet-, termőföld- és tájképvédelmi szempontokat is. Így a kiváló adottságú szántók, illetve az országos ökológiai hálózathoz tartozó tájképvédelmi, világörökségi, valamint az utóbbi címre városnyos területek távolságtól függetlenül tiltottak maradnak. A települési önkormányzatok a helyi építésügyi szabályzatban rögzíthetnek szélerőmű-építésre szánt területet, ahol az általános építménymagassági korlát nem érvényes. Ezeket elfogadásuk előtt a kormányhivatalok és az állami főépítészek véleményezik. Az 5-49 MW-s egységeknek fenntartott területet a vármegyei területrendezési tervben megújuló energia telepítésére szánt övezetként kell megjelölni, az ennél nagyobb szélerőművek helyszíneit pedig az országos területrendezési tervben kell feltüntetni. A beruházó a tervek módosítása érdekében eljárást indítványozhat. Az egység az összes eljárás eredményes lezárta után épülhet meg – rögzítik. A szaktárca közleményében hitet tesz a zöldenergia, valamint a „felfutó napelemes termelést kiegészítő" szélerőművek mellett. A felülvizsgálat alatt álló Nemzeti Energia- és Klímaterv 2030-ig a jelenleg mintegy 330 megawattnyi szélenergia-teljesítmény megháromszorozásával számol – szögezik le. Emellett elkötelezettek az áramtárolás támogatása mellett is.

Hangokat hallanak

A zaj témáját a működő szélerőművek általunk áttekintett, több évtizedes műszaki iratai is csak mellékesen említik. A mérések szerint a szélerőművek csendesek, hangjuk a megszokott, napi hatások között „nem jelentős", illetve 500-600 méter távolságba sem a hallható, sem az infrahangok nem jutnak el. Bár a korabeli leírásokban védőtáv nem szerepel, a településhatártól többnyire fél kilométernél távolabb fekszenek. Mindazonáltal az új berendezések zaja azóta még tovább csökkent.

Brüsszelből nézve

2023. december 28-án az Európai Bizottság 779,5 millió eurónyi kölcsönt folyósított Magyarországnak – közölte csütörtökön a testület hazai képviselete. A kifizetések a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz keretébe tartozó REPowerEU forrásokhoz kapcsolódó előfinanszírozás részei. Ennek révén gyorsabban lesznek teljesíthetők a REPowerEU tervben foglalt, az energiatakarékosságra, a tiszta energia előállítására és a több forrású ellátásra irányuló fejlesztések. A fő cél, hogy Európa – az Ukrajna elleni orosz inváziót tekintettel – függetlenné váljon az orosz fosszilis tüzelőanyagoktól – fogalmazott a képviselet.

Nyugdíjreform: mindent titkolnak

FELÜLVIZSGÁLAT Figyel és nem kapkod – így foglalható össze a válasz, amely a Pénzügyminisztériumtól érkezett a nyugdíjreformmal összefüggésben feltett kérdésünkre. Az első jelentésnek december 31-éig kellett volna elkészülnie, de ennek egyelőre nyoma sincs.

FOTÓ: LADJÁNSZKI MÁTÉ

MUHARI JUDIT

A magyar nyugdíjrendszer stabilan és fenntarthatóan működik, a kormány folyamatosan figyelemmel kíséri a működését, az Európai Bizottság által kért felülvizsgálat is ebbe a sorba illeszkedik. A többi között ezt válaszolta lapunknak a Pénzügyminisztérium, amely azt is hozzátette: a nyugdíjrendszer vizsgálatakor nincs helye kapkodásnak, a kormány kizárólag alaposan megfontolt, minden részletkérdésre kiterjedő javaslatot hagyhat jóvá.

Lapunk azért érdeklődött a PM mellett a kormányszóvivőtől és az Európai Uniós Ügyek Minisztériumától (csak a PM válaszolt) a nyugdíjreformról, mert a kormánynak konkrét vállalásai vannak azért, hogy jelentős európai uniós forrásokhoz férjen hozzá. Nem figyelgetésről, ellenőrzésről van tehát szó, hanem arról, hogy annak a tagállamnak, amelyik részesülni szeretne a több mint 750 milliárd eurós keretösszegű, a koronavírus-járvány okozta közvetlen gazdasági és társadalmi károk helyreállítására létrehozott alapból, konkrét időpontokkal is megjelölt feladatot kell végrehajtania. A magyar kormány is elkészítette a Helyreállítási és Ellenálló-képességi Tervet, amelyet 2021 májusában nyújtott be. Ebben vannak azok a vállalások, amelyekre lapunk rákérdezett. A dokumentum kilenc pontja közül az egyik a Demográfia és köznevelés címet viseli, ez foglalkozik a nyugdíjreformmal, egészen pontosan a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának javításával. (Ebben a fejezetben írta le a kormány azt is, hogy a pedagógusok bérét a diplomásátlagbér 80 százalékára emeli 2025-re – a szerk.)

A vállalás szerint három szakaszban készítik elő a „reformot". Első lépésként készül egy független nemzetközi szakértői jelentés a nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatósági kihívásainak kezelését célzó szakpolitikai lehetőségekről. Ez az a dokumentum, amelynek elkészítési határideje 2023. december 31-e volt és amelyet nyilvánosan közzé is kell tenni. Ez azonban eddig nem történt meg. A következő, második szakasz június 30-ig tart, ebben a kormány által létrehozott munkacsoport jóváhagyásával elfogadott szakpolitikai javaslatokat vitatják meg a gazdasági és szociális partnerek részvételével, és egy nyilvános konzultációra is sor kerül. Majd következik a záró-folyamat, a nyugdíjrendszert módosító jogszabály hatályba lépése 2025. március 31-ig.

> A pénzügyminiszter novemberben azt mondta, hamarosan a nyilvánosság elé kerülhet a nemzetközi szakértők elemzése. Ám azt sem tudni, készült-e ilyen elemzés.

Éppen ezért kérdeztünk rá, hogy mikor teszik közzé a szakértői jelentést, kik a szakértők, milyen megállapításra jutottak, a kormány részéről kik vesznek részt a munkában, mely szervezeteket vonják be a munkába, illetve a változás a jelenlegi időseket is érintheti vagy csak a jövő nyugdíjasaira vonatkozik.

Egyetlen konkrét válasz sem érkezett, annyit írt még a PM, hogy a kormány megbecsüli az időseket, a háborús időkben is megőrzi a nyugdíjak reálértékét, a nyugdíjemeléshez szükséges fedezetet az idei évben is biztosítja. A nyugdíjak összege 2010 óta több mint a kétszeresére emelkedett, a vásárlóereje pedig mintegy 20 százalékkal javult – zárta sorait a minisztérium. Varga Mihály pénzügyminiszter egyébként novemberben az Országgyűlés népjóléti bizottságában tartott meghallgatásán még azt mondta, hamarosan a nyilvánosság elé kerülhet a nemzetközi szakértők elemzése, és a javaslatokat 2024 első felében társadalmi vitára bocsátják. Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter ugyanakkor pár nappal később azt közölte, a „kérdésben félreértés van", a nyugdíjrendszer fenntartható, és 10 éven belül nincs is szükség módosításra. Csak egy uniós elvárás, hogy a helyreállítási alapban részt vevő államok bizonyos tanulmányokat „gyártsanak".

Eközben a magyar kormány által az Európai Bizottságnak benyújtott tervben az áll: „jogszabályt módosít", törvényt alkot, amely „elősegíti a költségvetés közép- és hosszú távú fenntarthatóságát, megerősíti az alacsonyabb jövedelmű nyugdíjasoknak folyósított nyugdíjak megfelelőségét".

> A kormány konkrét vállalásokat tett Brüsszelnek, de nem tudni, hogy a folyamatban hol tartanak

PÁRBESZÉD

SIMONOVITS ANDRÁS:

El lehetne magyarázni például, hogy a Nők40-et miért kell fokozatosan megszüntetni

Simonovits András közgazdász a minap lapunkban tette szóvá, hogy a kormány még a jelét sem adta a munka megkezdésének. Korábban úgy vélte, hogy az előkészítést a nyilvánosság bevonásával kellene kezdeni, így az emberek tisztán látnának, és nem lehetne tovább arról beszélni, hogy ilyen jól még nem éltek a nyugdíjasok. Újra életre kell hívni a Költségvetési Tanácsot, amely hozzáférést kapna az adatokhoz. Ilyen felhatalmazása jelenleg senkinek nincs, pedig ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a pártok, szakemberek kérésére a különböző elképzeléseket számszerűsítsék. – El lehetne magyarázni például, hogy a Nők40-et miért kell fokozatosan megszüntetni – mondta.

Farkas András nyugdíjszakértő pedig különböző politikai kockázatú és nehézségű szükséges lépéseket vázolt fel. Ő is említi a nők kedvezményes nyugdíjba vonulásának fokozatos szigorítását, a járulék- és nyugdíjplafon, illetve az egyéni nyugdíjszámlák bevezetését. A nyugdíjrendszerhez értő szakembereknek tehát vannak javaslataik, ám a kormány egyelőre nem kér a véleményükből.

Nem tetszik a többségnek a csokos szűkítés

FELMÉRÉS Tízből hat ember (a válaszolók 58 százaléka) hallott róla, hogy a kormány szűkítette januártól a nagyvárosokban a családi otthonteremtési kedvezmény, a csok igénybevételének lehetőségét.

Mennyire ért egyet azzal, hogy a kormány szűkítette a csok igénybevételének lehetőségét?

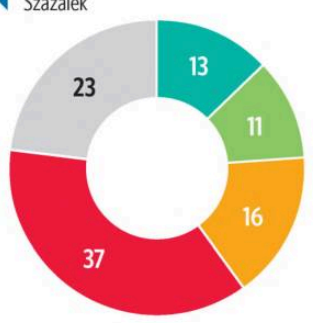

Forrás: Publicus/NÉPSZAVA-grafika

Azok közül, akik tudnak erről, összesen 53 százalék nem vagy inkább nem ért egyet ezzel a változással, és még a kormánypárti szavazók 29 százaléka is így gondolkodik. (Az egyetértők vagy inkább egyetértők tábora 24 százalékos, és csaknem ennyien vannak, akik nem válaszoltak a kérdésre). A többi között ez derül ki a Publicus Intézet lapunk számára készített reprezentatív kutatásából.

A családi otthonteremtési kedvezményt 2016 óta vehették igénybe ingatlanvásárlásra vagy -bővítésre a kritériumoknak megfelelő családok. 2023. szeptember végéig a kormány 754 milliárd forintot fordított a csokra, amiből 233 ezer család részesült. A költségvetési számokból látható, hogy a kormány spórolni akar a lakástámogatási rendszeren: tavaly körülbelül 382 milliárd forintot költött a kormány lakástámogatásra, idén viszont erre a területre 181 milliárd forint jut, ami kevesebb mint a fele a tavalyi és alig harmada a 2022-es kiadásoknak.

A Publicus kutatásában megkérdezettek 6 százaléka vette már igénybe a csokot, további 4 százalék pedig a hozzá kapcsolódó kedvezményes hitelfelvételi lehetőséggel is élt, azaz minden tizedik ember élt a lehetőséggel. Januártól azonban jelentősen megváltozott az otthonteremtési támogatások rendszere, ami a támogatási összegeket és a jogosultsági feltételeket is érinti. Az úgynevezett városi csok megszűnése miatt a továbbiakban a városokban ingatlant vásárlók vagy bővítők számára a csok plusz hitelprogram lesz elérhető, vissza nem térítendő támogatásban az ötezer főnél kisebb településeken élők részesülhetnek. Emellett fontos változás, hogy a kedvezményeket kizárólag még meg nem született gyerekek után igényelhetik az olyan házaspárok, amelyek nő tagja nem töltötte be 41. életévét. Az intézkedések jelentősen, akár 70-80 százalékkal is szűkíthetik az igénybe vevők körét.

> Tavaly körülbelül 382 milliárd forintot költött a kormány lakástámogatásra, idén viszont erre a területre 181 milliárd forint jut.

FOTÓ: PAVEL BOGOLEPOV

> A kormány spórolni akar a lakástámogatási rendszeren

A felmérésből az derült ki, hogy a válaszolók 15 százaléka jogosult januártól a csok plusz igénybevételére, Budapesten és a városokban ez 19-20 százalék, míg a községekben ennek csupán a fele, 10 százalék. Vagyis éppen a kormány által támogatni kívánt településeken kisebb azoknak a köre, akik profitálhatnának a kedvezményekből. A Publicus Intézet felmérése szerint a jogosultak 10 százaléka tervezi, hogy él is a támogatási lehetőségekkel, ez az 5000 lakosnál kisebb településeken 21 százalék, a nagyobb településeken 7 százalék. Azok között, akik bár igénybe vehetnék, de mégsem élnek a csok lehetőségével, 68 százalék azt mondta, hogy nem tervez ingatlant venni, 31 százalék viszont vásárolna ingatlant, de nem akar hitelt felvenni, még kedvezményes kamattal sem.

F. SZABÓ KATA

Már új néven fut az egykori Honvédszakszervezet

HADSEREG „Ellenezzük ezeket az elfogadhatatlan változtatásokat, hangsúlyozzuk: ez a korábban lefektetett megállapodások felrúgása” – fogalmazott lapunknak a brüsszeli székhelyű, 22 ország 34 katonai szakszervezetét tömörítő ernyőszervezet, a European Organisation of Military Associations and Trade Unions (Euromil) vezetője. Emmanuel Jacob azzal kapcsolatban beszélt a Népszavának, hogy a magyar kormánytöbbség december közepén úgy módosította az Alaptörvényt, hogy megtiltotta a hadseregnél a szakszervezetek létét.

Emanuel Jacob – aki már a változtatások novemberi benyújtásakor aggályainak adott hangot – úgy fogalmazott: „Európában precedens nélküli, hogy egy katonai szakszervezet elveszítse a státuszát” és megfosszák a professzionális szervezetben történő, kollektív érdekegyeztető jogától. Az Euromil elszánt, hogy a döntést minden lehetséges fórumon megtámadja. Levelében az Euromil-elnök hangsúlyozta: kritikája a változtatásokat keresztülvivő magyar kormányzati akaratra vonatkozik, de semmiképpen sem azokra a magyar kollégákra, akik a megváltozott feltételek között kénytelenek tovább dolgozni.

Mint a Honvédszakszervezet (HOSZ) volt honlapjáról kiderül: a „törvényi változások miatt” nevet és vezetőséget váltott az érdekképviselet, így december 31-től immáron Honvéd Érdekképviseleti Szervezet (HÉSZ) néven folytatja tovább, amely „egyéb jogszabály alapján működő érdekképviseleti szervezetként fog tovább működni”. Az új érdekképviseleti szervezet tagsága a nemrég lebonyolított tisztújításon a 2010 óta elnöklő Czövek János helyett Bazsik Istvánt választotta meg elnöknek. Hogy pontosan mit jelent az új típusú érdekképviseleti szervezet, egyelőre nem világos, annyit lehet tudni a honlapjukról, hogy a „tárca és az érdekképviselet közötti szóbeli megállapodás a részletek kidolgozását követően heteken belül aláírásra kerül”.

FOTÓ: EUROMIL

Emmanuel Jacob: fellépnek minden lehetséges fórumon

Ugyanakkor a HOSZ-ból HÉSZ-be történő átalakulás teljes körű jogutódlással történik, a Honvédelmi Minisztérium, illetve az érdekképviselet között szóban megkötött megállapodás értelmében „a szervezet működésének és tevékenységének érdemi változását nem vonja maga után” – tette közzé a HÉSZ. Ennek fényében kérdéses, mi szükség volt az alkotmánymódosításra. A kifejezetten lojális szakszervezetnek számító HOSZ-nak mint katonai szakszervezetnek ugyanis eleve nem volt lehetősége sztrájkra, ahogy a katonaságnál nem volt érvényben kollektív szerződés sem. A területet ismerők szerint a változás hátterében a honvédek jogállásáról szóló törvény tervbe vett módosításáról lehet szó. A változással kapcsolatban mind a tárcát, mind pedig a HÉSZ-t megkerestük, de csak későbbre ígértek választ.

BATKA ZOLTÁN

LAPSZÉL

Elítélték a volt fideszes polgármestert

Jogerősen letöltendő börtönbüntetésre ítélte a Székesfehérvári Törvényszék Spergelné Rádl Ibolyát, Gánt volt fideszes polgármesterét – írta a 24.hu. A volt településvezetőt három év börtönbüntetésre és három év közügyektől eltiltásra ítélték kétrendbeli, folytatólagosan elkövetett sikkasztás bűntette, továbbá hamis magánokirat felhasználásának vétsége miatt. Ez volt az az ügy, amelyben a korábbi polgármestert azzal vádolták, hogy 13 millió 765 ezer forintot sikkasztott el az önkormányzattól 2017 és 2019 között, illetve 1 millió 700 ezret egy egyesülettől. NÉPSZAVA

Újbudán is marad az orvosi vizsgálat

FOTÓ: NEAR D. KRASAESOM

Az újbudai önkormányzat jelezte, hogy ők is megtartják a kötelező foglalkozás-egészségügyi vizsgálatokat. A héten már öt ellenzéki vezetésű kerület (a II., a VI., a VII., a VIII. és a IX.) jelentette be, hogy megtartják ezt munkavállalóik számára. Az újbudai önkormányzatnál úgy fogalmaztak: a kerületvezetés szerint óriási kockázatot rejt, hogy a kormány több területen is megszüntette a kötelező és ingyenes munkaalkalmassági vizsgálatot. NÉPSZAVA

IDEA: sokan tartanak a Huxittól

Már a decemberi EU-csúcs előtt is azok voltak többen a magyar felnőttek között, akik szerint reális esély van arra, hogy az Orbán Viktor által képviselt politika az EU-ból való kilépéshez vezetheti Magyarországot – derült ki az IDEA Intézet adataiból. A felmérés – amit közvetlenül a csúcs előtt készítettek – azt mutatta: a felnőttek 44 százaléka gondolja így, miközben 39 százalék állította azt, hogy ennek nincsen realitása. A lakosság 17 százaléka nem tudott vagy nem akart válaszolni. Az adatokból látszik, hogy a 30 évesnél fiatalabbak között még magasabb, 54 százalékos a Huxittól tartók aránya. NÉPSZAVA

Újabb mélyponton a főállású tanárok száma

OKTATÁS A legnagyobb visszaesés az általános iskolai pedagógusok létszámában történt – derült ki a KSH friss adataiból. A szakszervezet szerint ez a státusztörvény hatása. Tanulóból közben több van a korábbinál.

JUHÁSZ DÁNIEL

Az elmúlt tíz évben soha nem volt olyan alacsony a fő munkaviszony keretében foglalkoztatott pedagógusok száma, mint a mostani, 2023/2024-es tanévben – derült ki a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) friss oktatási adataiból. A hivatal szerint jelenleg 145 589 főállású pedagógus dolgozik a köznevelésben és a szakképzésben, ami 1610 fővel jelent kevesebbet az előző év azonos időszakához képest. Ez újabb mélypontot jelent a fő munkaviszonyban foglalkoztatott pedagógusok számában, eddig a 2020/2021-es adatok voltak a legalacsonyabbak, ami 146 730 főt jelentett.

A KSH az óvodákban, általános iskolákban, szakiskolákban és készségfejlesztő iskolákban, szakképző iskolákban, gimnáziumokban, technikumokban és szakgimnáziumokban, valamint a fejlesztő nevelés-oktatásban dolgozó főállású pedagógusok létszámadatait összesítette. A legnagyobb visszaesés az általános iskolai tanárok számában történt, a tavalyi 73 675 főről 72 514 főre, ami 1161 tanárral jelent kevesebbet ebben az intézménytípusban. A szakképző iskolákban dolgozó tanárok száma 201 fővel, az óvodapedagógusok száma 174 fővel, a gimnáziumi tanárok száma 132 fővel csökkent. Az oktatók száma egyedül a technikumokban és szakgimnáziumokban emelkedett, 16 845 főről 16 950 főre.

A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének ügyvivője a Népszavának azt mondta, azért, hogy a főállású pedagógusok összlétszáma újabb negatív rekordot döntött meg, egyértelműen a heves tiltakozásokat kiváltó új pedagógus-életpályatörvény, vagyis a státusztörvény tehető felelőssé, amely amellett, hogy megszüntette a pedagógusok közalkalmazotti státuszát, több más hátrányos intézkedést is tartalmaz az érdekvédelmi szervezetek szerint. Nagy Erzsébet hangsúlyozta, az elmúlt évben semmilyen más változás nem történt, ami a létszámcsökkenést indokolná. Hozzátette: a pedagógusok száma annak ellenére csökkent, hogy a kormány lehetővé tette a nyugdíjas tanárok korlátok nélküli visszafoglalkoztatását.

FOTÓ: BÉRES MÁRTON

Edina pedagógus, és 20 év után azt üzeni: fel fog mondani. Az elmúlt tíz évben soha nem volt ilyen alacsony a főállású tanárok száma

A KSH adataiból az is kiderült, hogy miközben a főállású pedagógusok száma csökkent, a gyermekek, tanulók összlétszáma 26,7 ezer fővel emelkedett, összesen 1 588 311 főre. A nappali oktatásban szinte valamennyi intézménytípusban nőtt a gyermekek, tanulók száma, egyedül az általános iskolákba járnak mintegy 3 ezer fővel kevesebben. A tavalyi évhez hasonlóan idén is mintegy 2,6 ezer súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek vesz részt a fejlesztő nevelés-oktatásban, a velük foglalkozó főállású pedagógusok száma viszont 453 főről 441 főre csökkent. Valamennyi intézménytípus összlétszámait tekintve az egy pedagógusra jutó tanulók átlagos száma emelkedett a tavalyi 10,6 főről 10,9 főre.

Ugyanakkor a felsőoktatási adatok javultak: az egyetemeken jelenleg 310 414-en folytatnak tanulmányokat, 20 423 fővel többen, mint egy évvel korábban. A felsőoktatási intézményekben dolgozó tanárok és oktatók száma 27 ezer fő, ami szintén több az egy évvel korábbinál (26,4 ezer fő). Tovább nőtt a külföldi hallgatók száma is, az összes munkarendet és képzési szintet vizsgálva az idei tanévben létszámuk meghaladja a 43 ezer főt, ami a tavalyi létszámadatokhoz képest mintegy 1400-zal több külföldi hallgatót jelent. Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a kormány könnyített a bejutás és a diplomaszerzés lehetőségein: eltörölték a központilag meghatározott előzetes ponthatárokat, már nem központi előírás az emelt szintű érettségi, több egyetemen rekordalacsony ponthatárokat állapítottak meg, és a diplomához szükséges nyelvvizsga-kötelezettséget is eltörölték.

FELELŐS

NAGY ERZSÉBET: Egyértelműen a státusztörvény miatt jött az újabb negatív rekord

Főállású pedagógusok száma

2023/2024	145 589
2022/2023	147 199
2021/2022	147 814
2020/2021	146 730
2019/2020	149 362
2018/2019	151 548
2017/2018	152 838
2016/2017	154 386
2015/2016	154 201
2014/2015	153 142
2013/2014	151 207

Forrás: KSH-KIR

Megkérhetnek minket, hogy egyedül tartsuk a frontot

FORDULÓPONT Kijev további feltétlen támogatását sürgette európai külpolitikai szakértők egy csoportja az Európai Tanácshoz intézett kiáltványában. A Népszava az egyik aláírót, a brüsszeli Egmont Intézet programigazgatóját, Sven Biscopot kérdezte az ukrajnai háborúról.

Szöveg:
MOSOLYGÓ MIKLÓS

„Demoszthenészi pillanatnak" írják le az Ukrajna támogatásával kapcsolatos európai helyzetet, az ókori Athénban élt politikusra utalva, aki „filippikáiban" a macedón veszélyre figyelmeztetett. Mi értsünk ma ezen?

Bevallom, nem én találtam ki a kifejezést, de egyetértek vele, hogy mi európaiak válaszút elé érkeztünk: vagy azonnal cselekszünk és nemcsak fenntartjuk az eddigi támogatást, de tovább fokozzuk gazdasági erőfeszítéseinket Ukrajna háborús győzelme érdekében, vagy elismerjük kudarcunkat és feladjuk a harcot. A mostani mérsékelt segítség nem lehet tovább opció.

Orbán Viktor korábban szláv testvérháborúként írta a le a konfliktust, amihez nincs köze Európának. Mit gondol erről?

Az ukrajnai háború ilyen értékelése az orosz narratíva átvételét jelenti, ami tényszerűen nem igaz. Ukrajna 1991 óta független állam, amely függetlenség az Oroszországgal közös megállapodás alapján született meg. Sőt, az 1994-es budapesti memorandumban az orosz fél garanciát vállalt Ukrajna területi integritásának tiszteletben tartására, az ország területén tárolt nukleáris fegyverek átadásáért cserébe. Kétségtelenül tragikus körülmény, hogy a második világháború alatt a két nép a Szovjetunió részeként sokszor ugyanezeken a frontokon vállvetve harcolt a náci megszállók ellen, de ez nem változtat a tényen, hogy jelenleg két szuverén állam közötti háborúról beszélünk, és nem holmi polgárháborúról.

Hogy lesz fenntartható a nyugati támogatás, ha a magyar uniós vétón kívül az amerikai kongresszus republikánusai között is felerősödtek a szkeptikus hangok?

Az amerikai kongresszus esetében nyilvánvaló belpolitikai játszmák állnak az ukrán segélycsomag elfogadásának hátráltatása mögött, ami nagyon veszélyes játék, hiszen ez közvetlen kihatással van a háborúra is. Ezzel azt üzenik Putyinnak, hogy bár Oroszország benne ragadt egy úgynevezett felőrlő háborúban, de ha kellő ideig kitart, akkor a Nyugat felhagy Ukrajna támogatásával és Moszkva végül győzhet. Ezzel szemben az Unió kulcsállamai, Lengyelország, Németország, Franciaország és az immár az EU-n kívül álló Nagy-Britannia kellően elkötelezettek az ukránok ügye mellett, és támogatásukat fenn fogják tartani a közösségen belüli feszültség dacára is. Az uniós tagállamok bizonyára kidolgoznak majd egy döntéshozatali eljárást, amivel megkerülhetik az akadályt jelentő államokat.

Lát arra esélyt, hogy a következő években Európa felülmúlja az orosz hadiipari termelést?

Gondoljon bele, hogy a hidegháború idején a nyugat-európai országok katonai kiadásai két-háromszorosára rúgtak a mainak és nem roppant bele a jóléti állam. Belgium például a jelenlegi összeg háromszorosát költötte fegyverkezésre, és nem volt szegénynek mondható. Ezzel csak arra szeretnék rámutatni, hogy ha a politikai szándék megvan, akkor ez a feladat könnyedén megoldható, hiszen a szükséges gazdasági potenciál adott hozzá. Az kétségtelen, hogy le vagyunk maradva Oroszországhoz képest, amely már felpörgette a hadiiparát. Legalább olyan mértékben nekünk is növelni kell a kapacitásainkat, hogy Ukrajna tartani tudja a jelenlegi frontvonalat. Ugyanakkor azt is érdemes látni, hogy függetlenül attól, melyik párt nyeri az amerikai elnökválasztást, az USA-ból érkező támogatás mértéke fokozatosan csökkenni fog. Ami elszomorító, hogy bár a háború már két éve tart, az EU még mindig nem tudott felnőni ígéreteihez a haditermelés kapacitásait illetően.

SVEN BISCOP

belga politológusprofesszor. PhD fokozatát a Genti Egyetemen szerezte. Globális stratégia és külpolitika témákban ad elő Belgium és az Európai Unió több országában. Programigazgató a brüsszeli Egmont Intézetnél, amely a belga külügyminisztérium stratégiai partnere. Legutóbbi könyvében (Grand strategy in 10 words) a XXI. század geopolitikai kihívásaira keresi a választ.

Miért kiemelt Ukrajna szerepe az európai béke megőrzésében?

Az EU eredeti tervei között nem szerepelt Ukrajna felvétele a közösségbe. Egy ütközőzónaként képzelte el – Belarusszal együtt – közte és Oroszország között. Oroszország viszont sosem fogadta el ezt a helyzetet, és végig kizárólagos befolyási övezetének tekintette a térséget. Így vált a régió egy zéró összegű geopolitikai játszma részévé, amelynek első felvonása a 2014-es krími annexió volt. Ezt követően, a minszki egyezmények tető alá hozásakor az Európai Unió még Ukrajna semleges státusa mellett állt ki, mégis Oroszország járt jobban a megállapodással, hiszen a mérsékelt szankciók mellett megtarthatta a Krímet, a Donbász egy részét, és továbbra is eladhatta Európának szénhidrogénkincseit. A 2022 februárjában indított invázió után már nem beszélhettünk többé Ukrajna ütközőzóna szerepéről. A független Ukrajna megmaradása esetén az EU határállamává válik vagy beolvad Oroszország szatellitjeinek sorába. Ukrajna elestével megnőhet Oroszország étvágya további volt szovjet államok bekebelezésére, mint Grúzia vagy Moldova.

Nem állítja tehát, hogy Ukrajnának az EU tagjává kell válnia?

Amikor az EU Ukrajna tagjelölti státuszáról döntött, láthatóan az események hatása alatt, érzelmi alapon cselekedett, mert gesztust akart gyakorolni a megtámadott ország felé. Utólag vizsgálva ez már jó döntés, hiszen ahogy az előbb mondtam, a kocka el van vetve. Ez nem azt jelenti, hogy biztosra vehetjük az ukrán felvételt, erre nincs garancia. Először véget kell érjen a háború, újjá kell építeni az országot. Ám Európának mostantól mindent meg kell tennie azért, hogy Ukrajna csatlakozási terveit siker koronázza.

Kijevvel szemben a magas korrupciót és kisebbségi politikát szokták demokratikus deficitként emlegetni.

Az infrastruktúrát helyre lehet állítani külső pénzügyi segítséggel, ám új politikai kultúrát nem tudunk teremteni. Annak organikusan, belülről kell megszületnie, amihez időre van szükség. A háború után átmeneti időszak következik majd, ami alatt biztonsági garanciákat kell nyújtani Ukrajnának, hogy az ország át tudja vészelni ezeket az éveket, és végül az EU teljes jogú tagjává válhasson.

2025-ben Trump visszatérhet a Fehér Házba. Első elnöksége alatt megfenyegette az európai NATO-tagokat, ha nem fizetnek, nem kapnak védelmet. Veszélynek vagy lehetőségnek tekintsük ezt?

Ez egy kettős helyzet, hiszen egyrészt teljes mértékben támogatom Európa stratégiai autonómiáját, azonban egy multipoláris világban élünk, amelyben a szövetségi együttműködések dominálnak. Tény, hogy Európának többet kellene tenni NATO-szövetségesként, katonai erőnk nagyon töredékes, az pedig könnyen előfordulhat, hogy Trump győzelme esetén a szövetségi kötelék lazulna a mostanihoz képest. Ám a haderőfejlesztést demokrata párti győzelem esetén is le kell folytatnunk, hiszen különös módon, a második világháború óta először, az Egyesült Államok a számára nagyobb kihívást jelentő Kína felé fordítja figyelmét. Előfordulhat, hogy még az ukrajnai háború ideje alatt kirobban egy Tajvan körüli konfliktus. Ez esetben amerikai szövetségeseink udvariasan megkérhetnek minket, hogy „tartsátok a frontot, amíg mi nem végzünk Ázsiában".

Sven Biscop szerint a multipoláris világban nincsenek jók vagy rosszak, csak közös kihívások léteznek

Olaszország nemrég kilépett a kínai Egy övezet, egy út globális infrastruktúra projektből. Így a G7-országok közül egyik sem tagja már a csoportnak, de Közép-Európa továbbra is képviselteti magát. Kínának lehet célja Európa megosztása gazdasági ösztönzőkkel?

Kína lehetőségei korlátozottak az Egy övezet, egy út projekttel Európában. Számára a nyugat-európai országok jelentenének igazi nyereséget, ők pedig nem részei a kezdeményezésnek. Nem becsülném túl a kínai befolyást Európában a leendő új uniós tagok viszonylatában sem, különösen hogy az Unió is elindította hasonló, Global Gateway nevű infrastruktúra-fejlesztő projektjét. Nem hiszem, hogy ellenségesen kellene viszonyulnunk a kínai tervhez, ezek egymással egészséges versenyben levő elképzelések, a globális dél országai között pedig mindkét fél számos partnerre találhat, sőt, a koordináció sem elképzelhetetlen a két rendszer között.

> Mi európaiak válaszút elé érkeztünk: azonnal cselekszünk és fokozzuk gazdasági erőfeszítéseinket Ukrajna háborús győzelme érdekében, vagy elismerjük kudarcunkat és feladjuk a harcot.

A globális dél kapcsán felmerül a BRICS-csoport szerepe. Komoly erőt képviselnek vagy túlbecsülik a jelentőségüket?

Nem szabad fenyegetőnek tartani a BRICS létét. Ha egy ország belép, nem jelenti azt, hogy „elveszett" a Nyugat számára. A globális partnerek többsége ugyanis nem kíván választani Kína és az Egyesült Államok között, inkább nyitva hagyja a tárgyalás lehetőségét minden nagyhatalom felé. Vegyük az ázsiai országok többségét. India – bár a maga jogán is fajsúlyos hatalmi tényező – a BRICS mellett a QUAD-nak (Négypárti biztonsági párbeszéd) is tagja az Egyesült Államokkal, Japánnal és Ausztráliával együtt. A Nyugatnak el kell fogadnia, hogy nincsenek jófiúk és rosszfiúk a globális porondon, a több lábon állás pedig az államok természetes érdeke.

Legutóbbi könyvében a század globális hatalmi kihívásairól írt. Mire kell figyelnie Európának, hogy sikeres legyen a 21. században?

Három célt említenék. A gazdasági erőnk megőrzése mellett fontos a vonzó történet is. Nem várhatjuk el a partnereinktől, hogy csak azért dolgozzanak velünk, mert Kínával vagy Oroszországgal szemben fogalmazzuk meg magunkat. A harmadik pedig a globális geopolitikai szerepvállalás. Megdöbbentő számomra például, hogy Európát mintha nem érdekelné a Vörös-tengeren zajló biztonsági kihívás. Az Egyesült Államok már odavezényelte a flottáját, pedig az Európai gazdaságot érinti igazán érzékenyen a forgalmas kereskedelmi útvonalat fenyegető konfliktus.

€/HUF 377,75 ↓ -0,28% | $/HUF 345,08 ↓ -0,26% | CHF/HUF 406,40 ↓ -0,14%

LAPSZÉL

Kártérítést fizet a leállásért a Vodafone

FOTÓ: CSOMOR ÁDÁM

Miután a január 2–3. közötti időszakban a Vodafone TV szolgáltatása mintegy 24 órán át ingadozott, a telekommunikációs szolgáltató kompenzációként 1000 forintot jóváír az ügyfelek következő számláján – közölte a Vodafone Magyarország sajtóosztálya az Economx.huval. Mint emlékezetes, kedden a Magyar Telekom Cloud & Data Centerben (Dataplex) bekövetkezett váratlan áramkimaradás miatt leállt a Vodafone és a Telekom számos szolgáltatása, az ügyfelek órákon át nem tudtak tévézni, telefonálni, internetezni sem, de volt, ahol még másnap is jelentkezett a hiba. A kártérítésben érintett ügyfeleket SMS-ben és számlalevelekben tájékoztatják a jóváírás részleteiről – közölte a lappal a szolgáltató. NÉPSZAVA

Gyorsult az infláció az eurózónában

FOTÓ: SHUTTERSTOCK

Decemberben 2,9 százalékra gyorsult az éves infláció az eurózónában a novemberi 2,4 százalék után – közölte előzetes adatokra támaszkodva az EU statisztikai hivatala, az Eurostat. A szakértői várakozások átlagában magasabb, 3 százalékos infláció szerepelt. Havi alapon novemberhez képest decemberben 0,2 százalékkal nőtt az árindex. Éves összevetésben az energiaárak csökkentek a legnagyobb mértékben decemberben, 6,7 százalékkal a novemberi 11,5 százalékos esés után. A legnagyobb áremelkedés továbbra is az élelmiszerek, alkoholos italok és dohánytermékek együttes körében volt, 6,1 százalék decemberben a novemberi 6,9 százalék után. A legmagasabb éves inflációt Szlovákiában (6,6 százalék), Ausztriában (5,7 százalék) és Horvátországban (5,4 százalék) jegyezték. A legalacsonyabb áremelkedés Belgiumban és Olaszországban volt, egyaránt 0,5 százalék, illetve Lettországban, 0,9 százalék. NÉPSZAVA–MTI

RÉSZVÉNYEK

BUX		
61 545,62	↑	+1,01%
Mol		
2838 Ft	↓	-0,64%
MTelekom		
685 Ft	↑	+1,93%
OTP		
15 880 Ft	↑	+1,79%
Richter		
9120 Ft	↓	-0,05%

Több a fiatal munkanélküli

PIAC Csúcsra ugrott a foglalkoztatás, miközben nőtt a munkanélküliek száma is, különösen a fiatalok körében. A két tendencia nem zárja ki egymást.

PAPP ZSOLT

Tavaly novemberben 4 millió 755 ezer fő dolgozott a KSH számításai szerint, ez közel 42 ezer fővel magasabb mint egy évvel korábban, vagyis az átmeneti gazdasági recesszió ellenére is emelkedett a foglalkoztatás. A 42 ezer fős növekményből 34,3 ezer fő a hazai elsődleges munkaerőpiacon helyezkedett el, a közmunkások száma 5,5 ezer fővel 64,4 ezerre csökkent. Emellett egy év alatt 13,1 ezer fővel nőtt a külföldön dolgozók száma, így az ingázók november végén már 110,2 ezren voltak, ami szintén az eddig publikált egyik legmagasabb adat. (Ennél jóval több magyar dolgozik külföldön, ám az ott letelepedetteket a magyar statisztika nem számítja a hazai munkavállalók közé, csak azokat, akik nem adták fel magyar lakcímüket.)

A különböző korcsoportokat nézve már nem ilyen kedvezőek a trendek, ugyanis a fiatalok körében csökkent a foglalkoztatás: a KSH adatai szerint a 15–24 éves korosztályból 270 ezren dolgoztak – ez 7,2 ezer fővel kevesebb, mint egy évvel ezelőtt. A legjobb munkavállalói korban lévő 25–54 évesek közül 3 millió 557 ezer fő dolgozott, itt minimális, 4 ezer fős csökkenést mért a KSH, fokozódott viszont az 55–64 évesek munkavállalási kedve: ebből a korosztályból mintegy 801 ezer fő dolgozott, ami 42,8 ezer fővel volt magasabb, mint egy évvel ezelőtt.

Az ok kettős lehet: az évek óta érzékelhető munkaerőhiány miatt a foglalkoztatók igyekeznek megtartani idősebb munkavállalóikat, hisz a helyüket nem tudják betölteni. A munkavállalókat pedig az ösztönzi, hogy a későbbi visszavonulás miatt emelkedik az induló nyugdíj, de az elmúlt hónapokban számos munkavállalót a megélhetési költségek emelkedése is arra ösztönözhetett, hogy elhalassza a nyugdíjazását. A magas infláció és a csökkenő reáljövedelemek pedig a már nyugalomba vonultakat is a munkaerőpiacra való visszatérésre sarkallta. Ezért is nőhetett ebben a korosztályban a foglalkoztatás.

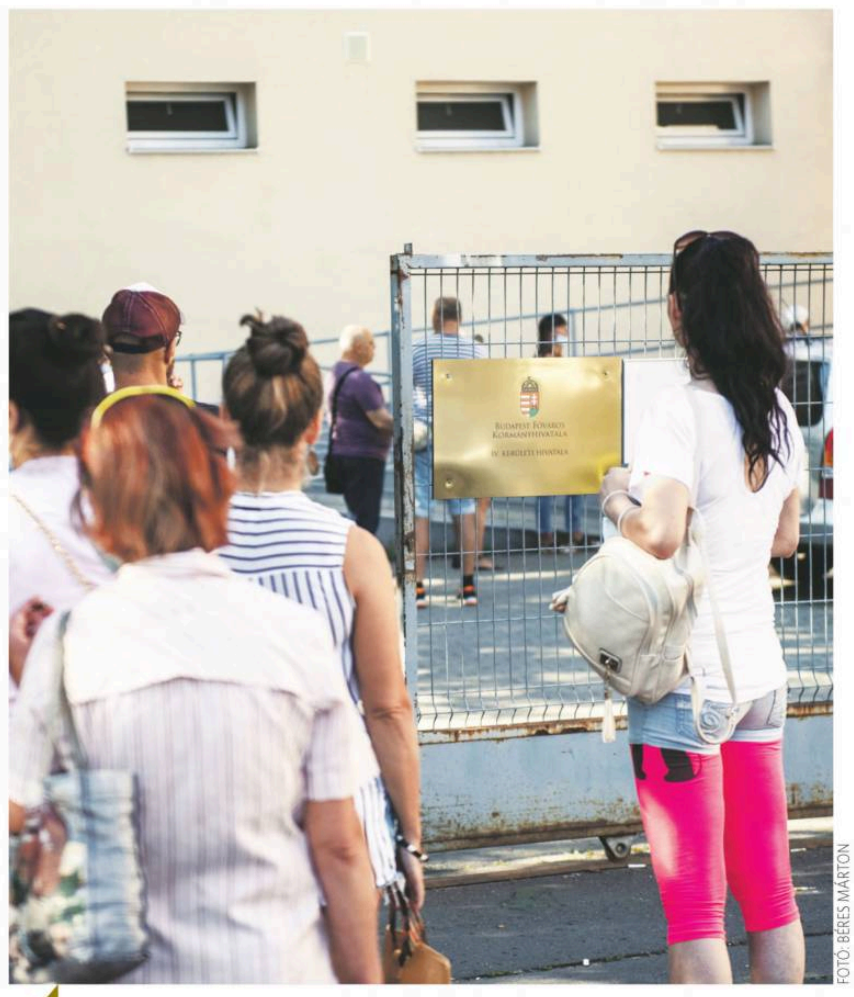

FOTÓ: BÉRES MÁRTON

Novemberben kevesebb fiatal dolgozott, mint egy éve, a munkáltatók inkább az időseket tartják meg

9,3 ezer fővel nőtt a munkanélküliség a 15-24 évesek táborában

Hasonló tendenciákat láthatunk a munkanélküliségi adatokban: a KSH közlése szerint novemberben 207 ezer fő volt az állás nélküli, a munkanélküliségi ráta 4,2 százalékra emelkedett. A 2023. szeptember–novemberi időszakban a 15–74 éves munkanélküliek száma 29 ezer fővel, 212 ezer főre, míg a munkanélküliségi ráta 0,5 százalékponttal, 4,3 százalékra nőtt, ez utóbbi a KSH fő mutatója. A fiatalok körében (15–24 év) azonban egy év alatt 9,3 ezer fővel 43,4 ezerre emelkedett a munkanélküliek száma, az ő körükben a munkanélküliségi ráta 13,8 százalék volt, ami 2,9 százalékponttal magasabb, mint egy évvel ezelőtt. A 25–54 éves korosztályban 3,7, az 55–74 éves korosztályban pedig 3,2 százalék volt a munkanélküliség, vagyis a munkanélküliségi ráta leggyorsabban épp a fiataloknál emelkedett. A körükben megugró munkanélküliséget a szakértő a viszonylag szűk munkavállalói réteggel magyarázza. Horváth András, az MBH Bank vezető elemzője lapunknak elmondta, hogy nem csak a fiatalok miatt nőtt a ráta, mert bár az ő korcsoportjukban látványos a munkanélküliség 3 százalékpontos emelkedése, de ez a munkavállalói réteg kis létszámú, így ha a teljes képet nézzük, akkor az látszik, hogy 28,5 ezer fővel nőtt éves alapon a teljes munkanélküliség a szeptember–novemberi időszakban, de ebből csak 9,3 ezer fő a 15–24 éves korosztály, tehát kevesebb mint a harmadát magyarázza. Ebben a korcsoportban ez a növekedés jelentős, és ezért is dobja meg 3 százalékkal a rátát.

MEGJELENNEK

HORVÁTH ANDRÁS

A megemelkedett megélhetési költségek miatt a teljes inaktivitásból vagy a feketefoglalkoztatásból „kénytelenek" megjelenni többen az aktív munkaerőpiacon

A fő ok emögött az elemző szerint, hogy az inflációs környezet miatt többen kénytelen aktív munkakeresővé válni, akár konkrétan állást is keresve vagy a szociális juttatások reményében, mivel a korábbi eddigi feketejövedelem megszűnt. Az élénkülő munkavállalási kedv másik oka az lehet, hogy eddigi ilyen-olyan formájú alacsony jövedelem már kevés lett a megemelkedett megélhetési költségek miatt. Így a teljes inaktivitásból vagy a feketefoglalkoztatásból „kénytelenek" megjelenni többen az aktív munkaerőpiacon, és ennek első jele a munkanélküliség emelkedése. Horváth András szerint ezen új munkavállalók belépése a legális munkaerőpiacra jó hír, hisz nő a hazai munkaerőpiaci kínálat és az adófizetői bázis is. Ez a jelenség nem csak a fiatalokra jellemző, ez nagyjából azonos lehet minden aktív életkorban lévő korcsoportnál – mondta Horváth András. Az elemző magyarázatát más szakértők is osztják, vagyis hogy a romló jövedelmi helyzet miatt jelentek meg többen a munkaerőpiacon. Ráadásul a fiatalok munkanélküliségi rátájának megugrása 2022 kora tavaszán kezdődött, akkor, amikor 25 százalék körüli magasságban tombolt idehaza az infláció.

Reformokat és kiigazítást sürget a KT

ELEMZÉS A Költségvetési Tanács (KT) szerint ahhoz, hogy a kormány által célzott négy százalékot elérő, sőt meghaladó növekedést produkáljon a magyar gazdaság, az egyensúlyok helyreállítása, vagyis a költségvetés hiányának csökkentése, a kiigazítás mellett átfogó versenyképességi reformokra is szükség van, amelyek megkönnyítik a termelékenységen alapuló intenzív gazdasági modellre való átállást – olvasható a most kiadott jelentésükben, amit Kovács László KT-elnök és Windisch László számvevőszéki elnök látott el kézjegyével. Matolcsy György jegybankelnök aláírása hiányzik a határozatról, de ennek okáról nem közölt semmit a tanács.

A KT nyilvánosságra hozta friss gazdasági előrejelzését is: eszerint a GDP az idén 2,5-3,5 százalékkal nőhet, ezzel szemben a kormány fixen 3,6 százalékos növekedést vár, vagyis a két előrejelzésnek még közös pontja sincs. A KT szerint az infláció idén 4-5,5 százalékos sávban lesz, míg a kormány 5,2 százalékot vár idénre. A jelentés legfontosabb üzenete a 2024-es költségvetéssel kapcsolatos: mivel a 2023-as hiány elszállt, az adóbevételek elmaradtak a tervezettől, ez, pontosabban az alacsonyabb bázis az idei és a jövő évi bevételekre mérséklőleg hat, amely kockázatot jelent az idei költségvetési célok teljesítésével kapcsolatban.

A KT elemzése szerint a GDP-arányos államadósság-mutató a 2020. év végi 79,3 százalékról jelentősen csökkent, ennek ellenére az adósság összege mégis jelentősen emelkedett. A GDP-arányos államadósság csökkenését jelentős részben a kiemelkedően magas infláció segítette – jegyzik meg. Az államadósság finanszírozását nehezíti a megemelkedett kamatkörnyezet, emiatt az államadóssággal kapcsolatos kiadások idén és 2025-ben is emelkedni fognak – szögezi le a KT-elemzés. A másik probléma, hogy az államadósság törvényekben előírt mértékű csökkentése csak akkor sikerülhet, ha a GDP jelentésen nő, illetve a kormány „számottevően" mérsékli az államháztartás folyó hiányát. Mivel az államadóssággal kapcsolatos kiadások a következő években magasak lesznek, a hiány csak úgy csökkenthető, hogy az államadósság-kiadások nélkül számított, úgynevezett elsődleges egyenleg pozitív tartományba kerül, vagyis az állam a folyó bevételeinél lényegesen kevesebbet költ el. A KT számításai szerint az államadósági szabály betartásához az idén a GDP 1,2 százalékos, 2026-ra pedig már 2 százalékos elsődleges többletére lesz szüksége. A kormány idénre nullaszázalékos elsődleges egyenleggel számol, vagyis csak idén ezermilliárdos kiigazításra lenne szükség a KT szerint.

FOTÓ: LADJÁNSZKI MÁTÉ

Csak idén ezermilliárdos kiigazításra lenne szükség a KT szerint

Ehhez a költségvetési kiadások jelentős csökkentésére lenne szükség – üzeni a KT annak a kormánynak, amelynek egyik tagja (Nagy Márton nemzetgazdasági miniszter) azzal roadshow-zta körül a napokban kormánypárti sajtót, hogy nincs szükség hiánycsökkentésre, a kiadásokat növelni kell annak érdekében, hogy beinduljon a növekedés. Ezzel párhuzamosan a kormánynak ki kell vezetnie az extraprofitadókat, ami a KT szerint kockázatos. Kérdéses ugyanis, hogy lehet-e három év alatt ilyen mértékben csökkenteni a kiadásokat az állami funkciók megfelelő színvonalú ellátásának veszélyeztetése nélkül. P. ZS.

A válság és a választások éve

VARSÓ Konfrontációval indul 2024 a lengyelek számára. A kisebbségbe szorult jobboldal harcba száll az általa kisajátított állami médiumok „megvédéséért”.

MIKLÓS GÁBOR
ÍRÁSA A NÉPSZAVÁNAK

A Donald Tusk vezette koalíció tudta, csak akadozva lesz képes kormányozni Lengyelországban. Az elmúlt nyolc évben hatalmon volt jobboldal megszállta, sőt kisajátította a legfontosabb intézményeket. A tavaly október 15-i választásokat elveszítő jobboldal legfontosabb eszköze az állami média volt, hiszen parlamenti többségét ennek segítségével tudta megtartani. A lengyel tévét, rádiót és a hírügynökséget a tulajdonos államot képviselő új kulturális miniszter még tavaly csődállapotban lévőnek nyilvánította, leváltotta a korábbi vezetőket, és újakat nevezett ki. A tárcavezető azzal indokolta a csődállapotot, hogy Andrzej Duda elnök megvétózta az állami média pótlólagos dotációját lehetővé tevő, a költségvetéshez kapcsolódó salátatörvényt. Jelenleg a kormány sorra cseréli le a központi és a helyi adók eddigi, pártelkötelezett vezetőit, s a regionális tévék és rádiók is hangnemet váltanak.

A jobboldal viszont a maga sajtójában puccsot kiált, a helyzetet az 1981. december 13-i katonai hatalomátvételhez hasonlítja, és január 11-ére tüntetést szervez Varsóba. Ez a megmozdulás is jelzi: a PiS folyamatos politikai válsággá akarja változtatni a jelenlegi alkotmányos vitát, és a hatalom gyors visszaszerzésére tör. Jaroslaw Kaczynski, az ellenzékbe szorult Jog és Igazságosság (PiS) párt vezére arra számít, hogy sikerül tömegeket megmozdítani a korábbi tájékoztatási monopólium védelmében, amely megrendíti a kormányt. A tüntetést a „szabad lengyelek” nevében hirdetik meg s az egész országban szervezik. Buszokkal, különvonatokkal szállítanák a tömegeket a szejm épülete elé. A jelszavak a közmédia védelméről szólnak, de szinte hasonló súllyal szerepel az a vád, hogy a Tusk-kormány migránsok betelepítését tervezi, amit meg kell akadályozni. A szervezésbe bekapcsolódott a jobboldal szövetségévé lett Szolidaritás szakszervezet és a szélsőjobboldali Gazeta Polska klubhálózata. Ez a társaság szervezett korábban különvonatokat a budapesti „békemenetekre”. A mostani alkalom alighanem nehezebb feladat lesz. A tévé- és rádiószékházak elé nem sikerült látható tömegeket hívni az elmúlt hetekben.

FOTÓ: PROFIMEDIA

Bartlomiej Sienkiewicz új kulturális miniszter, akinek hivatalába rendőröket küldött az ügyészség a médiával kapcsolatos iratok lefoglalására

A jobboldal puccsot kiált, a helyzetet az 1981. december 13-i katonai hatalomátvételhez hasonlítja, és január 11-ére tüntetést szervez Varsóba.

A médiahelyzetbe beavatkozott az ügyészség: rendőröket küldtek Bartlomiej Sienkiewicz kulturális miniszter hivatalába az üggyel kapcsolatos iratok lefoglalására. Az ügyész hivatali visszaélés gyanújával indított nyomozást. De nem csak az ügyészséget töltötte meg a korábbi kormány pártkatonákkal. A bírósági rendszerben is jelen vannak az úgynevezett „újbírák”, a PiS politikai kinevezettjei, akikről az EU Bírósága kimondta, hogy nem tekinthetők független bíróknak. Duda eddigi elnöki pályafutásának túlnyomó részében asszisztált a PiS politikájához. Az ő közreműködésével szállták meg például az alkotmánybíróságot, hoztak létre politikai kinevezettekből álló Nemzeti Médiatanácsot, amelyet kinevezési joggal ruháztak fel. Az elnök előre jelezte, hogy meg fog vétózni minden, a PiS-kormány kinevezettjeinek leváltására tett kísérletet.

Az állami média azért is ennyire központi kérdés, mivel az idén még legalább két választás lesz Lengyelországban. (Egyes elemzők szerint az is lehetséges, hogy Andrzej Duda a költségvetési törvényt az alkotmánybírósághoz küldi, majd miután a PiS-hez kötődő testület a költségvetést elutasítja, az elnök feloszlatja a szejmet. Akkor viszont pár héten belül új választásokat kell tartani. Ez azonban a demokratikus koalíciónak lenne előnyös. Különösen, ha együtt indulnak, mivel a választási rendszer a nagyobb pártok számára kedvező. Sokan úgy vélik, hogy Jaroslaw Kaczynski elvakultan törekszik egy mielőbbi erőpróbára, míg más jobboldali tényezők óvatosabbak, tartanak a végső verségtől.) Feltehetően már áprilisban megtartják az önkormányzati választásokat, majd nyáron megválasztják az Európai Parlament lengyel képviselőit. Még nem dőlt el, hogy a kormánykoalíció pártjai együtt vagy külön indulnak. Az elemzők szerint a máskor alacsony érdeklődéssel zajló helyhatósági választások mindkét oldal számára döntőek lesznek.

Eddigi kampányaiban a jobboldal az állami médiára támaszkodott, amely kiszolgálta őt és egyben támadta a demokratikus ellenzéket. Most láthatóan zavarban vannak, hogy ezt a legfontosabb eszközt nem használhatják úgy, mint eddig. A helyi újságokat kiadó Polska Press pár éve az állami Orlen üzemanyagcég tulajdona és így szintén a PiS szócsöve lett. Az Orlen és leánycégei vezetését is nyilván hamarosan lecseréli az állami tulajdonos. Ez tovább csökkenti a PiS mozgósítási potenciálját. A lengyel jobboldal beültette embereit az állami cégek vezetésébe, így szívta ki a pénzt a közvagyonból pártcélokra.

Az is joggal aggaszthatja a jobboldalt, hogy a lakosság már az év elején érzékelni fog egy sor olyan szociális intézkedést, amelyet a koalíció még a kampányban megígért: emelkednek a pedagógusbérek, a nyugdíjakat is emelik, nő az állami alkalmazottak fizetése, a családi pótlék, új lakásvásárlási hitelkeret nyílik. Életbe lép a kisgyermekes nők munkába állását segítő 1500 zlotys (mintegy 130 ezer forint) „nagymamapótlék”. Már érkeznek az EU-s pénzek a helyreállítási alapból, ami fellendítheti a keresletet. Ez mind olyan hangulatjavító elem, amely a kormánykoalíciót erősíti. Ezért fontos a jobboldal vezérének, hogy morális pánikot keltsen, a függetlenség elvesztésével riogasson. A cél: a politikai kezdeményezés átvétele és a folyamatos feszültség fenntartása Lengyelországban.

Házfoglalónak nevezi a Labour a konzervatívokat

LONDON Rishi Sunak és Sir Keir Starmer évnyitó beszédeivel vette kezdetét a 2024-es év hosszúnak ígérkező brit választási szezonja. A konzervatív párti miniszterelnök, Sunak a nottinghamshire-i Mansfieldben tett csütörtöki látogatásán jelezte, „munkafeltevése szerint” a szavazást az év második felében tartják meg. Eddig is egy októberi urnák elé járulás volt a legvalószínűbb, de a kormánypárt népszerűségének megugrása esetén május is szóba jöhetett volna, és a kormányfő mostani megfogalmazása ezt sem zárta ki. Egy korai erőpróbára utal, hogy már szombaton életbe lép a társadalombiztosítási járulék ősszel meghirdetett 2 százalékos csökkentése, ami Sunak szerint egy átlagos keresetű dolgozónak évi 450 fontos (közel 200 ezer forint) pluszt jelent majd. Hasonlóan megtévesztőnek tűnik, hogy szokatlanul korai időpontra, március 6-ra hirdette meg a kormány a költségvetés benyújtását. Az ezúttal hétköznapi öltözetben megjelenő Sunak elmondta, hogy a választás előtt „nagyon sok a dolga”, elsősorban a gazdasági eredmények javításán, majd erre építve az adócsökkentéseken fáradozik. Úgy érzi, jól áll sokat emlegetett öt prioritása megvalósulása terén, azaz meg tudta felezni a –10 százalékot meghaladó – inflációt, elindult a növekedés, csökken az államadósság és az ellátásra váró betegek 7,2 milliós tömege, végül folyamatosan esik vissza a lélekvesztőkön érkező illegális menekültek száma, karácsony idején le is állt a „forgalom”.

Mindenki csalódott, aki konkrét lépések bejelentését várta az ellenzéki Munkáspártot vezető Sir Keir Starmertől, aki a nyugat-angliai Bristol egy gyárában mondott beszédet ugyanaznap, de legalább hangzatos szavakban nem volt hiány. Mint mondta, pártja a „reményt” csillantja fel az „ország lepusztultsága miatt kétségbe zuhant szavazópolgárok” előtt. A kormányfő „házfoglalóként húzza ki idejét a Downing Streeten, remeg, habozik és halogat, miközben az ország türelmetlenül várja a változást” – dramatizált a Munkáspárt frontembere. Az egykori emberi jogi ügyvéd kizárta a „gyorstalpalást, a csodaterápiát, s bár elméletben az adócsökkentés a célja, mielőtt ebbe belevágna, elkerülhetetlen a gazdaság növekedése”, azaz ebben egyetért a kormányfővel. Sir Keir furcsa módon egyszerre tűnt magabiztosnak és követett el hibákat, amikor összemosta a 14 éves konzervatív uralmat a Westminster egészével, s nemcsak a kormányt, hanem egész Nagy-Britanniát minősítette „borzalmasnak”. Az ellenzék vezére a legfontosabbnak a választók mozgósítását nevezte, annak érdekében, hogy leendő kormánya erős felhatalmazással rendelkezzen a nehéznek ígérkező változások levezénylésére.

Újdonság, hogy Lee Anderson, a Konzervatív Párt elnöke nem a Munkáspártot, hanem a toryktól jobbra álló Reform UK pártot jelölte meg igazi veszélyként. Sir John Curtice neves politológus megerősítette e nézetet, mondván, a kormánypártot 2019-ben támogatók közül minden hatodik lenne kész az egykori Brexit-pártra szavazni,

FOTÓ: AFP/JUSTIN TALLIS

Sir Keir Starmer szerint a Munkáspárt a reményt csillantja fel az „ország lepusztultsága miatt kétségbe zuhant” szavazópolgárok előtt

de „a legsúlyosabb lidércnyomásnak az bizonyulna”, ha Nigel Farage a támogatásával alapított populista mozgalom élén térne vissza a politikába. Szavai szerint a Reform kezd hasonló népszerűségnek örvendeni, mint a legutóbbi választásokon a UK Függetlenségi Párt. Várhatóan nem szerez majd egyetlen mandátumot sem, de milliókat hódíthat el a konzervatívoktól. Lényeges különbségként a Reform most azt ígéri, hogy a tory többséggel rendelkező választókerületekben is állít jelölteket. A megosztó politikus comebackje azonban nem biztos, mert 60 évesen már kevésbé lehet éhes a közéleti szereplésre, különösen, mert immár vonzó szerződés köti őt a GB News kereskedelmi médiacsatornához.

R. HAHN VERONIKA (LONDON)

FOTÓ: AFP/HOUSSAM SHBARO

A Hamász Bejrútban meggyilkolt második számú vezetőjét csütörtökön ezrek kísérték utolsó útjára

Arúri főszereplő volt a katari túsztárgyalásokon

HÁBORÚ Az izraeli védelmi miniszter szerint országa a Hamász legyőzése után is megtartaná a Gázai övezet biztonsági ellenőrzését, és egy Izrael által felügyelt palesztin szerv irányítaná a napi adminisztrációt, míg az USA, az EU és regionális partnerek vállalnák a felelősséget a terület újjáépítéséért. Joáv Gallant még csütörtökön, Antony Blinken amerikai külügyminiszter látogatása előtt tárta a média elé ezt a rendezési tervet, miközben a régióban minden korábbinál fenyegetőbbé vált a háború kiterjedése a Hamász második számú vezetője, Száleh Arúri ellen Bejrútban elkövetett keddi izraeli merénylet miatt. A csütörtökön eltemetett Arúri nemcsak a Hamász egyik fő stratégája és az iráni kapcsolatokért felelős vezetője volt, de nyugati források szerint „megkerülhetetlen" szerepet játszott az egyiptomi és katari közvetítéssel folytatott túsztárgyalásokon is. Meggyilkolása így hosszú időre befagyaszthatja e tárgyalásokat, újabb csalódást okozva az elhurcolt szeretteik hazatérésére váró izraeli családoknak. NÉPSZAVA

LAPSZÉL

Elbúcsúztak Schäublétól

Végső búcsút vettek szülővárosában, Oldenburgban Wolfgang Schäublétól, a német kereszténydemokrata párt (CDU) történetének egyik legfontosabb személyiségétől. Winfried Kretschmann (Zöldek), Baden-Württemberg miniszterelnöke Európa formálójának, szenvedélyes demokratának és a haza nagy fiának nevezte. Schäuble 81 éves korában, hosszú és súlyos betegség után, karácsonykor halt meg. Számos fontos politikai tisztséget töltött be. Hamarosan Berlinben is gyászszertartáson vesznek búcsút tőle. NÉPSZAVA

Szöult provokálta Észak-Korea

FOTÓ: AFP

A szöuli védelmi minisztérium szerint Észak-Korea pénteken több mint 200 tüzérségi lövedéket lőtt ki két dél-koreai sziget közelében. Dél-Korea szintén tüzérséggel válaszolt, és az érintett szigetek lakóit evakuálásra szólította fel. Szöul „provokatív cselekedetről" beszélt, amely „veszélyezteti a békét a Koreai-félszigeten". Dél-Korea a közelmúltban közös hadgyakorlatot tartott az Egyesült Államokkal. A lövedékek a tengeri határvonaltól északra a Sárga-tengerbe hullottak. NÉPSZAVA

A Kreml koreai rakétái

681. NAP Oroszország megkezdte a phenjani kommunista rezsimtől kapott ballisztikus fegyverek bevetését Ukrajnában. Az Egyesült Államok szerdán az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé viszi az ügyet.

HARSÁNYI GYÖRGY

Oroszország Észak-Korea által szállított ballisztikus rakétákat kezdett bevetni az Ukrajna elleni légicsapásokban – közölte a Fehér Ház. Az egyelőre „többtucatnyi rakéta" oroszországi telepítése azt jelzi, hogy Kim Dzsongun észak-koreai vezető egyre inkább támogatja Moszkva háborús erőfeszítéseit. Azt is mutatja, hogy Moszkva kész a nemzetközi közösség által kirekesztett, fegyverkezési törekvéseik miatt széles körű szankciókkal sújtott országokra támaszkodni, hogy pótolja saját arzenáljának hiányosságait az Ukrajna ellen közel két éve folytatott háborújában.

John Kirby, a Fehér Ház nemzetbiztonsági tanácsának szóvivője csütörtökön a Washington Post beszámolója szerint bemutatott egy térképet, amelyen az észak-koreai rakéták december végi első ismert bevetésének röppályája volt látható. Ezeket Dél-Oroszországból indították és Ukrajna déli, Zaporizzsjai régiójában landoltak. Észak-Korea a közelmúltban rakétavetőkkel és több tucat ballisztikus rakétával látta el Oroszországot – mondta egy tisztviselő, aki névtelenséget kérve beszélt a vonatkozó amerikai hírszerzési adatokról.

„Arra számítunk, hogy Oroszország és Észak-Korea egyelőre maga is tanulmányozza ezeket a kilövéseket, de további észak-koreai rakétákat fog használni Ukrajna polgári infrastruktúrájának célba vételére és ártatlan ukrán civilek megölésére" – mondta Kirby, aki szerint a szóban forgó rakéták hatótávolsága nagyjából 900 kilométer, és átadásuk több ENSZ BT-határozatot is sért. Közölte, hogy az Egyesült Államok felveti a kérdést az ENSZben, és szankciókat fog alkalmazni az Észak-Korea és Oroszország közötti fegyverszállításokat elősegítő személyek ellen.

FOTÓ: AFP/KCNA

Pletykák terjednek Geraszimov haláláról

Felreppent a hír pénteken, hogy Valerij Geraszimov orosz vezérkari főnök meghalt az ukrán erők Krím elleni csütörtöki támadásában, hivatalos megerősítés azonban egyik oldalról sem érkezett. Az orosz közösségi média felhasználói a NewsWeek beszámolója szerint azután kezdtek el kérdezősködni Geraszimov hollétéről, hogy Ukrajna közölte, csapást mértek egy orosz katonai parancsnoki állásra Szevasztopol közelében és egy katonai egységre Jevpatoria városánál az Oroszország által 2014-ben annektált Fekete-tengeri félszigeten. Mikola Olescsuk, az ukrán légierő parancsnoka a Telegramon közzétett üzenetében azt írta, hogy a csapások célpontjai orosz katonai vezetők tartózkodási helyei voltak. Egyben köszönetet mondott a pilótáknak és „mindenkinek, aki megtervezte a műveletet a tökéletes harci munkáért". Oroszország ugyanakkor azt közölte, hogy légvédelme tíz irányított rakétát és 36 drónt lőtt le a Krím felett, és megakadályozta az ukrán erők „terrortámadás" végrehajtására tett kísérletét.

SZANKCIÓK

JOHN KIRBY, a nemzetbiztonsági tanács szóvivője közölte, hogy szankcionálni fogják a fegyverszállítást elősegítő személyeket

Moszkvának azért kellenek a ballisztikus rakéták, mert könnyebben hatolnak át az ukrán légvédelmen

Amerikai tisztviselők úgy vélik, hogy a ballisztikus rakétákért cserébe Észak-Korea többféle fegyvert is kért Oroszországtól, köztük vadászrepülőgépeket, föld-levegő rakétákat, páncélozott harcjárműveket, valamint ballisztikus rakétákat gyártó berendezéseket és más fejlett technológiákat. Szerhij Kiszlica, Ukrajna állandó ENSZ-képviselője az X közösségi hálózaton azt írta, hogy az Egyesült Államok az ügyben összehívta az ENSZ Biztonsági Tanácsának ülését, amelyre január 10-én kerül sor.

Az amerikai Háborús Tanulmányok Intézete az ukrajnai harcokról adott csütörtöki jelentésében azt írta, Oroszország valószínűleg fokozza a ballisztikus rakéták külföldről történő beszerzésére irányuló erőfeszítéseit, mivel ezek bizonyos körülmények között a cirkálórakétáknál nagyobb eredményességgel hatolnak át az ukrán légvédelmen vagy képesek kikerülni azt.

Trump újabb gyanús üzletei

BIZNISZ Elnökségének évei alatt legkevesebb 7,8 millió dollárnyi külföldi pénzügyi támogatásban részesült Donald Trump a cégein keresztül – ez áll egy csütörtökön nyilvánosságra hozott demokrata párti jelentésben. A The New York Times által ismertetett jelentés szerint Trump cégeinek számláira húsz különböző országból érkezhetett utalás, többségében azonban kínai vállalatoktól. Az ügy azért is pikáns, mert a képviselőház republikánus frakciója hasonló érvekre hivatkozva igyekszik impeachment eljárás alá vonni Joe Biden demokrata párti elnököt.

A képviselőház felügyeleti bizottságában kisebbségben lévő demokraták 156 oldalas jelentését epésen csak „Eladó a Fehér Ház" néven emlegetik. A bírósági viták irataiból összeállított dokumentum részletesen kifejti, hogyan kerültek kapcsolatba külföldi kormányok és képviselők Trump cégeivel és magával az elnökkel. Például több millió dollárt fizettek Las Vegasban és New Yorkban Trump-érdekeltségű hotelekben.

A bőkezű támogatók sorában Kína áll az élen 5,5 millió dolláros összeggel, amely a washingtoni kínai nagykövetség, az Industrial and Commercial Bank of China, illetve a Hainan Airlines számláiról vándorolt Trump cégeihez. Az adományozók sorában a második helyen Szaúd-Arábia „szerénykedik" 615 ezer dollárral.

Az amerikai alkotmány tiltja, hogy szövetségi hivatalt viselő személy kongresszusi jóváhagyás nélkül „pénzt, fizetést, ajándékot vagy bármit" elfogadjon külföldi kormányoktól vagy uralkodótól.

„Trump elnök saját vagyoni helyzetének előmozdítását és idegen kormányok politikai ambícióit az amerikai közérdek elé helyezte, amivel nemcsak az alkotmányban foglaltakat szegte meg, de szakított az összes korábbi elnök által felállított erkölcsi normával is" – fogalmazott James Raskin marylandi képviselő, a képviselőház felügyeleti bizottságának demokrata tagja.

Donald Trump elnöki évei alatt cégcsoportja bőkezű külföldi szponzorokra talált

FOTÓ: AFP/NICOLAS ECONOMOU/NURPHOTO

Az elnök fia, a Trump Organization vállalatcsoport elnökeként tevékenykedő Eric Trump rögtön apja segítségére sietett, „őrültségnek" nevezve az állításokat. „Egy elnöke sem volt az USA-nak, aki olyan keményen lépett volna fel Kínával szemben, mint Donald Trump" – érvelt, majd emlékeztetett az apja által korábban a kínai termékekre és szolgáltatásokra kivetett vámokra is.

James Comer, a felügyeleti bizottság republikánus elnöke sem osztja a demokrata frakció nézeteit. „Donald Trump egykori elnöknek legális üzletei vannak, ami a Biden-családról nem mondható el. Bidenék háromszor akkora bevételhez jutottak idegen kormányoktól, mint a Trump-cégek úgy, hogy nem nyújtottak érte ellenszolgáltatást, csak Joe Biden kapcsolati hálójához engedtek hozzáférést" – hűtötte le demokrata kollégáit a kentuckyi képviselő. MOSOLYGÓ MIKLÓS

Látjuk a jövőt

HARGITAI MIKLÓS

Hogy mi volt a NER legrosszabb üzlete, azt nagy valószínűséggel még nem tudjuk. „Jó” esetben azért, mert még nem derült ki, hogy mennyit fizettünk rá, rosszabb esetben azért, mert még meg sem köttetett – és ezzel egyáltalán nem csak a tervezett reptérvásárlásra akarunk utalni; vannak más, hasonlóan túlárazott bizniszek is a csőben. Mondjuk az az üzlet, amelyben Orbánék anno bagóért eladták a most horroráron visszavásárolni kívánt reptér-üzemeltető cég negyedét, jogállamban biztosan megérne egy misét/számvevőszéki revíziót/KEHI-vizsgálatot: ahogy a nép ajka mondja, nem lobog a légzsák, ha nem fújja a szél. De hát jogállamban az ilyen ügyletek többségére sor sem kerülhetne, úgyhogy ne álmodozzunk.

Viszont bármit is gondoljon Brüsszel vagy akár a magyar választópolgár a hazai jogfejlődés 2024-re elért állapotáról, Szijjártó Péter nagy sikerű lélegeztetőgép-beszerzése alighanem ott van a negatív toplistán – értelemszerűen az orosz gázszerződéssel együtt, de az tényleg egy másik történet. Egyrészt a köznyelvben horkolásgátlónak nevezett masinák esete annyi sebből vérzik, mint a bibliai zsidó törvénytudó, akit, miután alaposan összeverték és az út szélén hagyták, a példázatban végül az irgalmas szamaritánus kötözött be. Minősíthetetlen és az európai szabványoknak meg nem felelő minőség, értelmezhetetlenül magas ár és a példányszám (az utóbbi nagyságrendekkel több, mint ahány a működtetésükhöz szükséges, képzett ápolónő van az országban), semmivel nem magyarázható, bődületes árrés, az egészségiparban ismeretlen, ám Fidesz-körökben nagyon is ismerős beszállítók és közvetítők, az első botrányok idején villámgyorsan ledarált állami iratok – ilyesmibe normális helyeken miniszterek, sőt kormányok buknak bele, nálunk viszont a miniszterelnök udvari filozófusa szerint ez a rendszer lényege: a NER ilyen, így működik, ennyit tud.

A semmire sem jó, de egyenként egy jobb autó áráért megvett inhalátorokat (az ár/érték arány különösen akkor riasztó, ha mellé teszünk az orvos, nővér, kórházi ágy, gyógyszer, ápolás híján Covidban elhunytak számát is) most annyiért próbálják csomagban eladni, ami még az eddigi tárolásuk költségét sem hozza vissza. Ebben, mint valami tengercseppnyi varázsoptikában, tisztán láthatjuk a jövőt: ha majd egyszer a végéhez ér a rezsim, és a reálgazdaság ítél arról, mennyit ér Mészáros Lőrinc vállalkozói géniusza, Tiborcz István banki és logisztikai szakértelme, Orbán Győző bányaipari víziója, Rákay Kálmán kommunikációs talentuma, ugyanilyen arányban fogják az értéküket elveszíteni a ma még felbecsülhetetlennek és megingathatatlannak látszó fundamentumok. Higgyék el, a párhuzam korántsem légből kapott: Szijjártó kínai orrporszívói egyes-egyedül azért értek annyit, amennyibe kerültek, mert valaki a hatalom közelében hajlandó volt kifizetni értük (a pénzünkből) egy vagyont. Azt pedig, hogy mennyit érnek valójában, most a piac mondja meg – talán még megérjük, amikor Mészárosról, Tiborczról, id. Orbánról, Rákayról és a többi ingyenélőről is elárulja majd.

PÁPAI GÁBOR RAJZA

KÖRNYEZETVÉDELEM

PAPP ZSOLT

Rendszerhiba

Mindenkinek van egy terve, amíg orrba nem vágják – mondta Mike Tyson. Az Orbán-kormánynak is volt az elmúlt években számos (költségvetési) terve, ám azokból szinte semmi sem jött össze. Szó, ami szó, röpködtek a pofonok: előbb jött a Covid-járvány, majd egy év szünet után, 2022 elején az ukrán háború és az energiaár-robbanás. De aztán érkezett 2023, és nem történt semmi. Ahogy 2021-ben sem volt mire hivatkozni.

Ennek ellenére a magyar kormány négy éve zsinórban túlköltekezik, ráadásul úgy, hogy soha nem sikerül végrehajtania az eredeti költségvetési terveket. A bajok gyökere az lehet, hogy a kormánynak nincs érvényes víziója, vagyis elérni kívánt társadalompolitikai célja. (Most hagyjuk Ausztria utolérését! Az egy másik világ.) Ilyen társadalompolitikai cél lehetne az uniós reintegráció, az euró bevezetése, az egészségügy, valamint az oktatás reformja. Mivel érvényes célok nincsenek, ezekhez nem tud a kormány értelmes gazdaság-, illetve költségvetési politikát sem rendelni.

Ehelyett a kormány gazdaságpolitikája kimerül a NER-kegyencek táplálásában. Mészáros Lőrincnek mindig jut megrendelés, akkor is, amikor a tanárok nem kapnak béremelést vagy a kórházak felszerelést. Amikor jönnek a választások, akkor szórják a pénzt ezermilliárdjával, aztán évekig csönd. Ezek a fedezetlen, ad hoc pénzszórások fölzabálják a forrásokat, s nem csoda, hogy egekbe szökik a hiány minden évben. Ezt tetézi, hogy a hiány finanszírozása magas kamatok mellett történik, így még több közpénzt ég el.

A tartósan magas költségvetési hiány egy tünet. A rendszer fenntarthatatlanságát jelzi. És igen hiányoznak az ellensúlyok: egy független Költségvetési Tanács vagy Számvevőszék, amely visszapofozná a kormányt a valóság talajára, amikor benyújtja a se füle, se farka költségvetési törvényeit. Nincs demokrácia, és – ez jelenik meg a felelőtlen költségvetési gazdálkodásban is. Ha egy kormánynak tartania kellene attól, hogy az ország eladósítása miatt előbb-utóbb elcsapják, akkor nem itt tartanánk. De ez egy másik sztori.

A tartósan magas költségvetési hiány egy tünet. A rendszer fenntarthatatlanságát jelzi.

JEGYZET

Balassa Tamás

Keresztbe

A tapló rendszer rámegy az egészségre – mondhatná az új idők Paracelsusa, és milyen igaza volna. Tudományos ténynek gondolná, hogy aligha segít az ember közérzetén, vérnyomásán, életkedvén vagy teszem azt a Duna–Ipoly nemzeti parki igazgatói beosztásán, ha keresztényüldözéssel vádolná egy erre szakosodott kormánytag. Állna a könyörtelen államtitkár a maga szikár egyszerűségével a hegy tetején, az otromba vandalizmus helyszínén, ahol valaha nagyszerű fakereszt állt, venné a közpénzből forgó kamera, mint mindig, és egyszer csak keresztényüldözéssel vádolná meg nemcsak a szakrális emlék lerombolóit, hanem azokat is, aki a leánykökörcsin, az árvalevelű len és a borzas vértő védelmében nem támogatnák a kereszt újbóli felállítását. Durva vád volna ez, Nagy-Szénási keresztállítás-megtagadás eszközével elkövetett hétpróbás keresztényüldözés.

Ezt kapta a nyakába Füri András, aki január elsejétől nem igazgató már. Persze kiderült, hogy csak a haladóka, liberálbérenc, diplomás-kommunista, külföldiügynök-média rosszalkodott megint, mert Menczer Tamásnak semmi köze az akut állapotromlásához, az igazgató maga kérte a felmentését egészségi állapotára hivatkozva. Az államtitkár maga is megosztotta a hírt, és jó kereszténykent közölte: ha tudott volna Füri betegségéről, nem állt volna bele nyílt színi mágyán égetés, inkvizíciós megbélyegzés eszközével. Nem szó szerint így írta, hanem meglepetésre emberi arcot mutatott. Kereszténydözésben szenvedő kormánytagtól szokatlanul.

Nagy-Szénás mindeközben megpróbál regenerálódni. Jelezvén, hogy kereszt nélkül is van kereszténység és talán még leánykökörcsin is, doszt. A kurzus pedig menetel tovább tökön-babon át, és ha elakad, akkor legott előveszi a kereszténydözés-kártyát. Mint akinek sosem volt jó a lelkiismerete, mondaná Paracelsus.

Szárnyak

PILLANTÁS A KILENCEDIKRŐL

NÉMETH PÉTER

Ian Mikardo egykori brit, munkáspárti parlamenti képviselőnek tulajdonítják azt a mondást, miszerint a madárnak a jobb és bal szárnyára is szükség van ahhoz, hogy repülni tudjon. Nem nehéz megfejteni, mit is akart kifejezni ezzel a brit politikus; igen: úgy gondolta, hogy egy nemzet vezetői csak akkor szolgálják az egész társadalom érdekeit, ha nem rekesztenek ki a döntésekből senkit, ha minden ember érdekeit igyekeznek képviselni.

Persze, azokban a romantikus hatvanas években még így volt, így lehetett, de azért ne túlozzunk, igazában soha nem volt így. A politika hatalmat, a hatalom pedig lehetőséget jelent. Lehetőséget a gazdagodásra, lehetőséget az érdekek kisajátítására, lehetőséget a lehetőségek megragadására. Csak egészen kivételes államférfiak (voltak) képesek arra, hogy hatalmukban ne a hatalmat, hanem országuk boldogulását lássák. Magyarországnak nem nagyon jutott ilyen kivételes államférfi, a történelem valahogy mindig rossz irányba fordított bennünket. Itt mindig vagy többnyire úgy gondolták államunk vezetői, hogy a madár képes egyetlen szárnnyal is repülni, semmi szükség a kettőre, az csak gondot okot. A két szárnyat szinkronba kell hozni. Nem, itt, ebben az országban nincs szükség szinkronra, ellenkezőleg, vannak olyan idők, amikor az egyik szárnyat kifejezetten le akarták választani a testről.

Csak egészen kivételes államférfiak (voltak) képesek arra, hogy hatalmukban ne a hatalmat, hanem országuk boldogulását lássák. Magyarországnak nem nagyon jutott ilyen kivételes államférfi.

Most is ilyen időket élünk. „Ellenzék nélkül is működik a Ház”, mondta még első miniszterelnöki ciklusa idején Orbán Viktor, és lám, nem beszélt a levegőbe, újabb és újabb kormányfői időszakában pontosan ezt az utat jelölte ki magának, mindent megtett és megtesz most is azért, hogy az a bizonyos bal szárny semmilyen funkciót ne kapjon. Teszi mindezt úgy, mintha továbbra is demokrata politikus lenne, de ez nem több a látszatok demokráciájánál. Szép fokozatosan foglalta el az összes hatóságot és intézményt, ami pedig még nem volt, azt létrehozta. Erre az esztendőre jutott a szuverenitásvédelmi hatóság felállítása, amelynek, lényegében, eleve az a feladata, hogy a még létező baloldalt vagy inkább ellenzéket megregulázza. Mert Orbán, bár fogalmilag meghaladta ama bizonyos ellenzéknélküliséget sugalló gondolatát, de valójában csak finomította. Finomította, mégpedig oly módon, hogy az udvartartásába rendelte az ellenzéket. Olyan szabályok közé szorította, amelyek voltaképpen nem engedik ki őket az udvarból, megfosztják őket, hogy stílszerűek maradjunk, a tollaiktól. És közben kevélyen hangoztatja: lám, milyen szépen repülünk egy szárnnyal is!

Itt tartunk most. De nem a végén. A látszatdemokráciának ugyanis vannak gyenge pontjai. Ezeket pedig sorra meg kell szüntetni, nehogy abból a szárnyalásból zuhanás legyen. Változtatni kell folyamatosan a szabályokon, ki kell zárni minden ellenfelet a pénzszerzésből, meg kell fosztani a nyilvánosság egyre nagyobb részétől, van tehát dolog mindig és bőven. Hol vagyunk már attól a mikardói gondolattól, meg egyébként is: azt mondják, a britek dicséreteként, hogy ők immár négyszáz éve nyírják a füvet.

Az lehet. És aztán látjuk, mire mentek vele. Hiába van jobb- és baloldali szárnyuk is...

Szittya letyek

CIVIL BESZÉD

LENDVAI ILDIKÓ
volt parlamenti képviselő

Szittya letyek. Illetve ezt csak a jobb hangzás kedvéért írtam, Szilágyi Ákos nyomán, aki Szittya szótyár címmel írt verset a turáni, szkíta, hun kultuszok és mítoszok feléledése kapcsán. Tőle tudom, hogy manapság lehetnek „kozmopolittya", „urbánus szitytyek", kuruty és labanty szittyák is. Szóval beleférek én is. Tudniillik szkíta akarok lenni, valójában a címben is ezt akartam leszögezni: szkíta leszek. Ha ragaszkodnak a pedáns helyesíráshoz.

Én egyébként már a 2440-edik hazai szkíta lennék. Ha a meglévő 2439 befogad. Ami nem biztos, mert az Ősök Napján a nyári hagyományőrző fesztiválon Bugacon az egyik résztvevő azt nyilatkozta, bele a kamerába: „a szkítaságba bele kell születni". Sajnálnám, ha ebbe bezavarna a sváb dédpapám vagy az egyik török, pláne a másik, gyanúsan félzsidó nagypapám. Méltányosságból kéretik figyelembe venni, hogy a kipcsákságról is lecsúsztam, és nem tudom, fellelhető volt-e rajtam a születéskor a megfelelő helyen a Matolcsy-féle japán piros pont. Pedig valahová csak tartozni kell, ha az ember igazolni akarja: nem a (migráns) gólya hozta, hanem a turul.

Elképzelem, ahogy ma két szkíta olvasgatja a 100 leggazdagabb magyar jegyzékét, vagy a miniszterelnök (előbbivel részben azonos) baráti körének névsorát, és hosszasabb káromkodás helyett egyszerűen csak rámutat egy-két névre: „khulaghukhu!"

FOTÓ: MTI/BÚS CSABA

2439 szkíta már biztos a dolgában. A legutóbbi népszámláláskor arra a kérdésre, hogy milyen nyelvet használ „anyanyelvi, családi, baráti közösségben", a szkítát jelölték meg. Ami azért szép teljesítmény, mert az sem biztos, hogy létezett szkíta nyelv (lehet, hogy a szkíta csak a valaha Kelet-Európa-Közép-Ázsia pusztáin lovasnomád harcmodort folytató népek gyűjtőneve volt), de ha igen, akkor is csak pár tucat indoiráni szóról, néhány megfejtetlen feliratról gondolják, hogy esetleg szkíta lehetett. A mi mai szkítáink szűkszavú emberek lehetnek, ezzel a kevés szóval is beérik. Családi, baráti körben az ember (az egyik szkíta) már félszavakból érti a másikat (a másik szkítát). Ami azért praktikus, mert ami kevés, talán szkíta szót feljegyeztek, az ménkű hosszú.

Egyet igyekeztem megtanulni: állítólag „Khulaghukhu" volt az egyik királyuk neve, ami rablót jelent. Úgy tűnik, a szkíta ősök vezetői sem voltak makulátlan erkölcsűek. Elképzelem, ahogy ma két szkíta olvasgatja a 100 leggazdagabb magyar jegyzékét, vagy a miniszterelnök (előbbivel részben azonos) baráti körének névsorát, és hosszasabb káromkodás helyett egyszerűen csak rámutat egy-két névre: „khulaghukhu!" És még a Szuverenitásvédelmi Hivatal sem rángathatja be őket, hiszen ők aztán nyugati befolyástól mentes, igazi szuverén magyarok, ha ez emberileg egyáltalán lehetséges, szuverénebbek még a hivatal új igazgatójánál is (akinek mintha lett volna Habony oldalán némi üzleti érdekeltsége Nyugaton). Nekik mint szkítáknak garantáltan se rokonuk, se ismerősük, se boldog ősük Brüsszelben vagy Sorosék környékén.

Megjegyzem, hiba ebben a témában pont Adyt idézni. Neki épp hogy elege volt a már akkor is dívó szittyázásból, pózoló műmagyarkodásból, amelyben minden kritikus szellem a magyarság árulójának számított: „S máglyára vinne/ Egy Irán-szagú szittya sereg."

A mai szkítáink persze nem ártanak senkinek, még ha egy hasonló korszellemnek, a rendszer kedves mitológiájának ülnek is fel. Ők csak azt akarták, hogy az országgyűlés ismerje el őket kisebbségnek. Akkor saját önkormányzataik lehetnének, még listát is állíthatnának a parlamenti választáskor. Azt hitték szegények, hogy ha a rezsimnek oly kedves a turánizmus, a keleti gyökerek keresése, akkor megszavazzák a szkíta kisebbség létét is.

Tán még jól is jöhet nekik, hiszen az egész ködös, áltudományos eredetmitológia az augusztus 20-án guruló turullal, az Erdogannak paripát ajándékozó „lovasnemzet"-öntudattal, a türk rokonsággal egyrészt a tábor érzelmi összetartására, különlegességének, kiválasztottságának tudatosítására szolgál. Másrészt és elsősorban arra, hogy felrajzolják a mi keleti vérünktől idegenkedő, észjárásunkat nem értő, ellenséges Nyugat képét, amely már egy bő évezreddel ezelőtt, a pozsonyi csata idején is ki akart irtani minket. Mert ilyenek ezek. Ők ilyenek, mi meg amolyanok, bátor, önérzetes, harcra kész keleti nép, nem véletlen, hogy Orbán azt nyilatkozza: ő jobban érzi magát testvérei, a keleti diktátorok között, mint Brüsszelben, ahol „báncsák" a magyart.

De a rezsim azért mégsem akart közröhej tárgyává, önmaga paródiájává válni. Nem szavazta meg szegény szkíták hivatalos kisebbségként való elismerését. Ahogy azelőtt a jászokét sem, pedig maga a fideszes Pócs János kardoskodott értük, mondván: Jézus is jász volt, hiszen jászolban született.

Hasonlóan éles elméjű pártfogójuk a szkítáknak most nem akadt. De kár szomorkodniuk. Cserébe az egész kormányt titkos szkítának tekinthetjük. Propagandájukban ők is csak pár ismert szót használnak, azt sem lehet könnyen megfejteni, mi az ördögöt jelent. Leginkább semmit, de legalább olyan ősi magyar talajgyökeres atmoszférájuk van. A ráció világossága semmi, a hangulat ködgomolya minden. És persze nomád harcmodor szerint kormányék is lődöznek harciasan. Mondom: szakasztott szkíták. Még nem a pusztán élnek, de hamarosan ez is meglesz: mindent kipusztítanak maguk körül.

Most már csak azt kellene kitalálni, hogy van a „dollárbaloldal" szkítául.

A hungarikumok hete

HAZUGSÁGVIZSGÁLÓ

BOLGÁR GYÖRGY
újságíró

Azt állította Lánczi Tamás, az újonnan létrehozott, úgynevezett Szuverenitásvédelmi Hivatal elnöke (a Hír Tv-nek), hogy a hivatalt a semmiből kell létrehozni, nincs is olyan a világban, mint ez az intézmény, „a jog nyelvén ez egy sui generis intézmény vagy hungarikum".

Ezzel szemben a (másik) tény az, hogy ugyanez a Lánczi egy másik interjúban, az állami médiának azt mondta, hogy vannak máshol is ilyen jellegű intézmények, mint például a romániai dezinformáció ellenes hivatal, vagy az EU külső befolyásolási kísérleteket kiszűrő hivatala. Most akkor hungarikum, vagy nem? Vagy ahogy éppen a tisztelt vendég kívánja? Hol háború, hol különleges katonai művelet, á la Orbán? Esetleg Nemzeti Pávatánc Hivatal?

Azt is állította Lánczi (az M1 tévének), hogy a hivatal nem hatóság, nem végez nyomozást, és nem alkalmaz szankciókat, feladata alapvetően az elemzés és a feltárás lesz. „Azokat az információkat, amelyek más állami szerveknél képződnek, ha úgy tetszik, elkérheti egy együttműködés keretében, azokat elemezheti és megvizsgálhatja, ezekből vonhat le következtetéseket, amelyeket nyilvánosságra hozhat."

Ezzel szemben a tény az, hogy a hivatal nemcsak más állami szervektől kérhet információkat, hanem közvetlenül bármilyen adatot az általa vizsgált szervezettől és magánszemélytől, sőt büntetőeljárást is kezdeményezhet, aminek a vége akár börtönbüntetés is lehet. Szép kis elemzések lesznek. Együttműködés keretében. Ha úgy tetszik.

Valójában csak maga a kormány volt válságálló, mert a súlyos kudarcba nem bukott bele, hanem megőrizte a társadalom felének támogatását.

Azt állította továbbá a Szuverenitásvédelmi Hivatal elnöke, hogy a személyes támadásokra nem akar reagálni, de ha a hivatalt éri támadás, akkor ő azt meg fogja védeni, mert a munkájukat és a dolgozóikat „nem félemlíthetik meg".

Ezzel szemben a tény az, hogy a törvény szerint éppenséggel a hivatal félemlíthet meg lényegében bárkit, nemcsak szervezetet, hanem minden magánszemélyt is ebben az országban. Még szerencse, hogy a hivatal szerény fizetésű dolgozóit az elnök megvédi, nehogy bántódás érje őket. Meg vagyunk nyugodva.

Azt állította Nagy Márton, nemzetgazdasági miniszter (az Indexen megjelent cikkében), hogy „a magyar gazdaság és a kormány gazdaságpolitikája is válságállónak bizonyult".

Ezzel szemben a tény az, hogy a gazdaság egyáltalán nem bizonyult válságállónak, hiszen egy éven át recesszióban, visszaesésben volt, az infláció a legmagasabb szintet érte el az Európai Unióban, a reálbérek pedig jelentősen csökkentek. Mi ez, ha nem válság, és mi ez, ha nem a gazdaságpolitika válsága? Valójában tehát csak maga a kormány volt válságálló, mert ebbe a súlyos kudarcba nem bukott bele, hanem megőrizte a társadalom felének támogatását. Ez is valami, de ezt az eredményt nem a gazdasági jelzőtáblára írják ki, hanem az Orbán házibajnokság eredményjelzőjére.

Azt is állította a miniszter (ugyanott), hogy 2010-hez képest 1 millióval nőtt a foglalkoztatottak létszáma.

Ezzel szemben a tény az, hogy csak 860 ezerrel emelkedett, és ebből 110 ezren dolgoznak külföldön (magyarországi lakhellyel), 64 ezren pedig közfoglalkoztatottként. Tessék elővenni Obádovics matematikakönyvét!

Az oldalon megjelenő vélemények nem feltétlenül tükrözik szerkesztőségünk álláspontját. Lapunk fenntartja magának a jogot a beérkező írások szerkesztésére, rövidítésére.

SZERINTEM

Modell

Van mit átvenni a magyar modellből, mondja Orbán Viktor, de vajon miről beszél? Európa legnagyobb mértékű inflációját okozta az a téves gazdaságpolitika, amely a magyarok többségének jövedelmét súlyosan csökkentette, és most az emberek kétharmada megtakarítás nélkül, egyik napról a másikra él. Romlanak a közszolgáltatások, az oktatás és az egészségügy az összeomlás szélére került, nem javul az infrastruktúra sem, a vasút elmaradott, a vízhálózat elöregedett, nem bírja a terhelést. Ezt a modellt ajánlja a miniszterelnök.

MOKÁNY ÁRPÁD

Labdarúgás

A Népszava is felhívta a figyelmet a labdarúgással kapcsolatos „hurráoptimizmusra". Igaz, a mezőnyt akkorára terjesztették, hogy meglehet, – két mérkőzés erejéig – eljutunk a világbajnokságra, ahol '86 óta nem jártunk, de eredmény csak akkor lesz, ha az „igazi mezőnyben" is helytállunk.

TASI TIBOR TIVADAR

Csapda

A lakossági energiaellátásban a Fidesz a hazudozással csapdahelyzetet teremtett magának. Minden rosszat elkövetett, amit ebben a szolgáltatási ágazatban el lehet követni. A rezsiemeléssel saját „rezsicsökkentési" propagandáját nullázta le, egyben drasztikusan rontotta az életszínvonalat. A kormány közben büntetlenül lop el pénzeket az energia-költségvetésből, átviszi a pénzt felesleges kiadásokra, pl. a repülőtér-üzemeltető cég megvásárlására, pedig a rekordmagasságú költségvetési deficit éppen takarékosságot tenne szükségessé. Tizenhárom év alatt elmaradtak a lakossági energiahatékonysági beruházások, ennek árát most fizetjük meg. Sokat fogyasztunk, az ágazat nemzetközi versenyképessége alacsony, orosz energiafüggőségünk magas. Ez taszítja a befektetőket. Az ágazat leépül, a károkat a lakosság nyakába varrják, az irracionális rezsit már senki sem csökkenti.

MIKULÁS FERENC

Perc

– Kedves Mészáros Lőrinc! Szabad zavarnom egy percre? – Van magánál 17 ezer forint? – Ennyibe kerül? Hát ezt hogyan számolta ki? – Egyszerű! Bizonyára olvasta, hogy egy év kihagyás után ismét jómagam és családom végzett a milliárdosok listája élen. Az ország 50 leggazdagabb magyar emberének listáját vezetem, a legfrissebb becslés szerint 591,3 milliárd forintos vagyonommal. Ez számunkra az előző évhez képest 150 milliárdos növekedést jelentett, amely percenként úgy 283 ezer forint keresettel járt. – Értem, értem, de az én 17 ezer forintomra miért van szüksége, hiszen amit percenként keres, az is több, mint az átlagos havi hazai nyugdíj? – Nézze, az idő pénz, drága az időm, hadd legyen a 283 ezer forint kerek szám, nekem is származzon valami hasznom a beszélgetésünkből.

LADÁNYI ANDRÁS

Olvasóink leveleit a következő címre várjuk:
olvasoilevel@nepszava.hu

Dráma a kulisszák mögött

VISSZATEKINTÉS A magyar filmkultúrát immár totálisan felszeletelte a politika, de a hazai filmfogyasztókat ez nem is igazán érinti – ez 2023 legnagyobb mozgóképes tragédiája.

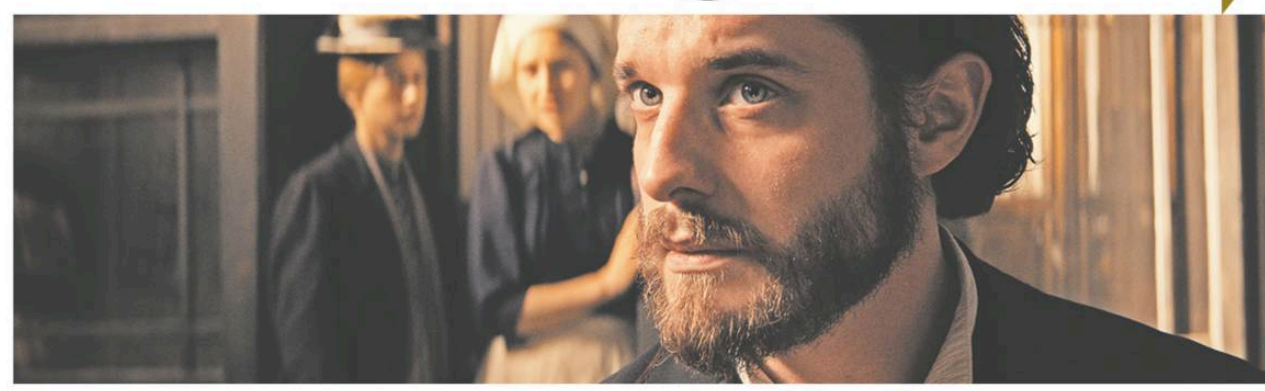

A Semmelweis címszerepében Vecsei H. Mikós

FORRÁS: SZUPERMODERN FILMSTÚDIÓ

CSÁKVÁRI GÉZA

A magyar filmet totálisan beszántotta a politika – röviden így lehet jellemezni hazánk mozgóképkultúrájának alakulását. Ha nagy vonalakban kell összegezni a veszteségeket, akkor baljós a világkép – bocsánat, országkép. Első körben sikerült az igazi tehetségeinket elüldözni az országából azzal, hogy a Nemzeti Filmintézettől statisztikai szinten csak a haverok kapnak pénzt, elsősorban hazafias tematikájú alkotások létrehozására. Hogy ez mennyire csak „belügy", effektíve, azt bizonyítja, hogy károkat csak országon belül sikerült okozni, illetve a közízlést és az egészséges nemzeti gondolkodás lehetőségét tovább rombolni, mivel, ha nemzetközi szemmel nézzük 2023-at, akkor nagy sikerekről kell beszámolni. Elvégre csak sikerül Buda Anna Flórának egy kisfilmes Arany Pálmát elhoznia a 27 című animációs etűdjéért a világ legfontosabb fesztiváljáról, Cannes-ból. Egész estés produkciók esetében pedig Reisz Gábor filmtörténelmet írt, hogy magyarként megnyerte a velencei filmfesztivál Horizontok szekciójának fődíját.

Triviális lett volna, ha a szóban forgó mű, a Magyarázat mindenre képviseli hazánkat az Oscar-versenyben, de a fődíj előtt egy nappal döntött az NFI, hogy a Gauder Áron rendezte A Kojot négy lelke című animációja induljon inkább. Az a gondolat, hogy egy magyar művész az amerikai indián teremtéstörténetet meséli el, tisztelettel és nagy szívvel, derék dolog, de Hollywood másról szól: ott igencsak számít ki miről mesél (lapozzuk fel az elmúlt évek civil mozgalmait és céljaikat) és már tavaly év végén kiderült, hogy a 2024-es Oscaron nem leszünk ott, mert a shortlistre nem került fel a Kojot. Nem érdemes túlságosan mélyre menni az okok elemzésében, de azért az beszédes, hogy egy kormányközeli lapban a rendező tengerentúli élményei kapcsán megjegyezte, hogy „nagy piszibajnokok hamisítást és kisajátítást kiáltanak", de nyilván az pontosabb ok, hogy a filmnek tulajdonképpen nem volt látható Oscar-kampánya. Egyszóval, rejtély, miért és kiknek volt fontos ez a megmérettetés.

Mindazonáltal, ide tartozó tény, hogy a 27-et többször is beadták a Nemzeti Filmintézethez, de ott úgy ítélték meg, nem méltó arra az egyetlen egy elérhető támogatásra, amelyből Magyarországon hivatalos úton filmet lehet készíteni, így francia támogatásból, francia háttérrel tudott elkészülni. A Magyarázat mindenre esetében pedig Berkes Juli producer nem is pályázott, lévén, hogy Reisz Gábor több projektjét is visszautasították. Egyszóval, lehet olyan gondolata az embernek, hogy az Oscarra küldés feltétele az NFI-támogatás. Ehhez kapcsolódik az a szóbeszéd, hogy az intézményen belül azt gondolják: azzal, hogy tehetséges alkotókat függetlenségre kényszerítenek, tulajdonképpen jót tesznek mindennel és mindenkivel. Ha Reisz Gábor filmjét és sikerét nézem, akkor még komolyan is lehet venni ezt az eszmefuttatást. Itt azonban érdemes megemlíteni, hogy valóban több független produkció indult el a mozikban, melyek közül érdemes kiemelni Szövényi-Lux Balázs Az első kettő című szerelmes moziját, melynek kapcsán tényleg az az első kérdés: vajon mi lett volna, ha igazi büdzséből tudnak a film mögött álló tehetségek dolgozni? Ám, a pénz sem mindig garancia a minőségre – ha erre kell példa, akkor ott van az egyik kereskedelmi tévé által felkarolt Legénybúcsú extra, mely igazi tapló humorral dolgozó produkció, melynek az esetében még jó, hogy nincs benne közvetlen állami támogatás, készüljön az ilyesmi piaci alapon.

FOTÓ: CINEUROPA

A Hadik című alkotás még a nemzeti oldalon is csalódást keltett

Ugyanakkor azt sem lehet elvitatni, hogy az NFI működött 2023-ban, elvégre sikeresen lebonyolította a Magyar Mozgókép Fesztivált, melyet egyértelműen arra alapítottak, hogy az állami produkciókat kitüntessék és a Blokád című kurzusfilmet sok-sok elismeréssel jutalmazzák. Elvégre, ha nincs olyan nemzetközi fesztivál, mely értékelte volna (tavaly ez volt az Oscar-adunk), akkor csinálj egy sajátot – mint gondolat pazar. A szakmai alapokon megrendezett Klasszikus Budapesti Filmmaraton viszont makulátlan kezdeményezés – csak így tovább!

Ugyanakkor az NFI-nek sikerült azt is elérnie, hogy felmutasson végre egy nemzeti sikerfilmet: 161.339 nézővel zárta az évet a Koltai Lajos rendezte Semmelweis a magyar mozikban, ezzel messze a legnézettebb magyar mozifilm volt az évben. A legsikeresebb független film a már említett Magyarázat mindenre című dráma volt, mely az ünnepek alatti telt házak nyomán megugrotta a nyolcvanezer nézőt. Ám visszatérve a Semmelweis sikerére, nem mellékes, hogy nagyon sok speciális vetítést tartottak ebből a filmből – többek között a Mészáros-művek karácsonyi partiján.

Persze, a kötelező egyéb ingyenes vetítések (ez kiderül, ha a bevételeket is nézzük, nemcsak a nézőszámot) sokat nyomtak a latban, de tulajdonképpen a film nem vállalhatatlan, ahogy lapunk megírta: az alkotás fő erőssége néhány kiemelkedő színészi teljesítmény. Ellenben mondjuk a Szikora János jegyezte Hadikkal, melyet szinte senki sem nézett meg moziban és még a konzervatív oldalon is sokan elismerték, hogy bitang módon dilettáns tévedést sikerült összehozni. Illetve, a teljes képhez hozzátartozik, hogy volt kitűnő film is a mozikban NFI-logóval, ez pedig Moldovai Katalin Elfogy a levegő című drámája. Igaz, itt azt is el kell mondani, hogy ez az egyik utolsó szabadon elkészített Inkubátor-programban fejlesztett és legyártott film, mert az NFI ezt a kifejezetten elsőfilmeseknek szóló szakmai programot is bedarálta. Muszáj megemlíteni az Európai Filmdíj jelölést elérő Műanyag égboltot is, Bánóczki Tibor és Szabó Sarolta alkotását, mint szintén Inkubátorból induló sikert. (Illetve Szakonyi Noémi Veronika Hat hét című alkotása is kimagasló minőségű munka, van, ahol 2023-as filmként tekintenek rá, de ezt mi most 2022-es filmnek vesszük. Ám, így, vagy úgy az elmúlt évtized egyik legjobb elsőfilmes jelentkezése.)

FOTÓ: PROTON CINEMA

A Magyarázat mindenre filmtörténelmet írt 2023-ban

A szakmai alapokon megrendezett Klasszikus Budapesti Filmmaraton makulátlan kezdeményezés – csak így tovább!

A nagy kérdés az, hogy ezek a „honi problémák és jelenségek" mennyire érdeklik a magyar mozinézőt. Röviden: marginálisan. Erre vannak kézzelfogható bizonyítékok: a Magyar Filmadatbázis, azaz a mafab.hu tízezer felhasználó értékelései alapján összeállította, melyik tíz filmet tartották a legjobbnak a magyarok ebben az évben. A lista az egyes filmre leadott szavazatszámok és az adott film értékelése alapján állt össze. Az első helyen a Pókember – A pókverzumon át című animáció végzett nyolcvanegy százalékkal, a második legjobbnak tartott film hetvenkilenc százalékos értékeléssel a Mission: Impossible – Leszámolás – Első Rész lett. Illetve, dobogós lett hetvenhét százalékos értékeléssel Christopher Nolan itthon több mint egymilliárd forint bevételt hozó Oppenheimere – ehhez képes a Semmelweis sikere mikroszkopikus. Ám az igencsak örömteli, hogy egy nehezebben befogadható szerzői alkotás bronzérmes tudott lenni a minőség/mennyiség mozgóképes felmérésben – még akkor is, ha angolszász produkció.

Óriási meglepetés, hogy az év legsikeresebb filmje, az Oppenheimer nagy riválisa, a Barbie viszont nem szerepel a tízes listán – így a tömegek, akik látták, vagy azonnal elfelejtették, vagy pocséknak tartották – ne adj Isten nem tudtak azonosulni a film amerikai módon liberális feminista üzenetével. Hol vannak az európai és a magyar filmek? Távol az élmezőnytől: például a Cannes-ban Arany Pálmát elnyerő Egy zuhanás anatómiája ugyan rendkívül magas értékelést kapott a magyar nézőktől, de a voksok alacsonyabb száma miatt nem kerültek fel a top 10-es listára: azaz a kicsi, de értő közönség rámutat arra a jelenségre, melyet a mozik forgalma tükröz: a multiplexek köszönik jól vannak – a Barbenheimer-jelenség sokat segített –, de az artmozik nézői nem tértek vissza a Covid miatti lezárások után. Részben ez is indokolja, hogy megjelenési dátumokon alapuló listázás már teljesen értelmét vesztette, hiszen vagy késve, vagy a mozikat teljesen megkerülve, direkt streamingre kerül fel számos értékes alkotás, melyeknek a rendszere kellőképpen átláthatatlan.

FOTÓ: AFP/GABRIEL BOUYS

A Magyarázat mindenre rendezője, Reisz Gábor kezében a velencei elismeréssel

Vita a jogdíjak inflációkövető emeléséről

JOGVÉDELEM Művészek ezrei kerülhetnek nehéz helyzetbe az igazságügyi miniszter döntése miatt. A közös jogkezelő egyesületek, az Artisjus, az EJI, a FILMJUS, a Hungart, a MAHASZ és a Magyar Reprográfiai Szövetség 2023 végén nyújtotta be a 2024. évre vonatkozó inflációkövető jogdíjemeléssel kapcsolatos javaslatát, azonban az igazságügyi miniszter, Tuzson Bence elutasította azt. A miniszter döntése példa nélküli, mivel eddig minden korábbi évben elfogadta az általuk megállapított jogdíjszabásokat. December 19-én kiegészítő indoklással arra kérték a minisztert, módosítsa elutasító határozatát. Kérdés, hogy ezen a lépésen kívül mit tudnak még tenni a szervezetek a művészek jogainak megvédése érdekében.

A jogkezelő szervezetek a jogdíjakkal kapcsolatos törvényben előírt módon arra tettek javaslatot, hogy a jogdíjak összege a 2022. évi fogyasztói árindex mértékével, azaz az infláció emelkedésével arányosan 14,5 százalékkal emelkedjen. A törvény alapesetben hátrányosan érinti a művészeket, mivel a rendelkezés szerint a 2022. évre vonatkozó inflációemelkedést csupán később, 2024-ben van joguk alkalmazni az egyesületeknek.

FOTÓ: HUSZÁR DÁVID

Jelenet a Szegedi Kortárs Balett egyik produkciójából

Azonban az infláció a művészek és előadók költségeit is megnöveli, így a törvényi előírás szerint szükség lenne arra is, hogy a kompenzáció a jogdíjak terén. Az Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesületének jogi képviselője, Békés Gergely szerint az infláció az előadások előállítási költségét is érintette, így a miniszter döntése előadóművészek tízezreinek okozhat helyrehozhatatlan károkat.

Az igazságügyi miniszter döntése azért is érthetetlen a jogkezelő szervezetek számára, mert ahogy eddig minden korábbi évben, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala és a kulturális tárca 2023-ban is javasolta a jogdíjemelés elfogadását. Az Igazságügyi Minisztérium Népszavának adott válasza szerint azért utasította el a miniszter a javaslatot, mert a benne szereplő díjszabások nem voltak összhangban a szerzői jogi jogszabályokkal. Az Artisjus közleménye szerint a miniszter az elutasítás konkrét okaként azt jelölte meg, hogy a 18 százalékos infláció nem indokolja a jogdíjak 14 százalékos emelkedését.

Kérdés, hogy ilyen helyzetben milyen jogi eszközök állnak a jogvédő egyesületek rendelkezésére. Az általuk beadott kérelem, amiben a határozat felülvizsgálását kérték a minisztertől, még nem a legerősebb fellépés az elutasítással szemben, mivel a miniszter válaszára nem vonatkozik semmilyen jogi határidő, ameddig kötelezően válaszolnia kellene a szervezetek kérésére. A szervezetek jogászainak válaszai szerint egy lehetőség áll a rendelkezésükre az ügy kimenetelének megváltoztatására: a közigazgatási per elindítása. Az Artisjus és a Hungart is nagyon valószínűnek tartja, hogy elindítja a pert a minisztériummal szemben, és az EJI is vizsgálja jelenleg ennek lehetőségét. Amennyiben a közös jogkezelő egyesületek pert indítanak, a bírósági eljárás akár több hónapig is elhúzódhat, így a művészek januártól kezdve egy ideig még biztosan a 2023-as jogdíjmértékkel egyenlő összegeket fognak kézhez kapni.

NÁDASDI ÉVA ÍRÁSA A NÉPSZAVÁNAK

LAPSZÉL

Pályázat a Nemzeti Múzeum élére

Megjelent a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatói munkakörének ellátásáról szóló pályázati kiírás a kormány hivatalos weboldalán. A főigazgatói pályázat beadásának határideje február 5., 17 óra, s a munkakör ez év március 6-tól tölthető be. Az intézmény korábbi főigazgatójának pozíciójára azután kellett új pályázatot hirdetni, hogy a kormány egyik nagy kulturális botrányában Csák János kulturális és innovációs miniszter 2023. november 6-án menesztette L. Simon Lászlót. Az addigi főigazgatót azután rúgták ki, hogy a Mi Hazánk Mozgalom elnökhelyettese, Dúró Dóra az úgynevezett gyermekvédelmi törvényre hivatkozva törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezett a 2023-as Nemzetközi Sajtófotó-kiállítás LMBTQ+-kisebbség elleni erőszakot, illetve a „meleg idősotthont" ábrázoló képsorozata miatt. Csák János helyt adott a kifogásnak, ami után a kiállítást csak 18 éven felüliek látogathatják, a Magyar Nemzeti Múzeum nevében azonban L. Simon László jelezte, hogy a kulturális intézmény egyik látogatójától sem kérheti el a személyi igazolványt. L. Simon László posztját ideiglenesen addigi helyettese, Hammerstein Judit vette át megbízott főigazgatóként. NÉPSZAVA

Elhunyt Glynis Johns

FOTÓ: AFP/PHOTO12

Százéves korában elhunyt a Tony-díjas színésznő, Glynis Johns, aki a Mary Poppins című filmben nyújtott alakításával lett világhírű. Johns az 1964-es Disney-filmben a gyerekek szüfrazsett édesanyját, Winifredet játszotta, és több jelenetben is a nők szavazati jogaiért kampányol Angliában. PORT.HU

Küzdeni egy kapcsolatért

ANIMÁCIÓ A Scott Pilgrim rákapcsol című Netflix-sorozat két huszonéves szerelmét mutatja be – méghozzá humorral, látvánnyal és akciódúsan.

P. SZABÓ DÉNES

Hogy milyen érzés huszonévesen szerelembe esni, azt a filmtörténetben már sokan és sokféleképpen elmondták, a Netflixen futó Scott Pilgrim rákapcsol című, nyolcrészes animációs sorozatnak viszont sikerül új aspektusból megragadni a témát. A Torontóban játszódó történet első blikkre sem átlagos: címszereplőnk álmai nőjét, a rózsaszín-lila hajú Ramona Flowerst ténylegesen az álmában, egész pontosan a fejében átfutó „praktikus hipersztrádán" pillantja meg először, ahol a lány mint futár dolgozik. Aztán persze minden úgy alakul, ahogy az életben: a két fiatal elmegy randizni, estére megszeretik egymást, Ramona pedig elkíséri Scottot a koncertjére, merthogy hősünknek egy szárnyát bontogató indie-bandája van. A gondok viszont ekkor kezdődnek, a bulin ugyanis a koncertterem falát átszakítva megjelenik Ramona egyik gonosz exbarátja, a misztikus erejű Matthew Patel, aki közli Scott-tal, hogy ha meg akarja szerezni a lányt, akkor le kell győznie őt és a hölgyemény másik hat gonosz exét.

A sorozatot nézve olyan érzésünk lehet, mintha egy szuperhősökről szóló animét vagyis japán rajzfilmet néznénk, ami nem áll távol a valóságtól, hisz a történet alapjául szolgáló, 2004 és 2010 között futó kanadai képregény a mangák, vagyis a japán képregények ábrázolását idézte meg a nagy szemű figuráival, a túlrajzolt gesztusokkal és a dinamikus harcjelenetekkel. Az alkotó, Bryan Lee O'Malley emellett a konzoljátékok világát is feleleventette – művében olyan klasszikusokra utal, mint a Zelda vagy a Sonic, a sündisznó –, illetve Scott együttesén keresztül a már említett indie-zenei szcénát mutatta be.

A képregénynek 2010-től komoly utóélete lett: Edgar Wright brit rendező készített belőle élő szereplős filmet, mely vizualitásában követte az eredeti alkotás őrületes akciójeleneteit, és olyan sztárok szerepeltek benne, mint Michael Cera és Mary Elizabeth Winstead – előbbi a főhőst, utóbbi Ramonát alakította. Szintén ebben az évben egy pörgős konzoljátékot is kiadtak belőle, melynek pixeles képi világa remekül illeszkedett a képregényhez. Idén aztán újabb fordulat történt: a Netflix-sorozat ugyanis végre rajzolt formában meséli el a történetet, az animációját pedig az egyik leghíresebb japán stúdió, a Science Saru készítette, így elmondható, hogy az animék és mangák iránti rajongásból született Scott Pilgrimből a szó szoros értelmében anime lett, mely Torontóban játszódik, a figurái pedig az élő szereplős film színészeinek hangján, angolul szólalnak meg.

FOTÓ: NETFLIX

Scott Pilgrim és Ramona Flowers kapcsolata tele van bonyodalmakkal

INFÓ

Scott Pilgrim rákapcsol (2023)
Rendezte: Abel Góngora
Írta: Bryan Lee O'Malley, Ben-David Grabinski
Netflix

Az animációs széria másrészt a fekete öves rajongókat is meg fogja lepni, hiszen az a képregény sztorijától lényegesen eltér. Míg ugyanis az eredetiben Scott sorra küzd meg az egyre erősebb exekkel – akárcsak egy konzoljátékban –, addig a rajzfilmben a sorsa máshogy alakul: az első harca után meghal.

> A sorozatot nézve olyan érzésünk lehet, mintha egy szuperhősökről szóló animét vagyis japán rajzfilmet néznénk.

Pontosabban ezt gondolhatná a néző – a főhősnek még temetést is rendeznek egy torontói templomban –, de aztán kiderül, hogy az első összecsapása során egy rejtélyes idegen berántotta egy portálba. A sztori pedig innentől lesz igazán izgalmas, hisz a reflektorfény ezúttal Ramonára esik, vagyis neki kell visszaszereznie Scottot, illetve szembekerülnie volt exeivel, hogy megküzdjön velük – vagy csak átbeszéljék, hol rontották el a kapcsolatukat. A sorozat így teljesen új irányt vesz, ami egyeseknek azért nyerte el a tetszését, mert a sztori női oldalát is megismerhették.

Az igazán meglepő fordulatok viszont akkor következnek, amikor kiderül, hogy ki is rabolta el Scott Pilgrimet.

Génjeinkben is kódolt a hússzeretet

VEGANUÁR A december végi ünnepek során szinte mindenki túleszi magát, így a január talán a legjobb időszak arra, hogy kipróbáljunk egy könnyedebb táplálkozási formát.

KUKLAI KATALIN

FOTÓ: SHUTTERSTOCK

Étvágygerjesztő saláta. Az étel- és italpreferencia hajtóereje nemcsak az íz, hanem az is, hogy az egyén szervezete hogyan hasznosítja a tápanyagokat

Az év első hónapja egy ideje a húsmentes életmód próbájának időszaka is egyben. A 2014-ben az Egyesült Királyságban alapított Veganuary nonprofit szervezet világszerte arra ösztönzi az embereket, hogy januárban próbálják ki a vegetáriánus életmódot. A kampányhoz az első évben mintegy 10 ezren csatlakoztak, a tavalyi, 10. veganuárra azonban már 228 országból több mint 700 ezren regisztráltak. De a résztvevők valós száma ennek akár a tízszerese is lehet, hiszen a regisztráció nem feltétele annak, hogy valaki kipróbálja, milyen állati eredetű termékek nélkül táplálkozni legalább egy hónapig.

A kihívásban a résztvevők az online regisztráció után egy letölthető vegán „kezdőkészletet" kapnak, amelyben többek között termékkatalógusok és receptek szerepelnek. A kampányt számos híresség támogatja nagykövetként, például Joaquin Phoenix, Billie Eilish és Paul McCartney, a receptkönyvben pedig olyan ismert vegánok főzési ötleteit olvashatják a jelentkezők, mint Jane Goodall, Alicia Silverstone vagy Bryan Adams. A szervezők a résztvevőket arra bátorítják, hogy ők is oszszák meg receptjeiket a közösségi médiában, ezáltal is népszerűsítve a veganuárt és általában a vegán életmódot. Egy szakértőkből álló testület 2024-ben az év zöldségének a lila édesburgonyát választotta, így ez az egyre népszerűbb zöldségféle kiemelt szerepet kap az idei kampányban.

De vajon mindenkinek ajánlható a vegán étrend? Sokak számára elképzelhetetlen, hogy ne fogyasszanak húst, tejet, tejtermékeket, tojást, eleve ha kapásból említeni kell recepteket, mindannyiunknak olyanok jutnak eszébe, amelyekben legalább egy állati eredetű összetevő is szerepel, olyannyira a mindennapjaink részévé váltak ezek az alapanyagok. Csak kényelmi okai vannak annak, hogy nem térnek át többen a vegán életmódra vagy pedig vannak olyanok, akik számára ez nem lehet opció? Erre kereste a választ egy kutatás a Northwestern Egyetemen.

A nemrég publikált tanulmány szerint az ember genetikai felépítése is szerepet játszik abban, hogy be tudja-e tartani a szigorú vegetáriánus étrendet. Az eredmények további tanulmányok előtt nyitják meg az ajtót, amelyek jelentős hatással lehetnek az étrendi ajánlásokra és a húshelyettesítők előállítására. Dr. Nabeel Yaseen, a Northwestern Egyetem Feinberg Orvostudományi Karának patológia emeritus professzora elmondta: a saját magukat vegetáriánusként definiálók nagy része (48-64 százaléka) arról számol be, hogy időnként fogyaszt halat, baromfit és/vagy vörös húst is, ami Yaseen szerint azt sugallja, hogy a környezeti vagy biológiai korlátok felülírják a vegetáriánus étrend betartásának vágyát. „Úgy tűnik, többen szeretnének vegetáriánusok lenni, mint amennyien valójában azok, és úgy gondoljuk, hogy ez azért van, mert van valami, ami az embereknek hiányozhat ebben az életformában."

> Sokaknak elképzelhetetlen, hogy ne fogyasszanak húst, tejet, tejtermékeket vagy tojást.

Annak megállapítására, hogy a genetika hozzájárul-e a vegetáriánus étrend betartásához, a tudósok az Egyesült Királyság Biobankjának genetikai adatait hasonlították össze, a vizsgálatban 5324 szigorú vegetáriánus (akik egyáltalán nem fogyasztottak halat, baromfit vagy vörös húst) és 329 455 fős kontrollcsoport szerepelt. Valamennyi résztvevő fehér, kaukázusi rasszba tartozó volt, hogy homogén mintát kapjanak, és elkerüljék az etnikai hovatartozásból eredő különbségeket.

A tanulmány három gént azonosított, amelyek szignifikánsan összefüggenek a vegetarianizmussal, és további 31 gént, amelyek potenciálisan összefüggésbe hozhatók ezzel. A kutatók megállapították, hogy ezen gének közül több részt vesz a lipid- (zsír-) anyagcserében és/vagy az agyműködésben. „Az egyik összetevő ugyanis, amelyben a növényi termékek különböznek a hústól, az összetett lipidek" – világított rá Yaseen. „Az a feltételezésem, hogy a húsban előfordulhatnak olyan lipidkomponensek, amelyekre egyes embereknek szükségük van. Azok az emberek, akik genetikailag a vegetarianizmust részesítik előnyben, képesek endogén módon szintetizálni ezeket az összetevőket. Jelenleg azonban ez csak spekuláció, és sokkal több kutatásra van még szükség, hogy megértsük a vegetarianizmus fiziológiáját."

Bár a vegetarianizmus egyre népszerűbb, a vegetáriánusok továbbra is kisebbségben vannak világszerte. Az Egyesült Államokban a vegetáriánusok a lakosság körülbelül 3-4 százalékát teszik ki, az Egyesült Királyságban a felnőttek 2,3 és a gyerekek 1,9 százaléka vegetáriánus. Joggal merül fel a kérdés, hogy a legtöbb ember miért fogyaszt húskészítményeket. Yaseen professzor erre azt írta, hogy az étel- és italpreferencia hajtóereje nemcsak az íz, hanem az is, hogy az egyén szervezete hogyan hasznosítja a tápanyagokat. Például amikor valaki először kóstolja meg az alkoholt vagy a kávét, a legtöbb ember nem találja kellemesnek, de idővel megszereti, rászokik, mert tapasztalja, hogy az alkohol vagy a koffein milyen pozitív érzéseket kelt benne. A kutató szerint a hús esetében is ez lehet az egyik magyarázat, lehet egy – vagy akár több – olyan összetevője, ami miatt az emberek vágynak rá.

Azt is érdemes figyelembe venni, hogy a vegetáriánus étrend mögött leggyakrabban nem egészségügyi, hanem vallási vagy erkölcsi megfontolások állnak, és csak a legújabb kutatások szolgáltattak bizonyítékot ennek a táplálkozási módnak az egészségügyi előnyeire is. „Míg a vallási és erkölcsi megfontolások minden bizonnyal nagy szerepet játszanak a vegetáriánus étrend elfogadásának motivációjában, az adataink arra utalnak, hogy az ilyen étrend betartásának képességét a genetika korlátozza" – összegezte Yaseen.

Csodazöldség a batáta

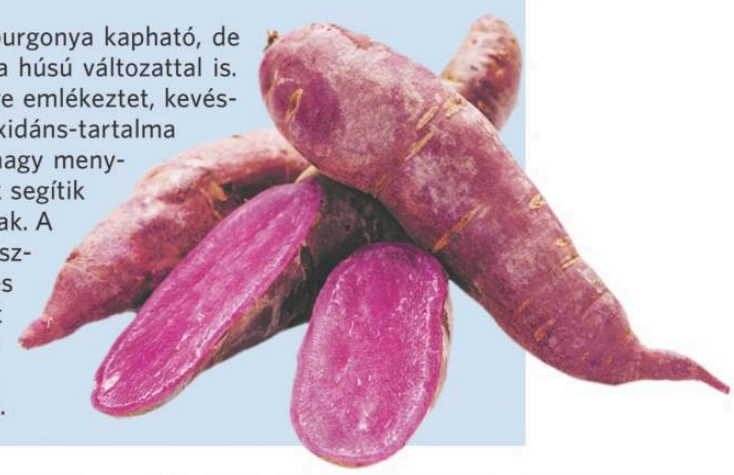

Hazánkban elsősorban a sárga húsú édesburgonya kapható, de már egyre több helyen találkozhatunk a lila húsú változattal is. Ennek a fajtának az íze a szelídgesztenyéére emlékeztet, kevésbé édes, mint a sárga. Emellett az antioxidáns-tartalma sem elhanyagolható. A lila édesburgonya nagy mennyiségben tartalmaz antociánokat, amelyek segítik az emésztést és gyulladáscsökkentő hatásúak. A batáta csökkenti a vércukorszintet, ezért hasznos a cukorbetegek étrendjében. Rendszeres fogyasztása javítja a máj egészségét, segít a testnek megszabadulni a húgysavtól, így megakadályozza a köszvény kialakulását. Jótékony hatással van az agy működésére is.

HIRDETÉS

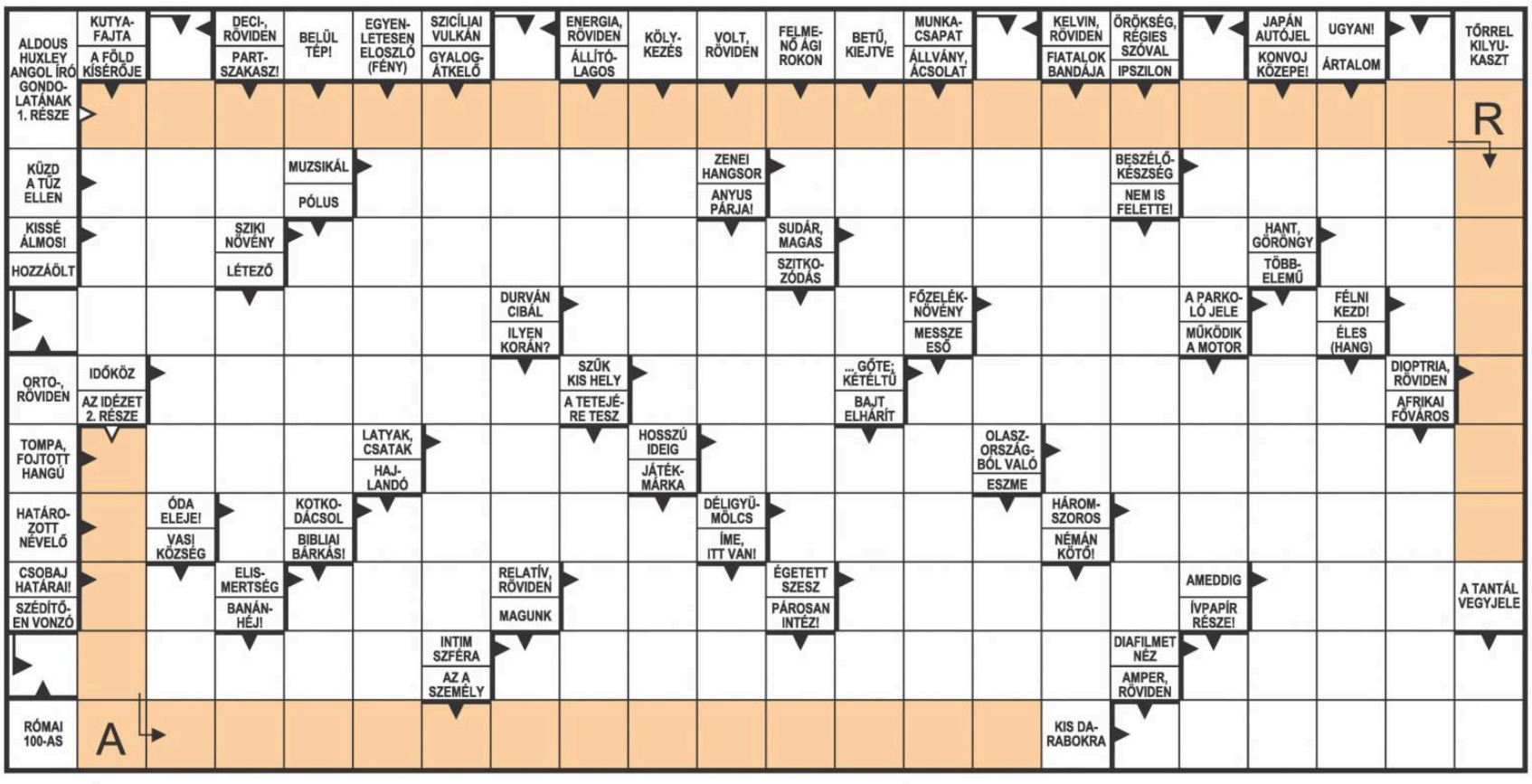

December 30-i rejtvényünk helyes megfejtése: „Ha az emberek hallgatnak, majd ordítanak a kövek." E heti rejtvényünk megfejtését a január 13-i számunkban közöljük.

LAPSZÉL

Nadal kiesett

FOTÓ: AFP/PATRICK HAMILTON

A negyeddöntő jelentette a végállomást a 22-szeres Grand Slam-bajnok Rafael Nadal számára a brisbane-i kemény pályás tenisztorna 662 ezer dollár (232 millió Ft) összdíjazású férfiversenyén. A csaknem egyéves kényszerszünet után visszatért 37 éves spanyol sztár a viadal harmadik körében meccslabdához jutott, mégis kiesett a hazai színekben versenyző Jordan Thompson (55. a világranglistán) ellen (5:7, 7:6, 6:3). MTI

Változások Győrben

Szerződést hosszabbított a Győri Audi ETO női kézilabdacsapatával a dél-koreai Rü Unhi, ugyanakkor nyáron távozik Szöllősi-Schatzl Nadine, valamint két holland, Yvette Broch és Rinka Duijndam is. Előbbi 33 évesen visszavonul, míg a kapusposzton a gárda két játékosra, Sandra Toftra és Hatadou Sakra számít majd. A magyar játékos szerződése lejár, nem hosszabbítanak vele. MTI

Magyar a legjobb

FOTÓ: AFP/ALES BENO/ANADOLU

Studer Ágnes lett az év európai irányítója az Eurobasket szakportálnál. A 25 éves magyar válogatott kosárlabdázó – aki december közepén bontott szerződést a török CBK Mersinnel és igazol a francia Flammes Carolo Ardennes csapatához – a kontinens legjobb ötösébe is bekerült. NÉPSZAVA

Elrajtolt a mezőny

Megkezdődött a 46. Dakar-rali: a szaúd-arábiai viadal 157 kilométeres össztávval, s ebből 27 kilométeres szelektív szakasszal rajtolt. Az autósok közül Mattias Ekström teljesítette a leggyorsabban a távot, de a többi végső esélyes sem volt elégedetlen – Sébastien Loeb 38 másodperc hátránnyal a harmadik lett. Lónyai Pál (és olasz navigátora) a 73. időt érte el. A kamionosoknál a Kovács Miklós, Czeglédi Péter, Ács László trió a 22. lett. NÉPSZAVA

HIRDETÉS

APRÓ

JÁRMŰ

AUTÓJÁT megvenném 06-1/420-2703, 06-30/362-0674.

RÉGISÉG

GYŰJTŐ venne bélyeggyűjteményt, régi postai képes levelezőlapot: 06-1/322-8439, 06-20/522-5690.

APRÓHIRDETÉS-FELVÉTEL:
Tel.: 06-1/475-0802, 3skarakter@gmail.com,
EGYÉB HIRDETÉS ESETÉN kérjük,
hívja a 06-1/9999-528-as telefonszámot, vagy
írjon a hirdetes@nepszava.hu e-mail címre.

Beatlesnél a Pacemakers

ÁGYÚVAL GRIFFRE Döntőnek beillő találkozó lesz holnap az FA Kupa legjobb 64 csapata között: a rekorder Arsenal várja a Liverpoolt.

HEGYI IVÁN

A Maidstone a Stevenage, a Plymouth Argyle a Sutton United, a Shrewsbury Town a Wrexham, a Swansea a Morecambe csapatát várja. Az Arsenal meg a Liverpoolt. Az FA Kupa legjobb 64 csapata között.

Mintha hajdanán egy beatzenekari tehetségkutató selejtezőjében összesorsolták volna a Kinkset és a You'll Never Walk Alone liverpooli változatával előrukkoló Gerry & the Pacemakerst.

Az Arsenal–Liverpoolnak viszonylag komoly múltja van. A két együttes 240 mérkőzést vívott eddig, először 1893. október 28-án találkozott egymással.

Másodszor – hogy az az év is jól kezdődjön – 1894. január elsején (bizony 130 esztendeje és 5 napja). Mindkét meccset a Liverpool nyerte (5:0, 2:0), és máig előnyben van londoni vetélytársával szemben: 64 döntetlen mellett 94-szer győzött, 82-szer alulmaradt.

Ám az FA Kupa Beatlese az Arsenal: 14-szeri diadalával a sorozat rekordere. A Liverpool (8) az örök rangsor 3-5. helyén áll.

De most jobb állapotban lenne riválisánál, ha nem volna Afrikai Nemzetek Kupája. Arra ugyanis elutazik Mohamed Szalah, aki a Liverpool támadójátékának meghatározó alakja, a csapat alighanem legnehezebben pótolható labdarúgója. A japán Endo is elmegy az Ázsia Kupára, de ő sokkal inkább nélkülözhető, mint a látványos gólokban és finom gólpasszokban egyaránt tobzódó egyiptomi csatár.

Ráadásul Szoboszlai Dominiknak combizomhúzódása van. Jürgen Klopp edző reméli, a sérülés nem húzódik el, de a következő két találkozón mindenképpen el kell tekintenie ifjú honfitársunk játékától, ahogyan nem számíthat Joel Matipéra, Andy Robertsonéra, Kosztasz Tszimikaszéra s Thiago Alcantaraéra sem.

A Liverpool ezért is készül nagy erőkkel az e havi átigazolási időszakra. Állítólag még Párizs főhercegéről, a pályán kívül is kiszámíthatatlan Kylian Mbappéról sem tett le, és környékezi a müncheni Leroy Sanét is. S akad még nem könnyű célpontja: Mario Hermoso (Atletico Madrid), Adrien Rabiot (Juventus), Piotr Zielinski (Napoli).

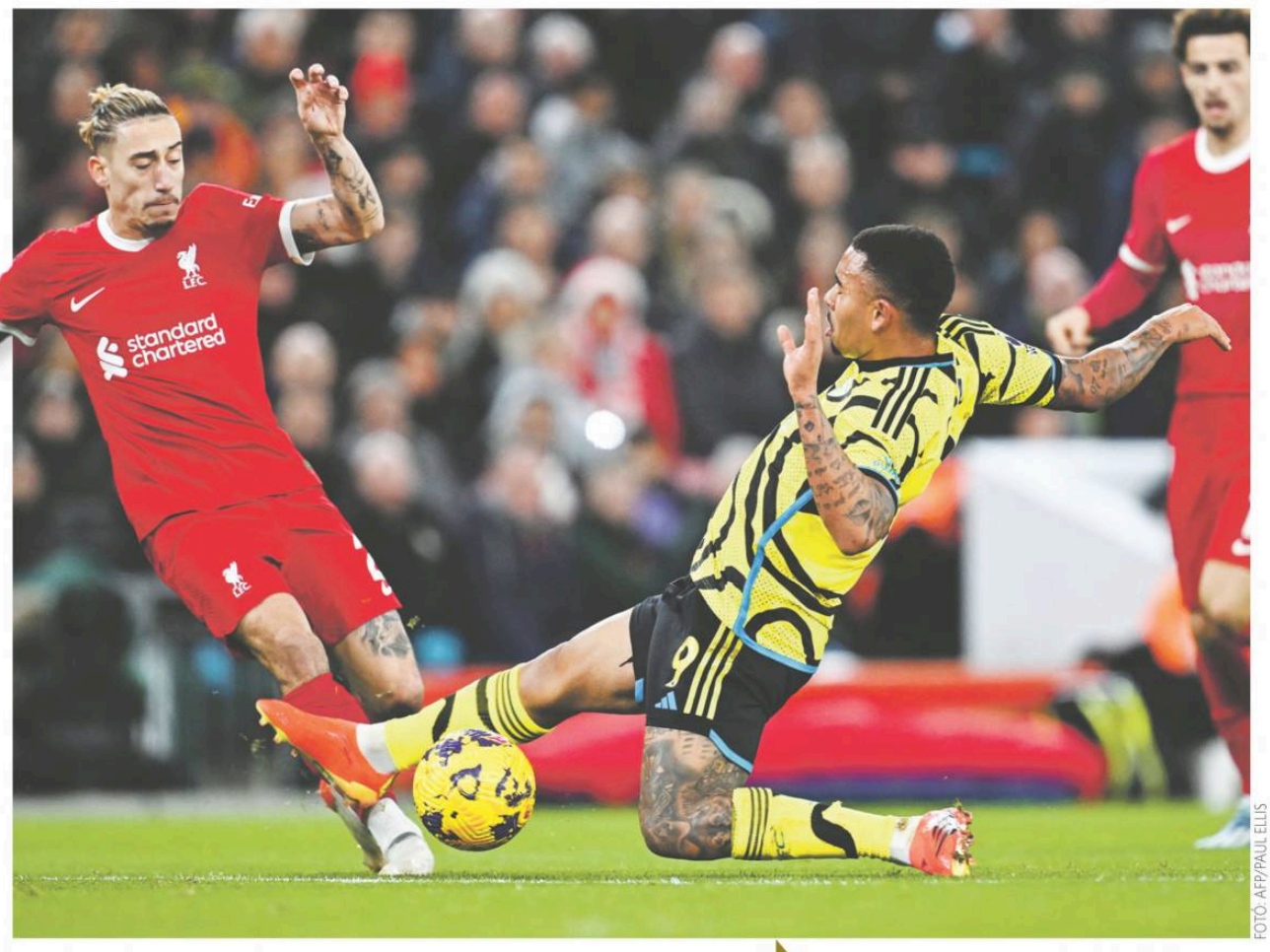

FOTÓ: AFP/PAUL ELLIS

Az Arsenal a bajnokságban 1-1-et ért el decemberben a Pool otthonában

Mohamed Szalah, a Liverpool támadójátékának meghatározó alakja, a csapat alighanem legnehezebben pótolható labdarúgója elmegy az Afrika Kupára.

De ők vasárnap még semmiképp sem játszanak (mármint a Liverpool színeiben nem). A nehézsúlyú találkozón a következő alakulat szerepelhet a telt házas vendégségben: Alisson – Alexander-Arnold, Quansah, Van Dijk, Gomez – Elliott vagy Gravenberch, Mac Allister, Jones – Jota vagy Gakpo, Nuñez, Luís Diaz.

Az Arsenal december 23-án 1-1-et ért el bajnoki mérkőzésen a Liverpool otthonában, de legutóbbi hat tétmeccse közül csak egyet tudott megnyerni (2-0 a Brighton ellen a Premier Ligában). A holnapi találkozót megelőzően 2-0-ra kikapott a West Hamtől és 2-1-re a Fulhamtől; az utóbbi vereségről Mikel Arteta szakvezető azt mondta, az évad eddigi leggyengébb teljesítményét „produkálta" csapata.

– Ez nem történhet meg újra – tette hozzá.

Ám éppenséggel minden megtörténhet, pláne, hogy ezúttal az ágyúsok korántsem verébre, sokkal inkább griffre lőnek. A várható összeállítás (Ramsdale – White, Gabriel Magalhães, Saliba, Kiwior – Ödegaard, Rice, Havertz vagy Smith Rowe – Saka, Gabriel Jesus, Martinelli) jól mutat, de főként azoknak, akik koruknál fogva nem láthatták, miként futballoztak az igazán nagy brazil csatárok, mint Garrincha, Vavá, Pelé, Zagallo, Jairzinho, Tostão, Romario, a fenomén Ronaldo. Hozzájuk képest Gabriel Jesus és Martinelli a láthatáron sincs, igaz, Angliában a korábbi liverpooli törzsgárdista, a Pelééktől szintén „jesusi" távolságban lévő Firminóért is odavoltak.

Ezzel együtt nagy meccs következik, de az Arsenal–Liverpool csúcs vélhetően az 1980-as elődöntő marad. Akkor ugyanis négyszer játszottak egymással a felek (és közben egy bajnokin is összefutottak): Sheffieldben, a szomorú emlékű Hillsborough stadionban 0-0, a birminghami Villa Parkban kétszer 1-1 volt az eredmény, majd Coventryben, a Highfield Roadon – Brian Talbot góljával – az Arsenal győzött 1-0-ra.

Aztán a döntőben szintén 1-0-ra kikapott az akkor másodosztályú West Hamtől.

Most még messze a végjáték. Akkor is sokat kell még hajózni, ha kifogják a szelet a liverpooli vitorlákból, és akkor is, ha a Mersey-parti Onedin társaság hajója mehet tovább...

Varga: A grúzok elleni meccs kiemelt fontosságú

ÉRTÉKELÉS Varga Zsolt a görögökkel szembeni, 10-8-as kudarccal zárult Európa-bajnoki debütálás dacára büszke volt játékosaira:

„Abszolút előremutató volt a játék, a csapat jó úton jár, és ha meccsről meccsre fejlődik, komoly találkozókat is meg tud majd nyerni" – értékelte a horvátországi férfivízilabda-Eb első magyar meccsét a szövetségi kapitány.

A kontinenstornára megfiatalított válogatottal érkezett szakember kiemelte, „fontos volt, hogy végig a görögök nyomában tudott maradni a gárda", örült, hogy a helyzetek legalább megvoltak, s büszkeséggel töltötte el az az erőfeszítés, amit tanítványai bemutattak: „Harcoltak, blokkoltak, védekeztek!" – szögezte le a tréner.

FOTÓ: MTI/ILLYÉS TIBOR

A kapitány a megfiatalított csapatában lát még bőven potenciált

„A grúzok elleni mérkőzés kiemelt fontosságú, nekünk most annak kell lennie a célnak, hogy ellenük jó eredményt produkáljunk, a nagy csapatok ellen pedig úgy megyünk vízbe, hogy taktikailag és emberileg is mindent megteszünk ellenük" – jelentette ki a szövetségi kapitány a ma 17 órától esedékes összecsapásra utalva.

A női válogatott Eindhovenben tegnap este debütált az Eb-n, ugyancsak a görögök ellen, a találkozó lapzárta után ért véget.

MTI-NÉPSZAVA

Mackovsek marad még

Meghosszabbította szerződését az OTP Bank-Pick Szeged férfi kézilabdacsapatával Borut Mackovsek. A 31 éves szlovén válogatott balátlövő – aki 2020 nyarán érkezett a Tisza-partiakhoz, s azóta 188 meccsen 420 gólt szerzett – az új megállapodás szerint 2026 nyaráig marad a klubnál. NÉPSZAVA

Crosby repítette a Pingvineket

Sidney Crosby góljával 6-5-re nyert a Pittsburgh az észak-amerikai profi hokiligában Bostonban. A Bruins már az első percben vezetett (Brad Marchand révén), de a Penguins néggyel válaszolt az első harmadban. Az utolsóban a házigazda egyenlített (megint Marchand volt eredményes), ám a Pingvinek csapatkapitánya emberelőnyből bevitte a győztes találatot. MTI

Fia leégette a házukat

Miközben Tyreek Hill a csapatával, az amerikaifutball-ligában (NFL) szereplő Miami Dolphinsszal tréningezett, gyermeke otthon egy öngyújtóval játszott, amiből az lett, hogy kigyulladt a 2,2 milliárd Ft értékű luxusházuk. A család kimenekült az épületből, senki nem sérült meg. MTI

Megint Jokic volt a nyerőember

TROMFOLT Három egész hat tized másodperc. 127-127-es állás, oldalbedobás. Nikola Jokic kapja a labdát. A címvédő Denver Nuggets játékosa, aki nem egy irányító, hanem egy 2 méter 11 centis center, átvergődik az ellenfél térfelére, aztán az oldalvonal melől, kiszorított, lehetetlen helyről megereszt egy dobást. A labda a palánkról a kosárba vágódik.

Hiába vezetett 20 ponttal is az utóbbi évtized egyik legeredményesebb együttese, a Golden State-nek nem volt ellenszere a 211 centis szerb zsenialitására.

A coloradói együttes ezzel a triplával verte az utóbbi évtized egyik legjobb csapatát, a Golden State Warriorst az észak-amerikai profi kosárlabda-bajnokság (NB) legutóbbi játéknapján. A szerb beceneve: The Joker. A fentiek tükrében aligha kell magyarázni, miért.

FOTÓ: PROFIMEDIA

A legutóbbi döntő legértékesebb játékosa megint varázsolt

A történtekhez még odakívánkozik, hogy a meccsen a San Franciscó-iak 20 ponttal is vezettek, sőt a zárónegyedben még mindig 18 pont volt a különbség (125-103), a 34 ponttal, kilenc lepattanóval és 10 asszisztal záró Jokic vezérletével mégis sikerült fordítani. A Warriorsnál Stephen Curry volt a legeredményesebb játékos 30 ponttal.

A San Antonio Spurs–Milwaukee Bucks meccsen a görög Giannis Antetokounmpo 44 pontja és 14 lepattanója révén a vendégek 121-125-re győztek. NÉPSZAVA

„Igyekszem megfelelni a mind több elvárásnak”

INTERJÚ 2023 meghozta az áttörést a 24 éves Marozsán Fábián számára, ám a világranglistán jelenleg 64. teniszező azt reméli, hogy jut még feljebb is. Ha a fejlődése töretlen marad, a top 50 a cél.

KOROM MILÁN

FOTÓ: AFP/WANG ZHAO

Marozsán hétfőtől az első számú magyar teniszezővé lép elő a nemzetközi rangsorban – örömét azonban némiképp beárnyékolja, hogy ez nem a saját győzelmének, hanem Fucsovics Márton korai, brisbane-i búcsújának köszönhető

Egytől tízes skálán hányasra értékelné a 2023-as szezonját?

Nyolcasra.

Mi okoz hiányérzetet?

Voltak nagy sikerek, szép eredmények, és bekerültem a top100-ba. Ugyanakkor a Grand Slameken szeretnék jobban szerepelni, ott még nincs akkora tapasztalatom. Meg kell tanulnom beosztani az erőmet, mentálisan fel kell készülni a három nyert szettes meccsekre, amelyek akár négy órán át is tarthatnak. ATP-versenyeken sem játszottam még túl sokat, de ezt nem hiánynak élem meg, hanem hogy szimplán kevés időt töltöttem ezen a szinten.

2023-ban nagy skalpokra tett szert Carlos Alcaraz legyőzése mellett is, de többször kikapott jóval hátrébb rangsorolt játékosoktól. Úgy tűnik, még nem elég konzisztens.

Voltak meccsek, amiket elbuktam nem annyira jó ranglistás helyezéssel rendelkező játékosok ellen, ugyanakkor aki az első 200-300-ban van, az már magas szinten teniszezik, esetünkben a napi forma dönt. Lehet, hogy egy hosszú utazás után fáradtabb az ember, az ellenfélnek nagyon jó napja volt vagy csak én játszottam gyengébben, esetleg nem feküdt nekem a rivális játéka, emiatt buktam el a mérkőzést. Dolgozunk azon, hogy a jövőben minél kevesebbszer kapjak ki olyan játékostól, akitől nem kellene.

Az Alcaraz elleni siker megváltoztatta az életét vagy a gondolkodását?

Nem változtatott rajtam, ugyanolyan szerény srácnak gondolom magam. Hálás vagyok a szüleimnek, hogy jó neveltetést kaptam. Persze emberileg változtam egy kicsit, de szerintem jó irányba. Több az elvárás, aminek igyekszem megfelelni. Ez nem könnyű, de édes teher. Azt, hogy Alcarazt egyszer meg tudtam verni, a helyén kell kezelni, nem lehet itt leragadni.

Ha össze kellene hasonlítania önmagát egy top20-as játékossal, akkor leginkább miben van lemaradásban?

Nagyon nagy tapasztalatuk van, jól be tudják osztani az erejüket meccs közben. Mentálisan érzik, mikor van az ellenfél hullámvölgyben. Ilyenkor jobban rá tudnak kapcsolni. Ehhez az is kell, hogy az ember nagyon sok meccset lejátsszon és ismerje az ellenfeleket ilyen szempontból is. Nagyon sokat kell elemezni, ezekben a dolgokban jobbak a nagy átlagnál. Fizikálisan annyira topon vannak, hogy napról napra tudnak teljesíteni, akkor is, ha három órán át tart a meccs, nekem ebben még bőven akad lemaradásom. Rövidebb meccseket szoktam játszani, meg kell szoknom a nagy terhelést.

Ezt edzésmennyiséggel lehet pótolni?

Ha minél többet játszom ezen a szinten, ilyen remek a játékosokkal, akkor tud leginkább hozzászokni ehhez a szervezetem mind fizikailag, mind pedig mentálisan.

A 2023-as szezon közepén elkezdett együtt dolgozni Balázs Györggyel. Mekkora változást eredményezett ez a felkészülésében?

Szoros kapcsolat a miénk, mintha együtt élnénk. Sokszor egy szobában vagyunk, nagyon sok mindenről beszélünk. Tudnia kell, hogyha rosszul aludtam, ha esetleg valami nincs rendben. Vele utazom a legtöbbet, a csapatból vele a legszorosabb a kapcsolatom. Konditerületen is tudtam fejlődni, más metódussal készülünk, sokkal személyre szabottabban. Van egy saját fizioterapeutám, ami fontos, mert annyira feszes a versenynaptár, hogy nehéz elkerülni a sérüléseket. Ez is egy cél volt, hogy tudjak úgy készülni, mint a többi profi. Kezd kialakulni egy fix csapat körülöttem, akik próbálják egyengetni a karrierem.

Fucsovics Mártonnal párosban együtt indulnak az Australian Openen, mindezt pedig a párizsi olimpia jegyében teszik. Hosszabb távon is gondolkodik abban, hogy párosban eredményesen szerepeljen?

Igen! Most egyéniben olyan a világranglistás helyezésem, hogy nagyobb versenyekre is be tudok kerülni. Az év elején szeretnék minél több mérkőzést lejátszani az egyéni mellett párosban is. De nem csak az olimpia van előtérben, szóval nem mindig Marci oldalán fogok játszani.

Marozsán elmondta, szerinte akkor tud közelebb kerülni a világ élmezőnyéhez, ha minél több meccset játszik rangos ellenfelekkel szemben.

Korábban említette, hogy 2024-ben szeretne bekerülni a top 50-be. Ezenkívül milyen céljai vannak?

Ausztráliában még egyáltalán nem tudtam meccset nyerni főtáblán, a többi Grand Slamen már igen. 2024-ben szeretnék mindenhol legalább egy kört sikerrel venni. Vannak játékelemek, amiket próbáltunk és próbálunk csiszolni. Mindenben lehet és kell is még fejlődnöm.

Közeleg a németek elleni összecsapás a Davis-kupában. Kaphattak volna könnyebb ellenfelet is, de azért így sem tűnik reménytelennek a helyzet.

Nem lesz könnyű helyzetben a csapat, de bízom benne, hogy be tudunk jutni a világdöntőbe. Marcinak szintén jó a világranglistás helyezése, ott van még Piros Zsombor és Valkusz Máté is, szóval ez nem rossz csapat, képesek lehetünk nagy meglepetést okozni.

Elfogták a pozsonyi hasfelmetszőt

A szlovák rendőrök elfogtak egy brutális pozsonyi gyilkossággal gyanúsított férfit. A 47 éves Jozef Hanusko január 3-án tűnt el, nem sokkal azután, hogy üzenetet küldött egy rokonának arról, hogy öngyilkos lesz. A rendőrök az erről szóló segélyhívás nyomán vonultak ki a férfi lakásához, amelyben megtalálták a barátnője borzalmasan megcsonkított holttestét. BUMM.SK

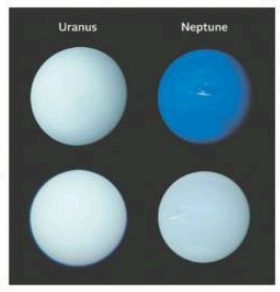

Óriásbolygók igazi színei

A Voyager 2 űrszonda '80-as évekbeli képei nyomán eddig téves elképzelésünk volt a Neptunusz és az Uránusz színéről, előbbit kéknek, utóbbit zöldesnek láttuk. Brit csillagászok azonban most a legújabb megfigyelések eredményei alapján korrigálták a fényképeket: valójában mindkét óriásbolygó hasonló világoskék. BBC

Sokba vannak a házi kedvencek

Az átlagos magyar kutyatulajdonos évi 191 ezer forintot költ kedvencére. A Cofidis felmérése szerint havi 12 ezer forint az etetésre megy el, ehhez évi 47 ezer forint állatorvosi és kutyakozmetika költség, illetve egyéb vásárlás járul. Tíz háztartásból nagyjából négyben van kutya Magyarországon. BBJ.HU

Szabadlábra helyezték Pistoriust

SZABADULÁS Péntek reggel feltételesen kiengedték a börtönből a barátnője megöléséért összesen 15 évre ítélt dél-afrikai paralimpikont, Oscar Pistoriust, aki büntetése letöltését 2014 októberében kezdte meg.

VARGA PÉTER

A bíróság novemberben fogadta el Oscar Pistorius kérvényét, arra alapozva, hogy büntetésének felét már letöltötte, és a dél-afrikai törvények ezért már lehetővé teszik feltételes szabadlábra helyezését. 2029-ig azonban szigorú felügyelet alatt fog állni, addig a médiának sem nyilatkozhat, és alkoholt sem ihat. Az elkövetkezendő időszakot valószínűleg nagybátyja pretoriai otthonában fogja tölteni, folytatnia kell dühkezelési terápiáját és részt kell vennie nemi alapú bűncselekmények elkövetőinek kezelésére szakosodott programokon.

Pistorius 2013. február 14-én ölte meg közös otthonukban barátnőjét, Reeva Steenkampot, amiért többlépcsős tárgyalássorozat végén végül összesen 15 év börtönre ítélték. Először öt évet kapott, börtönbüntetését 2014 októberében kezdte meg, amit 2015-ben házi őrizetre változtattak, amit nagybátyjánál töltött. Új tárgyalás következett, és 2016-ban már hat évre ítélték, ami kevesebb mint a fele volt annak a minimum 15 évnek, amit az ügyészek kértek. A következő évben a legfelsőbb bíróság az ítéletet „sokkolóan enyhének" nevezte és még 13 év öt hónap büntetést szabott ki Pistoriusra, amibe a már letöltött közel két évet nem számították be, a paralimpikon most lényegében kilenc év után szabadult.

Az 1986-ban Johannesburgban született Oscar Pistorius lábait születési rendellenességek miatt 11 hónapos korában kellett amputálni térde alatt, de ez már gyerekkorában sem akadályozta meg abban, hogy – önéletrajza szerint – sebesség- és adrenalinfüggő legyen. Úszott, rögbizett, rajongott a fegyverekért, de 18 éves korában két különleges szénszálas műlábbal futva szerzett magának hírnevet parasportolóként. A következő években a Blade Runner – ahogy a kultikus film után nevezték –, vagyis a pengeszerű rugós lábakon futó Pistorius ikonná, sokak példaképévé is vált, azt bizonyítva, hogy akarattal a legmagasabb csúcsokra is fel lehet jutni. Azonban nem elégedett meg a paralimpiai arany-, ezüst- és bronzérmeivel: 2012-ben a londoni olimpián a nem sérültek között is indult egyéniben 400 méteres síkfutásban, valamint a dél-afrikai futócsapat tagjaként 4x400 méteres váltófutásban, így ő lett a tizedik paralimpikon, aki a nem sérülteknek rendezett olimpián is részt vett. Később még több más nem sérülteknek rendezett sporteseményen is megjelent, miközben a nemzetközi atlétikai szövetség nem tartotta sportszerűnek indulását, mondván a rugós műláb előnyt biztosít számára, de a jogi vitákat végül Pistorius nyerte.

FOTÓ: AFP/OLIVIER MORIN

A paraatléta 2012-ben az épek között is rajthoz állt a londoni olimpián

> Pistorius lábait születési rendellenesség miatt 11 hónapos korában kellett amputálni térde alatt.

Barátnője a meggyilkolása idején 29 éves Reeva Steenkamp végzős volt a jogi egyetemen, sikeres modell és tévés műsorvezető, amikor Pistorius lelőtte. Három hónapja ismerték egymást, a négy lövést a fürdőszobaajtón keresztül adta le rá a paralimpikon, a tárgyalásokon arra hivatkozott, azt gondolta, betörő lehet, aki a zajokat csinálja. A legfelsőbb bíróság azért változtatta 15 évre az ítéletet, mert szerintük a Pistorius által előadott történetnek nem volt logikus rendje, nem tűnt valóságosnak, anélkül lőtt, hogy valójában félnie kellett volna attól, veszélyben van az élete.

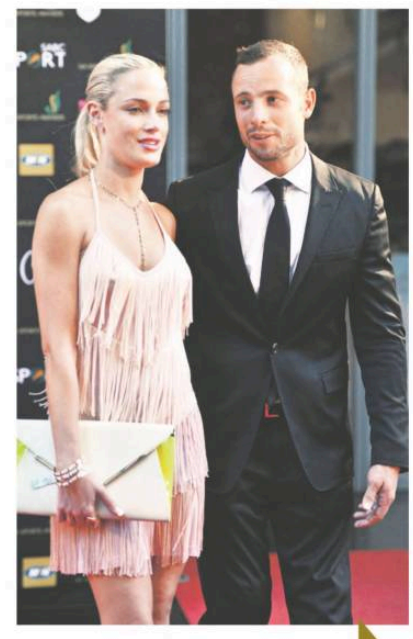

FOTÓ: AFP/LUCKY NXUMALO

A fotómodell Reeva Steenkamp és Oscar Pistorius – még boldogan

Pénteki közleményében Steenkamp édesanyja azt írta, Pistorius szabadon engedése után egyetlen vágya, hogy hátralévő életét békében élhesse le. „Soha nem lehet igazságtétel akkor, ha a szeretted soha nem tér vissza, semennyi letöltött idő nem hozza vissza Reevet. Mi, akik itt maradtunk, töltjük le az életfogytiglani büntetést" – írta. Nem hiszi – mondta még novemberben a szabadlábra helyezés kihirdetésekor –, hogy Pistorius megbánta volna tettét, ehhez először be kellene ismernie, hogy mit követett el.

Boldog névnapot, Boldizsár!

A Boldizsár babilóniai eredetű férfinév, a Baltazár magyaros formája, jelentése: Baal isten óvja életét.

KENÓ

Január 5.

7	9	19	21	23	36	41	43	44	47
51	52	59	61	62	66	68	70	72	80

Öt évvel korábban halnak a hipochonderek

LÉLEKTAN A JAMA Psychiatry folyóiratban megjelent tanulmány szerint az állandóan a potenciális betegségeik miatt szorongó, ugyanakkor fizikailag egészséges emberek átlagosan öt évvel hamarabb haltak meg, mint a betegségszorongás-zavarral nem diagnosztizált társaik, olvasható a Qubit cikkében.

A betegségszorongás-zavarral diagnosztizáltak körében 84 százalékkal valószínűbb a szív- vagy érrendszeri, illetve a tüdőbetegségek kockázata, és esetükben az öngyilkosságok száma négyszer magasabb, mint a kontrollcsoportban.

A hipochondriát mint hivatalos mentális egészségügyi diagnózist 2013-ig használták, azonban az azt követő DSM, vagyis a Mentális Zavarok Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyvének 2013-as kiadása két különböző diagnózissal váltotta fel a stigmatizálónak minősített hipochondriát: a betegségszorongás-zavarral és a szomatikus tünet zavarral. A két tünetegyüttes közül a betegségszorongás-zavar írja le a köztudatban élő hipochondriát, vagyis azt az állapotot, amikor valaki állandóan az egészsége és potenciális betegségei miatt aggódik, miközben tünetei egyáltalán nincsenek vagy elhanyagolhatók. A szomatikus tünet zavar olyan kórképeket is jelöl, ahol a beteg fájdalmat, szédülést vagy egyéb szomatikus tüneteket észlel, és azokra aránytalan válaszokat ad.

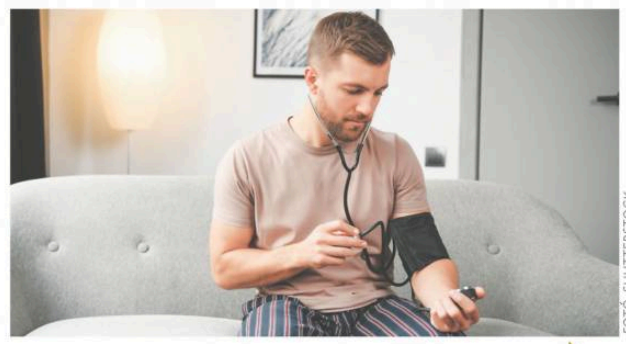

FOTÓ: SHUTTERSTOCK

A szakemberek a stigmatizáló hipochondria helyett betegségszorongás-zavarról és szomatikus tünetzavarról beszélnek

A betegségszorongás-zavar kétféleképpen jelenik meg a szorongóknál: vagy minden egyes tünetükkel orvoshoz fordulnak, vagy totálisan elkerülik az orvosokat. A svéd kutatók 4129 betegségszorongás-zavarral diagnosztizált beteget és kontrollcsoportként 41 290 embert követtek nyomon 1997 és 2020 között. Ezalatt átlagosan öt évvel korábban haltak meg azok, akik folyamatosan az egészségük miatt aggódtak. A halálozás kockázata olyan betegségek esetén volt nagyobb, mint a kardiovaszkuláris és a légzőszervi bajok vagy az öngyilkosság.

NÉPSZAVA

NÉPSZAVA
Szociáldemokrata napilap • Alapítva: 1873-ban

Főszerkesztő: NÉMETH PÉTER
Főszerkesztő-helyettes: HORVÁTH GÁBOR, VARGA DÓRA

Fejtő Ferenc 1909-2008; Andrassew Iván 1952-2015
Online főszerkesztő: ÁGOSTON ZOLTÁN • Szerkesztő: MARKOTAY CSABA • Rovatvezetők: BODA ANDRÁS (belpolitika), HÁRS KATALIN (fotó), HOMPOLA KRISZTINA (kultúra), MUZSLAI KATALIN (mozaik), N. KÓSA JUDIT (publicisztika), RÓNAY TAMÁS (külpolitika), TÖRŐ ANDRÁS (gazdaság), VARGA T. RÓBERT (sport) • Mellékletek: BALASSA TAMÁS, BÁLINT ORSOLYA (Visszhang), RÁCZ I. PÉTER (Nyitott mondat), SIMON ZOLTÁN (Szép Szó) • Főmunkatársak: BALOGH GYULA, CZENE GÁBOR, DANÓ ANNA, GÁL MÁRIA, MARNITZ ISTVÁN, SZALAI ANNA. Internet URL-cím: http://www.nepszava.hu; e-mail cím: nepszava@nepszava.hu

Kiadja a XXI. Század Média Kft. (1191 Budapest, Vak Bottyán u. 75/A–C Központi telefon: 06 1 477-9000) • Felelős kiadó: a kft. vezetője • Előfizetéssel kapcsolatos ügyek: 06 1 477 9008 / 06 1 999 9508, terjesztes@nepszava.hu • Hirdetés: 06 1 999-9528 / 06 1 489-8811, hirdetes@nepszava.hu. • Előfizetési díj egy hónapra 7950 Ft, negyedévre 23 550 Ft, fél évre 46 200 Ft, egy évre 91 200 Ft • Árusításban terjeszti: Lapker Zrt. • Előfizetésben terjeszti: Médialog-DMHM Zrt. (mlog.hu) 06 1 999 9689 vagy 06 1 460 2753 ugyfelszolgalat@mlog.hu • Nyomdai előállítás: Mediaworks Hungary Zrt. www.mediaworks.hu • ISSN Bp 0133-1701 ISSN • Vidék 0237-3785. • A NÉPSZAVA példányszámát a MATESZ hitelesíti.

Partnereink: IMEDIA OBSERVER

Alapítók: Ignotus Pál és József Attila

SZÉP SZÓ

A NÉPSZAVA kulturális és társadalomkritikai melléklete

MARABU RAJZA

A mosolygörbe csapdájában

MAROSÁN GYÖRGY

Stan Shih – az Acer Inc. vezérigazgatója – még az 1990-es évek elején nagy fába vágta fejszéjét. Az addig az IBM és a Compaq beszállítójaként működő vállalatát önálló stratégiát követő céggé akarta formálni. A kérdés, amivel szembesült: vajon a számítógép létrehozásának – a kifejlesztéstől kezdve a gyártáson keresztül a piacra juttatásig vezető láncolat – melyik részére szakosodjanak? A rendelkezésre álló képzett, fegyelmezett és viszonylag olcsó munkaerő birtokában természetesen adódott a válasz: a technológiai lánc közepére, a PC-k összeszerelésére összpontosítsanak. Ám amikor a különböző tevékenységeknek a késztermék értékéhez való hozzájárulását elemezték, egy U alakú görbe rajzolódott ki előtte: a kutatásnak és a fejlesztésnek, illetve az eladást szervező marketingnek nagyobb volt a hozzájárulása a termék végső értékéhez, mint a gyártással foglalkozó résznek.

Amikor először pillantott rá az ábrára, egy mosolygó arcra emlékeztette, el is nevezte mosolygörbének. Ám később rádöbbent: a „mosolygörbe” egy csapdát rejt. Ha az alacsonyabb hozzáadott értéket létrehozó gyártásra szakosodik, akaratlanul is a piac kevésbé nyereséges szegmensébe kormányozza a vállalatot. Ezért a céget fokozatosan a magasabb hozzáadott értéket létrehozó tevékenységek irányába fejlesztette. Az elmúlt évtizedekben a vállalati tevékenységek egymásba kapcsolódó láncolatának – az ún. értékláncnak – a vizsgálata során kiderült: a mosolygörbe a globális gazdaság valamennyi szereplőjét – az egyéni munkavállalóktól a vállalatokon keresztül egészen a nemzetgazdaságokig – egyaránt érinti. Fejlődési lehetőségeiket és sorsukat alapvetően az határozza meg, hogy a mindenkit mindenkivel összekapcsoló beszállítási lánc csereügyletei során mennyi hozzáadott értéket képesek előállítani partnereik számára. (R. Baldwin: The Great Convergence, 2016)

Az élethez szükséges dolgokat – ennivalót, eszközöket és segítséget – a történelem kezdetén a családok maguk teremtették elő a maguk számára. Az „értékláncba” legfeljebb a rokonság segített be, illetve a falu piaca kínált némi lehetőséget a cserére. A kereskedelem fejlődésével azonban egyre távolabbi térségekre terjedt ki a munkamegosztás. Ezért az európai polgár növekvő és mind kifinomultabb igényeinek a kielégítésére céhek szerveződtek. Ezekben a mestereknek az előállítás minden szakaszához érteniük kellett, így képesek voltak maguk elkészíteni a teljes terméket. (R. Cameron: A világgazdaság rövid története, 1994) A munkamegosztás fejlődésének a következő szakaszában ezt a szervezési modellt felváltotta az iparszerű termelést megvalósító manufaktúra. A manufaktúrán belül a termékek előállításának egymást követő lépéseit az annak végrehajtására szakosodott munkások hajtották végre. Innen egyenes út vezetett oda, hogy a termékek előállításában a technológiai sor különböző szakaszaira szakosodó, és egymástól egyre távolabb elhelyezkedő vállalkozások működtek együtt.

A XIX. században azután a termelés, a szállítás, illetve a kommunikáció forradalmai – a gépesítés és a gőzgép, a vasút és a gőzhajózás, a telex és a telefon elterjedése – nyomán az együttműködés láncolata behálózta előbb a térségeket, majd az országokat. Ezzel párhuzamosan azonban a fogyasztói igények kielégítésének a folyamata is alapvető változáson ment keresztül. Korábban az életmód viszonylag lassan változott, az igények mennyiségileg nőttek ugyan, de alapvetően nem módosultak. A tudomány és a technológia fejlődésével azonban egészen új termékötletek keletkeztek, amelyek az élet legkülönbözőbb területein kínáltak lehetőséget korábban nem létező igények kielégítésére, ha erről meg tudják győzni a vásárlót. (Marosán György: A siker receptje, 2003) A termelés így nem pusztán követte a fogyasztói igényeket, a vállalkozók elkezdték új szükségleteket kielégítő termékek ötleteivel bombázni a társadalmat. Megindult a termékötletek szabad generálása és a fogyasztók meggyőzése: „Mindig is erre vágytál!”

Letérve a tradíciók pályájáról, egyre több áru jött létre a kutatások „melléktermékeként” születő termékötletekből. Ehhez a fejlesztők megalkották a piacon eladható termék prototípusát, majd kifejlesztették – ha szükség volt rá – a gyártási technológiát is. Ezzel elkezdődhetett a termék előállítása, az egymáshoz kapcsolódó technológiai lépések – az értéklánc – szigorú sorrendbe szervezett végrehajtásával. Ezután a szállítók eljuttatták a produktumot a boltokba, a betanított eladók pedig kiszolgálták a vásárlót. A fogyasztók felkutatásával és rábeszélésükkel foglalkozó marketingszakemberek ugyan az értéklánc „végén” helyezkedtek el, de már a termelés megkezdése előtt elkezdték „rábeszélő” tevékenységüket. (M. Scott: Value Drivers, 1998) Miközben azonban az értéklánc minden szakasza nélkülözhetetlen volt a termék létrejöttéhez, a végső érték létrejöttében a kutatóknak és fejlesztőknek, illetve a fogyasztók meggyőzésén ügyködő marketingeseknek nagyobb volt a hozzájárulása, mint a termékeket előállító gyártóknak.

Ez a felismerés mind az egyének, mind pedig a vállalatok szemszögéből – a szó szoros értelmében – életbe vágónak bizonyult. Ugyanis mindenki az általa létrehozott hozzáadott érték arányában részesült az eladás hasznából. Így legyen az egyén vagy vállalat, és mindegy, hogy a sors sodorta ebbe a helyzetbe, vagy tudatosan választotta, akinek az összeszerelés jutott osztályrészül, az kénytelen volt alacsonyabb jövedelemmel megelégedni. Aki nagyobb jövedelemre vágyott, annak olyan tevékenységre kellett szakosodnia, illetve olyan állásokban kellett elhelyezkednie, amelyek a kitalálással, a megtervezéssel vagy a rábeszéléssel kapcsolatosak. A sikeres egyéni életpályához tehát olyan iskolát kell választani, majd olyan egyetemet kell elvégezni, amely lehetővé teszi, hogy az értéklánc szélein vállalhass munkát. És az ezzel kapcsolatos kényszereket az üzleti vállalkozások befektetői sem hagyhatták figyelmen kívül. (A. Rungi: The smile curve at the firm level: Where value is added along supply chains, 2018)

Azt, hogy az értéklánc U alakú görbéjét a legtöbben sokáig mosolygónak látták, a XX. század hosszú évtizedekig érvényesülő kedvező trendje váltotta ki: az egymást követő nemzedékek mindegyike jobban élt, mint a szülei. Így az egyén ösztönzöttsége, hogy – legyűrve a kényelemszeretetet, megküzdve a mobilitás akadályaival és előteremtve a képzés költségeit – minden erővel a továbbtanulásra összpontosítson, csekélyebb volt. A 70-es évek közepén azonban megtört a jövedelmeknek a termelékenységgel párhuzamos növekedése. Az egyetemi diplomával rendelkezők jövedelme ugyan tovább nőtt, ám az értéklánc közepén dolgozó munkavállalóké stagnálni kezdett. (T. Piketty: A tőke a 21. században, 2015) Az érintettek kétségbeesetten eszméltek rá: a megváltozott trend alapvetően veszélyezteti életszínvonaluk megszokott folyamatos javulását, ráadásul kevesebb álláslehetőség közül választhattak, és jobban fenyegette őket a tartós munkanélküliség.

Ezt a változást – a szellemi munka felértékelődése mellett – a globalizáció kibontakozása is előidézte. Ez ugyanis megnyitotta a lehetőséget a vállalatok előtt, hogy az alacsony hozzáadott értéket teremtő gyártási tevékenységeiket „kiszervezzék” az alacsonyabb bérköltségű országokba, így csökkentve költségeiket. Ez előnyöket kínált a világgazdaságba bekapcsolódni igyekvők számára is. A betelepülő magasabb munkakultúrájú és termelékenyebb munkahelyek nyomán növekvő fejlődési lehetőséget kaptak, munkavállalóik pedig nagyobb jövedelemhez juthattak. Ugyanakkor ez alapvetően hátrányosan érintette az elbocsátott hazai munkaerőt. A sokáig folyamatosan emelkedő középosztály kettévált: a „kiszervezett” alsó része fokozatosan „leszakadt”, és szinte megoldhatatlan társadalmi csapdába került.

Az egész földet behálózó beszállítási láncok (global supply chain) nem pusztán az egyénekre és vállalatokra gyakoroltak lebírhatatlan hatást, de kikerülhetetlen kényszereket teremtettek a nemzetgazdaságok számára is.

FOLYTATÁS A KÖVETKEZŐ OLDALON ➔

➔ FOLYTATÁS AZ ELŐZŐ OLDALRÓL

A mosolygörbe csapdájában

MAROSÁN GYÖRGY

Sőt, ez a hatás egyre fokozódott, ugyanis az innovációk értéknövelő szerepe egyre erősödött, és emiatt a mosolygörbe jellegzetes átalakuláson ment át. Az 1950-es évekhez képest a 80-as évekre az U görbe egyre jobban „behorpadt": a közepe mélyebbre süllyedt, míg a két széle jobban kiemelkedett. Ezzel az addig biztató tekintet előbb csak aggodalmat keltő, majd kifejezetten ijesztő tényt közölt a munkavállalókkal: a jövedelmedet alapvetően meghatározza, hogy az értéklánc melyik részén tevékenykedsz, a képzettség előnye és az alkalmazkodás elutasítása miatti hátrányok egyre nőnek.

A XXI. századba átlépve azután világossá vált: a mosolygörbe ellentmondásos hatása alól a szuverén nemzetek sem vonhatják ki magukat. Azok az országok, amelyek a globális ellátási lánc gyártási és összeszerelési részeire pozicionálták magukat, az ún. közepes fejlettség csapdájába eshettek. Mint minden csapdához, ehhez is egy kezdetben kedvezőnek és könnyen járhatónak tűnő ösvény vezet: a közepes képzettségű és olcsó munkaerő számára kínáltak munkalehetőségeket a világgazdaság nagyvállalatai gyártókapacitásaik „kiszervezésével". Ezt a stratégiát a feltörekvő országok a befektetőknek nyújtott jelentős támogatásokkal, a szakképzés prioritását képviselő oktatási rendszer fejlesztésével, a környezetvédelmi szabályozás lazításával, az önkormányzati és szakszervezeti kontroll kiiktatásával ösztönözték. Ám az esetek túlnyomó részében ezek a befektetések alapvetően a világgazdaság struktúrájába illeszkedtek, és nem „húzták" felfelé a hazai vállalkozásokat, így nem segítették kellően a kiemelkedést a mosolygörbe mélypontjáról.

Lényegében ezt a stratégiát hirdeti és folytatja 2010-es hatalomra kerülése óta az Orbán-rezsim. Ám miközben arra hivatkoznak, hogy ennek sikerét a munkanélküliség csökkenése bizonyítja, a valóságban a viszonylag alacsony hozzáadott értékű gyártási folyamatokra összpontosító fejlesztésekkel a „közepes fejlettség csapdájába" vezérelték társadalmunkat. A becsábított gyártókapacitások többnyire korszerűbbek, mint a hazai vállalkozások, de – részben ezért – nem gyakorolnak rájuk húzóhatást. Emellett ki vannak téve a hasonló stratégiát követő országok versenyének, valamint a terjedő automatizálás és „robotosítás" veszélyeinek. Emiatt egyre nehezebbé válik a csapdahelyzetből való szabadulás, hiszen a globális gazdaságban alapvetően a szolgáltatások válnak az értéktermelés meghatározó területeivé, és a világ fejlettebb részének országai a tudás szerepének és megbecsültségének növelésével igyekeznek pozícióikat megőrizni. Nálunk ezzel szemben elmaradt a magasan képzett munkaerőt biztosító, a térségek leszakadását ellensúlyozó és a rugalmas alkalmazkodását segítő oktatási és támogatási rendszerek fejlesztése. A sokasodó krízisekkel jellemezhető világunkban ezért hazánknak már középtávon is kudarcokkal, sőt nehezen elkerülhető katasztrófákkal kell szembenéznie.

S ha még ez sem volna elég: az előttünk álló évtizedben a mosolygörbe további átalakulásában egy újabb, sorsszerű következményekkel járó változás jelezhető előre. A XX. századot a képzettség fokozatosan növekvő előnye jellemezte, amit a mosolygörbe „eltorzulása" mutatott. Most azonban egy nehezen kiszámítható, de tektonikus hatást kiváltó változás rajzolódik ki a szemünk előtt: a mesterséges intelligencia (MI) az élet minden területére való behatolása. Egy éve az OpenAI nyilvánosan elérhetővé tette a ChatGPT alkalmazást, amely két hónapon belül elérte a 100 millió (!) aktív felhasználót, néhány hete pedig a Google jelentette be legújabb MI-modelljének, a Gemininek a bevezetését, ami még alapvetőbb módon befolyásolja az ember értékalkotó szerepét.

Az előttünk álló évtizedben ismét alapvetően megváltozik a mosolygörbe. A XX. században az egyének, a vállalatok és a társadalmak sikerét a műszaki, gazdasági és szervezeti innovációk létrehozása, illetve az ezt segítő rendszerek, szabályok, mechanizmusok bevezetése biztosította. Ebben a magasan képzett, a tudományok eredményeinek alkalmazására képes munkavállalók játszották a meghatározó szerepet, ez váltotta ki a mosolygörbe széleinek emelkedését és közepének lesüllyedését. Az MI behatolása az élet minden területére azonban újszerű készségeket igényel. A legfontosabb értékalkotó kompetenciává az embernek az MI-vel való együttműködési hajlandósága és képessége, illetve az MI társadalmi beágyazottságának a támogatása válik. Ez nem feltétlenül igényli a legmagasabb képzettséghez kapcsolódó műszaki, jogi és piaci ismereteket, inkább az MI-vel való együttműködés képességét – az ún. augmented intelligenciát –, valamint az MI társadalmi befogadását segítő szociális intelligenciát helyezi előtérbe.

Ez pedig felértékelheti a közepesen képzett munkavállalók azon részét, akik az MI segítségével pótolhatják szakmai ismereteik hiányosságait, de képesek és készek egy olyan coaching típusú tevékenységre, amely az MI társadalmi hatékonyságát és etikus működését megalapozza. Ezzel párhuzamosan leértékelődnek a hagyományosan legmagasabban képzettek – orvosok, ügyvédek, oktatók, közgazdászok – azon csoportjai, amelyek nem képesek vagy nem hajlandók együttműködni az MI-vel. A mosolygörbét korábban kirajzoló behorpadó vékony vonal széles sávvá válik, ami arra utal, hogy a közepes végzettségű, de az MI-vel és a fogyasztókkal magas szinten együttműködni képes személynek a hozzáadott értéktermelő képessége magasabb lehet, mint egy egyetemi képzettséget megszerzett, de az MI-vel és környezetével kevésbé kommunikálni képes személyé. Vigyázat, fiatalok: újraindul – szokatlan kompetenciákat igényelve – a karrierépítési láz.

Köszönet Ádámnak és Évának

FOTÓ: HUSZÁR DÁVID

A kormánypárti politikusok levegőnek nézték az ALS-ben szenvedő Karsai Dánielt

BÁNDY SÁNDOR

„Üljünk le és beszélgessünk, tényleg, a szó szoros értelmében a legvégső kérdésekről van szó. Mi az élet? Mi az élet értelme? Mi számít egyáltalán életnek? Mi a halál az élethez képest?" – mondta a hvg.hu-nak Karsai Dániel, remélve, hogy kormánypárti vezetők nyitottak egy eszmecserére. Ha van téma, ami félresöpri a pártpolitikát, az ez, gondoltam naivan. Másnap rossz volt látni, ahogy a kormánypárti politikusok levegőnek nézték az ALS-ben szenvedő embert a parlamenti folyosón. Répássy Róbert (Fidesz) ki is jelentette: „mi életpártiak vagyunk". Ez olyan, mint Orbán Viktor „békepárti" szövege az ukrán–orosz konfliktusról. Milyen élet? Milyen béke? (A Fidesz-propaganda viszont nagy 56-os forradalompárti, pedig akkor tényleg világos volt: Moszkva nem fogja tűrni hazánk önállóságát.)

Segíteni máson, aki mozgásképtelen, és az eutanáziát választja, egyértelműen emberbaráti tett. Lehet, sőt, kell is létrehozni megfelelő ellenőrző testületet, hogy ezzel ne lehessen visszaélni, de ne kelljen a szenvedőnek kívárni a kínhalált, ami évekig is elhúzódhat. A demencia is egy idevágó lényeges kérdés. Legyen ez minden felnőtt döntése, amikor még épelméjű, s legyenek meg a jogi alapok és végrehajtó keretek! Viszont a minisztérium szerint „a magyar jog kifejezetten védi az emberi életet, és megakadályozza azt, hogy mások elősegítsék a korai halált. A magyar társadalom nem bátorítja a betegeket a halál keresésére, éppen ellenkezőleg: gondoskodik róluk, és mindent megtesz azért, hogy segítse és támogassa az arra rászorulókat."

Gondoskodik? Sokan rémes körülmények között élnek – egészségesek és betegek –, nem a saját hibájukból. Kormányunk inkább milliárdokat költ menekültellenes gyűlöletkampányra, önreklámozásra, bugyuta „konzultációkra", presztízscélokra, meg a „dollárbaloldal" elleni propagandára – lekoppintva Rákosi Mátyás „dollárpóráz" dumáját. Ellenzéki pártok nem jutnak ilyen közpénzekhez, és ezentúl külföldi adományokhoz sem „szuverenitásunk" – magyarul: Orbán egyeduralma – védelmében. A kormányfő nem tekinti a baloldalt tisztességes magyaroknak: „Azok szólalnak meg most, akik eddig a pénzt kapták. (...) Akik zsoldban állnak, ez a zsoldosok tiltakozása. Ennél szebb önvallomást nehéz elképzelni, elárulják saját magukat." Eközben hazai közpénzből támogatja valós vagy remélt jövőbeli politikai partnereit világszerte.

Zűrzavaros a világunk, és 2024 sem ígér vigaszt. Mindez kapcsolódik Karsai kálváriájához, mivel egy tágabb értelemben vett értelmes életről, az ez iránti igényről szólnék, ahogy ő maga is.

„És ez a legfurcsább, a semmi, hogy lehet többé sose lenni, ez a legfélelmesebb" – írta Szabó Lőrinc. Popper Péter hozzáteszi: „az ember lelke az időtlenségre rendelkezik be, és egyszerűen nem tud mit kezdeni a végleges elmúlás gondolatával". (Popper P.: Fáj-e meghalni?, 1999) Évekig jártam papi iskolába, és tanultam, hogy miénk lenne az örök élet, ha Ádám és Éva nem követik el az eredeti bűnt.

Örök élet?! Akkor nem, de most, 80. éveim előszobájában ijesztőbbet el sem tudok képzelni. Szó szerint a föld minden négyzetméternyi területe – sivatagok, jégmezők, a Himalája sziklái – régen túlzsúfolt lenne, és alig, vagy nem is lenne ennivalónk. Minden ország tele lenne toronyházakkal, a lakások társbérlőkkel, az országok települései egybefolynának, mint Budapest kerületei. Ráadásul, ismerve, hogy milyen az ember, és tudva, hogy a vallás nem tiltja a háborút, harcba vonulnának a fegyveresek egyházaik áldásával. Egy háborúban rengetegen elpusztulnak, csak természetes halál nem létezne, ha Ádám és Éva betartják a tilalmat. Sok százezer több száz és több ezer éves pasas gyilkolná egymást. Mindenki kannibál lenne, mert már régen eltűnt volna az állatvilág. Világszerte hatalmas élelmiszeriparok dolgoznák fel a hullákat. Micsoda reklámok: „Hősi húsi!" és „Tégy egy hőst magadévá!"

Csak hálával tudok gondolni az eredeti bűnre. Teljesen megértem Ádámot és Évát. Én is kíváncsi vagyok, érdekelnek a WikiLeaks-anyagok, meg hogy mire költik az adófizetők pénzét. Azt is szeretném tudni, hogy mi okozza az ALS-t, s hogyan lehetne gyógyítani. Így kerül egy gondolatcsomagba Karsai, az eredendő bűn és a feltételezett mai állapotunk, ha Ádámék nem kíváncsiskodnak.

Akinek a vallása komfortot nyújt, azzal nincs vitám, de ne akarja másokra kényszeríteni nézetét. Sőt, társadalmilag fontos is a túlvilágbeli hit, a büntetés és jutalmazás kilátása, mert látva, hogy milyen az ember, e nélkül sokszorozódna a bűnözés. De a polgári törvényeknek figyelembe kellene venniük az ember jogát, ami a saját életét illeti. Meg vagyok békülve a halál közeledtével, de nem annak gyötrő, elhúzódó változatával. Gondolja bárki, hogy jobb, ha leugranak emberek a háztetőről, vagy vasúti sínekre fekszenek?

„Politikusi erény kritikus helyzetben is jövőbe látónak hazudni magad. A népnek, különösen a mi magyar népünknek fontos, hogy valaki mindig mondja meg, mi a helyzet, mit kell csinálni, mitől lesz biztonságos, kiszámítható az élet, a világ. Ezért szerették Ferenc Jóskát, Horthy Miklóst és Kádár Jánost. S most ezért szeretik Orbán Viktort is" – mondta korábban a 24.hunak a két hónapja elhunyt Vajda Mihály.

Zárásként üdvözlöm Karsai népszavazás-kezdeményezését. Várom az eredményt, drukkolok, hogy ne kelljen magatehetetlen állapotba kerülni ahhoz, hogy engedélyezzék az eutanáziát. Közben kormányunk felállította az államszuverenitást védő hivatalt, így csak reménykedhetek, hogy Karsai indítványa, ami az állampolgári szuverenitás lényeges része, kellő figyelmet fog kapni.

Örökös jegybankelnök

FOTÓ: HUSZÁR DÁVID

Sugárzik belőle az értelem eleganciája – Surányi György január 3-án 70 éves lett

LENGYEL LÁSZLÓ

Surányi György hetvenéves. Ahhoz az 1945–55-ös „nagy nemzedékhez” tartozik, amelyet méltán nevezhetünk az ész, az értelem nemzedékének. Két világháború, forradalmak és ellenforradalmak, népirtás után születtek/születtünk, bennük/bennünk a szülők és nagyszülők életre-halálra szóló megpróbáltatásaival. 1956 leverése elzárta a forradalom útját. A rendszer öröknek tűnt. Maradt a rendszerből és a világból való kihúzódás, a Hit, a szerzetesi lét, keveseknek, Asztrik barátunknak. Vagy a belehelyezkedés és elfogadás, mint a nagyon nagy többségnek. És végül a harmadik, a tanulás ésszel, az intézmények és szabályok értése értelemmel, a változtatás és a reformok vállalása rációval és felelősséggel.

1954. január 3-án a budapesti nyöckerbe születni: rosszkor, rossz helyre. Első a családból, aki saját erejéből kijárja az egyetemet, akiből értelmiségi, majd vezető értelmiségi lesz. Vajon megfutja-e ugyanazt a pályát, ha kikerül Izraelbe vagy Amerikába? Jobban jár-e, ha nem próbálja végig a kelet-európai, a magyar kalandot? Hihetetlen, de jó volt gyereknek és kamasznak lenni az ötvenes évek vége, s a hatvanas évek Budapestjén egy focizó, csavargó, felnőtt nélküli, baráti, szabad világban. A világ éppen nyílt és nem zárult. A gondolkodás, sőt a tettek tere tágult, nem szűkült. A Ráció gyermekei maguk előtt látták a másként élés, gondolkodás, beszéd, zenélés, viselkedés lehetőségét. A hatvanas évek szülték a beat- és a reformkorszakot, Liverpool, Prága, Párizs és igen, Budapest fölemelkedését a nagyvilág színvonalára. Tudom, nemcsak nekem, hanem neki is Magyarország az otthona, a belső tája, itt születik meg benne, hogy ezért az országért, nemzetért felelősséggel tartozik. A Ráció kora diktálta, hogy az egész világot akarjuk és tudjuk megismerni, megérteni, s ennek a világnak, ha csak egy vagy is a sok közül, a tanulás, a tudás felelősségével tartozol.

Áldott szerencsénk, hogy a magyar 68-as reform magával hozta az iskolarendszer változását, és az egyetemekre visszatért a tudomány szelleme. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen már Riesz Miklós és Hagelmayer István lehetettek Surányi tanárai és mesterei. Az igazat tanították, nemcsak a valódit. A fiatal egyetemista előtt bontakozott ki az új magyar pénzügytudomány. Valahol a Dimitrov téri termekben dőlhetett el, hogy a pénzügyi szakmát művelni nem(csak) tanulás, nem(csak) munka, hanem élvezet. Kevesen mondhatják el magukról, és boldogok, akik elmondhatják, hogy egész életükben azt csinálták, amit akartak, szerettek és élveztek. Surányi György a pénzügyek óceánjában lett boldogan úszó kicsiny halból élvezettel úszó nagy hal, némileg az óceán ura.

Kényesség, óvatosság, ki tudja mi, de nem kívánt élni a rendszer kínálta előnyökkel, a KISZ-vezetőséggel, a párttagsággal. A szakmához fűződő lojalitás nem engedte, hogy politikai lojalitást vállaljon. Mindig mérsékelt volt. Amit meg kell tenni, azt meg kell tenni, de nem radikálisan, nem kihívón. Mindig kiegyensúlyozott. Tervezd meg az új épületet, mielőtt a régit lerombolnád! Gondold végig a következményeket! Valamennyi konfliktussal együtt lásd és mondd ki a megoldó konszenzust! A gazdaság olyan többszereplős játék, ahol az egyoldalú monológ, még ha helyes is, sikertelen. Csak a sokoldalú dialógus lehet a megoldás. Imád beszélgetni, vitatkozni, meggyőzni és meggyőzetni. De a közgazdasági világszakma- és reformhitében soha meg nem tántorodott.

Szerencsés pillanatban, a hetvenes évek végén került Hagelmayer hívására a Pénzügykutatási Intézetbe, s ezáltal Faluvégi, majd Hetényi pénzügyminisztériumba. Volt kiktől megtanulni a kutatás és az államigazgatási munka fontos elemeit. Volt egy fiatal reformközgazdász csapat. S jött a válság, Kelet-Európa tektonikus elmozdulása, a lengyel Szolidaritás, az elnyomó szükségállapot, a magyar államcsőd veszélye, az IMF-hez fordulás és a hanyatló Kádár-rendszer menekülése a nyitás és a reformok felé. A „nagy nemzedék” ekkor vált igazán naggyá. Mert voltak együtt gondolkodó és együttérző, igaz, együtt munkálkodó barátságok. Amikor Bokros és Surányi elválaszthatatlan szakmai ikrek voltak. Amikor az „ifjú tisztek” rendre összejöttek és hivatali szamizdatokat írtak. Amikor Hetényi István örökös pénzügyminiszter megmutatta, hogyan kell egyszerre gazdasági csúcsminisztériumot építeni a pénzügyminisztériumból, illetve intézményi és szabályozó reformokat bizottságokkal kidolgoztatni. Surányi közelebb állt a jozefinista és monetarista reformirányzathoz, amely Antal László „vezérletével” mindent megtett, hogy a rendszert piaci szocialistává tegye, mint a magunkfajta radikális, „népbarát” institucionalistákhoz, akik megkíséreltük a gazdasági reformokat a politikai és társadalmi reformokkal is összekötni, de ezek a viták csak hasznunkra váltak. Surányi a Hetényi vezette bankbizottság titkáraként egy életre megtanulta, hogyan lehetséges a gazdasági válság és a politikai akarat harapófogójában, szabadon gondolkodva, lépésről lépésre, vállalható kompromisszumokkal eredményt elérni: a kétszintű bankrendszert és az önálló jegybank felállításának igényét.

Az 1989-es revolúció + reform = refolúció egyik reformhőse. A Németh-kormány tagjaként büszkén mondhatja, hogy reformjaik segítették a rendszerváltást. Itt tanulta meg azt a válságkezelő kelet-európai frontorvoslást, amikor az operációs csapat egymás iránti bizalommal, szűkös eszköz- és gyógyszerkészlettel sürgősen és határozottan operál. Olyan tudás ez, ami egy életre szól. Méltó elégtétele, hogy egészen fiatalon válhatott a Magyar Nemzeti Bank elnökévé, segíthette az Antall-kormányt a válságban. 1991-ben bizonyította, hogy nemcsak a magyar gazdasági reformokért, de a demokráciáért is felelősséget érez: aláírta a Demokratikus Chartát. Szerelmétől fosztotta meg Antall, amikor nem őt nevezte ki a független jegybank elnökének.

Igen, az MNB Surányi örök szerelme. Ha a válságoperációs tudás kiemel a többiek közül, az intézményépítés ennek az emelkedésnek a másik oszlopa. Az új alkotmányos intézmények – a Sólyom-féle Alkotmánybíróság, a Györgyi Kálmán vezette Legfőbb Ügyészség, Hagelmayer Állami Számvevőszéke, a Kosáry Domokos irányította MTA, a Hankiss Elemér vezette Magyar Televízió, a Gombár Csaba irányította Magyar Rádió – méltó társa a Surányi építette MNB. A szakmaiságnak és a hitelességnek nemcsak az intézményi hátterét sikerült egy adósságválság közepén megteremtenie, hanem a gazdaságot jelentősen befolyásoló jegybanki „világszellemet” is meghonosította. Ha volt „láthatatlan alkotmány”, elmondhatjuk, hogy volt „láthatatlan jegybankszellem” – ez ellen küzd a mai rendszer tűzzel-vassal.

Így vált nemcsak a zsákutcás monetáris politikák, hanem az Orbán-, a Medgyessy- és a Gyurcsány-kormányok felelőtlen és dilettáns politikájának bírálójává, majd az Orbán-rendszer országvesztő történelmi hibáival és bűneivel szembeni kritika megfogalmazójává.

Amikor 1995-ben, egy újabb válság közepén visszatért az MNB elnöki székébe: hazatért. Nemcsak tudta, mit akar és hogyan akarja véghez vinni, hanem pontosan bemérte Magyarország lehetőségeit és képességeit. A Bokros-féle válságoperáció társoperatőreként tudott, ha kellett, előre lépni, kockáztatni és vállalni, s Bokros mögött hátramaradni, másodiknak lenni. A heterodox csomagot vállalta az IMF-fel szemben, s bízott abban, hogy a csomag a társadalmat és a gazdaságot nem megtöri, hanem egy emberséges és fenntartható pályára vezeti. Igaza lett, a magyar rendszerváltás gazdasági aranykora következett.

Emberséges? Igen, Surányi György nagyon is érző humanista a társadalmi kínokkal és keservekkel szemben. Ha másokat, nem is keveseket, a hatalom, a pénz és a reformdiktatúra hármas kísértése el is csábít, ő mindig ellenállt e csábításoknak. A hatalom és a pénz nem érdeklik, ízlése és stílusa tiltakozik benne a hatalom és a pénz mohósága ellen. Irtózása az erőszaktól és az embertelenségtől elutasítja a reformdiktatúrát, mint minden más diktatúrát is. A meggyőzés és a párbeszéd embere, nem a parancsnoklásé és a kinyilatkoztatásé.

Ha komoly válságkezelő feladatot töltött be a rendszerváltozáskor, majd ’95–96-ban a Bokros-csomagnál, 1998-2000 között megmutatta, hogyan lehet együttműködő monetáris, fiskális és jövedelempolitikát csinálni Járaival és Chikánnal. Ekkor emelkedett az MNB az első kelet-európai jegybankként arra az európai, sőt, világszínvonalra, amely teljesítményével Surányit Magyarországon „örökös jegybankelnökké”, a világban a jegybankárok közösségének elismert és méltán becsült tagjává tette. Ebben az exkluzív világklubban elsőként és azóta utolsóként vehetett részt magyar, aki nemcsak nézője és hallgatója, de hozzászólalója is lehetett a világ ügyeihez.

Ahogy 2001-től elfajult a magyar politika és rossz irányba fordult a gazdaság, ahogy feléltük a reformokkal szerzett előnyünket, úgy kezdte jobb- és baloldal félreszorítani Surányit. Így vált nemcsak a zsákutcás monetáris politikák, hanem az Orbán-, a Medgyessy- és a Gyurcsány-kormányok felelőtlen és dilettáns politikájának bírálójává, majd az Orbán-rendszer országvesztő történelmi hibáival és bűneivel szembeni kritika megfogalmazójává. Elsőként fogalmazta meg, hová vezet a monetáris, fiskális, jövedelempolitikai túlfűtés, az erőltetett növekedés: az inflációs gazdaságba. Legfőbb érdeme: mindig megmondja, hogy mit lehetne, mit kellene tenni. Nem kapaszkodik a múltba, biztosan áll a jelenben, féli és érti a jövőt. Érezzük, hogy van jövője, s nekünk is lehet vele. Sugárzik belőle az értelem eleganciája. Mario Monti. Ha engednék, akár holnap operálna, s közben mondaná, mit miért csinál. Mario Draghi. Mert megtanulta, hogyan mesélje el mindenki számára érthetően és világosan, kristálytiszta logikával, honnan jutottunk ide, hová tartunk, miért és hogyan kellene másfelé mennünk. Európai magyar, pannón nyelven beszél a gyűlöletes és hazug hun-magyar nyelvtengerben. „Foglalj helyet. Kezdd el a mesét szépen. / Mi hallgatunk és lesz, aki csak éppen / néz téged, mert örül, hogy lát ma itt / fehérek közt egy európait.” Örökös jegybankelnök.

KENTAURBESZÉD

Levél Surányi György 70. születésnapjára

Milyen csodálatos a mi világunk! Kattintás a laptopon és egy szempillantás alatt elővarázsolja nekem azt a levelet, amelyet tíz évvel korábban, valamikor a 2013. év végén Surányi György barátom 60. születésnapjára írtam.

Most a hetvenedik életév küszöbén vagy. Hihetetlen, pedig valóság! Ez a világ most nem az a világ, mint 10 éve. Egy ilyen helyzetben akaratlanul felelevenednek bennünk a fiatalon megtanult klasszikusok, mint Horatius, aki a felfedezés döbbenetével írja barátjának „Eheu fugaces, Postume, Postume, labuntur anni... – Jaj, futva futnak, Postumus, éveink."* Mintha autónk GPS-e hirtelen a „futva futnak" helyett azt ismételgetné az úton: újratervezés, újratervezés! Igen, igaz! De mi az irány?

Kedves Surányi György professzor úr, családapa, jóbarát! Kedves Gyuri, szellem és tudomány embere, Isten éltessen! Köszönöm, hogy évtizedek óta részem lehet igazságkeresésednek, ismerhetem a köz érdekében végzett munkádat, tiszta szándékaidat, derűdet, egyensúlyt kereső és teremtő ajándékaidat. Jó ezeket egy beszélgetésben, találkozásban megtapasztalni, megélni. Még sokáig örülhessünk ennek!

Előtted járok már egy ideje a hetvenesek útján. Hívlak, hogy erősítsd, mélyítsd Te is velem együtt a „nyugtalan szív" vágyát, amely a továbbiakban is „új eget és új földet vár, ahol igazság lakozik".

Várszegi Asztrik,
Pannonhalma, 2023. december 29.

* Horatius: Ad Postumum – Postumushoz (Énekek II, XIV/1–2. Ford. András László)

FOTÓ: LADJÁNSZKI MÁTÉ

Orbán Viktor a végső leszámolásra készül 2024-25-ben

A változás vagy a bukás éve lesz 2024?

PALOTÁS JÁNOS

Cicero írta, hogy „minél közelebb van egy birodalom bukása, annál őrültebb törvényeket hoznak”. Üzenetének tükrében képzeljük magunk elé a francia forradalom idején játszódó Danton halála című dráma (Georg Büchner) néhány felejthetetlen jelenetét. Danton konokul győzködi az egyre szélsőségesebb Robespierre (a mai Orbán) cselekedeteinek veszélyét felemlegető környezetét, mondván: „Ezt úgysem merik megtenni!”. Danton, a dráma kiteljesedésekor önmaga bújtatja át a fejét a guillotine (nyaktiló) pengéje alá, és élete utolsó mondata is az, hogy „Ezt úgysem merik megtenni!”, utalva a kor Orbánjára, Robespierre majd kiegészíti azzal, hogy „Hóhér, mutasd fel a fejem a népnek, nincs részük mindennap hasonló látványosságban!”. Az elképzelhetetlen mégis megtörténik, méghozzá a Közjóléti Bizottság (a francia forradalom Szuverenitásvédelmi Hivatala) javaslatára, és Danton feje a porba hull.

Orbán Viktor egyre durvább, korábban elképzelhetetlennek tartott társadalomellenes lépéseivel azt üzeni, itt az ideje, hogy véglegesen leszámoljon a kizárólagos hatalmát bármely csekély mértékben is, de kritizáló gondolkodókkal. 2023-ban példák sokasága bizonyította a kormányfő számára, hogy a legdurvább döntéseinél sem kell számolnia olyan szintű ellenállással, amely bármely kis mértékben is, de kétségessé tenné a hatalmát.

Orbán a 2024-es évet, benne a június 9-én esedékes európai parlamenti, valamint az önkormányzati választással, az ellenzéki fellépés és gondolkodás végleges leszámolásának éveként határozta meg önmaga számára. Ma még kérdéses, hogy igaza lesz, vagy téved. Az elmúlt két évből alább kiemelt, korábban elképzelhetetlennek vélt néhány példa ma még az ő elképzeléseinek megvalósíthatóságát vetíti előre.

2022 novemberében Pintér Sándor belügyminiszter egy ún. „salátatörvényben” terjesztette elő a köznyelvben később már hullazsáktörvénynek nevezett és elfogadott szociális jogszabály-módosítást, amely kimondja, hogy bármely szociális probléma esetén elsődlegesen maga az érintett felelős önmagáért. Ha ez nem vethető fel, akkor jönnek sorban a családtagok, majd a civil szervezetek, utánuk pedig az önkormányzat, és csak ezt követően az egyházak. A sor végére került az állam. De ez utóbbi felelőssége így már fel sem vethető, hiszen a sorrendben mindig lesz az államot, Orbánt megelőző kötelezett. A törvény ma már így hatályos, és az utcák üresek!

Tanulságos a tavaly július 2-án elfogadott, a köznyelvben státusztörvényként ismertté vált, a pedagógusok új életpályájáról szóló 2023. évi LII. törvény előélete. Az eredeti törvénytervezetben még szerepelt, hogy a hatalom akár a pedagógusok magánlevelezéseit tartalmazó számítógépekbe, telefonokba is jogosult lesz betekinteni. A nagy visszhangot, ellenzéki felháborodást kiváltó előírás, a társadalmi felháborodás miatt végül is kikerült az elfogadott törvényből, azaz úgy látszott, hogy ezt azért mégsem merik keresztülvinni. A kérdés az, hogy tényleg nem?

A szociális törvény módosítása, valamint a státusztörvény vitája egyben tesztként is szolgált arra, hogy a legalapvetőbb emberi jogokat egyszerűen kiiktató maffia-jogalkotás milyen társadalmi összefogást fog eredményezni. Orbán egyértelmű választ kapott azzal, hogy a szolidaritást elemi szinten megvalósító fellépés még nyomokban sem volt felfedezhető.

Fél évvel később, 2023. december 10-én a parlament az Alaptörvényt is módosítva úgy fogadta el a 2023. évi LXXXVIII. törvényt a nemzeti szuverenitás védelméről, hogy a jogszabállyal összefüggésben szervezett utcai tüntetésre gyakorlatilag már nem is került sor. Igaz 105 civil szervezet ugyan együtt fordult Novák Katalin köztársasági elnökhöz, hogy ne írja alá a törvényt. Azért nagy meglepetést nem okozhatott, hogy aláírta, így a törvény ma már hatályos.

A törvény első paragrafusa létrehozta a Szuverenitásvédelmi Hivatalt, amely saját belátása szerint immár nem csupán a pedagógusok, hanem bármely magyar állampolgár – újságírók, kritikusok, ellenzéki gondolkodók, felnőttek és fiatalok – magánéletét ellenőrizheti, továbbá a zsarolhatóság indokával adatok begyűjtésével a számítógépébe, telefonjába, levelezésébe, bankszámlájába és bármibe korlátlanul betekinthet. A galádság teljességéhez hozzátartozik, hogy a létrehozott új államvédelmi hatóságnak immunitást is biztosít a törvény azzal, hogy akár visszaélésszerű vizsgálódásaival szemben annak ellenére sem lehet bírósághoz fordulni (lásd: a törvény 8. §), hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az Európai Unió joga szerint egy állami szervezetet ilyen immunitással törvény nem jogosíthat fel, a bírósági út lehetősége nem vonható el, az alapjog. E szándékos jogsértés kizárólag a diktatúra joga körében értékelhető.

A demokratikus jog szerinti felszólalhatóság megsemmisítésének jogalkotási visszaélésein túl, Orbán – a már 1998 és 2002 között megkezdett, majd 2010-től egyre arcátlanabbul folytatott – a közvagyon és az állampolgárok személyes vagyonának kifosztása terén is a legmagasabb fokozatra kapcsolt 2022-ben és 2023-ban.

Tényleg csak a mindenki számára legérthetőbb néhány példa az elmúlt két évből. Könnyen érthető példa a több ezer milliárdból megépített autópályáink és autóútjaink 35 éves koncesszióba adása olyan feltételek mellett, amelyek a teljes időszak alatt, a fenntartás és az üzemeltetés állami garanciáira hivatkozva éves szinten is százmilliárdos nagyságrendű további közpénz kitalicskázását garantálják Orbán bűnszervezetébe. De e körbe tartozik a Vodafone magyarországi leányvállalatának 2023 januári kivásárlása, majd átjátszása a bűnszervezet érdekkörébe. Ilyen példa az állami egyetemek feltőkésítése, majd az épületeikkel, javaikkal, kutatóintézeteikkel együtt sajátos alapítványi formában a NER rendelkezési körébe adása. Ide kell sorolni a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér még folyamatban lévő lenyúlását is. Lázár János azon tervéről, mely szerint a legjelentősebb kulturális értékeink részét képező kastélyainkat, a bennük lévő védett műtárgyakkal együtt ingyenesen átengedni a NER kiszemeltjeinek, még ma is úgy gondolom, hogy „Ezt úgysem merik megtenni!”, pedig a törvényt már elfogadták. Ugyanakkor kétsége ne legyen senkinek afelől sem, hogy a MÁV–Volán egyesítés, majd a már meglebegtetett magántőke bevonása a fejlesztésekbe, üzemeltetésbe, nem jelent mást, mint e két ezermilliárdos nemzeti és egyben stratégiai vagyon átjátszási folyamatának első nagy lépését.

Saját becslésem szerint Orbán 1998 és 2002 között, valamint a 2010-es hatalomszerzése óta eltelt időszakban a nemzeti vagyon mintegy negyedére már rátette a kezét. Arra azonban fel kell figyelni, hogy e hihetetlen nagyságú, 17 év alatt megvalósított vagyonkifosztásnak mintegy fele az elmúlt három évben véglegesült, azaz Orbán 2024–25-ös terveiben itt is a végső lépésekre készül – tapasztalva, hogy megteheti.

Összegezve, Orbán a 2024–25-ös időszakot a végső leszámolás és kifosztás időszakaként tervezi. Legkésőbb 2025-re tervezi annak bejelentését, hogy Magyarország elhagyja az Európai Uniót és feladja NATO-tagságát is, amely az igazi végső döfés lesz a magyar nemzet szívébe, ha hagyjuk.

És hogyan látom én 2023 történéseit és a 2024-es év lehetőségeit?

A magyar demokrácia 2023-ban szinte az összes csatát elveszítette. Pedig ez korántsem volt eleve elrendelve, de az ellenzéki társadalom szinte minden szereplője, civilek, választópolgárok, politikai szerveződések a lényeglátás helyett valamilyen önbizonyítási kényszer keretei között igyekezett megkülönböztetni magát a többiektől, ahelyett, hogy a közöset keresték volna abban, hogy miként kell a veszély forrásától megszabadítani a nemzetet.

Csak egy példa, mert mindenkire igaz a lényeglátás hiányának problémája, amikor az elsődleges feladatok kijelölésre kerülnek. A példa egy kampányvideó az elmúlt napokból. A videóban egy általam kedvelt, felkészült politikai párt vezetője jelentette be, hogy az elkövetkező hónapokban minden kapacitásukat, hazai és uniós kapcsolatukat, politikai befolyásukat a magyar oktatás megmentése érdekében fogják felhasználni. El kívánják érni, hogy az Európai Unió meghátrálásra kényszerítse Orbánt az oktatás bekebelezése területén. Azonnal emeljék meg a tanárok fizetését legalább ötven százalékkal. A kormány vonja vissza a státusztörvényt, stb.

A meghirdetett cél minden eleme a legmagasabb szinten támogatandó lenne, ha nem úgy szólna, hogy ez a központi cél, ennek rendelnek alá mindent. Tételezzük fel, hogy e parlamenti párt jelentős támogatói körével közösen mindezt el is éri 2024 első felében, és Orbán e területen meghátrál, mint annak idején a vasárnapi boltzár, az olimpiai rendezés, valamint az internetadó bevezetésének tervénél. Orbán ugyanis már nem is egyszer meghátrált, de 2024-ben, immár 18. éve ő és a bűnszervezete fosztja ki az országot, azaz gyakorolja a maffiakormányzást. A magyar társadalomnak ma Orbántól és bandájától kell megszabadulnia! A videó minden szava, mondata tökéletes lett volna, ha abban az orbáni rendszer leváltásának mindenek előtti célja lett volna zászlóra tűzve egy olyan felhívás mellett, mely szerint ehhez a célhoz kéri minden ellenzéki érzelmű magyar ember, civil és politikai szerveződés azonnali kapcsolódását, Magyarország jövőjének megmentése érdekében.

Ez ugyanis ma, 2024-ben a feladat, amit meg kell oldani!

FOLYTATÁS A KÖVETKEZŐ OLDALON ➔

➔ FOLYTATÁS AZ ELŐZŐ OLDALRÓL

Ahogyan én látom, mi magyarok a kritikai gondolkodásban viszonylag jól állunk, ha a mások cselekedeteit, tetteik hatékonyságát kell górcső alá vonni, miközben nem szívesen nézünk bele abba a bizonyos tükörbe. Így szívesen vetjük fel, hogy az EU szervezetei bürokratikusak, nem használják ki a rendelkezésükre álló eszközöket. Az EU érthetetlenül tűri Orbántól az uniós alapértékeinek rombolását, sőt az Unió biztonságának az orosz érdekek szerinti folyamatos veszélyeztetését is.

Tény, hogy az Unió vezetőiben, még a gondolat szintjén sem nyert teret azon kötelezettség felismerése, hogy minden magyar állampolgár, egyben az EU állampolgára is, és ebből az Európai Uniónak cselekvési kötelezettsége is következik.

Ha igaz, hogy az Orbán kormány rendszerszintűen sérti meg Magyarországon az uniós alapértékeket, autokráciaként gyakorolja hatalmát, akkor igaz az is, hogy az orbáni rendszer folyamatosan megsérti a magyar állampolgároknak, vállalkozásoknak, civil szervezeteknek, parlamenti és a parlamenten kívüli ellenzéki politikai pártoknak az unió jogából fakadó valamennyi, őket megillető jogát is. Márpedig e jogok szabad gyakorlását az EU-nak nem csupán lehetősége, hanem kötelezettsége is lenne megvédenie. Tény azonban az is, hogy e gondolat és az e gondolatból fakadó lehetőségek felismerése a magyar politikai és civil szerveződések, vállalkozások, állampolgárok gondolkodásából is hiányzik, ami baj, de a gondolat általános felismerése egyben nagy lehetőség is.

Súlyos tévedése a 2022-es, a lehető legszűkebb körű ellenzéki összefogást elemző pártok, civil mozgalmak, és az ellenzéki szavazótábor többségének is, hogy kipróbáltuk az ellenzék összefogását, de az kudarcot vallott. Néhányan azért érzik, hogy nem az összefogás ténye bukott meg 2022-ben, hanem annak a módja.

2023-ban egy évet már elveszítettünk! A 2024-es év nagy kérdése az lesz, hogy képes-e a magyar társdalom gondolkodása, helyzetértékelése a következő egy-két hónapban a gyökeres váltásra, vagy sem. Ha nem, akkor Orbán évtizedekre visszaveti e gyönyörű, jobb sorsra érdemes ország jövőjét. Ha igen, és a 2024-es tavasz a cselekvés időszaka lesz, úgy Orbán a hatalmát akár már ebben az évben is elveszítheti, vagy oly végzetesen meggyengülhet, ami legkésőbb 2025-ben a bukását okozhatja. Ehhez minden lehetőség adott 2024-ben!

Orbán 2024. június 9-re előrehozta az önkormányzati választást, így a szavazások kényszerűen osztani fogják egymás sorsát. Orbán vagy mind a két választást toronymagasan megnyeri (ma még erre számít), vagy fordulat esetén mindkettőn akár totális vereséget is szenvedhet. Az ellenzéki gondolkodás egységessé, tudatossá válásának következtében Orbán az EP-választáson túl az önkormányzatok döntő többségét is elveszítheti, amely olyan ellenzéki fellépést tesz lehetővé, amelynek kezelésére rendszere nem képes.

2023-ban ugyanis Orbán egy számára alig felismerhető csatát elveszített, amikor civil társadalmi szervezetek, parlamenten belüli és kívüli ellenzéki politikai pártok, mozgalmak közös felkérésére elkészült, és az összes (!) ellenzéki EP-képviselő közös beadványaként az Európai Bizottság asztalára került egy hatékony jogi felszólamlás. A beadvány szerinti eljárás kikényszerítheti, hogy június 9-én vagy egy szabad választáshoz közeli voksolásra kerüljön sor Magyarországon, vagy az EU által jogilag elutasított választási eredmény okán Orbán elveszíti hatalmi legitimitását. Ez egy olyan vissza nem térő lehetőség, amely hosszú időre eldöntheti azt az irányt, amelyet Magyarország követni fog a jövőben.

Celebvilág Magyarországon

SIFTER JÓZSEF

Celeb itt, celeb ott – celebműsorok már nemcsak a kereskedelmi csatornákon. Ismerős celebarcok köszönnek ránk. A celebség korszakába léptünk. Már a politikusok közül is sokan celebesednek. A celebek között is vannak néhányan, akik politizálnak és kifejezik imádatukat a kormánypárt, a kormányfő iránt. Van közöttük, akit a kormányzópárt kisebbik fele biztosan nem hívna meg egy agapéra. Vagy mégis? Van közöttük olyan, akiről azt gondolhattuk, hogy főállású férfikényeztető, amibe mára már elfáradt. Jelezte is egy interjúban, hogy a politika színpadán kíván a jövőben helytállni. Nem lesz egyedül azok között, akiknek két értelmes mondat még nem hagyta el a száját a Parlamentben, meg azon kívül.

A celebműsorokkal a kétezres évek elején kezdtünk ismerkedni. Ekkor robbantak be az ilyen típusú műsorok Magyarországra. Ekkor vette kezdetét néhány nyomtatott újság bulvárosodása is. 2023 elején még úgy tűnt, hogy csúcsra járatási kísérletnek lehettünk szemtanúi a celebműsorok gyártását és közvetítését illetően 2022-ben. Tévedtünk, a trend folytatódott, a bulvárlapok és a kereskedelmi csatornák öntötték ránk a – szerintem – gagyit. Néha úgy tűnik, hogy egy, a jelen valóságtól eltérő, párhuzamos világba akarják bevonni a nézőiket azzal a céllal, hogy minél kevesebbet foglalkozzanak azzal, ami ebben az országban ténylegesen történik.

Ugyan a FEOR (Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere) még nem jelzi, a celebműsorok megjelenésével új foglalkozási kategória is született: a megélhetési celeb. Így ma már nemcsak megélhetési bűnözőről és megélhetési politikusról – a kettő időnként fedi egymást – beszélhetünk. Sokszor és sokan próbálták már megfogalmazni, hogy kit és mi motiválhat arra, hogy megélhetési celeb legyen. Elfogadom azokat a magyarázatokat, amelyek a motivációt az adott egyéniség határainak feszegetésében, az önismeret kiteljesítésében, a hírnévben és a játék örömében jelölik meg. (Megjegyzem, József Attila biztosan nem ilyen játékokra gondolt a Levegőt! című versében, amikor azt írta: „jó szóval oktasd, játszani is enged szép, komoly fiadat!")

A fentieken kívül számtalan okkal magyarázható, kiből lesz megélhetési celeb. Az életutakat vizsgálva mondhatjuk, hogy például abból, akinek korábbi életpályája valamilyen okból már nem folytatható. Aki felnőttként sem tudja eldönteni, melyik az a foglalkozási szerep, amit élete végéig művelnie-kiteljesíteni kellene. Akiről egy hosszú ideje vitt foglalkozási szerep után valaki(k) kinyilvánítják, hogy arra alkalmatlan, vagy ezt saját maga ismeri fel. Aki ilyen vagy olyan okból pénzszűkében van, stb. Nem lesz igazi megélhetési celeb, csak rossz celeb, aki nem eléggé narcisztikus, nem eléggé exhibicionista. A naponta foglalkoztatott celebeknél egyik tulajdonság sem hiányzik. Akiket látunk, azok mindenáron szeretnék (szeretik) a belső énjüket, stílusukat a külvilág felé megmutatni. Sőt egyeseket az sem zavar, ha a szoknya, vagy a nadrág alattiból is kivillan valami.

Azok számára, akik olvasták a „Megéri celebnek lenni" című írásomat (Népszava, Szép Szó. 2022. 09.18.) rögzítem, hogy nincs celebfóbiám, csak nem ízlésem szerinti az életmódjuk (ma már ez is a nyilvánosság előtt zajlik), a televíziós szereplésük. A közreműködésükre építő műsortípusok messze állnak az én és még sokak kultúrájától. Fagyiból is megárt a sok, a celebekről és a celebműsorokról nem is beszélve. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján mégis arra következtethetnék, hogy a nem is olyan távoli jövőben a kereskedelmi televíziós csatornák nem is dobnak majd a médiapiacra olyan műsort, amelyben ne szerepelnének celebek. Megjegyzem, akkora celebkínálat nincs ebben a kis országban – már importra is sor került –, hogy ne mindig ugyanazokat az arcokat láthatná a nagyérdemű. Azokat a celebeket meg, akiket a politika is használ, ha tetszik a nézőknek, ha nem, a kormányközeli kereskedelmi csatornának napi több műsorban is foglalkoztatni kell.

A közelmúltban a sokat foglalkoztatott celebcsalád egyik tagja nyilatkozta egy interjúban, hogy „már a vízcsapból is mi folyunk, az emberek meg fognak utálni bennünket". Van, akinél ez az állapot már véglegessé vált, de még sokan követik és nézik őket. De megnyugtatom, a kereskedelmi csatornák műsorkészítőinél ez az állapot még hosszú ideig biztosan nem következik be, mert a csatorna nézői, követői számára az olyan sokkhatással járna, amit ők nem engedhetnek meg maguknak.

Nem állítom, hogy párhuzam vonható a társadalom peremére szoruló és a lecsúszás veszélyével fenyegetettek arányának az emelkedése és e műsorok nézettsége között. Azt viszont állítom – Józsa Péter egykori művelődéskutató 1972-ben közzétett téziseit és az ő nyomdokain elinduló társadalmi miliő kutatásokat tanulmányozva –, hogy a jelzett társadalmi réteg többsége számára ezek a műsorok ún. életpótlékot is jelentenek. Józsa többek között azt állítja a kulturális, műveltségi blokkok kutatása során, hogy a fenti társadalmi csoport tagjai által alkotott blokkba tartozók „(...) látóköre nagyon is behatárolt (...) világukat a mindennapi fizikai létfeltételekért folytatott küzdelem uralja (...) jellemző rájuk a nagy evések, ivások, a testi élvezetek hajszolása, a szex, sport, tánc". Azt már én teszem hozzá, hogy a napi megélhetési gondjaik közepette feltételezhetően nem vágyakoznak olyan műsorok megtekintésére, amelyek gondolkodásra is késztetné őket.

Azon fiatalok számára, akiknek mondjuk Petőfi még tájverseinek az értelmezése is gondot okozott általános iskolai tanulmányaik során, kuriózumként is hathatnak az ilyen típusú műsorok. Van mit nézniük. Ők biztosan nem hiányolják a kereskedelmi csatornák kínálatából Páskándi, vagy Örkény színdarabjainak a sugárzását. Az elmúlt 15-20 év celebműsoraiban volt már minden: szájba köpéstől kezdve, férfi nemi szervvel történő helikopterezésen, erotikus zuhanyozásokon keresztül a lámpaoltás utáni dugásokig. De friss élménnyel is szolgálhatunk. Itt van például a Gyertek át szombat este című, sokadik évadot megélt műsor, amelynek szereplőiről a csatorna honlapján sok mindent megtudhattunk. Olyan magvas dolgokat is, mint hogy „kakas csípte meg Józan Laci kukacát gyerekkorában", meg „nem a kutyatáptól nőttek meg Hargitai Bea mellei". Sokat elárul a magyar társadalom adott celebfüggő célcsoportjairól, hogy ezek a műsorok évről évre nagy nézettséggel mennek.

Sokszor feltettünk már a kérdést, hogy van-e igény ezekre a műsorokra? A választ a műsorok mindenkori nézettsége adja meg. A nézettségi adatokból arra következtethetünk, hogy van igény rájuk, mára már kortól, nemtől, iskolai végzettségtől függetlenül kielégítendő szükségletté váltak. Azt a kérdést is sokszor feltettük, hogy milyen értékeket képviselnek ezek a műsorok. A válaszokból arra lehet(ett) következtetni, hogy ki-ki a saját értékpreferenciájából kiindulva tette le a voksát az egyes műsorok minősítésekor. Szerintem sokan vagyunk olyanok, akik már régen felismerték, hogy ezek a műsorok nem értékközvetítési céllal készülnek, sokkal inkább az egyes csatornák nézettségi szintjének az emelése és ezáltal a profitszerzés érdekében szórakoztatják a nézőiket. Ez, sajnos felülírhat mindent! Így többek között az erkölcsi és etikai szabályokat, a személyiség tiszteletben tartását.

Azt a kérdést meg csak félve teszem fel – rám ne üssék a demagógia bélyegét –, hogy megengedhető-e a gazdasági visszaesést és egyes társadalmi csoportok elszegényedését is előidéző események – mint a Covid-járvány vagy az ukrajnai háború – után és idején a nagy forrásigényű celebműsorok legyártása? Amikor háborús költségvetésre és vészhelyzetre való hivatkozással valós értékeket közvetítő független színházi társulatok, kulturális közösségek kivéreztetése folyik. Megengedhető-e a számtalan celebfőzőműsor legyártása, amelyekben szemlátomás az ételekkel való pazarlás folyik (a celebként viselkedő mesterszakácsok kukába dobálják a győzelemre törekvők félresikerült ételeit), miközben sok magyar családban nem jut mindennap étel az asztalra?

FOTÓ: RTL SAJTÓKLUB

A nézettségi adatokból az derül ki, hogy igény van a celebeket felvonultató műsorokra

Kalózállamok

CORNELIS DE WAEL FESTMÉNYE/MUSEO DEL PRADO, MADRID

Spanyolok és törökök tengeri csatája Cornelis de Wael holland festő XVII. századi képén

UJLAKY ISTVÁN

Ha a kalózok kerülnek szóba, gyermekkori filmélményeink jutnak eszünkbe. A kosztümös kalandfilmekben húsz marcona bandita egy halálfejes-zászlós hajón; egyiknek lekötve fél szeme, másiknak falába van vagy kampós keze. A Karib-tengeren valóban lehettek az újkorban ilyesfajta kisvállalkozó tengeri rablók. Ám néhányszor a kalózkodás ennél kissé nagyobb méreteket öltött.

Kalózkodás az ókortól napjainkig létezik, de csak kevés olyan esetről tudunk, amikor a kalózok tömege saját állam alapításáig jutott el. A legközelebb egy állam, ország létrehozásához valószínűleg a Kilikia-, majd Kréta-központú kelet-mediterrán kalózok jutottak. Csak hogy a dolog méreteit érzékeltessük: amikor végre legyőzték a kalózokat, a harcokban az antik forrás szerint tízezer kalóz halt meg és húszezer került római fogságba. Akárhogyan is nézzük, ez harmincezer ember – miközben a mai Magyarország hadseregének létszáma huszonötezer fő körüli.

Az ókori kalózkodást a kereskedő államok igyekeztek féken tartani. Athén, Rodosz vagy Karthágó maga is élt a kalózkodás eszközével háború idején, de a „maszek” (nem állami) tengeri rablók garázdálkodásának korlátot szabott erős flottájuk. Azonban amikor a terjeszkedő Római Birodalom sorra megtörte, elfoglalta ezeket a „kikötő típusú” államokat (tengeri hatalmakat), felszámolt flottájuk helyébe nem állított hasonlót. Így a kalózkodás egyre nyomasztóbbá vált. A Földközi-tenger kalózai nem csupán hajókat fosztogattak. Talán ennél is fontosabb volt az ipari méretekben űzött emberrablás. Ha egy hajnalon kalózok jelentek meg egy halászfalu vagy tengerparti kisváros szélén, mindenkit foglyul ejtettek. A leggazdagabbakat váltságdíjért cserébe engedték szabadon. A többséget eladták rabszolgának, részben a környéken, részben (és nagyobbrészt) a Római Birodalomban, főleg Itáliában és Szicíliában. A római szenátus sokáig szemet hunyt a kalózkodás fölött. A szenátorok ugyanis civilben rendre nagybirtokosok voltak. A római közép- és nagyüzemek pedig részben vagy teljesen rabszolga munkaerőt alkalmaztak. A kalózok emberrablásai biztosították a rabszolga-utánpótlást azokban az években is, amikor a háborúk nem szállítottak hadifogoly-rabszolgákat.

Kilikia ma Törökországhoz tartozik, az ország déli részén lévő kis tengerparti tartomány. Területe kb. 38 ezer km², vagyis nagyobb, mint Szlovénia vagy Belgium, de kisebb, mint Dánia vagy Hollandia. Ezen a kis területen épült ki a kalózok állama. A Kr. e. II. század végére a kalózkérdés mind nyomasztóbbá vált, felszámolására immár a szenátus is hajlott. Kr. e. 102-ben Marcus Antonius Orator indított expedíciót Kis-Ázsiába, de csak részsikereket ért el. Róma mindinkább nemzetközi összefogást sürgetett, de a Mediterráneum legkülönbözőbb pontjain harcoló birodalom gyakran nem tudott kellő erőt szembeállítani a kalózokkal. A kalóztevékenység csúcspontját a Kr. e. 70-es évtized jelentette. Ekkor a kalózok már úgyszólván lehetetlenné tették a kereskedelmet a Földközi-tenger keleti medencéjében, sőt egy merész kalóztámadás Róma város kikötőjét, Ostiát is elérte. Publius Servilius Vatia hadjáratot vezetett Kilikiába. A területet elfoglalta (itt szervezték meg Cilicia provinciát), ám a kalózkodást nem sikerült megtörnie. A kalózállam áthelyezte területét Kréta szigetére. Az ifjabb Marcus Antonius (aki nem azonos Iulius Caesar consultársával, Kleopátra szerelmével, hanem az apja) hadjáratot vezetett Krétára, ám súlyos vereséget szenvedett. Meg is kapta a Creticus csúfnevet. (A római férfiak neve általában három részből állt: keresztnév, nemzetségnév, családnév. Ehhez kapcsolódhatott negyedikként egy ragadványnév. Publius Cornelius Scipio Africanus például a Hannibal ellen elért győzelméért kapta az Africanus – afrikai – becenevet.) Nem sokkal később Quintus Caecilius Metellus vezetett hadjáratot az immár krétai kalózok ellen. Részsikereket ért el, de a probléma lényegét nem tudta megoldani.

A kalózkodást a kalózállammal együtt Cnaeus Pompeius Magnus számolta fel. Igaz, ehhez elképesztő erőforrások álltak rendelkezésére (ami persze indirekt módon a kalózkodás méretét, a kalózállam erejét is mutatja). Ötszáz hajót, húsz légiót és hatezer talentum pénzösszeget biztosított számára a szenátus és teljhatalmat a tengerparttal párhuzamos 75 kilométeres sávban birodalomszerte. Érdemes összehasonlításképpen megemlíteni: egy légió öt-hatezer katonából állt. Vagyis Pompeiusnak több katona állt rendelkezésére, mint amennyit valaha Hanniballal állítottak szembe. Az ókor egyik legnagyobb tengeri csatájában, a Róma és Karthágó által megvívott, az Eknomosz-hegyfoknál zajló csatában vett részt közel ötszáz hajó és százezer ember. A talentum nem pénzérme, nem címlet, hanem tömegmértékegység, átszámítva 32,7 kg. A kalózellenes hadjáratra rendelkezésre álló pénzösszeg tehát közel húsz tonna ezüstnek felelt meg. A második pun háború után Karthágó tízezer talentum hadisarcot fizetett Rómának – de ötven évre elosztva. A fenti összehasonlítások talán érzékelhetővé teszik, mekkora erőfeszítéseket tett a birodalom a kalózkodás felszámolására.

Pompeius körzetekre osztotta a Földközi-tengert, és nyugatról kelet felé haladva módszeresen átfésülte azt. A kb. száznapos hadjáratban megtisztította a Mediterráneumot. Ekkor ejtett húszezer kalóz hadifoglyot és halt meg a harcokban további tízezer. A kalózkodás az ókorban soha többé nem érte el, meg sem közelítette a Kr. e. 70-es években tapasztalt méreteit, és főként nem szerveződött állammá.

Kalózkodás a középkorban is létezett, de állam létrehozásáig nem jutott el (habár a Balti-tenger térségében működő Szétosztó – Vitális – Testvérek nem álltak messze ettől). Az újkorban viszont akadt erre rövid életű kísérlet. Elöljáróban említsük meg, az újkor különbséget tett kalóz és tengeri rabló között. A kalóz csak saját országának ellenségei ellen folytatott rabló-fosztogató harcokat, és uralkodójától megbízólevéllel rendelkezett. A holland kalózok például előszeretettel fosztogatták a spanyol hajókat és tengerparti településeket, mert hazájuk háborúban állt Spanyolországgal – viszont sohasem raboltak volna ki holland vagy angol hajót. Piet Heyn holland kalóz például, miután kisebb flottát és hadsereget gyűjtött össze, egy alkalommal kirabolta a spanyol ezüstflottát. Angus Konstam számításai szerint mai értéken 6,9 milliárd dollárnyi zsákmányhoz jutott. Ezzel szemben a tengeri rablók közönséges bűnözők voltak, akik nem tettek különbséget ellenséges, semleges és saját országbeli hajók között. A kalózlevéllel (fejedelmi megbízólevéllel) rendelkező kalózokat privatér vagy bukanér névvel is illették.

A XVII. században a ma Haitihoz tartozó, Tortuga nevű kis szigeten jött létre kalózállam. Angol és francia kalózok, akikhez később hollandok is csatlakoztak, településeket alapítottak, erődöket építettek. Ezek egyike kőből épült, ágyúkkal volt felszerelve, és kiállt egy spanyol ostromot. A spanyol hajók fosztogatását vadászattal egészítették ki: például a spanyol telepesek elszökött, elvadult szarvasmarháira vadásztak. Államszerű működésükre nem csak a fent jelzett építkezések utalnak. Rabszolgákat vásároltak, majd pár év múlva lemondtak a rabszolgatartásról. Prostituáltakat is „importáltak”. Az állam a Parti Testvériség nevet vette fel. A spanyolok többször elfoglalták a szigetet, de a kalózok újra és újra visszatértek. Tortuga egy sajátos, multikulturális képződmény, egyszerre volt „kalózok részvénytársasága” és területtel, településekkel, a francia, angol és holland államok támogatásával létező anarchikus ország. Tevékenységük csúcspontja a XVII. század középső harmada.

Az újkor másik rövid életű kalózállama a Bahama-szigetcsoporthoz tartozó Providence sziget székhelye, Nassau. Az egykor britek által alapított város brit népességét egy spanyol támadás során legyilkolták vagy deportálták. A várost 1695-ben hollandok építették újjá, ekkor kapta mai nevét. A szigetet Benjamin Hornigold kalóz 1713-as partraszállásával vált kalózállammá. Hornigold és egykori riválisa, Henry Jennings egy kalózköztársaság (más szerző, Rebecca Simon szerint kalózkirályság) nem hivatalos vezetői lettek. Nassau kikötőjét kibővítették. Kb. ötszáz hajó befogadására vált alkalmassá, ám sekély vize miatt nagy csatahajók nem tudtak kikötni. Hornigold rendet és békét teremtett a szigeten. Egy egykorú forrás (Bermuda kormányzója) szerint a miniállamban mintegy száz civil és ezer kalóz élt. A kalózállam kb. öt évig állt fenn. A brit kormány megbízásából Woodes Rogers (maga is egykori privatér) indított támadást Nassau ellen. Azzal kezdte, hogy közkegyelmet hirdetett azoknak, akik megadják magukat. Nagyjából kétszáz kalóz élt is a lehetőséggel. Mindenkit megdöbbentve a kalózállam alapítója és vezetője, Hornigold is csatlakozott Rogershez. A kalóztámaszpontot felszámolták, kb. száz kalózt kivégeztek. A rövid életű kalózállam részben a spanyol örökösödési háborúnak (1701–1714) köszönhette létezését, és bukása is összefüggött azzal, hogy a háború lezárása után már nem volt szükség privatér hadviselésre sem.

Berber kalózok Afrikában hoztak létre államokat. Északnyugat-Afrika lakossága ma arab többségű, jelentős berber (és francia) kisebbséggel. A berber szó egyébként a görög barbár arab átvétele, kb. „külföldi, azaz nem civilizált” jelentésárnyalattal. A berber kalózok már a XIV. századtól zavarták a tengeri kereskedelmet. A XVI. századtól ez a tengeri rabló tevékenység még nagyobb méreteket öltött. 1569-től Tunisz, Algír és Tripoli gyakorlatilag független államokká váltak. 1687 után már formálisan sem igazodtak az oszmán–török külpolitikához, egyedüli céljuk a zsákmányolás (ember és áru) volt. A kalózkodásban a többséget alkotó berberek mellett arabok, törökök és európai renegátok is részt vettek. Utóbbiak egyike, a holland Ivan de Verboeer felvette az iszlám hitet, és az algíri flotta parancsnoka lett.

Berber (vagy barbár) kalóz Pier Francesco Mola svájci olasz művész festményén (1650)

PIER FRANCESCO MOLA FESTMÉNYE/LOUVRE, PÁRIZS

FOLYTATÁS A KÖVETKEZŐ OLDALON ➔

➔ FOLYTATÁS AZ ELŐZŐ OLDALRÓL

Két másik európai renegát, a holland Simon Danseker és az angol John Ward megtanította a berbereket az európai keresztvitorlázat használatára. Ezután – bár tevékenységük fő színtere a Földközi-tenger nyugati medencéje maradt – a berber kalózok az Atlanti-óceánra is kimerészkedtek. Rablóportyát vezettek a Kanári-szigetekre, Galíciába (nem a hasonló nevű kelet-közép-európai tartományról, hanem a spanyol atlanti partok La Coruna körüli vidékéről van szó), de egy-egy alkalommal Anglia és Izland partjaiig is eljutottak. A berber kalózkodás csúcspontja a XVII. század első fele. Becslések szerint történetük során egymillió európait raboltak el és adtak el rabszolgának. Miguel de Cervantes, a Don Quijote szerzője is a berberek foglya volt öt éven át. A fent említett, csak formálisan török függésű berber állam mellett a negyedik a marokkói Saléi Köztársaság, mely de jure sem tartozott sosem a törökökhöz.

Vajon a berber kalózkodás esetében mennyire beszélhetünk államokról? Teljes mértékben. A városok élén egy-egy dej állt. A hajóskapitányok (nevük: reisz) önálló, befolyásos társadalmi réteget alkottak. A vállalkozásokhoz a tőkét részvénytársaság-szerűen a helyi polgárok gyűjtötték össze. Ennek megfelelően a zsákmányból osztalékot kaptak, akárcsak a dej a zsákmány egytizedét. A berber államok építkeztek, nemzetközi szerződéseket kötöttek.

Európa igyekezett felvenni a kesztyűt. A berber államok elleni harcra mozgósított a Máltai Lovagrend és a Szent István Lovagrend. (Utóbbi nem a mi István királyunkról kapta nevét, hanem a pápa és vértanú Szent Istvánról.) Az európai (spanyol, olasz) partok mentén erődök épültek. A Szent István Lovagrend elfoglalta Algírtól Annaba kikötővárosát. A máltaiak (akik még a berber államok önállósulása előtt, kemény harcokban védték meg Máltát a berber ostromtól) több ezer keresztény rabszolgát szabadítottak ki, és maguk is ejtettek berber, arab, török foglyokat. Szerzetesrendek a rabszolgasorsra jutott keresztény foglyok kiszabadításán – a váltságdíj összegyűjtésén – fáradoztak (mint a redemptoristák, trinitáriusok és lazariták). Igazi fordulatot azonban csak a nagyobb európai hatalmak fellépése hozott. Az angol flotta érte el először, hogy a berber kalózok ígéretet tegyenek, angol hajókat nem támadnak. Ehhez előbb Tunisz ágyúzásával, Algír megtámadásával, a Saléi Köztársaság megsemmisítésével adtak nyomatékot. (Ezután élelmes olasz hajók olykor angol zászló alatt hajóztak.) Az 1680-as években spanyol és francia támadások érték a berber államokat, és hasonló szerződéseket csikartak ki. A vereségek nyomán a berber államok mindinkább rabszolga-kereskedelemre szakosodtak, de még a XIX. század elején is folytattak kalóztevékenységet. Egy alkalommal Svédország viselt hadat Algír ellen (1800-ban). Jellemző, hogy a fiatal Egyesült Államok (miután évekig „védelmi pénzt” fizetett, hogy polgárait megóvja) két háborút is vívott a berber kalózállamok ellen, mert a XVIII. század végén mintegy százharminc amerikai tengerészt ejtettek foglyul. Mint látható, a keresztény hatalmak sokáig nem fogtak össze, külön-külön léptek fel alattvalóik védelmében a berber városállamok ellen. 1816-ban aztán egy közös brit–holland támadás jószerével véget vetett a berber kalózkodásnak. Maguk a berber államok a francia gyarmatosítással veszítették el függetlenségüket.

Pier Francesco Mola, a svájci olasz művész festményen örökített meg egy berber kalózt. Cornelis de Wael holland, Andrzej Orlinski lengyel festő és mások is megfestették a berber kalózok elleni tengeri küzdelmet. Az izlandi Ólafur Egilsson, akit négyszáz társával berber kalózok ejtettek foglyul, és aki maga is hónapokat töltött Észak-Afrikában, emlékiratban írta meg történetét. Kiszabadulva a berber fogságról a holland Emanuel d’Aranda is papírra vetette keserű élményeit.

Fenséges vendégség

HEGYI IVÁN

Száz évvel ezelőtt Ruttkay József barcelonai magyar konzul megjelent a Continental Szállóban, ahol a kék-fehérek laktak, és hálás köszönetét fejezte ki az MTK csapatának „azért a nagy propagandáért, amelyet gyönyörű barcelonai szereplése a magyar nemzet szolgálatában tett”.

A kék-fehérek aznap 1:0-ra legyőzték az FC Barcelona együttesét, amelyről a Sporthírlap azt írta: „Az utolsó hetekben még az eddigieket is felülmúló tüneményes eredményeket ért el, amit jórészt új kapuvédjének, a magyar Plattkónak köszönhet, aki Ricardo Zamora távozásával került a megtisztelő posztra.”

Nem mellesleg az 1919 és 1929 közötti tíz évet tartják Katalóniában a Barcelona első aranykorának. Igaz, az MTK sem volt semmi: 1917 és 1925 között kilenc bajnoki aranyérmet nyert zsinórban. Ezalatt meccseinek 86 százalékán győzött, 9,2 százalékán döntetlent ért el, és csak 4,8 százalékán szenvedett vereséget, az összesített gólaránya 807:125 volt. Mindössze két évad akadt, amikor kétszer is kikapott, 1918-ban veretlenül zárta az első osztályú sorozatot. (Azaz hatszor csak egyetlen vereség érte.)

Barcelona–MTK 0:1 (0:0)

Barátságos mérkőzés, 1924. január 6., Barcelona, 15 000 néző. Jv.: Adrados (spanyol).

Barcelona: Plattkó – Martínez Surroca, Coma – Carulla, Joan Aparici, Elías – Blanco, Piera, Cella, Torralba, Grácia.

MTK: Kropacsek (Fábián, 3. perc) – Mándi, Senkey – Kertész Vilmos, Orth (Nyúl Vilmos, 47.), Nádler – Braun, Molnár, Opata, Siklóssy, Jeny.

Gól: Opata (51.).

Plattkó Ferenc, az MTK korábbi kapusa 1924 januárjában már a Barcelonában játszott

Az 1923/24-es szezonban, amelynek téli szünetében Spanyolországban járt, az első fordulóban vesztett a VAC ellenében (0:1), majd 19 győzelmet és 2 döntetlent számlált. Aztán mindennek betetőzéseként 1924 októberében 11:2-re győzte le bajnoki meccsen az FTC-t.

Ibériába 1923 decemberében nem akármilyen keret érkezett. Egész pályafutását tekintve Braun József, Kertész Vilmos, Mándi Gyula, Nyúl Ferenc 9-szeres, Orth György 8-szoros, Kropacsek Ferenc, Molnár György 7-szeres, Nádler Henrik, Opata Zoltán 6-szoros, Nyúl Vilmos, Senkey Imre 5-szörös, Fábián Sándor, Kovács István 4-szeres, Senkey Gyula, Siklóssy Antal 3-szoros, Jeny Rudolf, Weszter Károly 2-szeres, Winkler Róbert egyszeres bajnok volt az MTK-val.

A csapat előzőleg Svájcban, Franciaországban és Németországban járt. Zürichben, a Grasshoppers hó borította pályáján, „kutya hidegben” 1:1-et ért el a Young Fellows együttesével szemben. A kék-fehérek gólja Molnár sarokrúgásából esett, a beívelést a svájci kapus beejtette. Winkler II lövését viszont kivédte, közben hátulról előreszólt valaki az MTK-ból: „Szép volt, Vinyő!” Mire Kertész II replikázott: „Csak a labda megfagyott útközben.”

Strasbourgban 2:0-ra győzött a magyar csapat, majd karácsonykor – december 26-án – Neunkirchenben nem akart kiállni a helyi Borussiával szemben, mert a pálya teljességgel alkalmatlan volt. Végül a házigazdák kérésére kétszer 30 percet játszottak, ha már egybegyűlt 8000 didergő néző, és újabb 1:1 került a túrakrónikába, a gólt ismét Molnár lőtte (ezúttal nem szögletből).

Négy nappal később a portya első és utolsó vereségét szenvedte el az együttes: San Sebastianban 3:2-re kikapott a Real Sociedadtól, de január elsején 4:0-lal vágott vissza, a Kohnból lett Kertész szabadrúgásgólja egyenesen fenséges volt.

Akárcsak az év első napjának másik programja, amelynek során Zita spanyol királynénál tisztelgett az MTK, Brüll Alfréd elnök pedig átnyújtotta az egyesület jelvényét díszes tokban, ezzel a felirattal: „Hódoló szeretettel Magyarország sokszoros bajnokcsapatától. 1924. január 1.”

Következett Barcelona.

A kék-fehérek 1922 decemberében, 1923 januárjában is jártak Katalóniában, és két, egyaránt gól nélküli döntetlent értek el a katalán együttessel szemben. Az 1924-es esztendő azonban más volt, mert a 12 207 pártoló tagot számláló FC Barcelona akkor ünnepelte fennállása negyedszázados jubileumát. A nevezetes év rosszul kezdődött a számára. Akár a meccs az MTK-nak. Kropacseket Josep Grácia a harmadik percben mellbe rúgta, a kapust le kellett cserélni. (Az Est című lap másnap azt jelentette: „Már jól érzi magát.”)

A második félidő összehasonlíthatatlanul jobban indult. Jeny elfutott, beívelt, és Opata, aki már Baszkföldön is két gólt szerzett, a hálóba fejelt. De még messze volt a vége. Noha a „Barça” nélkülözte Paulino Alcántarát, José Planast, Josep Sametiert és Agustín Sanchót, a korabeli beszámoló szerint „óriási erővel támadott, de a kék-fehér védelem, élén a fiatal Fábiánnal és a pompás formát játszó Mándival, minden támadást visszavert”.

Sőt egy alkalommal akár 2:0-ra is javíthatott volna az MTK, de Siklóssy ötméteres lövését Plattkó Ferenc különleges reflexszel hárította. Ezért is írt hozzá ódát Rafael Alberti, a legnagyobb spanyol költők egyike.

Hogy maradt az 1:0, az a Barcelona csapatában 395 mérkőzést játszó Vicente Pierának is volt köszönhető. A játékvezető a hajrában – Fábián „labdahordozása” miatt – büntetőt ítélt a vendéglátók javára, ám kirívó döntését a 15 ezres barcelonai közönség éktelen füttykoncerttel fogadta. Fábián tiltakozásul otthagyta a ketrecet, a sportszerű csatár pedig messze az üres kapu mellé lőtte a tizenegyest.

Így aztán diadalmasan összegezhetett a 8 Órai Újság: „Ennek a magyar sportra nézve felbecsülhetetlen értékű győzelemnek értékét emeli az, hogy Orth kiújult lábbaja miatt a második félidőben nem vett részt a játékban.”

Másnap megrendezték a visszavágót, az 2:2-vel zárult úgy, hogy a 80. percig – Artur Cella és az argentin Emilio Sagi-Barba góljával – 2:0-ra vezetett a Barcelona, aztán Braun szépített, majd közvetlenül a lefújás előtt Opata egyenlített.

A túrázókat sokaság várta január 11-én a pályaudvaron. Miként a Sporthírlap tudósított: „Az MTK futballcsapatának fogadtatására az érdeklődők nagy tömege jelent meg péntek délben a Déli vasútnál, a hétköznapi munkájukat megszakító embereknek nagy része azonban a vonat késése miatt nem várhatta meg a diadalmas útjukról visszatérő derék fiúkat, és bosszúsan indult vissza a városba.” A trieszti gyors délután fél egy helyett kettőkor futott be. Ez azonban nem akadályozta meg Hajós Alfrédot, az első magyar olimpiai bajnokot, az MLSZ alelnökét abban, hogy meleg szavakkal köszöntse az együttest.

Nem volt ennyire szívélyes az MTK vezetősége, amely hamarosan közleményt adott ki: „Mérlegelve az összes körülményeket, arra a szilárd elhatározásra jutottunk, hogy csapatunk többé nem keresi fel Spanyolországot. Elsősorban a spanyolok kemény, mondhatni, durva játékmodora érlelte meg bennünk ezt a gondolatot. Meg az, hogy annak a csapatnak, amely a Barcelonát otthonában akarja legyőzni, legalább öt góllal kell jobbnak lennie. Örülünk, amiért megismételtük a bravúrt, amely eddig egy csapatnak sem sikerült, hogy veretlenül kerültünk ki a Barcelona elleni mérkőzésekből, sőt le is győztük a világhírű ellenfelet, de bizony még ez az eredmény sem érte meg azt a nagy fáradságot és a sok sérülést, amik a meccsekkel együtt jártak és a barcelonai mérkőzésektől elválaszthatatlanok.”

A dicsőséget persze nem lehetett elvenni a kék-fehérektől. Lám, itt is erről volt szó.

Száz év...

Vagány.

ÖRÖKZÖLD GYEPEN

Cinkelt szilveszter

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND

Egy időben a szilveszter fontosabb volt még a karácsonynál is. Ez a felnőtté válás, a gyakorlatozás és felkészülés éveire esett, a kamaszkor szélsőségesen vibráló időszakára. Addig a szilveszter jobbára csak az éjszakai tévéműsort jelentette a nagyszülőkkel (mert anyámék buliztak), amivel kapcsolatban mindig az volt a legégetőbb kérdés, hogy lesz-e Hofi vagy sem. De bárhogy is alakult, a verdikt mindig ugyanaz maradt: a tavalyi jobb volt. Aztán kétszer is koccintottunk, én valamilyen szörppel, a román és a magyar újév tiszteletére, az előbbi volt a hivatalos, utóbbi az érzelmes. A nagymamám viszont képes volt minden alkalommal bemutatni a bravúrt: mindkettőt megkönnyezte.

Kilencedikben, a líceum (gimnázium) első évében alakult úgy, hogy én magam is elmehettem bulizni, méghozzá egyenesen Kolozsvárra, ahol az unokatestvérem osztályával mulattuk át magunkat 1987-be. Ekkor ismerkedtem meg a morzsával, ami ott bevett szokás volt (amikor másnap még van egy ráadásbuli, hogy elfogyjanak a kaják), és rá egy évre, szintén Kolozsváron, a társaságból elsőként tanultam meg, hogy az alkohollal szemben csak vesztes csatái lehetnek az embernek. Főként, ha nem áll meg idejében a hangulata karbantartásával.

Azóta voltak jobb-rosszabb, kivételesebb szilveszterek is, hogy végül (az emberi lét csupa keretes történet) ismét a tévé előtt kössek ki, hála a standupos srácoknak néha kimondottan vidáman csúszva át az újesztendőbe, viszont mindig hozzátéve: a tavalyi jobb volt. A 2023-as év első perceit viszont simán átaludtam, még a fogadalmakról is megfeledkeztem. Reggel viszont megígértem magamnak, hogy még egy ilyen nem lesz, a magam fél évszázadával túl fiatal vagyok ehhez, van elég kraft még a buliközpontban. Így aztán idén utcabált és baráti vendégeskedést hozott az óév vége.

FOTÓ: AFP

Az este végül egy adott ponton átcsapott karaokepartiba (képünk illusztráció)

A házigazdáink (osztrák–magyar vegyes házaspár, ahol a férj amúgy perzsa is – ha ez regényben lenne, kihúznám, mert túl soknak vélném, ami már hitelteleníti a sztorit) nem csupán megadták a módját, a mangócsatnit például szonettbe kellene foglalni, bár nem tudom, mi rímelne rá igazán, de az osztrák szokásokba is bevezettek. Például az óév végén a gyerekek itt cinket olvasztanak jóslás gyanánt. Ez a fém amúgy erre igen alkalmas, hiszen az olvadáspontja harmada a vasénak, vagyis nem kell egy kis kohót beszerezni a művelethez, megteszi egy kanál meg egy gyertya is. Az utcákon így is árulják, egy miniatűr tálcának kinéző kanállal és négy kis „pohárkával" – első pillantásra azt hittem, hogy valamilyen koccintásra alkalmas szett lehet ez. Koboldoknak vagy manóknak, mert a gyűszűnél is kevesebb itóka fér bele. Aztán kiderült, hogy a „pohárkákat" kell megolvasztani, majd gyorsan belelöttyinteni a kikészített vizes tálba. Amilyen alakba dermed meg a fém, olyan lesz az új évünk.

A szetthez mellékelnek egy kis füzetet is, amely – amolyan álmoskönyvként – feloldja, hogy milyen forma mit ígér. Szerintem az összes általunk kiöntött darab gusztusos kis spermiumra emlékeztetett, kis gömb nagy farkincával, de a mindenre odafigyelő anyák úgy döntöttek, hogy inkább seprűként interpretáljuk a dolgot, ami a könyvecske szerint rossz barátokat jelent. Nagy kérdés, hogy a régi rossz barátok aktiválják-e majd magukat 2024-ben vagy újakat szerzünk? Azért én magamban a spermiumot a termékenység, vagyis a bőség előjeleként könyveltem el, hacsak nem olvasom szorosabban a dolgot, és nem lesz terhes valamelyikünk neje. A következő gondolatot már ne is feszegessük, hogy például kitől, mert akkor máris egyszerre vagyunk egy jó francia vígjátékban és a rossz barátoknál.

Az este végül egy adott ponton átcsapott karaokepartiba, ahol megint két csoportra oszlottak a fellépők: a bátrakra és a jó hangúakra. A többiekre való tekintettel kimaradtam a versengésből, mert nincs olyan lény a földön, aki hamisabbul énekelne nálam, amit a zavarom még fokozni is képes. Nem kis döbbenettel figyeltem ugyanakkor, hogy Duska előbb Lewis Capaldi dalát, a Before You Go-t énekelte el, amit a skót énekes-dalszerző a nagymamája halálakor írt, tehát nem egy vidám darab. Majd átváltott a Valmar slágerére, és nem kevés beleéléssel adta elő azt, hogy: „Csak tapadnak a jobbnál jobb / És szőke, barna fullos csajok", akiktől az alanyi költő természetesen „beindul". Bár láthatóan a kilenc és fél éves énje még nem volt tisztában a szavak valódi jelentésével, ahhoz nem kellett különösebb jóstehetség, hogy belássam, valamelyik közelgő újév ezt az érzést is elhozza majd neki, csak akkor már rég nem velünk akar majd szilveszterezni.

Bandukoltunk haza a szilveszteri vigasságon már átlendülő bécsi utcákon, enyhe volt az idő, mintha március lenne, mintha a fölénk tornyosuló baj már három hónapot leharapott volna az évből. Dúdolgattam magamban a Valmar frissen tanult dalát: „Úgyis mindig ugyanaz a vége". Ami egyszerre tükröz koravén józanságot és ifjonti, lázas kiábrándulást. A jövőt fürkésztem a ködbe vesző utca végén, találgattam, hogy rossz barátként, fullos csajként vagy kiismerhetetlen idegenként érkezik-e majd. És mi mindent suttog majd a fülünkbe.

Hamletté érő királyfi

FORGÁCS IVÁN

A művészet játék, élvezni kell, felolvadni csapongásaiban. Igazi önpusztító dőreség a teremtés szentségét látni benne, s papi szigorral háborogni sikertelennek tűnő megoldásokon, romboló, ördögi erőt látni bennük. Alkosson szabadon, aki akar, próbálkozzon bármilyen varázslattal, valahol biztos tetszést arat, ahol meg nem, hát istenem. Nem mindig édes a mulatság, de a lényeg, hogy ellazító, megengedő. Én jó ideje nem kedvelem például klasszikus művek modernizált feldolgozásait. De nem baj, hogy vannak, lenniük kell, mert ez is egy játék. Csak már nem igazán érdekelnek. Mert a műről szólnak, azt forgatják ide-oda, én pedig mostanság újra inkább az eredeti alkotásokhoz vonzódom, amelyek a létről szólnak. Nem árt persze jelezni, hogy nem szentírások, lehet őket térben mozgatni, továbbformálgatni, ezt kivenni, azt betenni. Főleg egy gazdagabb, izgalmasabb vagy akár aktuálisabb jelentéstartomány, élményvilág reményében. Itt nincs veszély, nem kell vigyázni, de aki akarja, fontolja meg, hogy minden remekmű érzékeny rendszer, ha belepiszkálunk, hiába lesz erősebb egyik eleme, könnyen összedőlhet.

Shakespeare Hamletje az évszázadok során számtalan irodalmi értelmezésnek, színházi és filmes interpretációnak köszönhetően bibliai figurává vált kultúránkban. Krisztusi alak, akit az Atya itt felejtett az evilágban, hagyta elpusztulni, de nem támasztotta fel, jelezve, hogy a világot ember nem válthatja meg. Az igazságért tehetetlenül küszködő, töprengő, magát kételyekbe reflektáló értelmiségi Jézus lett. Elszakadva monológjaival szülőágyától, a darabtól. A színészeknek meg kellett hozzá érniük, legalább fiatal középkorúvá, hogy minél súlyosabban üssön igazsága. Olivier, Szmoktunovszkij, Viszockij, Branagh, Gábor Miklós, Cserhalmi György, Huszti Péter... Csupa érett, erőteljes férfialak.

FOTÓ: MTVA

Gálffi László harmatos ifjúja hitelesíti a Hamlet cselekményének minden fordulatát

Ám ezek a Hamletek, lett légyen bármily felszabadító, katartikus a hatásuk, egyre nehézkesebben mozogtak a shakespeare-i mű világában, megbontva annak egységét. Intellektuálisan túlnőttek rajta. De szerencsére a művészetben is él a hatás-ellenhatás dinamikája. Jönnie kellett reakciónak erre a vonulatra. És nálunk is megszületett. Esztergályos Károly 1983-as, tévéfilmes feldolgozásában, amely ismét látható az MTVA Archívumában.

Az adaptáció lényegében ugyanarra az elvre épül, amely Zeffirelli Rómeó és Júliáját világsikerré tette: visszaadni a hősnek a saját életkorát. Visszaadni a darab címét: Hamlet, dán királyfi. Enyni. Megszólaltatni a művet. Ami helyenként csikorog, előfordulnak hamis hangok, de az élmény mégis gazdag, szokatlan. A megközelítést konzervativizmusa teszi elevenné, modernné. Meg kellett persze találni hozzá egy olyan Hamletet, aki nem csupán fiatal, hanem szinte már alkatával érzékelteti a figura mélységét, összetettségét. A harmincas éveibe lépő Gálffi Lászlóra esett a választás, aki olyannyira őrizte kamaszos kisugárzását, hogy sokan éretlennek tartották a szerepre. A bátor döntést Jancsó Miklós filmje, A zsarnok szíve is ösztönözhette, amely emblematikus reneszánsz figurát teremtett a fiatal színészből. Akárhogy is, Shakespeare dán királyfijává emelni őt telitalálatnak bizonyult.

Míg az idősebb, férfiasabb Hamletek egy kialakult világképpel rendelkező, környezetében őrlődő hőst teremtenek meg, akinél nem is teljesen világos, mire vár, miért tetteti őrültnek magát, Gálffi harmatos ifjúja hitelesíti a cselekmény minden fordulatát, és belső fejlődést mutat. Erkölcsi érzékenysége és kifinomult szellemisége még formálódik. Még kötődhet anyjához, és már pusztán az bánthatja, hogy az összeállt egy másik férfival. Természetes gyermeki indulat ez, lehet, hogy apja nem is volt nagy király, de ő annak érezte, és nem tűri, hogy más lépjen a helyébe. Mindenképpen gyűlölné az új uralkodót; hogy kiderül róla, gyilkos, csupán megkönnyebbülést okozó visszaigazolás. Ám bosszúra kötelez, és valóban kérdés, elég erős lesz-e hozzá ez a fiú. Hiteles, ahogy húzza az időt, próbál teljes bizonyosságot szerezni, gyerekes őrületbe rejtőzik. Bölcseleti monológjai pedig nem egy érett gondolkodó elmélkedései, hanem váratlanul kibuggyanó, kamaszos ráismerések vagy inkább rácsodálkozások a létre. Merész szertelenség vibrál bennük, meglepő, milyen mélységeket érintenek. A töprengés elementárisan kábító állapotából születnek.

Gálffi Hamletje nem idegenül bolyong környezetében, a cselekményben. Eleven kölcsönhatásban van velük, ami formálja jellemét, szemléletét. Ő a történet végén érik felnőtté, tettekre képes férfivá, akit érzékenysége a Halálba emel. Izgalmas, megtisztító erejű élmény követni őt ezen az úton, egy csaknem szerkezeti teljességében, akkordgazdagságában megszólaló dráma létre reflektáló pórusaiban. Mondhatjuk persze, ez is csupán egy értelmezés. Legyen az. Mindenesetre Gálffi Hamletje nagyon a szívünkbe tud égni. Őrizze soká a többi dán királyfi között a műélvezet!

VISSZHANG

A NÉPSZAVA HÉTVÉGI MAGAZIN MELLÉKLETE

FOTÓ: KISBENEDEK ATTILA / AFP

A mítoszszédelgés művészete

A demokratikus értelmiségnek meg kell alkotnia azt a mítoszt, s hozzá a nyelvezetet, amely átélhetően közvetíti és igazolja értékrendjének igazságát, fogalmazott Béndek Ábris a múlt heti Visszhangban. Ezúttal a mítoszteremtésről (vagy éppen a mítosztemetésről) gondolkodunk tovább: a társadalmi egyenlőség és a nemzeti összetartozás hitvilágairól. És arról a kormányzati politikáról, amely nem értékeket, hanem azok képzetét forgalmazza. Nem a polgári Magyarország megteremtése a fontos, az amúgy is csak politikai termék, hanem a róla folytatott beszéd. Hovatovább beszély. Ez „beszélyes"! Választási év jön, küszöbön két nagy döntés. Nem ártana élesebben látni: miről is. Milyen jelmezek, szövegek, szerepek jönnek vajon? És van-e a színpadon (vagy inkább a söprögető középpályás posztján) Kádárnál is Kádárabb játékos?

FORGÁCS IVÁN ÍRÁSA A 2. OLDALON

Ősi táncok kortársra hangolva

Tizenöt éve él Budapesten Jenna Jalonen finn táncos-koreográfus, aki úgy érzi, már „megmagyarosodott", a nyelvünket is jól beszéli – ebben segített a nyelvrokonság, no nem a hasonló hangzású szavak, amikből alig akad, sokkal inkább a hasonszőrű logika –, de azért minden héten alá kell merülnie a hideg vízbe és beülni a szaunába, ez segít megőrizni a finnességét. Készített már humoros darabot a finn–magyar rokonságról, és magyar néptáncok elemeit felhasználva koreografált; itt élő alkotóként kétszer kapta meg a leginnovatívabb hazai táncelőadásoknak odaítélt Lábán Rudolf-díjat. Számos közösségi projektet visz, fiatalokkal is foglalkozik, a SUB.LAB.PRO együttesével mutatja be HALO című koreográfiáját január 12-én a Trafóban, noha nemrég térdszalagszakadást szenvedett, és a napokban műtét vár rá.

BÁLINT ORSOLYA

– Mondhatni munkahelyi baleset volt. Tréninget tartottam, ugrottam egy nagyobbat, és kicsúszott alólam a lábam – idézi fel a koreográfus. – Hétfőn műtenek, de pénteken már ott leszek a Trafóban. Fél év, mire könnyebb mozgásokat tudok majd csinálni, olyan intenzív fizikai erőkifejtést pedig, mint a *BEAT – I just wish to feel you* című duettben (amelyért 2020-ban megkapta a Lábán Rudolf-díjat – a szerk.), majd úgy egy év múlva – mondja Jenna Jalonen, a Collective Dope formáció alapító tagja.

FOLYTATÁS A 4. OLDALON

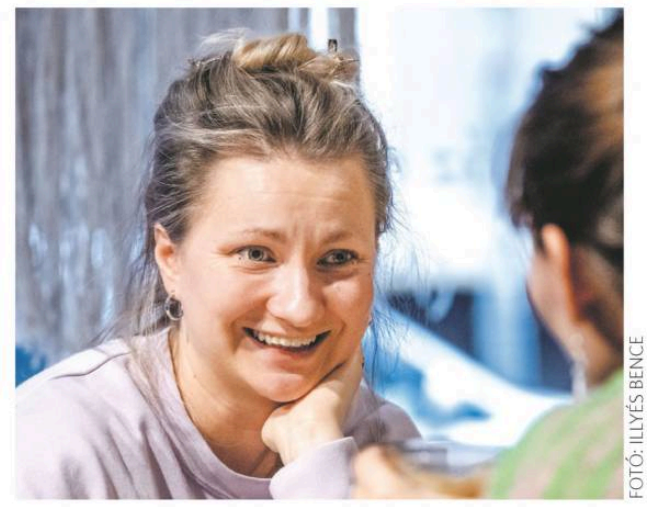

FOTÓ: ILLYÉS BENCE

Beszippantott múlt idő

Sertésmájkrémkonzerv-dobozon füstölgő cigaretta, Wartburg csomagtartójára kipakolt ebéd és üres kő virágtartóba dobált felesüvegek. Murányi Kristóf színpompás grafikái humorral és magas fokú esztétikával idézik meg a múltat, miközben iróniával is fordulnak felé. Az 1978-ban, Siófokon született alkotó úgy véli, a Kádár-korszak építészete és tárgyi kultúrája nemcsak a múltunkat, de a jelenünket és a jövőnket is meghatározza.

FOLYTATÁS AZ 5. OLDALON

Népfogyatkozás középzárt hangzókkal

Rácz Krisztina, a Belgrádi Egyetem kutatója először megmosolyogtatta a kollégáit egy rendhagyó ötlettel. Arra volt kíváncsi, mit szeretnek annyira a szerbiai magyarok két ironizáló, humoros Facebook-oldalban. A bácskai és bánáti nyelvjárásban megszólaló virtuális ismerősök kapaszkodót nyújtanak, erősítik az összetartozás érzését egy olyan korszakban, amikor lassan alig marad ember a déli szomszédunknál, aki magyarnak tartja magát. Ezt a népszámlálási adatok támasztják alá, de a kutató is azt mondja: a fogyás természetes, lehetetlen visszafordítani.

FOLYTATÁS A 3. OLDALON

A mítoszszédelgés művészete

FORGÁCS IVÁN

FOTÓ: CSOMOR ÁDÁM

FOTÓ: NATALIA KOLESNIKOVA / AFP

A mítosz szellemi-érzelmi otthonához a végsőkig ragaszkodunk, kérdőjeleződjön meg bármily egyértelműen is. Mert ezeknek az orientációs pontoknak az elvesztése óriási megrázkódtatás, kicsúszik a lábunk alól a talaj, semmivé foszlik az identitásunk.

Azt hiszem, jobb, ha elárulom, hogy az alábbi iromány fabrikálására legutóbbi interjúalanyom, Béndek Ábris gondolatai ösztönöztek. A közélet iránt érdeklődő, véleményformáló társadalomtudós pályáján elinduló fiatalember határozottan állást foglalt amellett, hogy – mint az cikkeiben is olvasható – a demokratikus szellemű értelmiségnek meg kell alkotnia azt a nyelvet s rajta keresztül azt a mítoszt, amely átélhetően képes közvetíteni és igazolni az emberek számára értékrendjének igazságát. Bizonyos értelemben követnie kell a kormánypárt gyakorlatát, amelynek a tradicionális, etnikai összetartozásra épülő nemzeteszmény medrében már sikerült nyelvileg is kialakítania egy társadalmat befolyásoló, nagy legitimációs erővel rendelkező hitvilágot.

Nem vitatkozni kívánok Béndek Ábrissal, egyszerűen állítása, gondolatmenete arra indított, hogy eltöprengjek a kérdéskör néhány aspektusáról.

Uralkodó képzetek

Ha elfogadjuk a mítosznak azt a meghatározását, hogy „olyan történet, amelyet ott, ahol megszületett és élt, valóságként éltek meg, bármily valószerűtlen volt is” (Sztyeblin-Kamenszkij), azt kell mondani, a mai magyar politika nem foglalkozik mítoszteremtéssel. Ilyen történetek általában nagy történelmi kataklizmákhoz, forradalmakhoz, vallási mozgalmakhoz kapcsolódóan jönnek létre. A mítosz komplett, értékrendet közvetítő valóságkép, legtöbb eleme elfogadásra, hitre alapul, tudat- és lélekformáló erő, az emberek benne élnek. Szellemi-érzelmi otthonuk, a végsőkig ragaszkodnak hozzá, kérdőjeleződjön meg bármily egyértelműen is egészében vagy néhány fontos elemében. Mert ezeknek az orientációs pontoknak az elvesztése óriási megrázkódtatás, kicsúszik a lábunk alól a talaj, semmivé foszlik az identitásunk.

A rendszerváltás előtt döntően két nagy mítosz uralta a fejeket és szíveket. Az egyiket a politikai rendszer kínálta – bár ne feledkezzünk meg hazai szociáldemokrata hagyományairól –, a társadalmi egyenlőséget középpontba helyező szocialista átalakulással és a hozzá kapcsolódó forradalmi történetekkel. A másik a nemzeti összetartozást preferálta, az idegen elemektől, külföldi befolyástól való tartózkodást, egy elképzelt, saját fejlődésvonal követését a nemzeti mitológia hagyományos elemeivel. De a kettő között volt átjárás a társadalmi igazságosság elvont eszméje mentén, amire a kádári konszolidációs politika rá is erősített.

Számos egyéni kombinációban éltek ezek a mítoszok. A kérdés az, született-e a rendszerváltás idején új, polgári demokratikus mítosz. Úgy érzem, igen, a jogállamisággal garantált szabadság köré épülve, csak szűk volt a társadalmi bázisa, leginkább egy már létező kistulajdonosi réteget, illetve értelmiségi, művészeti köröket érhetett el. Pontosabban erre volt még szélesebb fogékonyság, de a piacgazdaság ideáját már nem sikerült hozzákapcsolni. Az új valóságminta külföldi példákból táplálkozott, és az idegen tőkével szembeni ellenérzések meggyökeresedtek a társadalomban. Leginkább egy negatív, antikommunista mítosz teremtett egységet, amely az előző rendszert elnyomó, diktatórikus mechanizmusai miatt bélyegezte meg. Bár azt már nehezen viselte egy jelentős, nem az apparátushoz tartozó réteg, hogy erkölcsi szinten megfosztják a múltjától. Mindenesetre az MDF-kormány kudarca azt jelezte, hogy a külföldi mintákat kritikátlanul követő, a szociális traumákra nem reflektáló kapitalista átalakulásnak nemzeti köntösben sincs erős támogatottsága. Amivel megkérdőjeleződött egy jobbközép alternatíva.

Ahogy Putyin, Orbán sem határozott, konzekvens értékrendet és ahhoz kapcsolódó mítoszt, nyelvet képvisel, hanem célzásokkal, allúziókkal operál, így állít maga mögé különböző nézeteket képviselő tömegeket.

Putyini parafrázis

A választók visszahívták az MSZMP utódpártját, a szocialistákat. Akik nem nagyon értették, miről van szó: a szocialista mítosz továbbéléséről. Vagy értették, csak úgy vélték, annyira erős a (tév)hit azzal kapcsolatban, amit képviselnek, hogy a liberálisokkal végig tudják vinni az elitjük számára is előnyös rendszerváltást. És nem is tévedtek nagyot, mert végül Gyurcsány Ferenc öntelt politikai ügyetlenkedése és egy gazdasági világválság kellett hozzá, hogy tömegesen elforduljanak tőlük. Azok közül, akik kitartottak mellettük, a többség máig hiszi, hogy a szocialista mítoszt képviselik.

És itt kell szót ejteni Vlagyimir Putyinról. Ő alakított ki tudatos politikai stratégiát abból – amit bizonyára Lukasenka is ösztönösen megérzett –, hogy a rendszerváltás után alakuló társadalom kézben tartásához, az emberek támogatásának megszerzéséhez nem új igéket kell hirdetni, hanem a társadalmi tudatban tovább élő mítoszokkal kell operálni allúziók, vagyis utalások és érzetkeltések formájában. Ennek a felismerésnek talán legerősebb szimbóluma a vörös csillag visszahelyezése a Kremlre, és a szovjet himnusz dallamának visszahozatala. Túl azon, hogy benne is él szovjet nosztalgia, Putyin megértette, hogy ha folytonosságot teremt az orosz történelemben, és azt jelzi, hogy a szovjet korszaknak is voltak dicsőséges, haladó elemei, történései, maga mögé állíthatja az előző rendszer híveit, a benne szocializálódott emberek nagy részét is. Beleillesztve mítoszukat egy tágan értelmezett nagyorosz-ortodox nacionalizmusba, a világ fenyegette „haza” tradicionális mítoszába. Számára kifejezetten előnyös, ha azzal vádolják külföldön vagy odahaza, hogy fel akarja támasztani a Szovjetuniót. Nem kell mondania semmit, és megerősítik homályos jelzéseit a társadalom egyik része felé. Miközben ő nem akar semmit feltámasztani, hanem létre szeretne hozni egy imperialista, a globalizációban meghatározó szerepet játszó tőkés orosz birodalmat. Más kérdés, hogy ebben nem ért el átütő sikert, manipulációs technikájának energiái kimerülőben, ami az erőszak fokozásába, majd háborúba sodorta.

A putyini módszer egyik legkiválóbb, legeredményesebb képviselője ma kétségtelenül Orbán Viktor. Nevezték már mindennek, kádáristának éppúgy, mint horthystának. Ami nem véletlen, mert ő sem határozott, konzekvens értékrendet, ahhoz kapcsolódó mítoszt, nyelvet képvisel, hanem célzásokkal, allúziókkal operál, így állít maga mögé különböző nézeteket képviselő tömegeket. Történelmi folytonosságot ugyan nem teremtett az előző rendszerrel, kitart az éles antikommunizmus mellett, ám nem annyira az eszmét ostorozza, hanem a megvalósult társadalmi struktúra idegenségét. A kommunizmus nem magyar út. Ugyanakkor azonban, amikor kapcsolatokat épít Oroszországgal és Kínával, előszeretettel méltatja a két hatalom értékeit. Putyin háborús agresszióját, kivált annak indítékait megértőbben kezeli, mint Ukrajna elkeseredett védekezését. Ezzel visszaigazolja az antiimperializmusát (s vele talán szocialista orientációját) is őrző térséggel kapcsolatos képzeteket, illúziókat. Balos antiimperializmus csendül meg a külföldi tőke kizsákmányoló, komprádor jellegének hangsúlyozásában. Aki akarja, értse így, és szavazzon rá.

Lebegtetett libsizés

Az antiszemitizmussal hasonlóan kettős játékot űz a kormánypropaganda. A hivatalos beszédekben, megnyilatkozásokban egyértelmű a zsidóság tisztelete, országépítő tevékenységének elismerése, feltétel nélküli befogadása a nemzetbe, némi bűntudatot éreztetve a holokauszt miatt is. Nyugodjanak meg a zsidók, sírják el magukat, és szavazzanak a Fideszre! Másrészt viszont a propaganda a nyugati tőke kizsákmányoló, világuralomra törő imperializmusát egy zsidó mágnáshoz, Soros Györgyhöz kapcsolja, az ő ügynökhálózatából áll az ellenzék, amely így nem a nemzet része. A kormányközeli médiában szabad utat kap a libsizés. Mindez a klasszikus antiszemita mítoszt igazolja. Aki akarja, higgye ezt, és válassza a Fideszt!

Szakpolitikai, szociális kérdések terén már nehezebb ez a kettős manipuláció, mert az emberek mindennapi tapasztalatát kell eliminálni. A Nyugat-ellenesség valamennyire azért itt is működik (EU-s büntetések és fenyegetések a függetlenséget védő nemzettel szemben). Egészében azonban elmondható, az Orbán-rendszer eredményesen operál a rendszerváltást túlélt két nagy – baloldali és nemzeti – mítosszal, sikerrel állítva maga mögé egy kétharmadot biztosító tömeget, amelynek jelentős részében keverednek a világnézeti elemek, érzelmi elköteleződések. A különféle allúziókból nem rajzolódik ki semmilyen kiérlelt értékrend, vízió. Cinikus játék, mert a valódi cél itt is a tőke uralmának biztosítása, a beépülés a nemzetközi, globalizációs piaci térbe.

De vajon érdemes-e az ellenzéknek is hasonló eszközökhöz folyamodnia? Érdemes-e tudatosabban kihasználnia a DK-nak vagy az MSZP-nek, hogy táboruk legjobban mozgósítható része még mindig azt hiszi, hogy a két párt politikája a szocialista mitológiából táplálkozik, azt kívánja valamilyen módon a megváltozott feltételek között képviselni? Nem valószínű. Ezt a hajót elvitték mások, az újabb, rendszerváltás utáni nemzedékekre kell minden ellenzéki formációnak koncentrálnia, meghallani a hangjukat a fővárosban és vidéken, őket segíteni egy kornak megfelelő, erőt adó, progresszív világkép és közéleti magatartás kialakításában. Hátha nemcsak új mítosz, hanem egy új valóság formálódik belőle.

Népfogyatkozás középzárt hangzókkal

FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Rácz Krisztina szociológus, a belgrádi Filozófiai és Társadalomelméleti Intézet kutatójának előadása kapta az egyik legnagyobb visszhangot a Népfogyatkozás címmel rendezett CEU-konferencián nemrégiben Budapesten. Két, általa kutatott humoros, speciálisan vajdasági magyar Facebook-oldalról beszélt – ez a Rokon Ilonka Copyright és a University of Bótelőtt –, amelyek szerinte jól jellemzik az ottani szubkultúrát. Előbbi egy ízesen beszélő, mindenről sarkos véleményt alkotó idős nagynéni stílusában posztol párkapcsolati válságról („Biztos szètmentek, mer mostanàba nagyon kinágassa magát a feszbukon"), kér irányfényt az online útvesztőben („Mi a különbség az internet meg a kompjuter között? Nem ugyanaz?"), vagy bátorít objektív ítélkezésre választás előtt („Ez a hülye jelölteti magát miacsudának? Olvasd má mit igér"). A másik közösségi oldal posztjait szemezgetve szinte látjuk a borvirágos orrú bölcset, amint a kelleténél nagyobb csizmát vásárol az unokával („Úgyis vazstag zokniva hordod télön..."), megoldást javasol a helyzetre, amikor kölyökoroszlánt találnak Szabadka környékén („Én tüllem hagyhatták is vóna szabadon. Hátha összeötte vóna a pocakot a határba!"), és nem szíveli, hogy teret nyer az öngyújtóhasználat („Éccő láttad, hogy Tito azzal gyútotta a szivarját, oszt most majomkocc itt...").

Onnan látszik a kép

– A világ az online térbe helyeződik át, egyre kevésbé találkozunk élőben a többi emberrel. Szerintem a két felület által nagyon jól megragadható, hogyan alakul egy közösség élete – fogalmaz Rácz Krisztina. – A vajdasági magyarok élete is változik, 2010 óta különösen. (Májusban lépett hivatalba a második Orbán-kormány, és kezdte kiemelten kezelni a Szerbiával ápolt kapcsolatot.) Magyarországon alig tudnak arról, hogy élünk valójában, a közösségünkön belül is akadnak tabuk. Kifelé úgy néz ki, hogy minden szuper, itt a Kánaán, de ha az ablakon kinézünk, akkor nem ez van. Hanem például az, hogy rettenetesen fogyunk. És ezt még a magyar és a szerb kormánnyal egyaránt nagyon jó viszonyt ápoló, az intézményekben és a döntéshozásban szinte mindent felügyelő Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) sem tudja szépíteni. A 2010 óta létező kettős állampolgárság intézménye óta még könnyebb az elvándorlás, év közben is kiveszik a szülők a gyerekeket az iskolából, elmennek Ausztriába, Németországba. Mondhatnánk tehát akár azt is, hogy rendben, csapjuk le a villanyt, még az én generációm kihúzza, de ennyi volt. És akkor beköszönnek a virtuális tartalmak, mint ez a két Facebook-oldal. Van egy olyan hipotézisem, hogy azért olyan népszerűek, mert az, amit közvetítenek, valamit jelent a szerbiai magyaroknak. A nyelv, ahogy megszólal a két oldal: „Ilonka" a bácskai középzárt ë hanggal, az „egyetem" a bánáti, azaz a Szeged környéki nyelvjárásra emlékeztető ö-zéssel.

Mindenki nevetett, meséli, amikor azt mondta, ebből fog tanulmányt írni, most meg ott tart, hogy hamarosan leközli egy angol nyelvű nemzetközi tudományos kiadvány. – Úgy vettem észre, hogy a két felület a 20 és 50 év közötti réteg körében kapós, nosztalgiát ébreszt, önazonosságot gerjeszt. Igyekeztem megállapítani pár fontos témát, amelyek visszatérnek, sok lájkot és hozzászólást kaptak. Ezekről gondoltam azt, hogy sarokkövei az itteni identitásnak. Az egyik ilyen témakör a ruralitás, a vidékiesség. A vajdasági magyarság egy falusi, kisvárosi, marginalizált, peremvidéki közösség, érthető módon a mezőgazdaság, az állattartás fontos kérdések. Nagyobb városokban ezek stigmatizált vagy egész egyszerűen lenézett témák, itt viszont megvan a lehetőség, hogy nosztalgikus hangulatban, vagány stílusban, akár szolidan hencegve beszélgessenek arról, hogyan kell pálinkát főzni, dohányt felfűzni. Nevetnek egymáson, de nem kicsúfolják a másikat, a megnyilvánulásokban szeretet és irónia van.

A másik kedvelt témakör az evésivás, ahol például hagyományos receptekről, nagy családi falatozásokról cserélnek eszmét. Ezek az étkezések, italozások nyújtják a közösségi élményeket, általában ünnepek alkalmával hazatérnek az elvándorolt rokonok, barátok, és ilyenkor egy kicsit újra nagyobbnak tűnik a közösség. A harmadik visszatérő motívum a többségi kultúrához való viszony, a „kevertség", illetve a szerb nyelv tudásán vagy épp nem tudásán való nevetés, ami akár egy trauma feloldása is lehet.

FOTÓ: RÖHRIG DÁNIEL

– A negyedik terület, ami érdekes módon máshol nem nagyon szokott felmerülni a vajdasági magyarság kapcsán, a transznacionalitás. Ez mindennapi téma azoknak is, akit ott maradtak: Szegedre járnak vásárolni, Budapestre egyetemre, határátlépéskor kicserélik a telefonban a SIM-kártyát és a két határ között az útlevelet. „A szerbet a szerbné[l,] a magyart a magyaron", merül fel „Ilonka" egyik mémjén is. Igen, maga az államhatár is állandó téma. Nagyon vicces és egyben tragikus, hogy állandóan azt halljuk, soha ilyen jó nem volt a viszony a két ország között, aztán mégse tudják megoldani, hogy ne kelljen két órát állni átlépéskor – mondja a Belgrádi Egyetem kutatója.

> „A 2010 óta létező kettős állampolgárság intézménye óta még könnyebb az elvándorlás, év közben is kiveszik a szülők a gyerekeket az iskolából, elmennek Ausztriába, Németországba."

Pénz sem köt röghöz

A határon túli gazdaságfejlesztési támogatások döntő része a Vajdaságba érkezik a Fidesz-kormánytól. Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter legutóbb december közepén (egyébként nyíltan a szerbiai választási kampányban) egy adai eseményen értékelte hatalmas sikertörténetként a magyar kormány törekvéseit. Azt mondta, „a vajdasági magyar közösség gazdasági megerősödése a megmaradást is jelenti". Az elmúlt években 80 milliárd forint magyarországi támogatás jutott erre a vidékre. A dotáció egyik nem titkolt célja, ahogy arra a tárcavezető is célzott, a magyarok elvándorlásának fékezése lett volna. Mindhiába. A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a 6,6 millió lélekszámú Szerbia összlakossága egy évtized alatt közel 7, a szerbiai magyarságé 27 százalékkal csökkent, ma alig több mint 180 ezer ember vallja magát magyarnak déli szomszédunkban.

– A népességfogyás természetes folyamat, legfeljebb lassítani lehet – magyarázza a fentieket Rácz Krisztina. – Tisztán látszik a népszámlálási adatokból, hogy csak azok a közösségek nem fogytak, amelyek a hagyományosabb életkörülményekhez ragaszkodnak: a bosnyákok, az albánok és a romák. Az ő köreikben esetleg az apa szegődik el Németországba, küldi haza a pénzt, de a család marad, és nyugdíjas korára a családfenntartó is hazamegy. A népességfogyás modernizációs kérdés, nem vajdasági, nem magyar sajátosság. Az emberek a perifériáról vándorolnak a központok felé. Vajdaság agrártársadalom, de ma már nem lehet földművelésből megélni, nem is akarja mindenki csinálni, tehát támogatásokkal megpróbálni beleszólni az emberek életébe kevéssé célravezető. Hogy mást ne mondjak, azt halljuk, hogy aki akar, tud dolgozni, a gyárakban nem is olyan rosszak a fizetések – de nem várható el, hogy mindenki gyári munkás akarjon lenni. Bár nem értek egyek a Fidesz-kormány vagy a VMSZ hatalmi struktúra politikájával, nem tudok nekik szemrehányást tenni azért, mert nem állították meg a szerbiai magyarság fogyását. Nem tudták, mert nem lehet. Ez eleve veszett csata.

„Bár nem értek egyek a Fidesz-kormány vagy a VMSZ hatalmi struktúra politikájával, nem tudok nekik szemrehányást tenni azért, mert nem állították meg a szerbiai magyarság fogyását. Nem tudták, mert nem lehet. Ez eleve veszett csata."

Legalább beszéltünk róla

– Hogy milyen nyelven szólunk, nemcsak identitás, hanem praktikum kérdése is. Magyarnak vallom magam, mégis sok mindent írok szerbül, mert a célközönségem szerb, de tudom, hogy értik a magyar ismerőseim is – reagál a nemzettudatot firtató kérdésünkre Rácz Krisztina. – Kinyílt a világ, talán egyre kisebb lesz a jelentősége annak, ki milyen nemzetiséghez tartozik. Ki tudja, pár évtizeden belül lehet, hogy teljesen elmosódnak ezek a határok. Valószínűleg egyszerűbb lenne úgy az élet. De sok embernek ma még nagyon fontos a nemzetiség, sőt Kelet-Közép-Európában gyakran egyenlőségjelet lehet húzni a nyelv és eközött. A két Facebook-oldal arról tanúskodik, hogy még a dialektus is ad egy területi azonosságtudatot. Azzal kapcsolatban mindig szkeptikus vagyok, hogy a tudománynak van-e hatása a mindennapokra. A CEU-n megrendezett konferencia után nyilvánvalóan nem áll meg a kisebbségek fogyása, de szakmailag fontos esemény volt. Arra pedig nem is számítottam, hogy milyen jól fogadják majd a kollégák a rendhagyó ötletemet, hogy egy ilyen témával foglalkozzam.

KRÁLIK EMESE

FOTÓ: RÖHRIG DÁNIEL

FOTÓ: OFNER GERGELY

Ősi táncok kortársra hangolva

FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Párjával, a szintén táncos-koreográfus Juhász Péterrel elindított SUB.LAB.PRO nemzetközi táncműhelyből immár a „harmadik generáció” lép színpadra legújabb koreográfiájában. Két és fél év alatt 12 produkciót mutattak be itthon, ezekből (a 2022-ben szintén Lábán-díjjal elismert) RING-et játszották többször is, más darabokat pedig a saját fesztiváljaikon, amilyen a (D)Open Your Move, ahol először láthattunk színházi falak közt igazi táncpárbajokat, melyekben a break, az urban dance és a hiphop császárai mérték össze tudásukat a hasonlóan virtuóz kortárs táncosokkal.

Visszatérés a körhöz

– A SUB.LAB-be minden évben újabb fiatalok jönnek, akik egy évadot töltenek velünk. Iszonyatosan jó az idei együttesünk, mind érett, erős táncosok. Hatan franciák, egy katalán és egy izlandi, egy izraeli és egy olasz is van köztük. Minden évben egyre többen jelentkeznek hozzánk, miután a volt táncosaink is továbbajánlanak minket. A Trafó mellett a Műhely Alapítvány és a SÍN Művészeti Központ segíti a munkánkat, utóbbi produkciós tanácsadással is támogat, nyaranta pedig a stúdiójukban tartjuk az International Dance Week Budapest workshopjait, neves magyar és külföldi táncosok, koreográfusok vezetésével – meséli a koreográfus, aki már előző darabjában, a RING-ben is azzal foglalkozott, hogyan lehet régi (népi) táncokat kortárs módon újraértelmezni.

– A HALO ugyanúgy egy kör, dicsfényt jelent. A kör szerintem jó forma, itt mindenki egyenrangú lehet, és nincs eleje, se vége. Sokszor úgy érzem, a klasszikus nézőtéri szituációban elakad a körforgás, nincs meg az energiaáramlás a színpadon mozgó táncosok és a nézők között, ezért majdnem az összes darabom körben ülős. Ebben az előadásban kilenc táncos csinálja ugyanazt; ennek az uniszonikus mozgásnak olyan elementáris ereje van, amit nem is tudok másképp megfogni, mint táncban, és nagyon élvezem. Ismét Dézsi Kata fénytervezővel dolgoztunk együtt, szerintem csodálatos a látvány, amit létrehozott. Zene viszont nincs, csupán a táncosok adják a hangot: lélegzésritmikákkal, tapsolással, testdobolással és a mozgásuk dinamikájával – sorolja Jenna. – Egy inuit énekléssel kezdünk, poliritmusban egyenes kilégzéseket adva oda-vissza egymásnak. Már a próbák alatt érződött, hogy ez után teljesen más az energia és a koncentráció. A légzés és a testdobolás a szakrális és a népi táncokban gyakran megjelent, akár energiaadásra, akár arra használták ezeket, hogy közelebb kerüljenek istenhez vagy a transzcendens világhoz.

Több mint transz

Az alkotófolyamat elején a táncosokkal közösen összegyűjtöttek különféle kultúrákból szakrális és rituális táncokat, énekeket és imákat, köztük indiai és amerikai őslakos táncokat, muszlim/arab gyökerű mozgásokat, mint a dervisforgás, vagy a Libanonban és Palesztinában máig táncolt dabke.

– Sokat ezek közül csakis férfiak végezhettek, sőt nőket egyáltalán nem is engedtek ezekbe a terekbe. Nekem mindig kérdés, miért lehet tiltott valakinek egy mozgás, ami másnak szabad, vagy hogy az egyik korban teljesen normális, hogy a fizikalitás által próbálunk extázisba kerülni, míg egy másikban máglyára küldenek ezért. Pedig az ember és a test nem változott, csak az idők. Ma már nincs olyan tánc, amiért valakire rossz szemmel néznének, a rave-kultúrától a balettig bármi belefér, nemtől függetlenül bárkinek. De amíg a tánc nem volt performatív műfaj, rengeteg stigmával illették, nem volt emberi jog. Mára átalakult a testhez való viszonyunk, így a tánchoz való kapcsolatunk is. Engem ez úgy is érdekel, hogy bennem van-e még ilyen ősi tánc, akár sejtszinten? Ma, ha azt akarjuk, hogy nőjön a búza, szórunk rá műtrágyát, nem pedig kimegyünk a mezőre, és a lábunkkal tapossuk le a földet. Vajon ez hol kezdett megváltozni? Az is izgat, hogy ezeket a mozgásformákat vagy jelenléteket olyan térben, olyan testekre tudjam átrakni, amikor a táncosok már nem feltétlenül a transzban vagy a katarzisban utaznak.

A HALO premierje októberben, két héttel a gázai háború kirobbanása után volt, és felfedezhetők képi párhuzamok egyes jelenetekben, holott nem volt cél, ez nem egy politikai darab – állítja a koreográfus, aki egyre inkább a fizikalitás felé fordul a munkáiban, mert úgy érzi, a szavak túl konkrétak, megfosztják a nézőket a nekik járó szabadságtól. Mindazonáltal a szavakkal is bravúrosan bánik, a Belgiumtól Szlovénián át Olaszországig turnézott, Long Time No See című 2018-as előadásában Simkó Beatrixszal még saját nyelvet is alkotott a két nemzet kulturális kódjaiból, megmutatva az eredetmítoszoknál is mélyebb lelki rokonságunkat, például az abszurdhoz és az önsajnálathoz való igen fejlett képességünkben.

FOTÓ: ILLYÉS BENCE

„Amíg meg tudom tartani a külföldi szemléletemet, és még rá tudok csodálkozni Budapestre és a magyarokra, addig nekem itt élni is csodálatos.”

Testi-lelki határok

Jenna nemrég harmadmagával elkezdett felépíteni egy ügynökséget See Through néven, ahol filmes, reklám- és más forgatási jellegű munkákhoz közvetítenek táncosokat. Szerinte ezek az iparágak rengeteg táncost használnak, akiket sokszor statisztaként kezelnek, miközben kaszkadőri munkát végeznek. Ezen szeretnének két másik táncművésszel, Egyed Beával és Kasza Polett-tel változtatni.

– Én is sokat forgattam, táncosként rengeteget tanultam ezekből, újabban pedig intimitáskoordinátorként is kamatoztatom a tudásomat. Ez egy új szakma, ami a metoo után kezdett kialakulni, itthon még teljesen gyerekcipőben jár, természetes módon táncosok, volt színészek kezdték el tanulni és művelni. A Tündérkert sorozat volt az egyik első ilyen munkám, jó élmény volt Madarász Isti rendezővel és a színészekkel dolgozni. Első körben a rendezővel egyeztetünk a jelenetekről, majd a színészekkel egyesével vagy párosával is átbeszéljük a testi és a lelki határokat. Sok kérdést kell feltenni, ezután kiderülnek olyan dolgok, hogy talán nem is vagyok komfortos azzal, amiről eddig azt gondoltam, belefér, esetleg nem is szeretem, ha valaki a nyakamhoz ér. Amikor a színészek szembesülnek ezekkel a határokkal, jön egy másfajta tudatosság, ami a jelenetek minőségét is megváltoztatja. És nincsenek kényelmetlen helyzetek az egész stáb előtt, amikor úgyis nagy a nyomás, haladni kell, forog a kamera. Itthon a színésznők abszolút támogatják ezt, míg a másik oldalról sokan még szkeptikusak, hogy miért nem jó úgy, ahogy eddig csináltuk. Kell, hogy legyen idő arra, hogy a színészek biztonságban érezzék magukat, akkor tudnak igazán jól dolgozni – véli Jenna, aki reméli, hogy lesz a szakmának itthon jövője, hiszen rengeteg a forgatás hazánkban, és erősödik a nyomás a külföldi produkciós partnerek felől is, hogy alkalmazzanak ilyen szakembereket.

– Számomra ez azért is izgalmas világ, mert teljesen másképp találkozom a testiséggel, mint korábban, pedig én is sok mindent bevállaltam, voltam a színpadon meztelen, átléptem a határaimat. Alapvetően felszabadult vagyok és bátor, de most már nem feltétlen csinálnék meg egy darabban mindent, amit eddig – mondja Jenna.

Még egy komoly, hosszabb távú projektje van: Nógrád megyében, Nyírmedpusztán, az őzek közt az erdőben építgetnek párjával egy rezidenciahelyet. Szeretnének itt egy stúdiót is felhúzni, ahová az itthoni művészek, társulatok elvonulhatnak, és egy technikával is felszerelt térben kreatívan alkothatnak. Szerintük ahhoz, hogy Magyarország piacképes legyen a kortárs kultúra terén, nemcsak színházi intézményekben kell gondolkodni, hanem ilyen kreatív kreációs központokban is.

Egyedül a szaunában

– Mindig csapatban, közösségben gondolkodom, de van egy introvertáltabb oldalam is. Például egyáltalán nem zavar, ha négy napra bekuckózom, és nem találkozom senkivel. Ez lehet az én finnességem is, ott a Covid után, mikor mondták, hogy a buszmegállóban nem kell már tartani egymástól a két méter távolságot, mindenki fellélegzett, hogy végre, visszatérhetünk a négy méterhez. Sokan kérdezik, mi köt engem ide, miért jönnek ezek a fiatalok is ide tanulni. Én már megmagyarosodtam, a rendszer része vagyok, átlátom az ország és a kulturális szféra működését, de amíg meg tudom tartani a külföldi szemléletemet, és még rá tudok csodálkozni Budapestre és a magyarokra, addig nekem itt élni is csodálatos. Ehhez bele kell mártanom magam minden héten a hideg vízbe és be kell ülnöm a szaunába, erre a genetikámnak van szüksége – mondja nevetve Jenna.

– A fiatal táncosok egy másik valóságot tapasztalnak meg itt, és én is minden évben át tudom élni ezt velük. Látom, hogy nagyon jó darabok születnek, izgalmas zenei előadók, hatalmas fesztiválok vannak, olyan pezsgés van a kulturális életben, amilyen máshol jóval több pénzből sincs. Mondják, hogy Finnország a legboldogabb hely a világon, de engem nem izgat annyira az ottani művészeti élet. Ott hosszú távra pályáznak a művészek, azért nincs az előadásokban aktuálpolitika, mert három év múlva dől el, megkapod-e a pénzt, vagy sem. Itt is meg lehetne változtatni finanszírozást, ha a döntéshozók azt akarnák, hogy ne legyen a darabokban politika. Mindemellett szerintem fontos, hogy a színház tükröt tartson, hogy a kultúra legyen politikus és kritikus, csak ne csak ez legyen. **BÁLINT ORSOLYA**

Jenna Jalonen 1991-ben született a finnországi Espooban. Kis korától fogva szertornázott (édesanyja a finn nemzeti válogatott edzője), majd klasszikus balettet tanult. 16 évesen került Budapestre, a Magyar Táncművészeti Főiskola elvégzése után Duda Éva Társulatában táncolt. Négy évig dolgozott Belgiumban, ezután visszatért Magyarországra, a HODWORKS kreációiban vett részt, majd Horváth Nórával megalapították a Collective Dope formációt. 2021 óta a SUB.LAB.PRO nemzetközi táncműhelyben fiatal táncosokkal foglalkozik, és előadásokat hoz létre; eddig két Lábán Rudolf-díjat kapott.

Beszippantott múlt idő

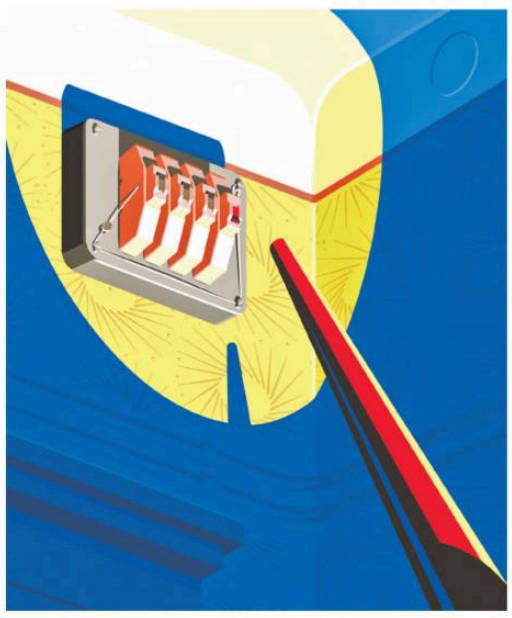

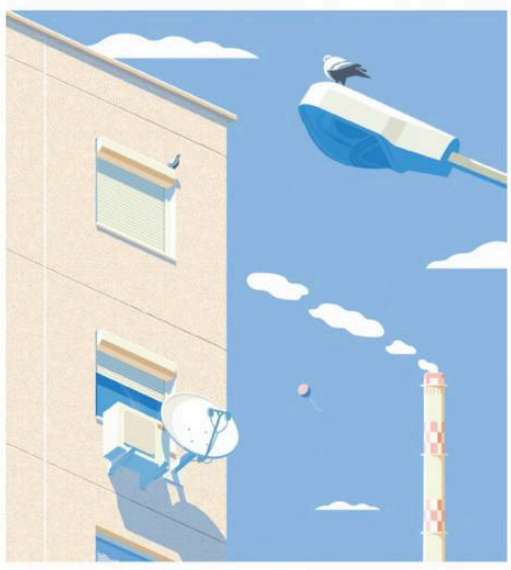

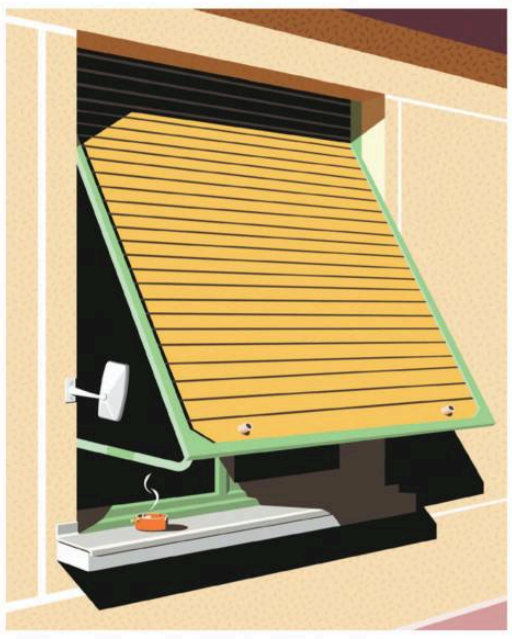

FOLYTATÁS AZ 1. OLDALRÓL

Murányi Kristóf grafikái nem éppen nosztalgiával fordulnak a Kádár-kor felé. A képeken feltűnő régi épületek és használati tárgyak a jelenünk szempontjából tűnnek fel, ráadásul kicsattanó színekben és steril környezetben, mintha az alkotó egy éles nagyítóval vizsgálná azokat. Az 1978-ban született Murányi ódzkodik is a múltat megszépítő retró kifejezéstől, mondván, az emberek sem nosztalgiázva tekintenek egy régi kávéfőzőre, hanem annak elsősorban a praktikus funkcióját látják.

Magát X-generációsnak tartja, fiatalon meg is tapasztalta a Kádár-korszakot, de a kilencvenes években felnőve már a jelen kapitalista világban próbálta kiismerni magát. – A mi nemzedékünk két szék között a földre esett: a rendszerváltás után bekerültünk egy légüres térbe, ahol nem tudtuk, hogyan és merre menjünk tovább. Az iskolában az angol és a német nyelvet is olyanok tanították, akik ’89 előtt orosznyelv-tanárok voltak. Mi részben ezért is tudunk nehezebben kapcsolódni ehhez a mostani, globalizált világhoz, főleg hogy megéltük, milyen volt a korábbi, sokkal lassúbb valóság, ami szerintem egészségesebb ritmusú volt.

Nippek a polcokon

A szocialista építészet már gyerekként hatott rá, mivel a hetvenes években a Tapolcáról érkező anyja és a Pécsről jött apja a panelprogram keretében Siófokon egy tízemeletesben jutott lakáshoz, így Kristóf kétéves korától itt nőtt fel. – Mindez elég rendhagyó volt, hiszen az emberek képzetében az él, hogy Siófok egy nyaraló-város, ahol az emberek kis házakban és a parthoz közel laknak, nyáron pedig rohannak is csobbanni. Nyilván ez nálam is megvolt, de a panellakás különös színezetet adott a helyzetnek – mondja a grafikus. A városhoz nem is kötődött annyira, de a lépcsőházban a barátaival gyakran jártak át egymáshoz, amikor is feltűnt neki, hogy bár a lakások hasonlítanak egymáshoz – főleg a nappaliban található bútorzatuk miatt –, a bennük elhelyezett tárgyak különböznek. – A barátaimmal nem egy kultúrközegből jöttünk, így mindenki otthonában mást találtam. Én például olvasó családból jövök, így nálunk könyvek sorakoztak a polcokon, míg máshol inkább videókazetták. Nippeket viszont szinte mindenhol láttam.

Később Esztergomban bentlakásos ferences gimnáziumban tanult, az évek során viszont egyre erősödött benne, hogy az alkotói pályát választaná. Érettségi után ezért a somogyi megyeszékhelyen kezdett el egy kétéves posztgraduális művészeti iskolát, ahol kitárult előtte a világ. – Kaposváron is erős a művészeti élet, jártunk kiállításokra, az iskolában pedig a tanárok inspiráltak minket – mondja Kristóf, aki idővel még nagyobb lendületre vágyott. A képzés után felvették az Iparművészeti Főiskolára, ahol kerámia szakon kezdett el tanulni, mivel nagybátyja, Fürtös György, a Zsolnay-gyár egykori keramikusművésze megihlette. – Csak később realizáltam, hogy ez a szakma nem a művészeti szabadságról szól, hanem a tárgyak gyakorlati hasznáról – mondja a művész, aki két év múlva átjelentkezett tervezőgrafika szakra, ahol végre szabadon alkothatott.

Ihletett álom

Képeinek témáját először egy álmában látta meg, melyben „hazalátogatott” a régi, siófoki otthonába. – Emlékszem, a lakótelepen bolyongtam, de hiába próbáltam hazajutni, a lakásunkat sehogy sem találtam meg – idézi fel. A különös látomás kérdéseket vetett fel benne, így elfilozofált azon, mi az a közös élmény, ami a magyar társadalom tagjait generációkon át összekapcsolja. Ekkor sejlett fel benne a szocialista múlt, melynek jellegzetes épületei és tárgyi világa évtizedek óta hatással van az emberekre, vagyis nap mint nap befolyásolja a tudatukat. Megrajzolta hát első sorozatát, három triptichont, melyeken

a régmúlt egy-egy jellegzetes épülete szerepelt a hozzá tartozó tipikus eszközökkel. Az egyiken egy négyemeletes tégla társasház tűnt fel Varia szekrénysorral és utcai elosztószekrénnyel, a másikon egy sátortetős ház talicskával és marmonkannával, míg a harmadikon egy balatoni víkendház fűnyíróval és hűtőládával. Kristóf tehát hamar meglelte alkotói világát, a későbbiekben pedig tudatosan kereste környezetében a tipikus elemeket.

Nemsokára a művész ars poeticája is megfogalmazódott: úgy vélte, a régmúlt épületei és tárgyai a szó szoros értelmében kihatással vannak a jelenünkre, sőt Kristóf szerint a jövőnkre is. Ez a gondolat már 2015-ben megszületett benne, amikor a pécsi Zsolnay-negyedben nyílt kiállítása, melynek Imperfectum (Befejezetlen) címe is jól rímel a művész filozófiájára. Eszerint a minket körülvevő négy- és tízemeletes panelházak folyamatosan eszünkbe juttatják a múltat, így hiába élünk más történelmi korszakban, az épületeken keresztül az előző időszak is velünk él. Példának hozza fel a többi kelet-európai nagyvárost, mint Kelet-Berlint, ahol hiába próbálták meg felújítani, újrafesteni a paneleket, az összkép a múltat idézi fel.

Az egyiken egy négyemeletes tégla társasház tűnt fel Varia szekrénysorral és utcai elosztószekrénnyel, a másikon egy sátortetős ház talicskával és marmonkannával, míg a harmadikon egy balatoni víkendház fűnyíróval és hűtőládával.

A megörökölt használati tárgyaink és az apró díszeink szintén egy elmúlt korszakot – ezúttal a személyes emlékeket – idézik fel, hiszen egy a nagyszülőktől kapott porcelánfigura vagy könyv nemcsak puszta tárgyként funkcionál, de összeköt minket az előző nemzedékkel.

Dísztárgyak illata

Kristóf nem nosztalgiából akar visszaemlékezni ezekre a dolgokra, hiszen, ahogyan arról már szó esett, a retró kifejezéstől ódzkodik. – Az idő nyilván megszépíti a régmúlt formáit, a tárgyak át is lényegülnek valami mássá, az emberek mégis elsősorban azok praktikus funkcióját látják – mondja, hozzátéve, egyes régen gyártott tárgyak sokkal tartósabbak, mint a manapság készült társaik, melyeket nem hosszú távra terveznek, így hamar elavulnak.

– Egy idő után az otthonunkban előkerülnek azok az eszközök, melyeket korábban félretettünk a sufniban. Ezek összekapcsolnak minket a múlttal, főleg, ha azt a szüleinktől vagy nagyszüleinktől örököltük – mondja Kristóf, aki nehezen is válik meg a régi emlékeitől. Ilyenek a nagyszülei által hátrahagyott tárgyak, melyek közt található egy kínai gipszfej, melynek a teteje levehető, így a belseje bonbontartóként funkcionál. – Ez a tárgy inkább ijesztő, mint esztétikus. Mégis azért tartottam meg, mert ha kinyitom, akkor érzem benne a cigaretta és a régi bútorok illatát. Apai nagyanyám erős dohányos volt, aki szeretett a lakásban is rágyújtani – emlékszik vissza, mondván, ha beleszippant a dísztárgyba, akkor harminc-negyven évet repül vissza az időben.

Ugyanígy ragaszkodik az apai nagyapjától kapott, Göre Gábor bíró úr című könyvsorozathoz, melyet Gárdonyi Géza írt. – Ezeket a könyveket már sokat olvasták, ami látszik is lapjaikon, én viszont annyira ragaszkodtam hozzájuk, hogy újraköttettem őket. Valamiért úgy vélem, hogy az ilyen könyvet nem lehet kidobni, mert azzal nemcsak a tárgyat semmisítjük meg, de minden emléket is, ami hozzá kapcsolódik.

P. SZABÓ DÉNES

Virtuális városlakók

Zoltán 53 éves, két gyermek édesapja, elismert logisztikai szaktekintély, aki mérnökként tartja el családját. Még a barátai sem tudják róla, hogy öt éve építi virtuális városát az interneten Vakarék, a rettentő néven, olykor pénzt is költve gyémántokra, mert muszáj megvenni azt a csinos kis sövénylabirintust. Sok hasonló történetet ismer a pszichológiai tanácsadó is, aki szintén gamerként kezdte. Teljesítményszorongást, kiközösítést, magányt, stresszkezelési problémát lát, és olykor túlhasználatot, ami még nem addikció, de már ijesztők a jelek. Jól működő közösségeket és baráti, párkapcsolati egymásra találásokat is vetett már elé az élet. Az igazi.

BALASSA TAMÁS

Fusi Misi kitakarította az elhagyatott elmegyógyintézet nevű épületedet, Lucilla, az agyafúrt helyet foglalt a fogadódban, Sanyi, a Sunyi Nyúl motiválta a Suttogó borzalmak tornyát. Ilyen üzenetekre ébredni nagy boldogság a Forge of Empires virtuális stratégiai játék szerelmeseként. Ha még Mogorva3 is elfogadta az ajánlatot a piacon, és megérkezett végre az ötven robbanószer a száz huzalért cserébe, akkor végképp jól indul a nap. Megépülhet végre az Alcatraz, ami 2700 boldogságot ad az első szinten, és termel naponta négy katonai egységet, amelyel végre bevehető Langenreich tartomány, amelyel nyerhető egy terjeszkedés az azbesztgyárnak, amellyel kifejleszthető egy új technológia: tömegpropaganda. Hogy miért? Miért, miért...

Bevonódás, kikiáltás

Ha minden cselekedünk értelmes, logikus és megfontolt volna, megalapozva a nyílegyenes gyarapodás és a kiszámítható karrierút soros mérföldkövét, abban alighanem nagyon elfáradnánk. Vagy halálra unnánk magunkat, esetleg mindkettő. Kell a játék, a szórakozás, az édes semmittevés. Nagy bajban lenne Berki Mazsi, Majka, és a hűtőszekrényben szánkózás fürdőgatyás norvég menője, ha nem volna hajlamunk az önfeledt mókázásra. No de a hét éve tartó virtuális városépítészet azért talán túlzás, pláne, ha valódi forintokat emészt a megszállottság.

Villányi Gergő pszichológiai tanácsadó a saját bőrén tapasztalta meg a digitális világ napos és árnyoldalait, miközben megtanulta, a kontrollvesztettség is természetes, emberi állapot. Van belőle visszatérés, értékes tanulságokkal. Személyes bevonódása kisgyerekként egy NES (Nintendo Entertainment System) konzollal kezdődött, majd 15 évesen saját számítógéppel és az akkor nagy dolognak számító ISDN-modemmel folytatódott. A történet a húszas évei elején videójáték-túlhasználatban tetőzött. Később a videójátékok pszichológiai hatásaiból kezdte képezni magát, külföldi szakirodalmat olvasott, majd jött – részben Tari Annamária klinikai pszichológus, pszichoterapeuta hatására – a közösségi oldalak, az okoseszközök, az online világ és az itt leképeződő szokások, hatások, veszélyek megismerése. Mindezeket ma a digitális pszichológia kutatja.

– Néhány éve egy 30 év körüli férfi mesélte egy ülésen, hogy egy online fórumos közösségnek köszönhetően pár év alatt látványosan javult a szókincse, a nyelvtana és a fogalmazási készsége – meséli **Villányi Gergő.** – Fikciós világot építettek, ahol a szereplők, helyszínek, események írásos formában jelentek meg, és folyamatosan változtak az „írók", az ötletek. Ez a tapasztalat később az újságírás felé vitte, ahol remek szakember lett.

Személyes története is van a virtuális valóságról. – A régi Yahoo!-chatet arra használtam, hogy főleg az USA-ban élőkkel az angolt gyakorolhassam. Megismerkedtem egy korombeli texasi lánnyal, aki pár hét után azt mondta, küld nekem postán újságokat, képregényeket. Hittem is, meg nem is, de pár hét múlva megérkezett a levél. Csaknem 25 éve tartjuk a kapcsolatot, noha élőben még sosem találkoztunk.

> „2017. augusztus 21-én kezdtem, és addig csinálom, amíg meg nem unom, vagy meg nem szűnik. Eddig még nem költöttem rá, csak az időmet. Nem engedhetem meg magamnak."

Öt-hat óra naponta

A Forge of Empires nevű, 25 nyelven elérhető stratégiai játék 2012-ben indult. A múlt évre összesen egymilliárd dolláros bevételt termelt, több mint 130 millióan használták, a játékosok több mint fele mobilon. Kistom sokáig első helyezettként büszkélkedett a globális ranglistán, ma harmadik. Több mint 1,1 millió csatát nyert. A csata az csata: katonák küzdenek különféle fejlettségi fokon. Meg is halnak, de termelhetők a gyárban; elvakult félázsiai diktátorok igazán beérhetnék ezzel.

– 2016. augusztus elsején kezdtem a játékot – meséli Kistom, a 49 éves budapesti IT-szakember, aki azért emlékszik ilyen pontosan a nyitányra, mert beírta a profiljába. Napi öt-hat órát tölt a városában, de álmodni nem szokott vele. – Már többször terveztem abbahagyni, de még egyszer sem sikerült. Nemcsak az időmet viszi, hanem minimális pénzt is, de ezt igyekszem a minimumon tartani. Hogy túlzásba viszem-e? Erre nem tudok válaszolni, mivel már régóta túlzásba viszem. Bár az utóbbi időben már igyekszem csökkenteni az itt töltött időt.

Titán Cápa sem kispályás. Azonos céh tagja, mint Kistom, tizennegyedik a ranglistán. – Játék és kikapcsolódás, de kihívást is látok benne, mert mindig van célom, amit el akarok érni. Ha jól emlékszem, 2017. augusztus 21-én kezdtem, és addig csinálom, amíg meg nem unom, vagy meg nem szűnik. Eddig még nem költöttem rá semmit, csak az időmet, mert nem engedhetem meg magamnak, hogy fizessek érte. A csekély kis juttatásom szinte semmire sem elég, nemhogy a játékra – meséli a férfi, aki Kárpátalján él, 60 éves, és leszázalékolt rövidlátó.

Shadow.3 másfél éve játszik. A párjától kapott kedvet. Jó időtöltésnek és kikapcsolódásnak tartja. – Négy városom van, néhánnyal nem foglalkozom majd annyit. Meglátjuk. Egyszer vettem gyémántokat, de azon kívül nem áldozok rá pénzt. Ameddig lesz időm és kedvem, addig csinálom – mondja a fiatal nő.

– Amíg ki nem égek – feleli ugyanerre Rumcájsz. – Nyolc éve tolom, de hogy meddig tervezem, nem tudom. Még nem költöttem rá, talán egy-két alkalommal vásároltam egy-egy eseményen. Nem vesz el sok időt, mert folyamatosan fut ugyan a háttérben a böngészőben, de csak hébe-hóba nézek rá. Aratásnál, csatatér kezdeténél, időnként GvG-n (guild versus guild, vagyis céh a céh ellen).

Élő, lélegző emberek

Az online játékok sok mindenben hasonlóan működnek, mint egy offline közösség, véli Villányi Gergő. Közös cél, erőfeszítés, csoportidentitás, titulusok, rang, tudás vagy képességbéli sorrendek, minden adott. Egy-egy feszültséget, problémát ugyanúgy kezelni kell, és sokszor van szükség diplomáciára vagy épp szociális készségekre együttműködésekben, szervezésben is. – A nagy különbséget az jelenti, hogy itt egymástól több száz

> „Nem vesz el sok időt, mert folyamatosan fut ugyan a háttérben a böngészőben, de csak hébe-hóba nézek rá. Aratásnál, csata kezdetén."

vagy ezer kilométerre lakó emberek is közösséget alkothatnak, megismerhetik egymást, és idegenekkel is együttműködhetünk, ha csak egy-egy feladat erejéig is. Az online agresszió, a toxikus közösségek és az önző dinamikák könnyen teret kapnak, mivel kevesebb az offline, élő helyzetekben ránk ható szociális norma vagy épp fék. Gyengébb az érzelmi keretek megtartása is, mert nehezebben jön át, hogy a másik oldalon sem csak egy kép és pár adat van, hanem egy élő, lélegző, érző ember.

A játékosok motivációi általában keverednek szerinte. Sok múlik az egyénen és a közösségen, ahogy a játék jellegén is. Nem mindegy, hogy a közösség mennyire befogadó, segítőkész vagy épp toxikus, agresszív. Az egyént is mozgathatják narcisztikus, önző célok, hiszen ismeretlenekkel, „senkikkel", bármikor letiltható vagy félresöpörhető tömeggel van körbevéve. – Más téren viszont közösséget, barátokat, társakat, adott esetben párt is lehet találni egy-egy közösségben. Sok múlik azon is, hogy kooperatív (vagyis együttműködésre) vagy kompetitív (versengésre) ösztönöz a játék, és hogy miért ad jutalmat. Szerencsére egyre elterjedtebb, hogy a videójáték úgymond legális hobbi lett, vagyis már nem csak a „gyerekek és a komolytalanok szórakozása". Megvan a helye a kikapcsolódásban, a szórakozásban és a közösségi élmény terén is. A nagy kérdés mindig az arány, és hogy mire használjuk a kereteket és a lehetőségeket.

Élet-halál harc az okostelefon szabályozásáért

A kontrollvesztés és az online tevékenységek túlzásba vitele mai probléma, de a lehetőség már jó pár évvel ezelőtt is adott volt Villányi Gergő szerint. – Sokszor keresnek meg szülők, akik kisiskolás gyerekekkel vívnak „élet-halál harcot" az okostelefon szabályozásáért. Ez a technológia gyorsan fejlődött ki, és még mindig nehéz keretek közé szorítani. Beszélgettem egyetemistával, aki az utolsó pillanatban tett azért, hogy a videójátékozás helyett a tanulmányai befejezésére figyeljen. Sok történet mélyén teljesítményszorongás, kiközösítés, magány, stresszkezelési problémák és egy olyan túlhasználat áll, ami nem klasszikus addikció, de már gyűlnek a riasztó jelek. Egy általános iskolás kisfiút azért közösített ki az osztálya, mert nem érdekelte egy telefonos játék, amelyre mindenki rá volt kattanva. Jól működő közösségek és baráti, párkapcsolati egymásra találások története is eljut hozzám.

A lézengő Ritter és az idő vasfoga

Csak a vadonban derült ki, hogy a magát modern Robinsonnak nevező orvos megőrült. A civilizált külvilágban az összeomlás filozófusaként, sőt látnokként rajongtak érte. Friedrich Ritter (1886–1934) a Galápagos-szigeteken akarta megmutatni, hogyan lehet kiszállni az elidegenedett társadalomból, és visszatérni a természetbe. Kísérlete öt év után pszichothrillerbe illő véget ért.

Dore Strauch és Friedrich Ritter

FOTÓK: ZEITGEIST FILMS

Eloise Wagner de Bousquet

BÁRTFAI GERGELY

A német doktor Ritter az első világháborús lövészárkokban utálta meg az emberiséget. A weimari köztársaság idején jól menő orvos volt Berlinben, de elvágyódott. Elmúlt negyven, amikor hozzálátott nagyszabású tervének megvalósításához. Először is elcsábította páciensét, egy csaknem húsz évvel fiatalabb, férjezett tanárnőt. Dore Strauch, aki istenként tekintett rá, elhitte neki, hogy a civilizáció a végét járja. Úgy tervezték, együtt fogják túlélni közelgő nagy összeomlást: kiszállnak, szakítanak a társadalommal, lemondanak a luxusról, és a természetbe visszatérve önellátó életformára rendezkednek be.

Mese az édenkertről

Az apokaliptikus világkép változatos olvasmányokból állt össze: Lao-Ce, Nietzsche meg mindenféle misztikusok. Ritter elutasította a nyugati civilizációt, külön is a kapitalizmust, továbbá a gabonafélék, a hús, az alkohol, a kávé fogyasztását és a dohányzást. Halála után publikált feljegyzéseiből kiderül, hogy hitt a fehérek felsőbbrendűségben, megvetette a zsidókat. Szociáldarwinista lévén a Darwin iránti tiszteletből választotta ki az elvonulásra az evolúciós elmélet szülőhelyét, a Galápagost. Önmagát modern Robinsonként népszerűsítette. Egy bizarr ötletével sikerült hírlapi szenzációt keltenie. Az indulás előtt ugyanis önmagának és barátnőjének is kihúzta az összes fogát, nehogy valamelyik a Csendes-óceán közepén fájduljon meg. Műfogsort csináltatott rozsdamentes acélból, olyan éleset, hogy állítólag a kavicsot is el lehetett harapni vele.

1929 nyarán szálltak hajóra. Mire gondosan összekészített túlélőkészletükkel, többszöri átszállás után odaértek a távoli lakatlan szigetre, Floreanára, beütött a tőzsdekrach. Az igazolódni látszó világvégejóslat egyszeriben híressé tette őket. A doktor beleélte magát a filozófus-próféta szerepébe, arra vetődő hajósokkal üzengetett a világba. A civilizációtól és ruháitól is megszabaduló „új Ádám és Éva” egzotikus sztoriját felkapta a világsajtó. Beszéltek, írtak róluk, megmozgatták a városlakók képzeletét. Ám az édenkert meséje túl szép volt ahhoz, hogy igaz legyen. Amikor egy különc amerikai milliomos, Allan Hancock jachtján felkereste őket, sokkoló kép fogadta. A kimerültségtől lézengő Ritter és Dore ijesztően lefogyott. Tartalékaikat felélték, az önellátás illúziónak bizonyult. A viszontagságok kikezdték kettejük kapcsolatát is, az asszony szenvedett a kényelem hiányától és a férfi zsarnokoskodásától. A tetejébe a szubtrópusi párában elrozsdásodott a protézisük.

Jövevények, betolakodók

Ám a hatásvadász újságcikkek, helyszíni riportok festette idilli kép, a „földi paradicsom” másokat is a szigetre csábított. Jöttek a tomboló gazdasági válság, a tömeges munkanélküliség, az egyre nyomasztóbb európai közhangulat elől. Amint szembesültek a rögvalósággal, az első adandó alkalommal visszafordultak. Csak a legelszántabb „civilizációs menekültek” maradtak: a Wittmer házaspár (1932, alsó képünkön). Nekik nem volt választásuk, mindent egy lapra feltéve hagyták el Kölnt, hazafelé útiköltségre sem futotta volna. A férj, Heinz azelőtt Konrad Adenauer polgármester titkárságán dolgozott, de gyakorlatias lévén meglepően jól boldogult az isten háta mögött. Felesége, Margret babát várt, ő is feltalálta magát. Fennkölt írásai alapján rajongtak Ritterért, ám a személyes találkozás kiábrándító volt: a doktor betolakodónak tekintette őket.

Partra szállt egy különös trió is, élén Eloise Wagner de Bousquet osztrák bárónővel. Valójában a hölgy nem volt osztrák, sem pedig bárónő, viszont tapasztalt szélhámos, aki céltudatosan használta erotikus vonzerejét. Kíséretében érkezett két, kegyeiért vetélkedő fiatalember, Robert és Rudolf, szintén csalók. A „bárónő” a szigetcsoport kormányzóját is elbűvölte, engedélyt szerzett egy luxusszálló építésére a modern zarándokoknak, Hacienda Paradiso néven. Átvette a kezdeményezést, beindította az ígéretes „remetebiznisz”. Hamarosan ő lett a sziget fő attrakciója, a kíváncsiskodók már elsősorban őt akarták látni, fényképezni. Rövidfilmet is forgattak a főszereplésével, lenge ruhácskában kéjsóvár kalózvezért alakított, „Floreana császárnőjét”. A vendégektől begyűjtött létfontosságú adományokat magának tartotta meg. Rittert kikészítette, hogy ellopják a show-t, ráadásul a jövevények hatékonyabbak nála a létért folytatott küzdelemben, mentális állapota romlott.

Az elveszett paradicsom

A három ellentétes felfogás – az idealista, a pragmatikus és a parazita – nem fért meg egymással a szigeten. Mindennapossá váltak a konfliktusok. A bárónőre, ezért vagy azért, mindenki féltékenykedett. A megvetett civilizációból származó szerszámok és konzervek körüli huzavona elmérgesítette az ellentéteket. Amikor aszály idején az egyetlen édesvizű forráson is összevesztek, pattanásig feszültek az indulatok. Ám ekkor, mintegy varázsütésre, minden megoldódott: a bárónő és egyik hódolója, Robert „Bubi” Philippson egy amerikai jachton elvitorlázott Tahiti felé – legalábbis ezt vallották a többiek. Örökre nyomuk veszett. A másik szerető, Rudolf Lorenz egy norvég halásszal távozott, de nem jutott el a kontinensre; kettejük holttestét egy közeli szigeten vetették partra a hullámok. A dráma tetőpontján, 1934. november 21-én váratlanul meghalt maga Ritter doktor is. Élettársa előbb azt mondta, szívroham végzett vele, később ételmérgezésről beszélt.

Az ecuadori hatóságok nem törték magukat, hogy felderítsék az enyhén szólva gyanús eltűnéseket és haláleseteket. Pedig lett volna okuk kételkedni. A bárónő minden személyes holmiját hátrahagyta, amikor állítólag elutazott. Ritter, aki állítólag romlott csirkehúst evett, büszke vegetáriánus volt. Dore Strauch a hivatalos vizsgálatok lezárása előtt elhagyta Floreanát, és hazatért – az immár náci – Németországba. Ha a dél-amerikai rendőröket nem is, az európai közvéleményt annál inkább izgatta az „elveszett paradicsom”. A francia Paris-Soir napilap a Maigret-krimik szerzőjét, Georges Simenont kérte fel, hogy írja meg az eseményeket folytatásokban. Wittmerné hazalátogatva szintén közzétette a maga verzióját, megjelent Dore memoárja és egy válogatás Ritter feljegyzéseiből. A túlélők egymást gyanúsítgatták, önmaguknak is ellentmondtak. Nem derült ki, mi történt igazából, és a háború kitörésével jó időre feledésbe merült a „Galápagos-ügy”.

Sátán érkezett az édenbe

A rejtélyes história számos irodalmi, színházi és filmes feldolgozást ihletett. A legalaposabb az amerikai Dayne Goldfine és Dan Geller páros öt éven át forgatott dokumentumfilmje (The Galapagos Affair: Satan Came To Eden, 2013). Ebben láthatók azok az eredeti filmfelvételek is, amelyeket lelkesült látogatók készítettek a szigeten 1932–34 között. Megszólal Wittmerék két gyermeke, Rolf és Floreanita. A napló- és memoárrészletekhez világsztárok kölcsönzik hangjukat, köztük Cate Blanchett (Dore Strauch) és Diane Kruger (Margret Wittmer).

Darwin diadala

Fél évszázad múltán újabb elvarázsolt figura lépett a szigetre. John Treherne (1929–1989), a Cambridge-i Egyetem inszektológusa a rovarvilágot ment tanulmányozni, de a telepesek morbid története annyira megragadta, hogy azt kezdte kutatni. Módszeresen megkeresett és elolvasott minden írott forrást, beszélt a még élő tanúkkal, és a leszármazottakkal, bejárta a helyszíneket. Rekonstrukciója nyomán arra a következtetésre jutott, hogy három gyilkosság történt. A hoppon maradt Rudolf megölte a szélhámosnőt és riválisát, Robertet, Ritter felbujtására és segítségével. A jachtot csak kitalálták; a tetemek azért nem kerültek elő, mert cápákkal zabáltatták fel őket. Az orvost az élettársa mérgezte meg, aki addigra torkig volt az elhatalmasodó őrülettel, félt, és szabadulni akart. Ezzel szemben Rudolf és a norvég hajótörése csakugyan baleset lehetett. Így a legvalószerűbb, ám a szerző is elismeri: bizonyíték nincs rá.

A tisztázatlan kérdések legérdekesebbike, hogy milyen szerepet játszottak mindebben Wittmerék. Az ugyanis tény, hogy ők jártak a legjobban: vetélytárs nélkül maradtak a szigeten. Amikor a háború utáni gazdasági fellendüléssel beindult az idegenforgalom, a család panziót nyitott. Margret bibliai kort ért meg, 95 évesen hunyt el (2000). Leszármazottaik máig hotelt üzemeltetnek az azóta épült parányi településen, Puerto Velasco Ibarrában, hajókirándulásokat kínálnak turistáknak. A régi, hátborzongató sztoriból vendégcsalogató lett. Ám kilencven év távlatából Friedrich Lösel, a Cambridge-i Egyetem kriminológusa figyelemre méltó tanulságot fogalmaz meg. Szerinte a kivonulók a szűkös erőforrásokért versengve akaratlanul igazolták a természetes szelekció működését: „Darwin megállapítása érvényes. A természet nem barátságos paradicsom. Az erősebbik él túl, vagy az, aki a legügyesebben alkalmazkodik. Jelen esetben Wittmerék.”

Kalóztanya, fegyenctelep, bálnavadászbázis

Floreana, más néven Santa Maria a Csendes-óceánon található, a Galápagos-szigetcsoport déli részén. Területe 173 négyzetkilométer, kétharmada a Csepel-szigetének. Ecuadori felségterület, ám ezer kilométerre van a dél-amerikai szárazföldtől. Édesvizű forrása élhető hellyé teszi. Volt kalóztanya, spanyol gyarmati fegyenctelep, brit bálnavadászbázis. A jellegzetes faunához (fókák, óriásteknősök, iguánák, egzotikus madarak) társultak háziállatok (kutyák, szamarak, disznók) visszavadult utódai. Charles Darwin híres utazásán, a Beagle fedélzetén jutott el Floreanára 1835-ben, az ő úti beszámolójában bukkant rá Ritter doktor. Napjainkban mintegy száz állandó lakosa van.

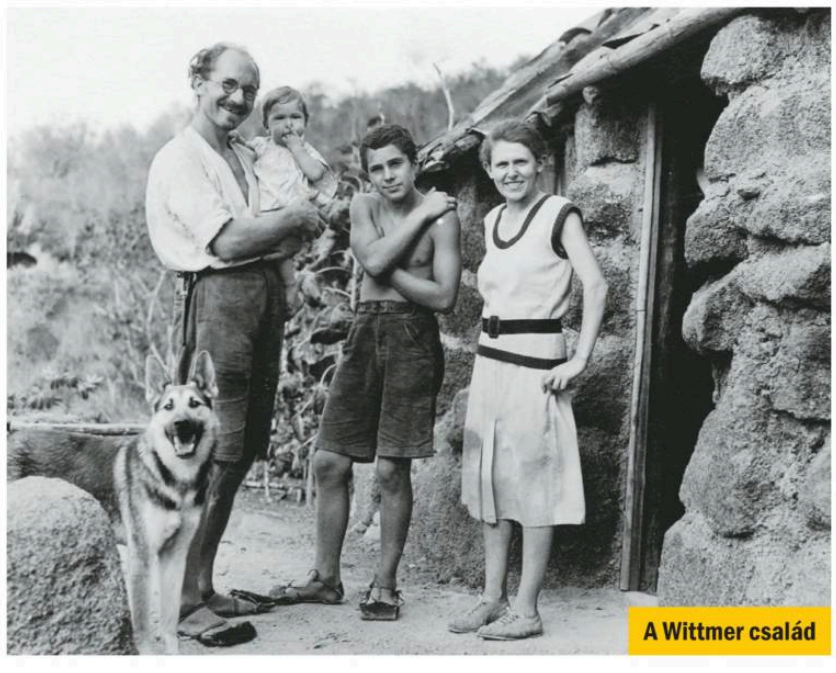

A Wittmer család

politikailag PINK inkorrekt

HETI ABSZURD

Megafon maestro

BÁLINT ORSOLYA

„Digitális szabadságharcosokat” toboroz a Megafon, vélhetőleg az idei két választás előalá kórusban tütülésre, hogy ha az egyik díszpatriótát letiltanánk, menten tíz másik fiókból szórják ránk a kéretlen üzeneteket. Akinek a szabadsága (meg az ép esze) itt veszélyben forog, azok a mezei felhasználók, nem a jól fizetett Facebook-forradalmárok, akik a láthatatlan ellenséggel harcolnak, de még extra seregeket is be kell vetniük, mert a baloldal jelen állapotában sajnos oly vérszegény, hogy már a legádázabb jobboldali szavazót se tudja maga ellen feltüzelni. Ezért kellenek a Megafon-huszárok, mint hivatásos hergelők, kopipészttel sokszorosítva, Bese Gergő atya házi áldásával gazdagon kísérve.

Pénz van rá dögivel – bár senkinek nem árulják el, mennyi, csak hogy „jobboldali üzletemberektől” jön, nyilván önszántukból –, ha már csak az álláshirdetésük reklámozására egy hónap alatt eldurrantottak 15 millát. A „képzés” ráadásul ingyenes, úgyhogy eljátszottam a gondolattal, hogy jelentkezem, csak sajnos nem vagyok célcsoport, sem 18–45 év közötti, bár ezt még be tudnám füllenteni, ha Gábor Zsazsának is sikerült vagy két évtizedig hatvanasnak maradnia. Nagyobb gond, hogy férfi se vagyok, akinek nyilván minden szava kétszer olyan hiteles, mint egy nőnek, még akkor is, ha ő Szakács Pisti, aki rossz nyelvek szerint saját magáról tesz fel kérdéseket a gyakorikérdések.hu-ra, hogy létezését igazolni tudja. Mehetnék egyből a Zs kategóriába, akiknek még olyan eposzi jelzők se jutnak, mint a Kopasz, a Rocker, a Gazda, vagy az Apu, és a csoportos szelfiken is mindig kitakarnának Apáti Bence fejével. Nem vennének nekem tízezer követőt se egy indonéz trollfarmról, és nem kommentelnének elsőként a falamra, ha megosztok egy mégoly zseniálisan újszerű posztot woke-baloldal, migránsterror, Gyurcsány, KamuGeri, Brüsszel, Soros, avagy most visítsatok, lipsik témában.

Már ott elvéreznék, hogy nem bírok napi ötöt szelfizni, sem ennyiszer átöltözni egy képhez, de ezt télen még megoldanám öt különböző sapkával, és kell valami narancsszínű kiegészítő is, fülvédő, boa vagy szépségpötty Csak a Fidesz felirattal. Továbbá focimez, pizsama, katonai rohamsisak, kocsibelső, ami épp a témámhoz passzol, mert nem mindenki olyan szerencsés, hogy naponta hívják az összes tévébe, mint Deák Dánielt, aki még mindig politológusként és vezető elemzőként futtatja magát, én meg az újságírót se merném kiírni a nevem mellé, miután felcsaptam megafonosnak. Eddig azokat is kerültem, akik saját fejükkel plakátolják ki az oldalukat, mintha ez is felkiáltójel (fejkiáltójel) lenne, csakhogy meg kell szoknom, írásjelből nincs túmács, így az se tűnik fel, ha egyik-másik nincs jó helyen. Ezt csak a nyelvtannácik veszik észre, tőlük meg nem kell tartani a követőtáborban, ahol általában hallás után írnak le dolgokat, vélhetően egy, eddig a nyelvészek előtt is ismeretlen tájszólás alapján. Aztán csak minél többször fekszem rá a Caps Lockra, annál jobban felkeltem a figyelmet, bár a gépelve kiabálás tipikus boomerszokás, amit sok, fiatalosnak ható emodzsival lehet ellensúlyozni (a kamasz gyerekeim erről mást gondolnak). A piktogramok egyebek emellett arra is szolgálnak, hogy a követőinknek elbábozzunk ujjakkal, zászlókkal meg szmájlikkal minden egyes állítást. Sajnos a nagybetűvel írt köznevektől is összerezzenek, de ha ezzel is lehet emelni a mondandóm jelentőségét, akkor legyen mostantól minden kapitális, ami Nemzeti, Polgári és Ennyi!

Naponta legalább két-három poszttal már elindulhatok, ebből egy a központból kapott, Paintben ácsolt mém, egy szelfi (nem lehetne még pár hétig koszorú?), és egy ütős saját videó, bár nyilván van erre stáb, akik felveszik a „szerkesztőségben”, majd megvágják és akciófilmesítik a vizuális tartalmakat, a napi és a heti terv alapján. Nekem csak fel kell mondanom a szövegemet dühös képpel, erős gesztikulációval – majd ezt is még gyakorolnom kell a tükör előtt, csak semmi cukiskodás, a Nemzet sorsa itt a tét, meg az Emberek tájékoztatása az Aktuális

FOTÓ: FORTEPAN / KIESELBACH GYULA

Veszélyhelyzetekről. Az sem okoz zavart, ha a baráti Index, amire hivatkoztunk, épp a kék műbőr kanapé hátterű (szintén egyedi kézjegyünk) posztunkban, bejelentés nélkül váratlanul épp ellentétes értelműre írja át a már publikált cikkét, hogy nem Karácsony Gergely, hanem mégis Lázár János miatt bukjuk a Budapest-bérletet, kapja csak ezt is Karácsony a nyakába.

Napközben jöhetnek még az improvizatív művészi képességeimet megcsillantó random bejegyzések, például találok a városban egy teli szemeteskukát, lefotózom, lóbetűkkel ráírom a képre: „EZ IS KARÁCSONY SZEMETE!” Mintha csak ő szórta volna oda, mert tőle kitelik. Mindjárt írok is egy teszt-posztot: „(indítok egy felemelt mutatóujjal) Karácsony Gergely (bohócfej) nem takaríttatja a várost (seprű), mert NEM TISZTELI Budapest (szívecske) lakóit (magyar zászló) sem az idelátogató embereket (fehér turistafej, semmi woke-sárga vagy fekete arc). Szelfizni bezzeg ilyenkor is tud!!!!” (Kép mentése a főpolgármester Facebookjáról, beillesztés alá) „VIZIBICIKLI ÚT KELLETT BUDAPESTNEK!!!” Később a képet még újrahasznosítom, más, erős feliratokkal.

Aztán átmegyek a szomszéd nénihez, megkérem anyukámat (mert még otthon lakom), hogy fotózzon le vele, de ő ne legyen felismerhető, mikor megosztom: „Segítsetek a rászoruló időseknek és gyengénlátóknak kitölteni a Nemzeti Konzultációt! A dollárbaloldal azt akarja, hogy ne éljenek a jogaikkal!!!” Kezdek máris fáradni, kurva nehéz kenyér ez. Nem lehet mindenki olyan utánozhatatlan, eredeti tehetség, mint Pistink, akiből csak úgy magától bugyborékolnak fel az olyan videóötletek, mint az „újévi fogadalom tipp libisknek: jövőre legyetek ti is Fideszesek!” Van még mit tanulnom a mestertől.

GRAFITEMBER RAJZA